

amada, e honrada. Antigament, Senor, en senal de grant honor, e reuerencia, Iurauan por la salut del Rey, o del Princep. Assin Iuro Ioseph a sus hermanos. Genes. XLII. Cap. Per salutem Pharaonis non egrediemini inde, donec veniat frater vester minimus: Por la salut del Rey Pharaon non exiredes de aqui, fasta que vienga vuestro hermano mas chico. Ara, Senor, es assin: que seyer sano, o huier salut, propriament se dize del animal, segun dize el Philosopho en el IV. lib. de la Metaphysica. De la cosa publica, o de la Comunidad, salut se dize por Metaphora, e figura: E aquesto pro razonablement. Car segunt que dizen los Metges, salut, e enfermedad son diferencias del cuerpo. Pues como la cosa publica sea, assin como un cuerpo, segunt que dize Plutarco al Emperador Traiano, que toda la cosa publica es un cuerpo, en el qual el Rey es la capeca: Por tanto la cosa publica, la Comunidad, o el Regno, pue de seyer dicho sano, o enfermo. Porque assin como la conuenient proporcion de humores en el cuerpo, es sanidad; e la sobroabundancia de aquellas, o de las vnas sobre las otras, es enfermedad, o malautia: bien assin, Senor, la sobroabundancia, o promocion de los malos, e opresion de los buenos, en el Regno, o comunidad, causa contrariedad de humores, e por consiguiente enfermedad, e malautia: e la iusta, e deuida opresion de los malos, e promocion, e exalcamiento de los buenos, causa deuida, e rationable proporcion de humores, e conueniencia: e por consiguiente salut, e sanidad. La qual, Senor, deseamos, e de aquella a la vuestra Senoria los del Regno de Aragon de corazon propofamos, Diciendo: Salus nostra in manu tua est tantum: Respiciat nos Dominus noster, & latius feruiemus Regi. Ont, Senor, segun tres ornamentos, que todo Rey ha; El primero, en la capeca, el qual es Corona; el segundo, es en la mano derecha, el qual es Ceptro; el tercero, es en la mano siniestra, el qual es Pomo: me parece, que segun aquestos tres ornamentos, en tres cosas, Vos Senor, tenedes nuestra salut.

Primerament: nuestra salut en vuestra Capeca es; por de los buenos condigna premiacion.

Segundament: nuestra salut en vuestra mano derecha es; por de los malos iusta correction.

Tercerament: nuestra salut en vuestra mano exquierta es; por de los pueblos vuestros auisada gobernation.

Dixi, Senor, primerament, que nuestra salut en vuestra Capeca es; por de los buenos condigna remuneracion, o premiacion, e aquesto designa el ornament Reyale de la Capeca. El qual es Corona. La Corona, Senor, segun San Ysidoro en el XX. liuro de las Ethymologias, es senal de la honor, que el Rey ha de los pueblos a el subiectos. E en Vos Senor, la Corona significa dignidad de honrosa promocion. Corona, Regii honoris signum est: quia ideo in capite Regum ponitur, ad significandum circumfusos in orbem populos, quibus accinctus, caput suum coronatur. E en vuestros subiectos significa, de sus treballos e sus seruios premio, e gualardon. En toda la santa Escritura, do se faze mencion de Corona; significa, e figura premio, e gualardon; segun que dize Sant Gregorio en los Morales; hoc e San Ioan Apoc. IV. Cap. Vidit Sanctos habentes coronas aureas. dize, Que vido los Santos con coronas de oro. E segun los Doctores Theologos; dan a entender, el premio, e gualardon, que han de la vision Diuina. El qual premio, e gualardon a los buenos dar, sobiranament se conuene a la dignitat Reyale. E aquesto ditta razon natural, e autoridad escriptural. Dize Sant Pedro en la sua Canonica, que deuenos seyer subiectos, principal al Rey, assin como al mas excellent; e a los Duques, assin como ad aquellos, qe embia por a punir los malos, e a gualardonar los buenos. Subiecti estote Regi, quia
 40 pr. excellenti; Ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. I. Petri. II. cap. Assin mismo aquesto ditta marracion historial. Porque segun recita Valerio, Que Alexandre, e Iulius Cesar, muy altamente remuneraron sus seruidores, e sus Vassallos leales. Assin, Senor, Vos faziendo, es assaber los buenos premiando, gualardonando, e promouiendo; la nuestra salut en vuestra capeca es; por de los buenos condigna premiacion. E aquesto significa, e figura la Corona, que vos, e todo Rey tiene en la capeca.

Segundament, Senor, digo; que la salut nuestra en la mano derecha es; por de los malos iusta punicion, e correction. E aquesto designa el ornament Reyale, el qual hi es en vuestra mano derecha; qe es Ceptro. El Ceptro segun el Papias, es verga Reyale. De la qual dize el Psalmista: Virga directionis, virga Regni tui. Con la verga, Senor, se castigan los malos. E por aquesto el Ceptro, que es verga Reyale, significa de los malos iusta, e deuida correction, e punicion. E en la santa Escritura se nombra la verga Reyale, verga de fierro. vt in Psalm. Reges eos in virga ferrea. A dar a entender, que la verga de fierro, significa iusticia por dos cosas, o razones. La primera; porque la iusticia deue seyer derecha, e assin comparada a verga: la qual es, e deue seyer derecha. La segunda: porque deue seyer inflexible, que no se deue doblegar, e por consiguiente comparada a fierro. La iusticia es aquella, que mantiene los Regnos: Por que los Regnos sin iusticia no son, sino ladrocinios. Augustin. IV. de Ciuitate Dei. Quid sunt Regna, semota iustitia, nisi magna latrocinia? Que son los Regnos tirada la iusticia, sino ladrocinios? Quasi dicat: nihil. E Por aquesto dize Cyprianus De XII. abusonibus, loando la iustitia: iustitia Regis; pax est populorum; curamentum patrie; immunitas plebis; munimentum gentium; cura languorum; gaudium hominum; serenitas maris; terra fertilitas;

solatium pauperum; hereditas filiorum. Pero ya sea, que la iusticia se trobe en la Escritura seyer comparada à verga de ferro, e a questo por regir: a sin mismo trobamos, que deue seyer comparada, e deue seyer la verga de oro: E a questo por clemencia. Hæster IIII. cap. *Extendit Rex virgam auream pro signo clementia.* Ond yes dado à entender, e es; e deue seyer de iusticia con clemencia, e de clemencia con iusticia. E a queste dos virtudes de iusticia, e clemencia son al Rey muy necessarias. Porque por la iusticia es el Rey temido: e pro la clemencia es amado. Dize Seneca lib. I. De clementia. ad
Cæsarem: Non oportet Regibus magnas adificare turres, fortia Castra construere, muris, & sepibus se munire. Optimum munimentum Regis est, amor subditorum, & Ciuium. Dize, que no conuene a los Reyes edificar grandes Torres, ni fuertes Castillos; ni fazer fondos valles, ni fuertes murallas, por fazer se fuertes. La mayor fortaleza que el Rey puede hauer, es el amor de sus subditos, e vassallos. E por a questo dize el mismo en el sobredito libro, faziendo metro, o versos.

Sis piger ad pœnas Princeps, ad premia velox:

Et doleat, quoties cogitur esse ferox.

Dize que el Rey deuo seyer perezoso a infligir penas, y muy laugero, o propinco a fazer gracias, e misericordias. E si le conuene por deudo de iusticia dar pena; a quello deue fazer con grant dolor de coraçon. E como el amor entre el Rey, y sus subditos se contenez ca por la virtud de clemencia: por tanto la vara del Rey deue seyer, a sin mesmo de oro. *Legitur Prouerbiõrum Cap. Misericordia, & veritas custodiunt Regem; & clementia roboratur thronus eius.* La misericordia, e la verdat guardan el Rey: e por la clemencia el su trono es refirmado. Aquesta iusticia, Señor, vos exercitando, e los malos corrigiendo, es assaber, los que son malos de su natura, que nunca fazen sino obrar mal, e no solament ellos, mas sus companias, e aquellos qui con ellos viuen; con verga de fierro, e con rigor de iusticia. E los que non son malos de su natura, mas que les esdeuene alguna desauentura, quia *primi motus non sunt in homine;* con verga de oro, e con clemencia. E a sin faziendo, porremos dezir, que la nuestra salut en la mano vuestra derecha es; por de los malos iusta correction. E a questo significa el ornament Rey, que es en vuestra mano derecha, que es Ceptro.

Dixi terciament, que la salut nuestra en la mano vuestra sinestra es; por de los pueblos a vos subiectos ansada gouernacion, e administracion. E a questo significa el ornament Rey, que es Pomo en la mano sinestra; el qual el Rey guarda, e mira. El pomo significa los pueblos, que el Rey tiene en la mano de su iurisdiction. El pomo, Señor, ha figura circular; en la qual equalment, e sin diferencia el centro guarda todas las partes circumferentiales. A questo, Señor, significa, que soades centro, e medio de todos vuestros pueblos equalment; & sin diferencia a todos deuedes indagar, & sin parcial affection guardar ius vuestra protection, e mirar por estuudiofa circumspection. E a sin, Señor, a vuestros Vassallos, e sosomesos todo bien sera procurado, e de aquellos todo mal tirado, e arredrado. Porque escrito es, *Prouerbiõrum Cap. xx. Qui sedet in Solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo.* E contanto, Señor, de part de vuestra Capecca, e de vuestras manos, diestra, & sinestra, vendra nuestra salut. E a sin, Señor, de coraçon, e de voluntat a vos dezimos, e proponemos la paraula por mi començada: *Salus nostra in manu tua est tantum. Respiciat nos dominus noster: pro iusticia rigurosa, por clementia piadosa, e por gouernacion vigil, e estuudiofa. Et laui seruiemus Regi:* e alegrement seruiremos al Rey. E si nos es demandada la razon de nuestra alegria; respondemos la paraula, que se escriue en el *Quia Rex noster operatus est salutem in medio terra.* Porque el Rey nuestro ha obrado salut en medio de la tierra, es a saber en el regno suyo de Aragon; en tal manera, que vos, Señor, & obrando vuestra salut en a queste vuestro Regno terrenal, Dios obre la vuestra salut en el Regno suyo celestial. Amen.

Concluidiendo sobre las cosas por el dito Señor Rey propuestas dixo, que los del Regno se retenian deliberacion. E que hauida aquella, farian tal repuesta, que seria seruicio de nuestro Señor Dios, e del Señor Rey, e bien de la cosa publica del dito Regno; e tal que el dito Señor Rey se deuria contentar.

Quamprimùm itaq; à Comitibus redditur responsum (ne plus, quàm fas sit, de proposito nostro cursu digrediamur) à Iustitia Aragonum summum illud, & commemorandum Comitiale, vt ita dicam, Iudicium exercetur. Statim enim enim coram eo, tanquam Comitiorum Iudice, à Regio procuratore, qui Fiscalis vocitatur, pro indicta die absentes accusantur. Statutum est autem, vt ter ante accuset intermissam diem, quàm Magistratus possit mulctã irrogare. Legis autẽ nostræ sub tit. De conuocatione Curiarum. ea de re verba sunt huiusmodi. ITEM: querientes nos hauer graciosament, e benigna, con los que de aqui auis serã conuocados a las Cortes, que seran celebradas a los Regnicolas, e habitadores del dito Regno de Aragon: De voluntad, e consentimiento de la Cort, estatuyamos, & ordenamos: Que los que seran llamados à Cortes, o alguno dellos, no sean, ni puedan seyer reputados contumaces, si no que se an esperados tres vegadas de gracia. Las quales se fagan, de quatro en quatro dias, a fin que duren doze dias. Mas orde-

nanos: que las prorogaciones fazederas, del termino adelant (al qual las Cortes primeramēt seran as-
 signadas, o clamadas) non puedan passar, o prorogarse vltra tiempo de quarenta dias. E si el contra-
 rio feyto serà: que passados los quarenta dias, si a hauida la Cort, è los clamados ada quella, por licen-
 ciados, è licenciada. At verò quarta huiusmodi à procuratore Fiscali facta accusatione; ab-
 sentibus statuta iam multa irrogatur. Nam Iustitia Aragonum statim decernit de Regis
 iussu, atq; Ordinum sententia (sic enim ab ipso fieri ius est, minima etiam quacumq; in
 re) absentium nullam habendam esse rationem, quominus Comitialis ille propositus exi-
 tus expediatur. Quod, vt decernitur, ita fit. Deinceps enim, quamdiu Regibus, ac Re-
 gno placet, ex die in diem Comitia producuntur: prodita semper prius ab eodem Iustitia
 10 Aragonum vnaquaq; Comitiali die, in qua iudicium aliquod sit futurum. Ad eum enim
 id fieri spectat. De quo Petrus Belluga Valentinus, præclarus iuris interpres, qui Alfonsi
 V. floruit temporibus, hæc in suis scriptis testata reliquit, in quibus totam hanc Comiti-
 orum rationem fusiùs persequitur. *Et licet in Foro Aragonia, Princeps præsideat in Curia: Ius-
 titia tamen Aragonum, vt Index inter Curiam, & Principem, Curiam prorogat, si Princeps præsens
 est, sui mandato, & consensu. Hocq; est ius quoddam constitutum, & privilegiatum.* Et idem alio in
 loco. *Et est Index in Aragonia Iustitia Aragonum, qui est Index inter Principem, & Curiam.*
 Quomodo autem iudicium id à Iustitia Aragonum fieri debeat, in quodam Capite Pri-
 uilegii generalis, cuius toties mentionem fecimus, sic cautum fuit. *Item: Que el Iusticia de
 Aragon, iudge todos los pleytos, que viniere a la Cort, con consello de los Ricos hombres, Mesnaderos,
 20 Cavalleros, Infanzones, Ciudadanos, y de los hõbres buenos de las Villas, següt Fuero, è següt antigua-
 mēt fue acostũbrado.* Sed vberius diu antea expressa fuerat integra hæc in Comitibus iudicã-
 di istius Magistratus potestas, ac formula, in publica illa nobis, sub Iacobo Rege I. consti-
 tuta lege, cuius supra meminimus. *Que talis est. Quòd in omnibus causis, que erunt inter ipsũ
 Regem, vel successores suos, & Ricos homines, Filios dalgo, & Infanciones; quòd Iustitia Aragonũ iu-
 dicet cum consilio Ricorum hominum, & Militum, qui erunt in Curia, dummodo non sint de partida.
 In omnibus altis causis, que erunt inter Ricos homines, Milites, & Infanciones; iudicet Iustitia Ara-
 gonum de ipsius Regis consilio, & de consilio Ricorum hominum, Militum, & Infancionum, qui erunt
 in Curia, dummodo non sint de partida.* Ea autem verba, *de partida*, id valent, vt ad consulendũ
 ii omnes, quorum priuata res aguntur, excludantur. Verum hæc lex id etiam adiungit;
 30 iudicium nempe hoc à Iustitia Aragonum dupliciter fieri debere. Nam de cõtrouersiis,
 quæ inter Regem, ac nonnullos fortè Regni Ordines ortæ fuerint: excluso Rege, & iis,
 de quorum priuato iure contendatur, Iustitia Aragonum Iudex constituitur. In aliis autè
 quæstionibus, quæ non inter Regem, sed inter ipsos Ordines existent fortasse (fieri nãq;
 id sæpe videmus) Regis consilium oportet, & aliorum, qui liberè in ea causa ius dice-
 re possint, adhiberi. Sed rectè ne hanc nostræ legis sententiam interpreter, in Iuris-
 peritorum opinione relinquo. Non enim doctorem me esse volo, sed tantum histo-
 ricum: cuius quidem muneris dignitatem, non gloriolæ aucupandæ vllius, sed iuuan-
 dæ patriæ impulit studium, vt mearum virium imbecillitate metirer. His ergò Consilia-
 riis Iustitia Aragonum vti debet in Comitibus iudiciis exercendis. Dum autè omniũ
 40 sensus in propositis rebus videntur congruere, effectusq; est æqualis ille, què initio dixi-
 mus, quasi fidium concentus: extremus tunc Comitiorũ actus tempore, ac die definitur.
 Quem nos, *El dia de la celebracõ del Solio*, nuncupamus: quòd in eo Rex, maiori pompa, &
 apparatu, in Solio sedeat, omniũ Ordinũ frequẽtia stipatus, de cõfirmandis, sancendisq;
 rebus, quæ in Comitibus transactæ fuerint, nouas leges, ex cõmuni, & publica auctoritate,
 laturus. Ita autè omnia cõcocta sunt, dum in illũ locũ conducuntur; vt plurima iura vno
 tẽpore statuuntur facillimè. Quæ postquam à Rege decreta sunt simulq; omniũ Ordinũ
 cõsensione laudata; de eorũ stabilitate Rex fidẽ suam Omnipotenti Deo in Iustitiæ Ara-
 gonũ certa iam verba, interposito Iureiurando, deuincit. Et Iustitia quã mox, aliiq; Regii
 50 ministri, ac cuncti Ordines in Regis manibus simili religione obligantur. Huiusce verò
 tantæ rei celebritatẽ ii duo, quos diximus, Comitialis scripturæ Magistri publicarũ lite-
 rarũ monumentis consignant ad posterorum omnium memoriam sempiternã. Atq; hoc
 tandè felici exitu constans, & grauis, concordiarum plena, perfecta, atq; absoluta ipsorũ
 Comitiorum ratio cõcluditur. Iã verò de subsellis hæc idẽ Belluga, variis in locis, attesta-
 tur. Omittã autem testimoniorũ copiã, quã effundit, vt quæq; dicat, dilatat, & cõfirmet.
 Id enim Iurisperitorum est maxime propriũ. Ad nostrũ autè institutũ nihil pertinet, cum
 non tã causas rerum, quàm ipsas res, atq; euenta perquiramus. Vt Belluga igitur prodit:
*Princeps, vt Regni dominus, in Culmine sedere debet: quod appellatur locus altus super omnes gentes
 ad Curias conuocatas, Regna sua, & terras representantes. Et in dicto Culmine, in Solio alto super o-
 mnes Vassallos debet Rex Cathedram tenere. Et ideo solitum est, vt fiat quoddam thronum ligneum,*

quod nos *Tabellatum* appellamus; in quo sint multi gradus, ad modum gradarii; & Solium Regium stat in loco superiori super caput omnium conuocatorum. Post Principem autem sedet Primogenitus & ad dexteram patris sedere debet. Ex post ad latus sinistrum Principis, quod est dexterum quoad Curiales, sedet Iustitia Aragonum. Qui ex suis Foris praesidet etiam in sui Curia Aragonensium, & illam prorogat. Et ista dignitas, & officium fuit incognitum de iure, cum sit creatum ex lege Regni, & habet magnum participium in Regia iurisdictione. Ego verò in comitialibus nostris scriptis notatum inuenio, Iustitiam Aragonum in gradibus Solii, ad ipsius Regis pedes, medium inter omnes Regis ministros, sedere consueuisse: qui mihi præcellus sanè, ac satis editus videtur locus. Quod si iisdem Comitibus, atq; eodem (vt vulgò loquimur) Solio, horum trium Regnorum conuentus celebrentur, id enim plerunq; fit; ius est: Vt nostri Ordines in loco sedeant digniori: atq; vt Ciuitatis Cæsaraugustæ primarius Consul, quem Iuratum dicimus, in subselliorum ratione Barcinonenses, ac Valentinus Consules antecedit. Reliqui verò quo loco sedere debeant gradatim, Belluga idem fufus, & vberius pertractauit: & nos etiam in eo, quem de Methodo procedendi in Comitibus, vulgari lingua, superioribus annis libellum conscripsimus. Iam enim vniciq; in magno illo consensu certus, ac definitus est locus: statutūq; quis summus, quis infimus, quis medius, quis vltimus, ac quis extremus futurus sit: & vt, quo quisque loco sedere debeat, asseideat; & illico qui sit post illum sessurus, subsequatur: vt omnia completa, & conferta sint: ne vlla relinquatur subselliorum pars nuda, aut inanis; sed vt quiq; sit in dando, & cedendo loco, cui dari conueniat, officiosus. Ceterum magnum aliud solebat olim in Comitibus nostris, non iam à Iustitia Aragonum, sed contra eundem Iustitiam, illius Locutenentes, aliosq; ministros, iudicium exerceri. Vetus namq; ius erat, & antiquū: vt Magistratus hic Comitiali esset tantummodò notationi subiectus. Neq; vllum aliud in eū erat iudicium damni, nec criminis, de iis, quæ iniuriose decerneret, nisi Comitibus habitis, constitutum. Nunc verò per leges noui cuiusdam iudicii inductus est mos, sancitumq;: Vt quotannis subire possit Septemdecim virorum vultum seuerum, magnamq; illorum experiri vim, ac iracundiam potestatis. Sequenti vero Capite quomodo ea se res habuerit demonstrabo.

DE INQUISITORIBVS IUSTITIÆ ARAGONVM censorioq; Septemdecim virorum iudicio.

Neque enim decessisset profecto, cum à maioribus nostris tam bene fuissent cetera istius muneris partes descriptæ; extremum actum huic, tamquam ab inerti poeta, fuisse neglectum. Quinimo eundem sic oportuit, ad Magistratum ipsum temperandum accedere, vt in eo statuamus modò, incolumen Reip. nostræ statum contineri. Nam quo pacto fuere extraordinarii Regum impetus Iudicis Medii præfectura compressi: simillimè quoq; necesse fuit, eandem ipsam præfecturam illaqueatam esse legum periculis, implicatamq; expectatione supplicii, ne nimia potestas superbiæ, aut elationi, sed bonitati, ac moderationi materiem det. iam vt melius nostrā quā Lacedæmoniorum olim, fuisse temperatam Rempi. iudicemus, quando quidem nō Ephoris calcaria solum, ac Regibus frenos, quæ admodum Isocrati, doctori alioquin singulari; sed & ipsi Iustitiæ Aragonū & calcaria, & frenos quoq; interdū adhiberi debere, visum fuit. Itaq; ad eā rē clarū hoc sibi maiores nostri, publica huiusmodi lege, remediū cōpararunt. Quæ enim tāto labore, ac periculis parta ab ipsis, nobisq; tradita libertas fuit; hoc etiam maximo oportuit, ac forissimum sepimento vallari. Nempe vt Magistratus ipse se sciat, nisi in temperando temperantiam adhibuerit, grauissimas fore censorii iudicii pœnas subiturum: cuius nullo modo declinare laqueos licebit. Hæc autem ea de re antiquæ legis sub tit. *Quod in dubiis*. verba sunt. *VOLUMVS* etiam, & ordinamus: Quod in casu, quo Iustitia Aragonum de facto processerit, vel mandauerit procedi ad executionem realem contra Forum, Priuilegia, Libertates, vsus, & Consuetudines dicti Regni, contra personam, vel personas, seu bona alicuius, vel non certificauerit infra octo dies Officialem consultantem, postquam requisitus fuerit super dubio, quid de Foro, Priuilegiis, libertatibus, vsibus, & consuetudinibus dicti Regni faciendum existat, & quid facere debeat, vt dictum est; vel si noluerit cognoscere de questione, qua mota fuerit contra Iudices, & Officiales, vel aliquem ex eis, contra quem fuerit propositum processisse ad executionem realem contra personam, vel bona alicuius contra Forum, Priuilegia, libertates, vsus, & consuetudines Regni, vel non expectata certificatione dicti Iustitiæ de facto processisse contra eam, vel peccasse in aliquo prædictorum in supradictis articulis contentorum, & specificatorum; vel si dictus Iustitia obediuerit Cartæ contra Forum; vel recusauerit, mandare ad executionem duci sententiam latam per ipsum contra aliquem Iudicem, seu Officialem, secundum quod dictum est; vel non compleuerit, vel fecerit omnia, & singula supradicta, qua tenetur complere, & facere, secundum quod dictum est.

est: Quod in prædictis casibus, & quolibet ipsorum, in quo, vel in quibus dictus Iustitia Aragonum fecerit, vel omiserit: si factum erit criminale, & mors, exilium, extema membrorum, pœna corporalis, vel captio fuerit subsequuta; dictus Iustitia Aragonum sustineat, & pœnam similem habeat sustinere. Et si ratione dicti enantamenti, vel superseñionis aliqua de dictis pœnis non fuerit subsequuta; vel factum fuerit civile, & ex hoc pars sustinuerit misiones, & damna: in quolibet dictorum casuum dictus Iustitia Aragonum teneatur parti damnificatæ solvere misiones, & emendare damna in duplum; & perdat Officium; & numquam illud, nec aliud Officium possit habere; nec possit esse de domo, nec de mercede nostra. Quæ pœna imposita contra dictum Iustitiam Aragonum habeant locum, & ducantur ad executionem; quotiens per Curiam Generalem fuerit pronuntiati, vel
 10 declarati super eo. Quam Curiam dictus dominus Rex teneatur facere de biennio in biennium, secundum quod per Forum extitit ordinatum. Ad inquirenda autem singula quæque Iustitiæ Aragonum facta, & consilia, Ann. Chr. ∞ CCCXC. Quatuorvirale quoddam, non annuum, ut modo, sed Intercomitiale munus designatum fuit, ex quatuor Regni conflatum Ordinibus. Cui qui tunc præpositi fuere; ex eo quod in Magistratum inquirere debebāt; Inquisitores Officii Iustitiæ Aragonum dicti sunt: atque ita nunc etiam dicuntur. Inquirendi autem sic ipsis fuit, publica lege, potestas definita. Interdum enim fas erit hoc loco, ut ad memoriã vetustatis, antiquatas ipsas leges referamus. CVM Officiũ Iustitiæ Aragonũ sit
 20 vniuersale in dicto Regno, & si quos contra iustitiam aggrauaret, (præsertim cum in aliquibus causis, in quibus contra Officiales nostros, & alios cognoscere potest, de Foro ab eius sententiis appellari non possit, nec appellatio aliqua prosequi) iustitiam ab eo debitam, grauati assequi commodè nequirent. Nam quamquam per Forum statutum existat; quod pœna à Foro contra dictum Iustitiam imposita tunc locum habeant, & exequantur, cum per Curiam Generalem Aragonum id declaratum fuerit, seu pronuntiati; quia tamen per dictum Forum, vel aliàs non est aliqua certa forma prodita aduersus dictum Iustitiam, eiusque Locumtenentes, Notarios, & Virgarios procedendi: Ea propter ad supplicationem, & de voluntate, & consensu totius Curia, seu Deputatorum Regni prædicti, vice, & nomine Curia prædictæ, & pro bono statu dicti Regni, Statuimus, & in perpetuum ordinamus: Quod per nos, & successores nostros eligantur quatuor persona idonea: Vna videlicet de
 30 quolibet brachio, de octo personis nobis, & nostris successoribus nominandis, & presentandis, & in Curia generalibus, vel Particularibus celebrandis in dicto Regno, vice prima de octo personis nobis nominandis per Deputatos Regni prædicti pro tota Curia. Qui habeant sufficiens, & plenum posse inquirendi, seu Inquisitiones faciendi ad solam partis priuatæ denuntiationem factam verbotenus dictis Inquisitoribus, & sine scriptura, contra dictum Iustitiã, Locumtenentes, Notarios, & Virgarios ipsius. Ita tamẽ q̄ ipsi Inquisitores, faciãt scribi nomẽ denuntiatoris & substantiã eorũ, q̄ denuntiabit, per ipsorum Notariũ in actis Processus Inquisitionis, quæ fiet contra dictos Iustitiam, Locumtenentes, Notarios, & Virgarios ipsius, qui nunc sunt, & pro tempore fuerint, de quibusuis criminibus, excessibus, delictis, & notabilibus negligentis, ac magnis defectibus abinde faciendis, committendis, seu perpetrandis in, & circa Officium antedictum, aut colore, seu occasione eiusdem in suis Officiis delinquendo. Quam Inquisitionem iidem Inquisitores contra prænominatos, & quemlibet ex eis facere teneantur prædictis tribus mensibus Anni cuiuslibet, Martii videlicet, Iulii, & Nouembris, & non
 40 ultra. Qui quidem Inquisitores prima vice per nos eligendi, & eorum Notarius, teneantur præstare sacramentum, & homagium nostro nomine, & dictæ Curia, in posse dictorum Deputatorum, & dictæ Curia: De bene, & legaliter se habendo in faciendis dictis Inquisitionibus, & in exercitio earundem, omni odio, fauore, timore, amore, & rancore semotis. Et de tenendo in secreto nobis, & cuiuscumque alteri personæ dictas Inquisitiones, & contenta in eis usque ad earum publicationem. Et qui post hos prima vice electi fuerint, & qui ex tunc loco eorum, seu cuiuslibet eorum de cetero eligentur, aut subrogabuntur; teneantur similia sacramentum, & homagium præstare in posse nostro, & dictæ Curia tempore celebrationis eiusdem: Nobis tamen existente in dicto Regno sine celebratione Curiarum, in posse nostro, & Deputatorum dicti Regni. Si vero absens fuerimus à dicto Regno; dicta Sacramentum, & homagium teneantur facere, & præstare in posse Gubernatoris Aragonum, & Deputatorum eiusdem Regni, seu alterius eorundem Deputatorum, qui ad id ab ipsis Deputatis fuerit ordinatus. Tum alio capite hæc fuit exercendi istius iudicii constituta formula. Statuimus etiam: Quod Inquisitores prædicti teneantur facere dictam publicationem in primis Curia Generalibus, vel Particularibus, celebrandis in dicto Regno. Quas nos, pro ut de Foro tenemur, Iuramus celebrare de biennio in biennium post finitas Curias generales, vel in casu suo eis non finitis. Quæ publicatio habeat fieri antequam ad alios actus dictarum Curiarum possit procedi. Et facta dicta publicatione, eadem Inquisitiones debeant finire infra spacium quatuor mensium ex tunc sequentium. Infra quos concedatur dictis Iustitiã, Locumtenentibus, Notariis, & Virgariis per dictos Inquisitores, copia articulorum, attestationum, & de actis, ac toto processu contra eosdem productis, & actis; pro ut eorum cuiuslibet pro suo interesse per-

vinere dignoscatur: & tempus ad contradicendum, & suas defensiones proponendum, & allegandum, suasque probationes super eo producendum. Quibus peractis: similiter concedatur copia attestationum, & aliorum, quæ proposita & producta fuerint procuratori Curie Aragonum. Quem brachia Curie prædictæ possint, & teneantur constituere in primis actibus Curie ad prosequendum, instandum, & determinari faciendum per sententiam, Inquisitiones, quæ inchoatæ fuerint contra dictum Iustitiam, & alios præfatos. Concedendum eidem procuratori terminum similiter ad reprobandum testes, & alia, quæ per dictum Iustitiam, & alios iam dictos producentur. Taliter tamen per ipsos Inquisitores dicti termini cuiuslibet ex prædictis moderentur; quod dictæ Inquisitiones infra dictum tempus finiri habeant. Et teneantur dicti Inquisitores in prædictis procedere breviter, simpliciter, summarie, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, sola facti veritate attendita. Et postquam dictæ Inquisitiones erunt conclusæ, seu ad diffinitivam sententiam productæ; non possit ad alios actus Curie procedi, donec ipse Inquisitiones per diffinitivam sententiam fuerint terminatæ. Quæ profertur habeant, absolvendo, vel condemnando, quoad pœnas in Foro statutas: exceptis pœnis damnorum duplicatorum, & expensis, & interesse partis denunciantis: quas is, cui pertineat, petere valeat, prout per Forum, & usum Regni ante huius Fori editionem facere poterat. Dictus tamen denunciator, ratione dictæ denuntiationis, non teneatur de calonia, nec de expensis. Et prædictæ absolutiones, & condemnationes habeant fieri iuxta merita dictarum Inquisitionum per dictum dominum Regem, & quantum Brachia dictæ Curie concordet, seu maiorem partem cuiuslibet dictorum Brachiorum; illorum videlicet, qui in ijs licite possint, & debeant interuenire, de Foro, & ratione. Et nostra etiam intentionis existit, Quod Brachium Ecclesie possit interuenire in præmissis, & singulares eiusdem, qui voluerint interesse. Et insuper ordinamus: Quod dictis Inquisitionibus pendentibus, & eis per diffinitivam sententiam non finitis, ad suspensionem aliquam dicti Iustitiæ, & aliorum prædictorum procedi nequeat ullo modo. Quin etiam eadem lege, magnum hoc Inquisitorum fundatum, ac stabilitum fuit pulcherrimis hisce institutis imperium. **ITEM** statuimus: Quod dictorum Inquisitorum Officium duret tantum, quousque per Curiam de aliis sit prouisum, modo, & forma præfatis. Et postquam de aliis Inquisitoribus fuerit prouisum; successores teneantur inquirere contra præteritos Inquisitores, quibus modo, & forma se habuerint in, & circa commissum eis Officium. Et similiter faciant ij, qui in Curis successiue fuerint deputati: qui teneantur procedere, & Sacramentum, & homagium præstare, modo, & forma superius expressatis. Ceterum cum nobis fuerit supplicatum, quod dictos Inquisitores non reuocemus, priuemus, nec in aliquo impediamus, in, & circa exercitium Officiorum suorum, per Inhibitiones, supersedimenta, nec alias ullo modo, nec tollamus nec minuamus pœnas aliquas per Foros statutas contra dictum Iustitiam, & alios prædictos: & ubi faceremus, quod Inquisitores prædicti non teneantur obseruare aliquas literas, mandamenta, Inhibitiones, vel prouisiones in contrarium præmissorum emanatas: immo eis non obstantibus continuarent, & exercerent eorum Officiū supradictum. Propterea volumus, concedimus, & ordinamus quod dictos Inquisitores non intendimus, neque possimus priuare, nec in aliquo impedire per Inhibitiones, supersedimenta, vel alio modo, prout in nobis supplicatis continetur. Verum si contingat, aliquem ex dictis Inquisitoribus interim deficere, morte, longa absentia, vel alio legitimo impedimento: in quolibet casuum prædictorum, abij eius consocij possint, & habeant præsentare nobis, tamē in ipso Regno personaliter existente, nobis verò ab ipso Regno absente, Gubernatori dicti Regni, duas personas illius Brachij unde deficiat, de quibus Nos, vel dictus Gubernator suo casu, habeamus, & habeant eligere unam ex ipsis infra quindecim dies, postquam dicta electio exstiterit præsentata. Et ubi infra dictum tempus non faciemus Nos, vel dictus Gubernator suo casu: dicti Inquisitores, deficientis consocij, ex tunc id facere valeant. Quæ persona sic electa teneatur dicta Sacramentum, & homagia præstare in posse nostro, si in ipso Regno fuerimus, & Deputatorum dicti Regni, vel aliquorum ex ipsis Deputatis per alios Condeputatos eligendorum. Nobis verò ab ipso Regno absente, in posse dicti Gubernatoris, & dictorum Deputatorum, vel alterius eorum per Condeputatos alios eligendi. Iam verò hæc quoque tunc data fuit Inquisitoribus ipsis potestas. Hæc constitutionē etiam perpetuo ordinamus: Quod Inquisitores memorati, temporibus quibus circa prædictas vacabunt Inquisitiones, possint videre, & inuestigare omnes Processus originales, & acta Curie dicti Iustitiæ. Et iudicium Iustitiæ, Locumtenentes, & Notary, ipsos, & ipsa teneantur quacumque vice, qua fuerint requisiti, eis exhibere, & ostendere; ipsorumque copias, quoriam eas voluerint, & petierint ipsis tradere absque aliquo pretio. Scribentibus tamen Generale dicti Regni satisfacere teneatur. Ad extremum hæc iisdem fuit, & laboris delegandi condicio, & merces altero eiusdem legis Capite constituta. Volentes, prout conuenit, dictis Inquisitoribus de condecanti salario prouidere: Statuimus, quod quilibet Inquisitorum prædictorum anno quolibet habeat pro suis sportulis salario, & labore à Generali dicti Regni Trecentos Florenos: & eorum Notarius Centum Florenos. Quos habeant partem tertias in sine cuiuslibet dictorum trium mensium, Martij videlicet, Iulij, & Nouembris. Et non possint aliquibus

aliquibus aliis personis, præterquam suis collegis, seu sociis dumtaxat, committere vices suas. Ita tamen quod omnes quatuor, vel saltem tres ex ipsis habeant personaliter interesse exercitio, & continuationi Processuum dictorum Inquisitorum. Vetus igitur nostrum ius erat, vt in Comitiiis exerceretur hoc contra Iustitiam Aragonum magnum iudicium: minimè tamen ceteris negotiis intermissis. Vno enim, atque eodem tempore, & Comitiales ipsæ agebantur res, & iniuriæ propositæ Magistratus. Neque verò olim Inquisitores hi, tantummodo erant huiusmodi caussarum structores. Interdum enim, vt sua ferre suffragia possent, lege hac publicâ concessum fuit ipsis. *Queremos assi mesmo: que en la examinacio, e diffinitio de los ditos Processos, los ditos Inquisidores pueda estar presentes. Empero que no haya voto, sino aquel que sera de la Cort: assi como vno de la Cort.* Sed statutum erat, vt antequam vllum iudicium fieret facti alicuius, Inquisitores de singulis caussis ad Comitiam referrent. Comitiam autem de eis omnibus, prodita prius die, publico iudicio decernebant: ac quæ maiori parti rata videbantur; rata erant futura. Ceterum non facile factu semper erat in tanto hominum concursu, vt & ipsi secum, & simul omnes cum Regibus, in sententiis ferendis conuenirent. Quinimmo ob magnam confusionem suffragiorum, in alia Comitiam plerumq; solebant iudicia hæc differri. Neq; ea semper pondere, ac delectu ferebantur; sed impetu, ac furore nonnumquã: cum interdum etiã ex imperitæ multitudinis errore penderet. Itaq; meritò possumus affirmare in hac iudicii ferendi formula statuenda, nostrã diutius antiquitatem errasse; ne iam illi omnia concedamus: quamquã eam aliquamdiu videmus nouis fuisse legibus, minutulis tamen in rebus, emendatam. Verum tamen cum difficultas ipsa videretur semper nouam aliam rationem, ac iudicandi viam flagitare, extremaq; hæc totius nostræ molitionis pars firmũ aliquod imploraret publicæ libertatis præsidium: plurimis tentatis rebus, in hac eadem vna in Comitiiis, Calataiubii habitis, An. ∞ CDLXI. acquieuerunt omnes: Multitudinem quippe fugiendam, paucisq; iudicibus contentos esse oportere. Neq; aliter potuisset planè animaduersio, quæ oportebat, vitiorum, nec delectus æquitatis, qui conuenit, adhiberi. Et id quidem deficiebat solum, vt bene firmus Reip. nostræ status, firmior redderetur. Tunc enim, quasi illius stabilitatis fundamentũ, ac sedes, constituta fuit hæc, de qua nunc agimus, Magistratus Iustitiæ Aragonũ Septemdecimuiralis auctoritas, moderatrix. Sed neq; tunc res ipsa visa est, quam decebat, maturitatem habere: quippe cum nihil simul & inuentum, & perfectum sit. Sexennio autem post, immutatis nonnullis de prioribus institutis, qui nobis nũc manet, inductus est mos. Quo tamen appropinquauit magis, sed nondum venit tempestiua omnis, quæ oportet, maturitas decretorum. Immutanda enim videntur nonnulla, alia nouo more interdum decernenda, non tam vt seueritas ipsa iudicandi, quàm vt accusandi corrupta, à nonnullis vsitata, formula temperetur. Eam enim statuo esse haud mediocre impedimentum libertatis: atq; ita esse in hoc iudicio seueritatem probandam; vt in accusando adhibeatur etiam quæ tanto muneri debetur, decòris, ac æquitatis mansuetudo. Verum nescio quo pacto ad statuendi rationem delapsa est oratio mea, cum id mihi propositum initio nõ fuisset. Itaq; vt ad rem redeam, Ann. ∞ CDLXVII. in Cæsaraugustanis Comitiiis, quorum supra meminimus, amplissima illa lege, quæ, *Forus Inquisitionis Officii Iustitiæ Aragonum*, inscribitur, sancitum fuit: Vt censorium hoc de Magistratu iudicium mutuis exerceatur, & Inquisitorum, & Septemdecim virorum Officiis. Quæ ita ipsis dispersita sunt: Vt Inquisitores muniant iudicandi viam; Septemdecim viri autem sententiam pronuntiant. Iam verò Inquisitores hos non publico delectu, vt olim dum Intercomitiales erant, sed Deputatorum more, sortito quotannis lex nostra capi iubet. At Septemdecim viros, sortito quamuis; non tamen annis singulis; nisi dum eorum indiget ope Respublica. De quibus omnibus singula sunt iura constituta: ne quis eorum à proprio, & integro possit officio aberrare. Quæ verò ea sint, perquam breuiter perstringam hoc loco. Quamquam enim sunt literatis nostris hominibus vulgata, & notissima: plerumq; tamen solent esse non solum populo, sed suffragatoribus ipsis obscuriora. In primis igitur quodam illius legis Capite sancitur: Vt Inquisitores hi, prioribus decem Aprilis mensis diebus, cuiuslibet anni, Cæsaraugustæ in publica Deputationis ita vocata domo confidentes, amplissimo Comitiorum loco, potestatem sui faciant, vt ab omnibus possint adiri. Antiquo autem more comparatum est: vt prima quaq; eiusdem mensis die, Inquisitorum iussu, publici præcones, maxima voce, citent quoscumq; qui se iniuste esse à Magistratu lesos arbitrentur, vt apud Inquisitores edant, & exponant, ac suã quisq; iniuriam persequatur: denuntiantes siquidem, Inquisitores ipsos singulis illis diebus, definito eo loco, ad omnia, de quibus quisq; audiri velit, paratos futuros. Quòd si nemo adsit, qui intra decem illos dies de Ma.

gistratus iniuria conqueratur; eundem accusandi tunc aditus est omnis interclusus, nec Septemdecim viri educuntur eo anno. Immo verò decima ipsa Aprilis mensis die, Inquisitorum illud finitur imperium. Si quispiã autẽ, licet tenuissimus homo, intra dictos dies, proposuerit, à Magistratu contra se, fuisse aliquid iniquè, & iniuriosè decretum; vel non decretũ fortasse, quod iuxta leges ipsas decerni debuisset: tunc Inquisitorũ potestas vsq; in decimum Iunii sequentis prorogatur diem. Omnes enim hi, qui interponũtur, dies & actori ad agendum, & reo ad defendendum sunt, vnicuiq; videlicet definito iam tempore, constituti: decretumq; est; vt hæ causæ apud Inquisitores, tũ Iudices, agendæ sint. Id ipsum autẽ de Magistratu conqueri, & apud eos edere, & exponere; *Denuntiare*, patrio loquendi genere appellamus: *Denuntiationemq;* petitoris ea de re propositum libellum. Cuius tam formidolosum est nomen, vt statim dum proponitur, triste cõfatur, ac horridũ; ac si iam reus fiat sola eiusmodi nuntiatione vitiosus. Simulac ergò intenditur alicui, censorii istius Iudicii periculum: si legitimis præstitis, vt loquimur, fideiussoribus roboretur; inanis est prorsus quæq; omnis mutatio consilii. Nam etsi ius suum postea totum dimiserit, qui accusarit; nihilominus necessariò est illius, qui accusatus sit, nomen ab Inquisitoribus ad Septemdecim viros deferendum. Tũ enim procurator Regni, publicus est accusator à nostris legibus constitutus; qui vehemẽtem, & acrem petitoris illico capere tenetur, quam eidem minimè licet, personã deponere; quin singulas huiusmodi actiones, tamquã perduellionis actiones, persequatur. quasi leges ipsẽ videantur eo tẽpore istius à se selecti patroni fidem, illatarũ sibi iniuriarũ vlttricẽ, implorare. Eò aut grauior; quò nõ est voluntaria illius accusatio, censetur. At verò qui reus factus est, in cõfessione facti, præcipuam cã, quæ sit ipsius iuris, defensionẽ suscipere debet, ipsarumq; arripere patrocinũ legũ. Tunc enim non tã de priuato, quã de publico iure disceptari oportet. Nonnũquã autem ex scripti interpretatione improbo Iudici datur occasio, vt cũ sciens perperam iudicarit, publicas tabulas videatur sequutus. Tam præpta autẽ, & parata esse debent istius Magistratus adiumenta, ad cõmunia pericula propulsanda; vt si nõ defendat, vel non ferendæ obsistat iniuriæ, tam esse in vitio iudicetur, quã si eandem ipse iniuriã intulisset. Verũ hæc omnia in singulare Septẽdecim virorum iudicium concluduntur. Nullũ enim ea de re Inquisitores possunt suffragiũ ferre, vt olim solebant: nisi quis fortè eorum sit in alicuius Septẽdecim viri, vel mortui, vel suspecti, è reliquis Septemdecim viris locũ suffectus. Sic namq; fieri iubet ipsa lex, vt eorum numerus impar efficiatur. Est autẽ eorundem Inquisitorũ potestas in nonnullos alios Regiæ Iurisdictionis ministros prorogata: quos nostro more, vulgari lingua appellandos duxi, ne eorũ nomina latinè reddita efferantur vitiosè: nempe: *En los Sobreiũteros; Lugartenientes de Sobreiũteros; Portereros del numero de doze; y en qualesquiere otros Portereros, o Vergueros; y en qualesquiere hõbres des Oficio de los Alguaziles del Rey, de su Lugarteniente general, del Primogenito, y del Regente el Oficio de la Governaciõ; y en los q fuerẽ Aduogados secretos:* diuersa tamẽ à prioribus aliis ratione. Quæ aut ea sit, in legibus, sub tit. *De Aduocatis, ac Supraiuũctariis*, continetur. Ego enim sic interpretor maiores nostros sensisse, vt ea lege, *De Supraiuũctariis*, censuerint, non Alguazirios ipsos, sed homines eorum Officii, satellites nimirum, huiusmodi Inquisitioni subiectos esse debere: tametsi hæc verba aliter scio à Molino fuisse variis in locis explicata. Sed de his agere prætermitto: mihi enim ad cõmemorandum minimè videntur necessaria, cùm de Magistratu Iustitiæ Aragonũ tantũmodò sit sermo propositus. Itaq; hoc in genere, Inquisitorum partes præcipuæ sunt; Septemdecim viris viã, vt diximus, iudicandi munire. Ipsorum verò Septemdecim virorum quã late pateat potestatis vis, ex his eiusdẽ legis verbis perspicuè intelligetur. *Las quales doze personas de los tres braço, è cinco de otro braço, que todos sã en numero de dezisiete personas, hayã aquella mesma potestad cerca las cosas sobreditas, è infra scriptas, è de aqllas incidẽtes, depẽdientes, è emergentes, è a aquellas annexas, q nos hauemos, è hauer podemos en semble con la Cort.* Quod tandẽ omniũ maximum est, ac summũ imperium. Iam verò ad negotia huiusmodi, integra iudicandi potestate, expedienda, eadẽ ipsa lege cautũ est: Vt fortitò, vicesima quaq; Maii mēsis die, quæ huic operi faciendo dicta est, è quatuor Regni Ordinibus Septemdecim capiantur viri, qui Reip. voce magnũ istud Officiũ exquantur. Eisdem autem educendi Deputatis Regni cõmissum est munus: ac inducendi quoq; dum eorum nomina mutari oportet. Nemini enim in hũc tantæ dignitatis locum, neq; in ipsum Inquisitorum, nec Deputatorum numerũ, licet peruenire, nisi eum Deputati ipsi, illo numero, ac loco dignum, iudicarint: Est autem præstitutum iam: vt in singulis hisce muneribus, & distributiones generũ, & ipsorũ Ordinũ gradus seruentur: quoad is in vnoquoq; eorum effectus sit numerus, qui iam est ab ipsis nostris legibus definitus. Est præterea eadem ipsa lege prouisum; vt hæc (vt ita dicam) imparitas, in Septemdecim-
virali

virali numero constituta, ad singulos Ordines deducatur; gradatimq; deorsum versus redeatur sursum. Septemdecim viros ergò, sorte datos, ius est, ad decimum Iunii diem, Deputatorum edicto, compellari. Quem ne quis fortè negligat obire, sancitum est etiã; vt ei, qui non adsit, vel maxima sit culpa, vel causã. Cæsaraugustam aut conuenientes; constituta die, Deputatis Regni sacrosancto fœdere deuinciunt fidem suã, se nullo pacto à via recta deducendos fore, quominus suum quisq; de singulis causis & incorruptum, & liberum, & occultum quoq; suffragium ferat. Mox iudicii locum ascendunt. Ibiq; ad eos, quãq; fuerunt ante Inquisitores publicis monumentis mandata, perferuntur, adhibito ad hæc omnia eorundem Inquisitorum, vt vocant, Notario: quẽ iubet esse leges nostrã, istius
10 omnis scripturæ magistrum. Atq; illum olim quandoq; à Comitibus, quandoq; à Regibus, sæpius tamen ab eisdem Inquisitoribus, ipsi muneri præponi solitum obseruauim. Nunc verò sorte etiam est eodem, quo Inquisitores, tempore educendus. Hac igitur re præstita, quasi quibusdam finibus, magnũ illud, quod diximus, eorundem Inquisitorum terminatur imperium. Inde autem Septemdecimvirorum incolumis tota iudicandi potestas informatur. Apud eos enim statim oriuntur accuratã, & acerrimã honoris contentiones, disceptationesq; de singulorum reorum capite, & fortunis. Ac ne illud omittam, Septemdecim hos, graues ferendi istius iudicii auctores, libertatibus nostris placuit habere ciuiliū legum expertes, & ignaros. Ita enim ab eo Iurisperiti omnes, publico alio ipsarum legum edicto, repulsi sunt. *Empero declaramos: Que Iuristas algunos no hayã, ni puedan haer*
20 *el Officio de la dita Judicatura.* Voluerunt namq; nisi quasdam apertissimas res crimini dari non posse: repetundarum scilicet pecuniarum culpam; violatã fidei; doli mali; aut summã negligentiam. Nouerant autem à Iurisperitis plerumq; vno verbo, aut litera, ius omne torqueri. Ea propter prohibuerunt, eos in huiusmodi iudiciis interesse. In cõsiliis tamen, vt duo Iurisperiti adsint, à Septemdecimviris quamprimũ euocati, concesserunt: quos, *Assessores*, eãdem leges nostrã nuncuparunt. Sed hi nequeunt definire iura: tamen de singulis rebus, ac de vnoquoq; reo iudicando palam sua ferre suffragia tenentur, non vt disceptatores, aut Iudices; sed vt fideles tantum singulorum Officiorum spectatores, ac testes: atq; vt scelerum indicia ostendant, sententiarumq; ferendarum Septemdecimviris ipsis patefaciant viam. Septemdecimviris autem adeo restrictè ad eam rem præfinitum est tem-
30 pus, vt differri interdum vna hora non possit. Non enim licet quadraginta dierum spatium excedere. At verò tacita debent esse omnia, quã ab ipsis fiant, iudicia huiusmodi: calculis siquidẽ adhibitis; nigris condemnationem, candidis autẽ absolutionem significantibus. Et nimirum hoc in genere, in quo tota nostrarum libertatum summa conglobatur, hæc danda fuit latebra iudicii, vt ceteris, quid quisq; sentiat, ignorantibus, calculus ipse vniuscuiusq; liberum occultet suffragium; quò melius fieri possit ab iis, in quorum mentibus consistat, iustitia. Decretum est autẽ; vt cuiusq; noxiã pœna sit par, vt in suo vitio quisq; plectatur: vis nempe, capite; auaritia, multa; honoris cupiditas, ignominia. Neq; verò iudicium hoc eam potest sententiam cõtinere, vt reliqua omnia iudicia tollantur, quã antea fuerint lata à Magistratu. Id enim fieri posse vetant leges nostrã. Qui iniquus verò in
40 aliquem Iudex inuentus sit, potest eodem ipso crimine prorsus condemnari. Locum tenenti autem iniuria notato, ius est: vt neq; in Curiam reditus, neq; vt aditus pateat ad honores. Iam verò, quod summum omnium, & maximum est, pœnis à Septemdecimviris constitutis prouocationi nullus locus datur. Hanc enim eorum animaduersionẽ Censoriam maiores nostri sine aliquo auxilio decreuerunt: vt tam graui, iniquitati Iudicũ, proposita conditione supplicii, qui natura & qui non sint, necessitate esse cogantur. Quòd si quis fortè, vt sæpe fit, Septemdecimvirorum sententiis absoluat; ius est, eum, qui accusarit, expensũ nummi, ac contracti damni, pœnam dupli, necessariò subire. In his autem omnibus eam tenentur statim Septemdecimviri cuncti pronuntiare, in quam maior eorum pars sententiam incubuerit. Denique ita diligenter perscriptã nobis leges in hoc
50 genere sunt, ita cautum vnaquaque de re, & ita, quod oportet, exceptum; vt nefas sit, quidquam, quod expediat, a maioribus præteritum arbitrari. Nec verò etiam decuisset, cum in hoc Magistratu ceterã partes ita collocatã sint, ut nulla earum videatur excedere; eos in posteriori hoc actu redditos fuisse negligentiores, magnamq; illam eorundem aciem ingenii, in extrema hac statuenda istius muneris parte, retardatã. Atq; hoc tandem est censorium; Septemdecimvirorum grauissimum, ac supremum iudicium. Cetera verò, quã à me de singulis Iustitiis Aragonum dicenda desunt; futuro nostro sermone reseruabo. Non queo enim iam amplius differre meam, quam promisi, de antiquis Aragonensium nominibus, ac veteribus quibusdam Magistratibus, sententiam explicare.

CVM multæ autem res sint à nostris scriptoribus de tota nostra antiquitate neglectæ: tum verò ea penitus est, quæ mihi hoc loco difficilis, & perobscura quæstio proponitur, de ratione nominum antiquorum. Nam siue illam vetustas obruerit, siue forsitan varietas argumenti illius homines nostros deterruerit à scribendo: omnis hæc ipsius nostræ antiquitatis pars, inculta est prorsus, ac deserta; nec vllò adhuc, quod sciam, monumentorum genere illustrata. Quòd si ipsi ab ea, tamquam à re incerta assensionem suam cohibuerunt; vix videor posse à reprehensione temeritatis abesse, quòd scriptionis generis ab aliis propterea explosum, his meis literulis illustrandum aggrediar. Ac fateor equidè, facillimè fieri posse, me falsum sentire, si illius rationè, tamq̃ stabilia aliqua aut firma præcepta, in incerto illo antiqui temporis euentu collocarem; vellemq; modò euentis ipsis veterum ponderare consilia: quæ non semper vnus iuris norma, sed ex voluntate plerumque probabantur, aut casu; cùm humiliores homines in alienum eiusdem nominis genus infunderentur quandoq;. Neq; verò tamen, quæ à me hoc loco dicenda proponuntur, alicuius rei, aut contrarii euentus argumento refellantur; videntur cetera esse, quòd se paululùm aliqua extra numerum mouerint, explodenda. Scio enim ipse, quàm fuerit varia, commutabilisque ratio istius rei. Nihilominus tamen fuere olim Capita nonnulla, ita iisdem semper sententiis frequentata, vt inde erui posse arbitremur aliquam illius artis rationem, quæ ex solo sermonis vsu constat quotidiano. Si verò neq; id fortasse fuerimus consequuti, illud saltem efficiemus, vt huiusce tam abditæ, & obscuræ rei adumbratam quandam intelligentiã animo, ac mente concipiamus. Quid? quod, multa nobis nunc trita, ac peruulgata sunt, quæ cùm initio siluestribus densa sepius cernerentur; postea patefacta fuere: quia eadem scriptores ipsi præstantibus suis ingeniis, quasi aratris quibusdam, perstrinxerunt. Ac nisi literarum lumen accenderet; in eisdem tenebris diu pleraq; alia antiquarum rerum munia iacuisissent. Et libenter ego, si modò id fieri posset, ad hanc rem pertractandam, præstantiam ingenii ab alio mutuarer. Sed quò minus eo possum, illud mihi subsidium comparabo, ne quid sine vlla dubitatione defendã: cùm vix quidquã à me sit in huiusmodi argumento satis adhuc exploratè perceptũ. Vt in agro autè non semel arato, sed iterato, & nouato meliores fætus eduntur, & grandiores; sic futurum spero, vt in hoc genere perfectiora proferantur in posterum, & qui nunc à me sulcus leuiter pressus fuerit, altiùs deinceps à nostris scriptoribus imprimatur. Ad eum verò, quã supra habui de veteri Ricorum, ac Mesnaderiorum hominum dignitate, quiq; reliquus est mihi de singulis Iustitiis, sermonem, conducere nimis arbitratus sum, annectere hæc modò de antiquis nostris nominibus disputationè: cùm ex illo genere ductum sit, ac sicut membrum aliquod annexum orationi. Itaq; quo me faciliùs explicare possim, video hanc primã ingressionè meam ex Romana esse antiquitate petendã; non quòd statuerim ad Romanorũ artem reuocare, aut præcepta, antiquas illas, à maioribus nostris vsitatas formulas loquendi: sed vt aliorum euentis memoriã repetitis, faciliùs nostra cuiusmodi fuerint, cognoscamus. Romani igitur, grauissimi illi & bene dicendi, & intelligendi magistri, tantopere populorum omnium iudiciis celebrati, in suis hominibus appellandis, prænomine, nomine, cognomine, atq; agnomine utebantur: singulis nẽpe ad singulas res significandas inuentis. De quibus quid ipsi senserint, ita scriptis suis Sosipater, ac Diomedes, antiqui Grammatici, tradiderunt. *Vocabulorum* (inquiunt) *quibus Romani capita recensebant, quatuor genera sunt: Prænomen, Nomen, Cognomen, Agnomen. Prænomen; quod nomini gentilitio præponitur, vt Publius: Nomen; quod originem gentis declarat, vt Cornelius: Cognomen; quod nominibus gentilitiis subiungitur, vt Scipio: Agnomen; quod extrinsecus addi solet, aliqua ratione, vel euentu quesitum, vt Africanus.* Prænomen ergò, vt de singulis dicamus (in animo est enim leuiter attingere vnamquamque rem) ex eo, quòd nomini præponatur, dictum est. Prænominum autem alia ab ipsis Romanis sumpta, alia à finitimis populis vsurpata fuere; ob eamq; causam peregrina vocitantur. Ac Romana quidem, triginta ad summum fuisse, ex Varronis sententia, perhibentur: peregrina autem, duodecim. Quandoque tamen horum omnium nonnulla in cognominum rationem transierunt. Neque verò prænomina omnia erant, omnibus familiis communia: sed alia aliis magis familiaria. Quæ verò ea fuerint, demonstrare omitto. Ad nostram enim rem nihil id arbitror pertinere; præsertim cùm ab ipso Sigonio, & aliis viris doctissimis hæc omnia, quæ ego nunc percurro, subtilissime fuerint pertractata. Nomen autem id erat, quod, vnde quisq; gentis suæ originem duceret, indicabat: proptereaq; à Romanis genti-

gentilitium vocabatur. Id autem apud eos, quemadmodum & apud ceteras quasvis nationes, aut à viro, aut à loco tamquam à fonte aliquo, deduci consuevit. In *ius*, autem terminari solebat; ut in ipsa voce appareret, fuisse ab aliquo horum initio deriuatum: ut à Tullo Rege, Tullius; à Tarquiniis autem Vrbe, Tarquinius. A quibus singulis, qui genus suum postea duxerunt; Tullii, & Tarquini sunt vocati. Quam deriuandorum nominum formam Romani ipsi ad suam consuetudinem, Græcorum præceptis imbuti, deduxerunt. Apud Romanos enim gentilitia hæc nomina idem valere, quod apud Græcos patronymica, sic Priscianus, vetustus scriptor, obseruauit. *Nominum deriuatiuorum multa genera sunt. Quorum patronymicum, id est, quod à propriis tantummodo patrum nominibus deriuatur secundum formam Græcam: quod significat cum genitiuo primitiui, filios, vel nepotes. Ut Aeacides, Aeaci filius, vel nepos. Pro quo Romani nominibus familiarum utuntur: Ut Cornelii. Omnes enim ab illo, qui primus Cornelius appellatus est, hoc nomen habuerunt, quicumq; eiusdem familiae sunt: sicut omnes minores Thesei, Theseidas Græci appellarunt.* Nominè ergò apud Romanos olim, vniuscuiusq; gentis, vnde ducta esset origo, notabatur. Verum enim vero cum ex eadem gente, plures propagarentur familiae; ad eas distinguendas, Romani Cognominum vsum adiunxerunt. Quod perspicuè adhibito Corneliae, ac Valeriae generis exemplo intelligetur. Etenim cum Cornelia gens in multas esset familias diffusa; ad internoscendam vnâquamque earum, tertiam ipsam cognominis notam adhibebant: indeque ex eisdem Corneliis, alii Cornelii Scipiones; alii Cornelii Lentuli; alii Cornelii Dolabellæ vocari cœperunt. Et in Valeria gente, alii Valerii Maximi; alii Valerii Messallæ: alii Valerii Flacci; alii sive diuersis modis fuere nuncupati. Inter gentem autè, ac familiam non minor fuit rei, quæ videtur esse vocum discrepantia. Gentis enim nomè latius patuit, quàm familiae. Neq; gens olim propriè vocabatur, nisi quæ plures in se familias continebat. Vnde eidem Sigonio placet, ac profecto egregiè, ut gens ad nomè, ad cognomè autè familia referatur: quasi cognomè tantummodò fuerit ad distinguendas eiusdem gentis familias adinuentum. Porro autem cum eadem ipsæ familiae in alias distribuerentur familias, ita ut Scipiones; alii Africani; alii Naficæ dicerentur: hæc quarti nominis copulatio, quæ adiungebatur cognominibus; agnomen, dicta fuit. Agnomina autem non omnia hereditaria fuere. Quandoque enim nonnulla, nec ad filios quidem, perueniebant. Sed hæc veterum Grammaticorum opinio non tam stabilis, quam ab ipsis constituitur, inuenta est in hoc vno, quod tradunt, agnomina differre à cognominibus. Nam eadem ipsa Africani vox, quam ab eis, exempli causa, agnominis loco positam videmus; à Marco Tullio Cicero in oratione pro Sexto Roscio Amerino ita cognominis vocabulo definitur. Libenter enim, ut hæc etiam accedant, ad ea quæ à Sigonio indidem sumpta sunt, ad hanc rem confirmandam testimonia. *Africanus*, inquit Tullius, *suo cognomine declarat tertiam partem Orbis terrarum se subegisse.* Et idem in Epist. ad Atticum de Pompeio loquens: *Noster amicus Magnus*, ait, *cuius cognomen vna cum Crassi diuitis cognomine consensescit.* Neque enim ad veterum Grammaticorum opinionem infirmam fat fuisse scriptoris alterius testimonium, nisi illius, qui longè omnium, quicumque fuerunt, proprietate loquendi habitus est princeps, Marcus Tullius. Libenter itaque assentior Sigonio, qui statuit, quæcumque gentilitiis nominibus tertio, aut quarto loco adiciantur, cognomina appellanda esse: eaque ab agnominibus voce magis differre, quàm re. Neque verò qui primi fuere ipsius Romanæ Reip. propagatores, hunc multorum nominum vsum habuerunt. Eos namque vno tantum nomine præditos fuisse, ut Romulum, & Remum, ex Varronis testimonio comprobatur. Postea verò cum essent duo, aut plures Terentii (ut idem Varro est auctor) appellati: quod in vnoquoque singulare erat, in quo ab aliis secetari possent; id illius nomini præponi cœptum fuit. Quo pacto fiebat, ut qui manes, Manius: qui luce, Lucius; qui post mortem patris natus esset, Posthumus vocaretur. Vnde prænominum ratio vsu venit. Ad quam tandem, ut diximus; cognominum, & agnominum accessit consuetudo. Et id ipsum plane, diuersa tamen ratione, apud maiores nostros video factitatum. Apud eos enim paulatim vnâ cum ipso Regno, quemadmodum & apud Romanos, multorum nominum vsus increbuit. Omnia autem vel nominum, vel cognominum vocabulis comprehenduntur. Prænomina enim non habuerunt: nisi has singulas voces, *Don*, & *Mossen*, statuamus prænomina appellanda; quod singulis Nobilium, ac Militum, nominibus præponantur. Quisquis enim de genere Nobilium sit, *Don*: qui de Militibus autem, *Mossen*, Catalano (ut suspicor) sermone iam pridem vocatur apud nos. Ut *Don Ioan Ximenez de Vrrea*: *Mossen Ximen Perez de Salanonia*. Hæc enim enim vulgaribus verbis notanda sunt, quia non bene possent Latinis.

Quòd si ea prænomena sunt: non alicuius gentis, aut familiæ; sed ipsorum Ordinum prænomena sunt. His enim, quasi quibusdam signis, maiores nostri, eos, qui ex aliquo horum Ordinum essent, indicabant. Postmodum confusè agi res ista cœpit: sensimque eò deducta est, ut quæ olim illustris, ac certa nobilitatis nota ferebatur; ab ignobilibus modò, & infimis hominibus, ac feminis præsertim vsurpetur. Atqui in veteribus monumentis, Mesnaderii leguntur nonnulli, ea Nobilium nota, interdum illustrati: ut, *Don Ximen Perez de Pina: Don Ruy Sanchez de Pomar: &* alii his similes, qui vetera peruoluntati frequenter occurrunt. Sed eorum Ordo proximus erat patritiorum Ordini, ac Nobilium: qui magnam illam præferebant Ricorum hominum, quam docuimus, speciem. Itaque hæ duæ tantum voces, *Don, & Mossen,* videntur quodammodò ad prænominum Romanorum rationem adumbratæ. Nominum autem apud nos tria fuisse genera obseruari: propria; patronymica; & gentilitia: quæcumque verò postea adiecta fuerint, cognomina appellari. Separatim namque videntur mihi esse aliæ cuiusque generis, & diuersæ obseruationes; neque apud nos, ut apud Romanos, patronymica, & gentilitia nomina idem valere. Quid autem inter se differant, dicendum est. Verumtamen ne sine appositione exemplorum, hæc omnia reddantur obscuriora; consentaneum erit, ut certum quiddam exempli causa, ponamus, quo hæ singulæ prænominum, nominum, & cognominum nostrorum differentie exprimantur. Erit autem huiusmodi: *Don Pedro Martinez de Luna, el Vieio:* libet enim eius hoc loco facere mentionem, a quo postea duæ clarissimæ eiusdem Lunarum gentis familiæ dimanarunt: quarum altera Illucæ; altera Almonazitii opido fuit potita. In his autem necesse est omnino permiscere Hispana cum Latinis: quandoquidem eam mihi proposui quæstionem discutiendam, quæ de ratione tota sit incondita, ac vulgaris antiquorum nostrorum hominum loquendi consuetudinis. In proposito igitur exemplo, prima illa vox, *Don;* prænomen erit: quia patritium illum esse declarat. Secunda verò, *Pedro,* proprium nomen vocabitur. Nam etsi id ipsum nomen latè pateat, & omnibus gentibus, familiis, ac tenuissimis quibusvis hominibus sit commune: tamen ita unicuique datur personæ, ut eo videatur posse, tãquam proprio, ac certo vocabulo, appellari; proptereaque proprium vniscuiusque personæ dici potest. Tertiã deinde vocem, *Martinez;* patronymicum nomen appellabo, à gentilitio diuersum; quòd minimè vllam apud nos originem gētis declaret, sed à propriis tantum patrum, auorum, aliorumve maiorum nominibus deriuetur. At quartam, *de Luna;* gentilitium nimirum: quòd ea declaretur, vnde quisque duxerit genus suum. Cognomen tandem; quòd extremo loco positum est nomen ob ætatem: nempe, *el Vieio.* Cumque de prænominibus iam supra dictum sit; reliquum erit, ut de ceteris dicamus singulatim. Ac priorum quidem nominum alia videntur fuisse vsitatiora; intermissa alia, tametsi olim frequenter vsurpata; postrema verò, incerta; quibus aliquando, rarò tamen, utebantur antiqui. Vsitatiora autem hæc fuere: *Alonso: Artal: Aluaro: Beltran: Belenguer: Bernaldo: Blasco: Felipe: Fernando: Ferrer: Garcia: Gonçalo: Guillen: Gil: Ioan: Iayme: Lope: Luys: Martin: Miguel: Pedro: Ramon: Ramiro* (Latine verò quandoque Ranimiro) *Rodrigo: Sancho: Simon: Vgo: Inigo: Ximeno.* Non quòd statim, maiores nostros nullis aliis nominibus vsos fuisse: sed hæc apud eos fuisse vsitatiora. Intermissa autem: *Aznar: Arnaldo: Aho: Fortunio: Galindo: Galceran:* aut, *Galacian: Gilabert: Gueran: Nuno: Orti: Oger: Pelegrin: Ruy: Vidal.* Hæc enim olim vsurpabantur frequenter. Verum iam pridem sunt ab vsu quotidianorum nominum à nostris intermissa. At verò incertorum vix vlla ratio tradi potest: ob eamque causam illa, incerta nominaui. Sub quorum genere minimè ea nunc complecti volo, quæ semel, aut bis; sed quæ sæpius; à nostris leguntur vsurpata; ac licet rarò, aliquando tamen ad diuersarum gentium familias transfudisse. Sunt autem huiusmodi: *Acart: Adam: Alaman: Amor: Assalido* (quod familiæ de Gudal fuisse comperio) *Castan: Corbaran: Dodon: Gombal:* (quod gentilitium antiquæ cuiusdam ita vocatæ gentis cum fuisset; postea proprii nominis loco vsurpatum est) *Guiral: Palazin: Pipino: Roldan: Vallés.* Feminarum verò vsitatiora nomina, hæc fuere: *Elfa Toda: Vrraca: Ximena.* tametsi passim maritorum nominibus appellatæ inueniuntur. Quamquam autem (ut ad virorum nomina redeamus) ea omnibus erant hominibus, ac familiis communia: fuere tamen nonnulla ab aliquibus frequentius vsurpata, ob idque earumdem videntur esse magis propria: ut Corneliorum, & Vrrrearum, Eximini nomen: Alagoniorum verò, Artaldi, & Belasconis. Ceterum patronymica olim ex propriis tantummodò patrum nominibus ducebantur: neque erant vilius gentis propria, vel familiæ: nec magis plebi, quam optimatibus interdicta; sed quæ omnibus æquè gentibus, atque ordi-

Ordinibus conueniebant. Quicunq; enim, cuiusuis Ordinis, ac familiar, qui patre natus esset Martino appellato; Martini inde patronymicum sibi nomen vendicabat. Quod interdum à matris nomine duci consuevit, vt in Garſia Innici Suprarbienſi Regi ſecundo notatum fuit: aliquando ab aui, maiorumve nominibus deriuari. Iam verò patronymica hæc nomina alia extremam paterni nominis ſyllabã mutarunt in, *ez*; quorum maghus, & vulgaris eſt vſus; alia paternum ipſum nomen ſine vlla mutatione retinere, quòd male ſonarent deriuata: alia denique anonyma videtur fuiſſe; quòd propria nomina, à quibus deriuari poſſint, non exiſtent, etſi eadem patronymica appellanda ſunt, quòd in patronymicorum nominum loco aſſiduè collocentur. Quæ terminationem mutarunt, ſunt

10 hæc: *Alvarez*: *Aznarez*: *Diez*: *Fernandez*: *Galindez*: *Garcez*: *Gonçalez*: *Iniguez*: *Yuanez*: *Ianez*: *Lopez*: *Martinez*: *Nunez*: *Perez*: *Ortiz*: *Ramirez*: *Rodriguez*: *Ruyz*: *Sanchez*: *Ximenez*. Ita autem deriuata fuere: Ab Aluaro, *Alvarez*: ab Azetario, *Aznarez*: à Didaco, *Diez*: à Fernando, *Fernandez*: à Galindo, *Galindez*: à Garſia, *Garcez*: à Gonzaluo, *Gonçalez*: ab Innico, *Iniguez*: ab Yuando, *Yuanez*: à Ioanne, *Ianez*: à Lupo, *Lopez*: à Martiño, *Martinez*: à Nunnio, *Nunez*: à Petro, *Perez*: ab Orti, *Ortiz*: à Ramiro, *Ramirez*: à Roderico, *Rodriguez*: à Ruy, *Ruyz*: à Sanctio, *Sanchez*, atque ab Eximino, *Ximenez*. At verò nonnulla terminationem primitiuu nominis non mutarunt; quòd male ſonarent deriuata. Non enim ab omnibus propriis nominibus aptè poſſunt patronymica nomina Hiſpanè deriuari: vt à *Luis*: *Miguel*: *Vgo*: *Gil*: *Guillen*, & aliis quam

20 plurimis. Ea propter illa, dum patronymicorum munere funguntur, primitiuam retentionem terminationem, ſi Hiſpanè proferenda ſunt: nam alia eſt ratio, ſi Latinè. Sed de ea ſtatim. Anonyma tandem perpauca admodum videntur. Sunt autem huiusmodi: *Arcez*: *Ferriz*: (niſi fortè à Ferrer antiquo nomine ductum arbitremur) *Gomez*: *Jordan*: *Sanz*: quæ Latinè, & Hiſpanè eodem ſemper modo prolata competio. Cetera verò, tam quæ primitiuam terminationem retinuerunt, quam ea, quæ mutarunt, dum à maioribus Latinè efferri oportebat, non Martinius, neq; Perezius, ſiue Simenius, proferebantur, neq; ita proferenda puto, ſaltem cum patronymicorum nominum funguntur officio, quemadmodum amicus noſter viſus eſt ſenſiſſe: neque *Gil*, aut, *Guillen*, Hiſpanis vocibus nuncupabant. Sed proprio nomini, gignendi caſu primitiuu nominis adiun-

30 ctio, Græcorum quaſi more, ſubintellecta ſemper filii voce, ſe perbene latinè loqui putabant, hoc pacto efferentes: Petrus Martini; idq; perinde erat, ac ſi dicerent; Petrus filius Martini. Iſtius verò Petri filius, ſi Lupi nomen haberet, vocabatur; Lupus Petri; id eſt, Lupus, filius Petri. Neſos autem, ſi Sanctius diceretur, appellabatur; Sanctius Lupi; id eſt, filius Lupi. Et Ioannem Egidii, Bernardum Guilielmi appellabant, quos Hiſpanè, *Iuan Gil*, & *Bernardo Guillen*. Et ſic in quocumque homine appellando, maiores noſtri ſingula hæc patronymica nomina iuxta proprium patris nomen variabant. Quod in antiquis noſtris Regibus obſeruari potuit. Nam Ranimirus I. à patre Sanctio maiore; Ranimirus Sanctii; id eſt, Sanctii filius dictus eſt. Tum Sanctius III. ipſius Ranimiri filius, ob id, Sanctius Ranimiri vocitatus. Petrus verò; qui Oſcam expugnauit; Petrus Sanctii; id eſt, Sanctii Regis filius, nominatus reperitur. Atque Alſonſus frater, qui Cæſar-Auguſtanæ Urbis fuit potitus, idem ſibi Sanctii patronymicum nomen, quaſi eo, ſe Sanctii Regis eſſe filium, oſtenderet, uſurpauit. Nec video cauſſam, cur locutiones huiusmodi penitus improbemus: cum & Græci iis frequentiffimè vtantur; vt Eusebius Pamphilis; Hammonius Hermia. Quod qui ignorant, deprauantes optimam conſuetudinem, efferunt; Eusebium Pamphilum; & Hammonium Hermiam: vt plurimi ſcriptores, & idem ille Nunneſius, obſeruatunt. Quem quoties nomino, toties noua quadam voluptate perfundor. Quis eſt enim, cui locus ille, ubi fuerit altus, & magiſter, à quo inſtitutus, non ſemper in mente, cum gratia animi recordatione, verſentur? Frequens denique apud maiores noſtros, iſte fuit patronymicorum nominum vſus, gignendi tantum caſu

40 nominis primitiuu prolato: Vt Aluari: Lupi: Eximini: & ſic in reliquis. Sed interdum gignendi caſum nonnullorum nõ in, *i*, ſed in, *onis*, & corruptè in, *ones*, terminarunt antiqui; quaſi primitiua nomina non ſecundæ, ſed tertię declinationis fuiſſent. Sed hæc pauca admodum fuere: Vt à Galindo, Galindones; Galindi filius: ab Eximino, Xemenones; Eximini filius: ab Enneco, Ennecones; Ennici, ſiue Innici filius: & à Fortunio; Fortuniones, & nonnunquam Fortungones; Fortunii filius vocabatur. A Garſia autem quandoque, Garſeanes: & à Sanctio, Sanctionis, deriuatus inuenitur, pro eo, quod eſt; Garſia, vel Sanctii filius. Verum hæc antiqua nimis ſunt, ac obſoleta: crebriusque priores gignendi caſus leguntur uſurpati. Anonyma verò, indeclinabilia, vt ita dicam, remanebant; neque vllum gignendi caſum videntur ha-

buisse, sed, *Gomez: Arce: Sanz*: Latino etiam prolata sermone. Et frequenter propria ipsa nomina absolute poni consueverunt, præposita illa, *Senioris*, voce: quæ antiquam, ut dictum est satis, Ricorum hominum dignitatem præ se tulit: Vt *Senior Artal; Senior Lope*. Quandoque etiam ea, *Senioris*, vox retro ponebatur: Vt *Palazin Senior; Aznar Senior*. Neque post propria nomina tantum, sed post ipsa quoque patronymica: vt *Lop Lopez Senior: Orti Ortiz Senior*: & alia id genus. Quæ quidem appellandorum nostrorum hominum ratio diu olim viguit apud nos. Postea verò Regno latius patente, secernendi causa, ad distinguendas gentes, ac familias, ut quæ in vnaquaque singularia erant, notarentur; locorum nomina, quorum quisque Honorario illo iure potiebatur, adiuncta fuere: eaque posteris gentilitia manserunt: Vt *Artal, Senior in Alagone: Petrus Martini, Senior in Luna: Ioannes Eximini, Senior in Vrreia: Castan, Senior in Biel*: à quo postea Corneliorum familia dimanauit. Quamobrem arbitror altiora fuisse, quam vulgò feruntur, Ricorum, & Mesnaderiorum hominum, quorum supra meminimus, ac aliorum etiam etiam nostrorum Optimatum, antiquæ nobilitatis initia. Adhuc enim opinor illa, sub his proprio, & patronymicorum nominum integumentis, latere: nimirum quòd statuant eos, qui in antiquissimis monumentis leguntur, vel vno tantum, vel duobus nominibus, proprio scilicet, ac patronymico, *Senior in Boltagna; in Alquezare; in Sos; in Vnoçastello; in Osa: in Balbastro*: aliis ve in opidis, antiquo illo more, Seniores nuncupati: earum stirpium auctores extitisse, à quibus qui postea primi dicti fuere, Cornelii: Lunæ: Vrreæ: Alagonii: & cæteri Optimates, originem duxerunt. Verumtamen quia inconstanter, ac turbidè ab ipsis opidis olim iactabantur, crebræq; vt supra retulimus, inter eos fieri solebant ab vno Honore ad alium transitiones; propterea suspicor fuisse, illa, *de Boltagna, Sos, Balbastro*, reliquaquæ alia huiusmodi nomina, antiquata. Posteriora verò, *De Luna, Alagon, Vrrea*, & his similia, quòd stabilis, & certa huiusmodi locorum possessio permaneret; sibi, & posteris, quasi hereditario iure, gentilitia mansisse. Gentilitia namque nomina ea appello, quæ vulgò, *los Apellidos, o sobrenombres de los linages*, nuncupantur. Quibus iam in Hispania, atque adeò in aliis regionibus, veratus est mos, vt singulæ gentes, ac familiæ, distinguantur inter se. Quæ autem ea sint, dicere longum esset. Satis plura numerauimus supra, dum de Ricis hominibus, ac Mesnadariis verba fecimus. Sed vnde singula ducantur, non ausim affirmare. Pleraque arbitror fuisse à locis, quorum potiebantur, petita: alia à variis euentis vsurpata: vt in nominibus ipsis eluceret alicuius significatio laudis, aut virtutis; & quæ res ab eorum fautoribus esset præclare pro Repub. gesta admirabilis facti, sempiterni nominis gloria, niteretur. Atque ex huiusmodi principiis introducta fuit apud nos celebritatis gentilitiorum nominum consuetudo. Quæ inde ad posterorum existimationem latius dimanauit. Vnaquæque namque familia, gentilitia hæc imposita sibi nomina retinuit, ac quodammodo, vt ita dicam, inuidiosè; non ad sermonis vsum quotidianum solum, sed ad domesticarum etiam laudum memoriam, & ad illustrandam ipsam nobilitatem suam. Et in hoc summa vi, atque impetu, quisquis illius stirpis esset, contendebat, vt quòd perueniebant tela manuum suarum, eodem gentilitii sui nominis fama penetraret. Cui dedecori esse, nefas statuebatur. Quòd si illius splendorem quis fortè, admissio aliquo rei militaris flagitio, maculabat; ceteri etiam genere essent disiecti, si similitudine nominis conueiebant, infamiam hanc notam, quæ ipsi nomini hæreret in posterum, non aspersione aquæ, vllò ve dierum numero tolli arbitrabantur, sed sola posse nominis mutatione deleri. Quæ de re insignè illud proferam exemplum, quod in Commentariis Comitiorum Ann. Chr. MCCCLII . continetur. Etenim cum per idem tempus quidam Florenus Melero, ortu Aragonensis vir, Villaroyæ Castellum, quod suæ fidei à Rege nostro commendatum habebat, nefariè hostibus prodidisset: nonnulli alii, quibus fortè Meleros appellari contigerat, ne quæ nomini iniusta fuerat tantæ turpitudinis nota, generi suo, quamquam eo minimè erant coniuncti, inureretur fortasse: gentilitium illud Melero nomen iisdem Comitibus repudiarunt; nec repudiarunt solum, sed acerbam illius memoriam à sese, & suis perpetuò obliterandam, ac voluntaria obliuione conterendam duxerunt. Noluerunt enim, ac prudenter sanè, quos natura cognatione distraxerat, iam amplius, nec ipsa sola nominis opinione coherere. Sic autem rem gestam fuisse in eisdem Commentariis inueni.

Estando aiustados los ditos Señores, la Crot representantes (fuerant quippe à Rege, & Regno nonnulli viri ad Comitiales res omnes peragendas designati) fue personalmèr constituydo el honorable Don Anton Melero Notario, en nombre suyo proprio, è como Procurador, que se afirmó de Pascual Melero, mercáder, Ciudadanos de Caragoça. El qual dreçando sus paraulas a los ditos Señores,

Señores, fizo cierto razonamiento, concludiendo. Que por las causas expressas en vna cedula, q̄ liuro à Sancho de Torres Notario substituydo, qui supra, relexaua, è renunciaua, è presentes los ditos Señores, en los ditos nombres, è cada vno dellos relexò, è renunciò el sobrenombre de Melero, è a perpetuo preterito sobrenombre de Aunes, con las protestaciones, è en la forma contenidas en la dita cedula, que fue leyda por el dito Notario, dius, la contenencia siguiente.

MVY REVERENTES, NOBLES, CIRCVMSPECTOS,
Honorables, è Sabios Señores.

Anton Melero Notario, en nombre suyo proprio, è assin como procurador de Pascual Melero, mercader Ciudadano de aquesta ciudad, cõparece ante la presencia de Vuestras Señorías, è humilmentè expone, è dize: Que atendida la grant maldad, e traycion fecha, è cometida por vn clamado Florent Melero, en hauer vendidos las Castiellos, è lugar de Villaroya, qui son del Señor Rey: En lo qual no es dubto, q̄ vltra la traycion por el perpetrada, ha puesto macula, peor que lepra, perpetuamète en aquest sobrenombre de Melero, la qual ya por ningun tiempo se puede de lir, ni tirar: antes con razon se dene creer, que qualquiere hombre, que daqui adelant se clamarà, o nombrarà de aquest sobrenombre de Melera; viura en manifesto vituperio, è vergoña: por quanto las gentes oyendo aquel sobrenombre, siempre presumiran, è aun algunos con malicia diran, que es parient de aquel traydor. E yat sia, està en verdad, que los ditos Anton, è Pascual Melero, no han deudo alguno de parentesco con el dito Florent Melero: aquesto empero caye en saber de muy pocas personas. E por tãto ellos con dosseo desseando proveyer a tante inconuenient, è apartar, è guardar su honra, è fama, de tanto blasmo, è carga; por ellos, è muyto mas por sus fillos, è successores, han deliberado relexar, è renunciar aquest sobre nõbre de Melero: el qual luego aqui en presentia de Vuestras Señorías, en los ditos nõbres, e cada vno dellos relexa, è renuncia. Et recurriendo, e tomando otro sobre nõbre de su linage, è de sus antigos parientes, è predecesores de la part feminea, prende a perpetuo sobrenombre de Aunes: assin que de aqui auant ellos, è sus fillos, è successores se clamaràn, e leuaràn el sobrenombre, e armas de Aunes, sin alias, è alguna otra mixtura. Et porque aquesto sia publico, e manifesto a Vuestras Señorías, e a toda monera de gent; fazem el present acto. Protesta empero el dito Anton Melero en los ditos nõbres è cada vna dellos, que ya por el present acto, è cosas en aquel cõtenidas, preiudicio alguno no sia fecho, ni engendrado a ellos, ni adalguno dellos, ni a sus successores en qualesquiere dreytos, acciones, comisiones, officios, beneficios, priuilegios, lexas, è vinclos de testametos, actos, pactos, documetos, è contra-
tos pertenescientes o facientes por ellos, o por qualquiere dellos. Antes romangam en aquel estado, eficacia, è valor, que eran antes de la edicion del present acto. Et requieren a: Notario, qui present es, que de todo io sobredito faga carta publica, vna, e muytas.

Et leyda la dita Cedula, el dito Don Anton, en los nombres susoditos, e cada vno dellos, requirio de todo lo sobredito feyer fecha carta publica por el dito Notario. E los ditos Señores la Cort representantes, mandaron el dito Acto feyer continuado en el present Proceso a memoria.

Tanti videntur æstimasse splendorem nominis gentilitii. Non possum autem reticere hoc loco de nostrorum hominum accurata diligentia, ac exquisito genere loquendi, quo eos vfos fuisse in istius facti narratione obseruau. Nam quoties Florenum illum nominare oportuit; olim Aragonensem, enuntiarunt, cum re vera ortu Aragonensis esset: ac si statuerent, illum iam cum turpitudine facti suam propriam naturam commutasse, eoq; pacto domesticam labẽ, quando aliter fieri non poterat, videri cuperent redemisse. Nèq; verò, vt ad rem redeam, familiæ omnes noua sibi gentilitia nomina inuenerunt. Sed plures earum interdum propria, interdum patronymica pro gentilitiis nominibus vsurparunt: atque eo casu in, ius, proferenda dicerem patronymica illa, Martinus; Perezus; Simenius; & alia eiusmodi; quia iam tunc familiis ipsis gentilitia sunt. Neque familiæ omnes videntur patronymicorum nominum vsum habuisse: sicuti, Cornelii, & Alagones, & alii nonnulli: qui sibi satis duxerunt propriis, & gentilitiis nominibus appellari, eisdem cognomina quandoque adiungentes; quæ gentilitia ipsa nomina illustrabant. Vt, Don Ximeno Cornel, el Vieio; Don Blasco de Alagon, el de Morella. Horum namque egregiis factis letabantur socii, gemebant hostes, & singuli eorum gloriabantur gentiles. Porrò autem in priscis monumentis nonnulla sæpe nomina, absolute posita, absque vllis, nec propriis, nec patronymicis nominibus, inueniuntur. Qualia sunt: Don Caxal: Arpa: Frontin: (quo nomine quosdam in antiquis Priuilegiis inuenio, quandoque Seniores in Vncastello atque in Sos aliisve opidis, Ricorum hominum more vocitatos; à quibus suspicor originem duxisse eos, qui Frontini postea dicti sunt) Barbatuerat: Don Bacahalla: (qui Lunarum gentis proditur fuisse) Diosayuda: Atorella: Quadrat: Tizon: & alia pauca admodum. Quæ omnia gentilitia esse non dubito. Vix autem, in vetustissimis monumentis, aliis nominibus copulata comperio: præterquam Atorellæ,

Caxal, & Fortini, nomina: quæ in recentioribus, quandoque aliis nominibus retroponi consueverunt. Ceterum in nonnullis familiis iam pridem patronymica quædam nomina ita assidue versantur coniuncta, ut ea non minus ipsarum familiarum, quam eadem ipsa gentilitia censeantur. Ut *Ximenez de Yrrea*: *Martinez de Luna*: *Fernandez de Txar*: *Lopez de Gurrea*, & alia eiusmodi: quod singulæ auide appetierint, proprium gentilis alicuius nomen, qui apud se virtutis laude quondam floruisse, perpetuo ostentare; quemadmodum initio in Suprabienensibus illis primis Regibus, atq; Aragonensibus Comitibus indicaui. Sed nihilominus eadem ipsa sunt, pari etiam ratione, plurimis aliis familiis communia, quæ eadem patronymica nomina præferunt: ut, *Ximenez de Alcala*: *Martinez de Vidaure*: *Fernandez de Castro*: *Fernandez de Heredia*: *Lopez de Sesse*: & alia, quæ passim à nostris hominibus efferuntur. Et quandoq; apud nos, dum plures erant familiae, ex eadem gente propagatae, ad eas distinguendas, quemadmodum Romani cognomina adhibebant, proptereaq; ut diximus, ex Cornelii alii Scipiones, alii Lentuli fuerunt nuncupati: huiusmodi familiarum varietates, vel cognominibus à diuersis opidis sumptis notabantur; qualia fuere in Zapatarum gente illa, de *Cadret*: de *Thous*: & alia, quæ retulimus: vel sola patronimyci ipsius nominis mutatione: ut in Lunarum gente. Inter quos: alii, *Martinez de Luna*: alii, *Ferrench de Luna*: alii, *Lopez de Luna*, vocabantur: atq; etiam alii, *Ximenez de Luna*: *Gomez de Luna*: *Sanchez de Luna*, nominati inueniuntur. Tam latè olim nobilissima ea Lunarum gens diffusa fuit. Interdum etiam vnica familia ex duobus gentilitiis nominibus conflabatur; ut, *Tizon de Castellezuelo*: *Maza de Lizana*: & nonnullæ aliæ. Denique postquam inter ipsos Optimates fieri cœperunt locorum mutationes: & nomina ipsa mutari cœpta sunt; & hæc eadem signa, quibus inter se distinguebatur, ad eodē cōfundi, & perturbat, ut pleraq; effluxerint ex certa aliqua ratione, aut præceptis: nec quidquam magis certū in huiusmodi argumento fit, quam quemq; nostrum, eā, in quorumcumque nominū vsu, sequutū fuisse, quæ sibi probaretur disciplinā. Iam verò Cognomina etsi nonnullarū familiarū, ut in Zapatarū gente dixim⁹ videntur fuisse: frequētius tamē ita ea adhiberi solita, ut non vllius gentis, aut familiæ sint, sed ipsarū tātummodò personarum. Ex eo autem assumi solent, q̄ in vnoquoq; viro est singulare: ut si senex, si fortis, si sapiens: aut contra; si adolescens, si ignarus, si stultus extiterit. Ea verò præcipuè Regibus ipsis imponi consueverunt. Qualia illa sunt: *Arista*: *Abarca*: *Bellator*: *Cærimoniosus*: *Iustus*: *Castus*: *Sapiēs*: *Catholicus*: aliaq; omnia, quæ in ceteris nostris Regibus videmus singula ornamenta laudum, ac virtutum, quasi clarissima lumina, eluxisse. Atq; hæc de nominibus antiquorum. De Magistratibus autem quæ afferre decreui, pleraq; erunt ex vetere illo Vitali deprompta, quem Iacobi I. Regis temporibus, de illius, ac Regni consensione, omnia nobis iura præscripsisse memorauimus. Ea verò tantummodò attingam, quæ ille de antiquis quibusdam Magistratibus curauit, tum ad disciplinæ præcepta, tum ad memoriam posteritatis prodenda. Omitto enim, quæ de Iustitia Aragonum traduntur ab eo: quia iam nos eadē persequuti sumus, dum de illius dignitate verba fecimus. De quorundam itaq; veterum Magistratuum nominibus, ac potestatibus, quæ suis temporibus vigeabant, sic meminit. In primisque.

De Maiordomo Regio.

Post Regem autem (inquit) dispensator domus Regia, qui dicitur Maiordomus, in iudicando obtinet principatum. Qui de omnibus causis, & querellis tam Infancionum, quam aliorum potest cognoscere in distincte: exceptis probatione Infancionatus, & pronuntiatione super ea; ex auctoritate Militis; prolongatione natalium; & restitutione status eorum, qui illum incarnatione regia, vel expressione infamia amiserunt. Hæc enim, & ius equalia, vel maiora sunt soli Regi, vel cui ipse specialiter mandauerit, reservata. Sed Maiordomus semper in cognitione causarum debet sibi Iustitiam maiorem Regni Aragonum adhibere. (Hæc de Iustitia Aragonum intelligenda. Iam enim supra meminimus, illum fuisse olim, Iustitiam maiorem appellatum.) Vel si ipsum habere commodè non valeret, alium Iustitiam, qui in aliqua ciuitate, vel Villa domini Regis, sit per dominum Regem in Iustitiatus Officio constitutus. Qui Iustitia examinet omnes causas, & determinet per suam sententiam in Maiordomi Curia agitandas. Maiordomus enim pronuntiare sententiam diffinitiuam, vel interlocutoriam numquam debet. Potest autem Maiordomus de aliis locis ad alia loca homines seculares cuiuscumq; conditionis ad suū iudiciū reuocare, & ad veniendum compellere eorum contumaciam, nisi venerint iuxta Fori exigentiam puniendi. Debet tamen concessam sibi potentiam reparare, ne de valde remotis locis homines euocando opprimat laboribus, & expensis; nec ciues extra suas dioceses faciat laborare, nisi ex causa valde necessaria, & urgente. Presente autem Maiordomo debet loci Curia se à causarum examine abstinere, si ab eo sibi fuerit impera-

imperatum. Merito enim in aduentu superioris, minora officia conqueſcunt. Multo fortius igitur preſente domino Rege, tam Maior domus, quam omnes alii debent ab exercitio Iuriſdictionis ſue penitus abſtinere.

De Iudicibus Delegatis.

Quando attamen de Regia proceſſit voluntate, poteſt ipſe Rex illico, ſi placuerit, unam cauſam, vel plures, ſi ſibi viſum fuerit, delegare. Et illi, quorum cauſa fuerunt delegata, tenebuntur ipſas cauſas agere, & defendere coram talibus delegatis cuiuſcumq; conditionis; ſecularis tamen, actor, & reus, ſive uterq; eorum, exiſtere diſcoſatur.

De Iudicibus Ordinariis.

10 Sunt præterea in ſingulis Ciuitatibus, & ſingulis magnis Villis Regalibus per ipſum Regem ſinguli Iuſtitia conſtituti: qui de cauſis habitantium in illis Ciuitatibus, ſive Villis, & in eorum terminis, tam inter Infanciones, quam inter homines ſeruitii, ſive ſigni, & Infanciones, vel è contra, cognoscunt, iudicant & diſcernunt. Qui Iuſtitia ſemel poſiti, ſemper conſueuerunt eſſe Iuſtitia toto tẽpore vitæ ſue, niſi ex aliqua cauſa dominus Rex eos duceret remouendos. In quibuſdam autem locis, Iudices; in quibuſdam Alcaydi, dicti Iuſtitia nuncupantur. Quocumq; tamen nomine ceſſantur, eadem eſt poteſtas, & Iuriſdictione eorundem.

De Zauamedinis.

20 Sunt præterea Officiales domini Regis in prædictorum locorum ſingulis conſtituti: qui diuerſis nominibus appellantur. Quidam enim Zauamedina, id eſt, Vicedomini Ciuitatum. Zaua, enim idem eſt, quod dominus: & Medina, idem, quod ciuitas lingua Arabica: à qua hoc vocabulum fuit ſumptum.

De Baiulis.

Alii Baiuli, id eſt, ſeruuli, vel nutritores: quia dominorum vices gerunt; & quia ad eos gerunt ea, qua colligunt de pronentibus eorundem. Item quia conſueuerunt nutrire filios, & familias dominorum.

De Merinis.

30 Alii Merini, dicti à mærendo, id eſt, plorando: qui inuenti in culpa, conſueuerunt damna pœna pecuniaria deplorare: eo quod Reges, ſive Iudices, tales ſunt punire pecunialiter aſſueti. Vel à merito: quia iuxta meritum eis fit à Regibus retributio, ſive bonum fecerint, ſive malum. Hi ergo tales Officiales debent compulſiones facere, & mandata Regis, ac ſententias Iudicum, vel iudiciorũ executioni viriliter demandare. Et ſi quando ſunt pignora ad petitionem alicuius conquerentis à Curia facienda, debent per dictos Officiales fieri iuxta forum & "...: quæcumque ſunt ...: facienda, à dictis Officialibus exerceri, excepta diſcuſſione cauſarum, & ſententiæ prolatione: qua ad Iuſtitias, vel Iudices tantum ſpectant.

De Zualacheno.

40 Sunt & alii Iudices, & officiales inter Iudeos videlicet, & Sarracenos. Zualachen enim, Sarracenorũ iudicat ſemper cauſas; dictus à Zaua, quod eſt Dominus, & achen, id eſt, iudiciorum. Qui Zualachen executioni mandat ſententias à ſe latas, & facit citationes, & ceteras compulſiones, qua in Sarracenorũ Curia imminent faciendæ. Item exercet Tabellionatus Officiũ inter eos: ita quod nullus alius inter Sarracenos facit publicum Inſtrumentum. Et ſi factum fuerit, etiam de mandato ipſius Zualachen, Inſtrumentũ tale nullas vires penitus obtinebit: niſi à domino Rege haberet Zualachen Priuilegium ſpeciale, vt per aliũ poſſet conficere Inſtrumentũ. Inſtrumentũ attamẽ dotale, niſi per Zualachen fuerit factum, vires nullas penitus obtinebit, Zualachen autem volente, non volente, vel non audente à ſuis ſubditis facere Iuſtitia complementum, vel procedente remiſſiũs, quam debet: ad Chriſtianorum Curiam recurretur. Quo caſu debent fieri compulſiones, & exequutiones per ipſam Curiam; & diſcuſſio cauſa, ac ſententiæ prolatio, ſemper eſt proferenda per Iuſtitiam vel Iudicem Chriſtianum. Qui Iudex, vel Iuſtitia ſecundum Forum Sarracenorũ debet procedere tam in cauſa, quam in ſententiæ proferenda.

De Alamino.

50 Eſt etiam inter Sarracenos Officialis qui Alamin, id eſt, fidelis, lingua Arabica appellatur. Qui debet cauſas minimas, non excedentes duos ſolidos, terminare: & exercet in Curia Zualachen, apparitoris Officiũ, vel ſagionis. Qui etiam eſt Iurium Regalium explorator. Ideo dictus, fidelis, quia fideliter debet Iura Regis perquirere in ...: & rebus ceteris ad Regis ararium pertinentia perquirere; & ſtatim deferre Regis Officialibus Chriſtianis. Zualachen autem, Alcaydi; id eſt, ſub-executor in locis aliquibus appellatur.

De Daieno.

Inter Iudeos vero eſt Daien, id eſt, Iudex, ad cognoscendum de omnibus cauſis, magnis, paruis, vel minimis conſtitutus. Qui nec compulſiones, nec exequutiones, etiam ſententiæ ab ipſo lata- rum, exercet aliquas inter eos.

De Hedino.

Hedinus enim, id est, Iustitarius Iudæorum, exercet compulsionem, & mandat sententias executioni, & facit ea inter Iudæos, quæ Zaualmestina, vel Baiulus inter Christianos est facere consuetus. Ad quem Hedinum adiri potest circa causas minimas; hoc est, quæ quinque Solidorum summam, vel valentiam non excedunt. In optione tamen est petitoris, an ipsum adeat, an ad Daien superius memoratum. Reus tamen pro talis causa modica, ex qua ab Hedino fuerit euocatus; coram eo necessario respondebit. In defectum autem Hedini, ad Christianorum Curiam recurretur, & procedetur in negotio iuxta formam superius comprehensam ubi exprimitur, qualiter est agendum, cum pro defectu Zaualachen est Christianorum Curia recurrendum. Hoc autem cum Iudæus conqueritur de Iudæo; cum vero Iudæus de Christiano, vel Christianus conqueritur de Iudæo; Index debet cognoscere Christianus.

De Supraiunctariis.

Sunt etiam Supraiunctarii super Iunctas, id est, populorum turmas, à domino Rege, quasi Paciarii constituti. Quorum est ipsas Iunctas cum necesse fuerit, euocare; & si eas exercitum facere cõtigerit, vel repentinum concursum, appellitum vulgariter appellatum ipsas Iunctas, sine populum gubernare. Qui debent fideiussores recipere dandos Iunctis, & cautiones recipere pro eis: & pignora eos, qui ad exercitum non vadunt, vel concursum non exierint suæ Iunctæ. Cautam tamen Iunctarius, atq; Iuncta, quæ si quis damnum in suis possessionibus, vel rebus pecuniariis duxerit infligendum, nisi prius per Iustitiam alicuius Villæ domini Regis, quàm id faciant sententialiter fuerit iudicatum; totum damnum, quod fecerint, dupli restituere compellentur. Quod autem per Iustitiam fuerit iudicatum, non à Iuncta sed ab ipsa Iustitia resarcietur. Qui tulit sententiam, si inique cum apparuerit iudicasse, nisi in narratione facta ab ipsa Iuncta, vel Iunctæ maioribus Iustitia fuerit circumscriptus: tunc ei sui actoris mendacium condemnabit. Nec semper hæc sollemnitas est in tali sententia obseruanda, quæ consuevit ab aliis sententiis obseruari: ut citationes, & alia fieri assueta in Iudiciis requirantur. Quia si hæc fiunt per Iunctam, vix possent maleficia vindicari. Sed flagitante maleficio, & concursu subitaneo concurrente, si maleficio fuerit manifestum, ita quod probatione non indigeat, nec aliqua possit tergiversatione celari: Iustitia stans in medio manifestatione maleficio perpetratum. Interrogante Iuncta, quid facere debeat in hoc facto; ibidem habito consilio, quos habere poterit disceptator, præfatam sententiam iudicando, Dei præsentia supplente absentiam delinquentis, si non appareat, qui defendere eum velit, & exprimens, qualiter est ratio notoria, & causam quare proceditur contra eum, sententiet, & declarer: quotiescumque ad excidium, vel depopulationem debent aliqua asportari. Nam quandocumque fuerit contra factum: si præsentem Iuncta factum fuerit, ei prohibere valere; damna, & pœnas Fori debitas, pecuniarias tamè duplatas, ipsa Iuncta tenebitur emendare. Si autem, absente Iuncta, asportatio, destitutio, ruina excidii, vel depopulationis vel simile quid in reliquis ab aliquo committatur: eodem modo, & eiusdem pœnis erit malefactor pecunialiter puniendus, ac si in alias res infortunio non subiectas talia commisisset. Poterit autem dominus Rex, cui vult, iurisdictionem committere specialem, vel etiam generalem. Cuius tanta erit iurisdictione, quanta ab ipso, in concessione huiusmodi exprimetur.

Hi igitur apud nos olim Magistratus viguerunt: ac præter Maiordomum Regis, reliqui minores censebantur. Quorum potestatis nostris temporibus in Foro nulla exstant vestigia; nominis autem vix vlla: eorum præsertim, qui publicum illud iuris dicundi munus inter Iudæos, & Arabes sustinebant. Iphis enim aliquandiu permissum fuit, ut in tenebris suis, intra mœnia nostra, metu, ac periculo vacui versarentur. Ac Supraiunctarii, siue Paciarii ipsi, videntur fanè, ad eorum Magistratum similitudinem constituti, qui apud Gothos, Hispaniæ dominatores; Adsertores pacis vocati fuere, solaque faciendi, faciendæ pacis intentione, Regali destinabantur auctoritate. His namq; verbis eorum potestas à Reccesuintho Rege, in lege de ipsis edita, definitur: quibuscum videre licet Paciarios nostros nomine satis congruere, re autem non multum differre. Maiores autem Magistratus qui sunt, quiq; olim fuerint, eleganter, ac dilucide solita sua verborum grauitate, explicauit præstans ille noster, Ioannes Petri Nuerus, Fisci Aduocatus in eo libelli sui Capite, quod supra intexuimus, dum locum illum de Iustitiæ Aragonum vi, ac potestate tractauimus. Ibi enim dum apud nos duo esse suprema Tribunalia, quasi duo luminaria, memorauit; subtilissimè fuit totam hanc Maiorum Magistratum feriem, perpauca quidem, sed aptissimis, atque apertissimis verbis, persequutus. Quapropter eam silentio prætermittam. Neque enim à me nunc de omnibus nostris Magistratibus institutus est sermo, sed de antiquatis tantum nonnullis. Illud autem præterire non possum, quod legens obseruauit de Maiordominis varietate. Quosdam enim; Maiordomos Regni Aragonum; alios, Maiordomos Regum

Regum Aragonum; nonnullos etiam, Maiordomos Curiae Aragonum nominatos, comperio: quibus nominibus, quid quisque eorum ab aliis differet, indicarunt antiqui. Ac Maiordomus quidem Regni amplissimo Connestabili munere fungebatur: interdumque absolute, Maiordomus Aragonum vocari consuevit. Cuius ea fere dignitas videretur fuisse, quae apud Romanos sub Consulibus, Magistri Equitum: nempe ut Equitatu praesesset. Sed in ampliori apud nos honoris gradu constituta. Initio enim Ricis hominibus mandabatur tantum: iisque qui *de natura*, ut diximus, essent: scilicet maiorum gentium, patriis. Quibus, ut quamdiu quisque eorum viveret, eo fungi liceret, concedebatur. Postea haec immutari coepta sunt, ad Castellanosque; ut opinor, consuetudinem, a posterioribus nostris Regibus ea dignitas Connestabuliae nomine est insignita: cum in vetustis monumentis, Maiordomiae tantum inueniam mentionem. Apud Catalanos autem nulla nominis mutatio facta est: sed adhuc priscum nomen manet, Senescalli. Comitum stabuli vero a nonnullis, a Budæo tamen Constabulum appellatum legimus; quem vernaculo sermone vocamus, *Condestable*: fortasse, ne idem esse, quod Comes stabuli, cuius Romanorum Imperatorum temporibus, ac praecipue declinante Imperio, frequens fit mentio, censeretur. Ac Marcellinus, aliquandiu Magistratum hunc, apud eosdem Tribunum stabuli vocatum censet: Protospatarium autem Procopius. Sed illud Protospatarii nomen, & munus apud nostros Reges Gothos vsitatus exstat: constatque satis inter eos Magistri Equitum locum tenuisse. Comitum autem stabuli vix vlla fit mentio. Quin potius nonnulli eum, quasi Comitum stabilem dictum, illud scilicet idem, quod ipsa vox sonat, arbitrantur: quod ad aliorum Comitum dissimilitudinem, qui tum apud Romanos, tum apud Reges Gothos, quasi errantes, ac vagi, publicorum munerum fungebantur Officiis; is solus eo ipso nomine notaretur, sic ab ipsis Regibus constitutus, ut fixum illum, & permanentem, quandiu viveret saltem, habiturus esset Comitum gradus honorem. Siue igitur quod stabilis, siue aliam quamcumque ob causam, Connestabulus dictus fuerit; apud nos olim, Maiordomus Aragonum appellari, ut supra demonstrauius, consuevit. At vero Maiordomus Regis, & quandoque Maior in domo Regis, dicebatur; quasi Palatii Magister, qui erat Aulae Regiae praefectus; de quo Vitalem loquutum videmus, quandoquidem illum, dispensatorem Regiae domus, nuncupauit: apud quem aliquandiu, scilicet ipsius Vitalis tempore, ius fuit, nonnulla fieri iudicia causarum. Maiordomus autem Curiae, extraordinarius quidam Magistratus erat, ut opinio mea fert, ita vocatus, quod in Comitibus extra ordinem a nostris hominibus mandaretur. Ea enim Comitibus eorum coitio solita est, Curia appellari. Quoties ergo sponte nostri aliqua ipsis Regibus aut belli adiumenta aut ornamenta pacis importabant; eum, quae praeficiebant eiusmodi molitionis apparatus, Maiordomum Curiae nominabant, nomine ipso indicantes, eidem esse omnem eam curationem, & quasi dispensationem ab ipsis Comitibus, minime autem a Rege, commissam. Qui tandem Magistratus eo usque durabat, quoad esset inchoato operi fastigium impositum. Propterea eum, extraordinarium diximus fuisse. Iam vero Delegatorum Iudicum, quorum supra meminit Vitalis, alii Iudices Curiae, alii Auditores Curiae vocabantur olim: singula ea nomina retinentes, quibus Gothorum temporibus fuisse etiam vocatos comperimus. Gothis autem exactis, quandoque Alcales, sub vno vocabulo, eoque ut suspicor, ab Arabibus sumpto, nominati inveniuntur. Sic namque videmus in Rempub. nostram fuisse Magistratus inductos, ut ab aliis vim, & potestatem, nomina autem simul mutuarentur ab aliis. Quos enim Gothi; Optimates Palatii; Comites patrimonii; Auctores Fiscii; Thimphados; Millenarios; Quingentenarios; Centenarios; Decanos; Compulsores exercitus; Annonarios; Gardingos; Defensores; Numerarios, aliisque nominibus vocauerunt; Arabes autem, Zaualmetiñas, & forsan, Alcales, nuncupabant: nostri aut noua verba facientes, inusitatis vocabulis nominarunt, aut eorum vim, & potestatem in nostrum Forum, simul cum iisdem ipsis nominibus, induxerunt. Atqui Gardingorum voce, Primates ipsius Palatii significatos fuisse, facillime credam. Horum autem iudicum Delegatorum, de quibus nunc agimus, sic fuerat iurisdictioni facultas definita: ut Auditoribus minime permissa esset potestas decernendi, sed audiendi tantummodo causas, deque singulis ad Regem referendi. Iudicibus autem concessum erat, ut de eis cognoscerent, statuerent, ac iudicarent. Potestatis namque tantum in vnoquoque censebatur esse, quanto eos imperio ipse Rex mandandos decreuisset. Idque nomine solo statuebatur satis. Hi inter domesticos Regum, Regiaeque Curiae affectatores ordinario iure iudicia exercebant. Inter alios vero nequaquam; nisi speciatim ea ipsis iudicandi potestas data esset. Regem autem, quocumque iret, sequebantur.

Vnde Iudices, & Auditores Curia, id est Regalis Curia, sunt vocati. Curiam enim, eam etiam Regum affectatorum turbam, appellamus. Atqui ius erat, ut Magistratus hi singulis diebus manerent in ipsa Aula Regia ad causas sederent: quemadmodum supra in Alfonso III. rerum narratione protulimus. Neque verò certus ullus erat numerus eorum. Sed Regibus integrum erat, quotquot quisque vellet, instituire, alienigenasque domesticis anteferre. Qua de re grauius maiores nostros videmus in Privilegio illo generali cōquestos fuisse; & quòd ii, qui hunc Magistratum gerebant, illius dignitate vterentur ad questum, à litigatoribus extraordinarias pecunias exigentes. Sic autem à nostris fuit huiusmodi petitio informata. *Item que ningún Iudge, ni Oydor en su Cort del Señor Rey no prenga salario de ninguna de las partes por iudgar, ni por oyr pleyto ninguno. E aquellos Iudges, que iudgaran, o oyrán: que sean del Regno de Aragon, los que haurán a iudgar los pleytos de Aragon. E que todas las apellaciones de los pleytos de Aragon sean terminadas dentro el Regno de Aragon, e no siantendadas ningunas de las partes de seguir las apellaciones fuera del Regno de Aragon.* Cui ibidem ita à Rege fuisse responsum continetur. *A este Capitol responde el Señor Rey: Que los Iudges de su casa en su Cort no entienda, que deuan prender salario de las partes, segon que dize el Privilegio. Mas seyendo fuera de su Cort, si el les faze comisiones, assi como delegados; que puedan prender salario. E plaze al Señor Rey, que se exigan, è se observen las otras cosas contenidas en el dito Capitol contenido en el dito Privilegio general.* Et hæc eadem in Obs. 4. tit. Interpretationes qualiter, & in quibus intelligatur Privilegium generale, paucioribus his verbis annotantur. *Item quod ibi dicitur; Quod Iudices, nec Auditores Curia non accipiant salarium, ita intelligitur, si ordinariè, & sine commissione cognoscunt: alias salarium accipiunt.* Sed illud est, quamobrem istorum Curia Iudicum mentionem à me nequaquam decuisset prætermitti; quòd nonnullis antiquitatis nostræ studiosos in summo hoc viderim errore versari: ut quos in vetustis monumentis, Iudices Curia nominatos inueniant, eos omnes statuunt in Iustitiarum Aragonum numerum adscribendos esse: quippe cum neminem apud nos umquam Iudicem Curia fuisse, nisi solum Iustitiam Aragonum arbitrentur. Ac verum quidem id esse non negabo, si de Comitiali nostra, ut ita dicam, Curia intelligamus. Apud nos enim Comitibus institutis, Iustitia Aragonum illorum notus, atque erectus est Iudex; in Comitibusque actis, Iudex Curia, nuncupari solet: quemadmodum supra, cum de Comitibus egimus, demonstraui. Curia tamen Regia, id est, domus Regia Iudices, diuersos prorsus Magistratus à Iustitiis Aragonum existisse, manifesto hoc Privilegii generalis testimonio conuincitur. Cui alia præterea confirmatio grauissimum firmiter adiungit, maximamque auctoritatem, ac fidem: quòd plures Iudices Curia inueniantur in ipsorum Iustitiarum tempora incidisse, fuisseque omnes, punctis temporum eisdem, in publicorum negotiorum tractatione cum suo cuiusque imperio, ac potestate versatos. Qui verò hi fuerint, indicare curabimus, dum singulorum Iustitiarum ætates, ac gradus, quod nobis tandem superest dicendum, persequemur. Quapropter opinor, Sanctium illum Franconem, quem Surita in suis Indicibus Petro Eximino in Magistratus præfectura anteposuit, non Iustitiam Aragonum, sed Iudicem Curia existisse. Idque valde ipsius Suritæ verbis confirmatur, dum ait illum, Ann. Chr. ∞ CXII. ante captam scilicet nostram Urbem, in Aula Regia ius dicere fuisse solitum. Quod de Iudicibus Curia, quibus ita præstitutum erat, ut in Aula Regia quotidie Iudices assiderent; intelligendum videtur, quemadmodum ostensum est supra: itidemque etiam, quam causa sit, cur ante dictum tempus nullius Iustitiæ Aragonum nomen appareat, nec vix ullum Magistratus potestatis vestigium: nimirum quia Ricorum hominum potestas Regiam ipsam dignitatem obsidebat: præcipuè verò, quia bellicis temporibus ciuilia omnia iura conticescunt. Itaque reliquum est modò, ut ad singulorum Iustitiarum tractandam historiam, contento studio, cursuque veniamus: ut eorum res gestas, & quo quisque tempore fuerit, explicemus. Hi nos enim iam pridem vocant ad sese. Atque ipsis libenter concedemus, ut totum hunc sermonem nostrum absorbeant: sic namque satis officio meo factum arbitror. Illud autem est in primis huic nostro reliquo sermoni prænuendum: quòd si quis occurrat Iustitia Aragonum fortasse prætermittitur; nequaquam propterea aut commissum facinus, aut admissum num dedecus confitebor. Plures namque Iustitias Aragonum non esse, non profiteor: sed tantum plures à me repertos non fuisse, præmefero. Quia ipse plures esse non dubito, eorumque obscuratam esse memoriam, neque tam senio extinctam, aut ipsa vetustate repressam: quam mira ea, de qua initio conquesti sumus, maiorum in omni veterum monumentorum genere reticentia, & incuria: à qua iam, ut spero, eorum, qui post me rogati erunt, industria vendicabit. Neque modò facillè patiar, sed vehementer

ter gaudebo, vt si plures deinde inueniantur Iustitiæ; proferantur in medium, & suo quisque in loco interponatur appositè: sic enim facilimè, quæ à me nunc inchoata sunt, perfecta Reipub. tribuentur. Neque tantum mihi assumo, vt statuam me ab aliis corrigi non posse, ac doceri. Satis me præstitisse arbitror, quòd miseram antiquitatem labentem sustinuerim, aliorumque ingenia ad eandem illustrandam excitarim. Nunc autem ad rem. Vereor enim, ne mihi superfuisse verba videantur, quæ initio credideram defutura.

IVSTITIÆ ARAGONVM

XXXIX.

IN CÆSARAVGVSTANA itaque Vrbe, primùm se extulit istius nostri Magistratus nomen. Nam ante eam captam, præter id, quod de institutione proditur: de illius potestate, aut ornatu nihil literis mandatum reperitur. Inter quæ tempora, iuxta nostræ computationis rationem, ducenti ferme, & quinquaginta anni interfuerunt. Quibus omnibus iam supra exposuimus, Magistratum ipsum in antiquis illis Suprarbiensis Fori tabulis inclusum, tamquam in vagina reconditum, extitisse. At verò Arabibus Cæsaraugusta exturbatis, cum ea Vrbs summo nostrorum Regum imperio præbuisset quasi illustre quoddam domicilium, ac sedem: illico istius Magistratus nomen monumentis, ac literis mandari cœptum fuit; & qui eundem gerebant, ipsius nominis dignitate honestari. Quæ vsque ad hoc tempus continuata permanfit: sed magnis postea ornamentis illustrata fuit, ipsiusq; tandem Regni nominis maiestate insignita.

I.

PETRVS EXIMINI.



QVI autem exstat, & de quo memoriæ est proditum, hanc præsculisse muneris dignitatem, ac nomen: primus est, Petrus Eximini: quem Petrum Simeno quandoque appellatum, atque inter Ricos homines numeratum comperio. Sed cuius gentis, aut familiaris fuerit, ignoro. *De Rodelar*, vocitari solitum, atque hoc ipsi gentilicium nomen fuisse, notatum inueni. Sed incertum puto: cum adhuc gentilicia nomina in vsu non essent: tamen patronymica iam progentiliciis vsurpabantur quandoque. Nec verò diu post, ipso-

rum gentiliciorum nominum vsus increbuit. A quodam Azenario Eximini profectum opinor: quem circ. Ann. Chr. ∞LXIX. Seniore in Gallipienzo nominatum in Priscis monumentis obseruavi. Neque id ipsum tamen certum habeo. Vetustior autem memoria, quam de eo accepi, illa est, quæ à Surita affertur in Annalibus: dum Ann. Chr. ∞CXIII. hunc Iustitiam prodit inter alios Ricos homines in Cæsaraugustanensi expugnatione præstantem suam operam Alfonso I. Imperatori nauasse. Vnde in eo, quod supra intexuimus, Priuilegio, eidem Vrbi ad deducendos colonos irrogato, Ann. Chr. ∞CXV. in Testium Confirmatorum numero, iuxta veterem, quem diximus, morem, appositus continetur: Iustitiaque absolutè nuncupatur. Illius præterea mentio fit ab eodem Surita, Ann. Chr. ∞CXIX. quo diuersam à nostra opinionem sequutus, vrbem fuisse captam memorauit. Aera tandem ∞CLXI. quæ in Annum Chr. incidit. ∞CXXIII. hunc ipsum Iustitiam, nominatum, vt erat illorum temporum consuetudo, perlegi in quadam Donatione decumarum à Petro Cæsaraugustano Episcopo, *Capitulo suorum Clericorum*, sic enim loquitur, facta: quæ in Ecclesiæ de *Pilari* Tabulario asseruatur. In quo etiam peruetustum codicem, *Kalendarum*, seu *Obituum* appellatum, inueni: atque hæc in eo de istius Iustitiæ morte, ac quodam illius filio, annotata. *V. Non. Machi obiit Petrus Eximini Iustitia. Et commemoratio filii eius Galindi Petri.* Inde autem capio coniecturam, amborum corpora in eadem Ecclesia humata fuisse: ab ipsisque duxisse genus suum, Galindum illum Eximini, qui in monumentis rerum gestarum, Ann. Chr. ∞CLIX. & ∞CLXX. & ∞CLXXIV. sæpenumerò, Senior in Belchit, antiquo illo Ricorum hominum more, nuncupatur. Sed affirmare id non ausim. Iam verò quamquam in dicto Codice, dies istius Iustitiæ obitus annotatus fuit: annus tamen omissus. Quamobrem hæc à me certa reddi illius temporis ratio non poterit.

II.

SANCTIVS FORTVNIONIS.

1123.



EODEM verò Ann. Chr. ∞ CXXIII. atq; vt conicere possum, ex-
unt; Sanctius Fortunionis, seu Fortuniones, id est, Fortunii F. in
Petri Eximini locum successus fuit. Iustitia enim absolute nominatus
exstat in Priuilegio decumarum ab eodem Alfonso Rege, Turiso-
nensi Episcopo Martino, dicto anno, concessio. Cuius scriptorem,
quendam Enneconem fuisse, perlegi. Rursus ex alio simili, Cæsar-
augustanensi Ecclesiæ irrogato, Aer. ∞ CLXVI. Anno siquidem
∞ CXXIIX. eundem Sanctium, Magistratui præfectum esse, colligi-

1128.

tur: ex vario autem monumentorum genere, primum Zalmetinam nostræ Urbis, post-
quam ea à Maurorum fluctibus seruitutis emerfit, exstitisse; postea altiorem hunc fuisse
dignitatis gradum assequutum. ERicorum autem hominum Ordine fuit: licet genus il-
lius ignoratur prorsus. Plures enim Ricos homines, ac Mesnarios, fuisse, quam ab ipsis
illis Antiquariis propositi fuere, non dubito. Duos tamen, Iustitiam hunc, fratres habu-
isse conicio; alterum Eximinum Fortunionis, Anno Chr. ∞ CXXVI. Seniore in Ca-
lasanz, & Bardaxin nuncupatum: à quo fortè nobilis Bardaxinorum familia dimanauit.
Alterum Innicum Fortunionis, Ann. Chr. ∞ CXXXIII. vetusti Mequentiæ oppidi ex-
pugnatorem. Sed certi nihil habeo præter patronymicorum nominum similitudinem.
Ar verò Sanctium Lopezium, à Surita in Indicibus, An. ∞ CXXV. suppositum, Iustitiam
Aragonum non fuisse, persuadeo mihi; sed Exæ ita apud nos vocati opidi: cum in Priui-
legio eidem concessio, Iustitia nominatus inueniatur tantum, vnde tractum fuisse vidi-
mus, & ab eodem ipso audiuius Surita. Deniq; Sanctium Fortunionis Iustitiam, vix
quinq; annos muneris potitum apparet.

III.

SANCTIVS GALINDI.

1128.



NAM eodem ipso Ann. Chr. ∞ CXXIIX. illius locum occupauit
Sanctius Galindi, *Galindez* vulgò appellatus: modò sic præfati Ex-
cellentis. domini Archiepiscopi Ferdinandi testimonio tribuenda fi-
des. Is enim testatur, se in priscis monumentis istius anni, hunc San-
ctium Galindi, Iustitiam appellatum comperisse. Sed explicare omi-
sit certam aliquam huiusmodi monumentorum generis rationem.
Atqui hæc sanè Galindorum gens, patritia olim fuit nobilissima, ab A-
ragonensibus nempe Comitibus ducta, vt opinor. Tot autem Galin-
dos antiquitus vocatos inuenio, vt iam tunc videatur, Galindi, id nomen, non tam ad in-
dicandum patrem, aut autem, qui præcipuus erat patronymicorū nominum vsus; quam
ad docendum de gentilitate ipsa vsurpari solitum fuisse. Quidam enim exstat, Raimun-
dus Galindi, Senior in Estada nominatus circ. Ann. Chr. ∞ LIV. A quo fortè, qui postea
Sanctius Galindi, Senior in Boltayna, Ann. Chr. ∞ LXVII. reperitur, profectus est: atq; ab
eo, Atho ille Galindi, qui Ann. Chr. ∞ CI. inter Ricos homines memoratur. Cuius fra-
tres suspicor fuisse, Eximinum Galindi, Fortunium Galindi, Galindum Galindi, & Inn-
icum Galindi: quorum Surita in Annalibus, circ. Ann. Chr. ∞ CXIIX. mentionem facit.
Quibuscum omnibus duco, hunc Iustitiam cognatione generis fuisse coniunctum: ab
eoq; Fortunium Galindi; & Martinum Galindi, postea profectos; illum quidem Ann.
Chr. ∞ CXXXI. Seniore in Osca, & in Alquezar passim; hunc autem eodem Anno,
Seniore in Ayerue vocitatum. Quos omnes videmus, summo quodam, ac singulari
studio, ad illustrandam nobilitatem suam, Galindi id nomen retinuisse semper. Sed iam-
pridem illud antiquatum est: atq; in aliud fortasse gentilitium transfusum. Istius verò Iu-
stitiæ nullam alibi mentionem inueni, præter eam, quæ ab Archiepiscopo Ferdinan-
do fit.

IIII.

LVPVS SANZ.

1129.



NEC verò vllam aliam habeo magis certam huiusce Lupi Sanz
Iustitiæ, qui nunc mihi illustrandus proponitur, notitiam. Nisi
enim esset præfati ipsius Excellentis. domini Archiepiscopi testimo-
nio cognitus, eum, vt multos alios fortasse, vetustas obliuione obrui-
set. In illius autem Cōmentariis sic scriptum est. *Lupus Sanz* (inquit)
Iustitiæ Aragonum Magistratum gessit, Ann. Chr. ∞ CXXIX. vt ego in
priscis monumentis obseruavi: genus autem monumentorum non memini.
Atque

Atque hoc solum habeo, quod ipsi assentiar de eo: sed quid ipse sentiam, non habeo. Suspicio tamen à Graos, siue à Iaca gentilitium illius nomen tractum fuisse: quod nonnullos Equestris Ordinis viros per hæc ferme tempora obseruari, anonyma illa, Sanz, voce, gentilitiis huiusmodi nominibus antelata, appellatos. Sed tamen nuper, immo verò modò, ac planè paulò ante quàm hæc typis mandarem; in istius Iustitiæ hanc incidi & nominis, & muneris apertam mentionem. Siquidem Alfonso I. Regem, ad Zalmetinam Urbis Sanctium Fortunons (quem diuersum statuo à superiori) epistolam misisse constat, sic scriptam latinè. *Alfonso Rex tibi Sanctio Fortunons Salmedina de Zaragoza meo amabili, & fideli Salutem. Scripsi tibi ista mea carta de Logrono: & Sapias, quod vidi rancurantem illo Episcopo de Zaragoza, & suos Clericos, quomodo non habent, neque non sunt penes illos, Ecclesias adhuc de illos Alhobzes, & de illos furnos, qui fuerunt de illas Meschitas. Et iam habeo tibi missas meas alias cartas. Et ego dixi tibi, & non habes hoc factum: & times; & amas mais illos Seniores, & illos Moros: quam meum mandamentum. Et vide, quod facis. Et modo dico tibi, & mando fortè, vt semper reddas ad illas Ecclesias: & mittas illos Clericos poterosamente in illos Alhobzes, & in totos illos directaticos, quos habuerunt in tempus de Moros ad vnamquamque Ecclesiam, quæ sit in illos Castellis, & villas de toto illo Episcopatu de Zaragoza, siue illas Meschitas, quæ sunt in illas ciuitates. Et si me amas, amplius non veniant mihi inde rancurantes. Et hoc non fallat per nulla causa de isto saculo: auxiliante Deo. Testes Enneco Xemenos: & S. Fortunon Xemenes: Lope Sanz. Iustitia.* Nec verò notatum fuit tempus istius rei Alhobzes autem, Arabica vox est: eaq; arces, & Castella significari perluadeo mihi.

V.

FORTVNIVS AZENARIJ.



CETERVM Fortunij istius, eodem Archiepiscopo teste, clara cæstat memoria in ea Priuilegij rogatione, quam Ann. Chr. ∞ CXXXII. Alfonso idem Rex CæsarAugustanis Mozarabibus tulit, dum eos, quemadmodum narrauimus, Manlienis opido donauit: quòd tametsi septi, & inclusi intestinam, quam potuerant, operam ad expugnandam Urbem cõtulissent. Ricum hominem autem fuisse coniciio: eundem siquidem, quem aliquibus post annis, perfunctum iam munere, Seniore in Tarazona vocatum obseruaui; suspicorque cuiusdam Aznar Azenarij filium, nepotem autem fuisse Pipini Azenarij, circ. Ann. ∞ C. inter Ricos homines in prisca monumentis memorati. Ac fortè hic fuit Aragonensium Comitum ortus nobilissima stirpe. Sed nullam aliam de eo, quod Magistratum gesserit, inuenio factam mentionem.

VI.

IOANNES PELAIVS.



POST Fortunium aliquot annis, vt ex eiusdè domini Archiepiscopi Commentariis perspicitur, fuit iste Ioannes Pelaius: scilicet, An. Chr. ∞ CXL. Ranimiro II. iam regnante Rege. Verumtamen de illius genere aut nomine nihil aliud mihi legisse videor.

VII.

ATHO SANZ.



DÈ Athone autem non ita. Illius namque Iustitiatus permultis publicarum literarum testimoniis cõprobat. Ac primùm quidè apertis his, in cuiusdam hortuli vèditiõne à Bernardo Biarrag, cuiusdam Don Guald facta, appositis verbis quæ ipse perlegi: *Facta (inquit) carta Aer. ∞ CXXXI. in mense Ianuario: Bernardus Episcopus in Zaragoza: Atho Sanz Iustitia in Zaragoza: in illo anno quando fuit Daroca poblada.* Qui, vt cum Aera conueniat, Annus Chr. fuit, ∞ CXLII. Rursus alibi. *Facta Carta Aer.*

- ∞ CXXC. in mense Nouemb. in Anno, quando prensi Comes Barchinonensis Montpesler. Atho
 1145 Sanz Iustitia in prædicta Zaragoza: Quadrat Zalmetina. Atque eodem profus modo nuncupatus in monumentis Ann. ∞ CXLV. reperitur. Sed hoc est maximè ad memoriam sui Iustitiatus infigne, quod in vetusta membranula legi; in præfata Ecclesiæ de Pilari Tabulario recondita. Etenim cum inter Cæsaraugustanum Episcopum Bernardum, & quosdam è Romæorum gente patricos, magna lis, & controuersia esset orta, de aduenda cuiusdam Lupi Arceç hereditate: apud hunc Iustitiam, Iudicem, huiusmodi causam actam apparet, ab eoque sententiam promulgatam fuisse, Ioanne, atque ut ibi legitur, *Iouane Didaci Zalmetina in Cæsaraugusta*, præsentè: & quod summum est, in Raimundi Berengarii Barcinonensis Comitis, Principisque Aragonensis con-
 1149 spectu, Ann. ∞ CXLIX. Aera scilicet ∞ CXXCVII. Ipse verò Atho Sanz, Iustitia in Cæsaraugusta, nuncupatur. Ita enim aliquandiu Magistratus iste vocari consuevit, quod in ea vrbe iudicia exerceat, ut in Vnionis Priuilegijs, quorum supra meminimus, cautum fuit. Atque hunc, primum Iustitiam, inuenio in forensibus causis iudicandis fuisse versatum. Vxorem duxit, Domnam Sanctiam ex qua filios, ac filias procreauit. Aedes habuit in Parochia Sanctæ Crucis, ipsius Ioânis Didaci, quem Zalmetinam hoc tempore fuisse constat, ædibus continentes. Nam hæc omnia sic annotata sunt in membranula alia peructeri, quæ in eodem Tabulario asseruatur. De genere autè, patricium dicerem, si eum cognatione coniunctum arbitrarem cum Fortunio illo Sanz, qui in monumentis Ann. ∞ CXIV. vel circa, Senior in Baylo, & Eliso, vocitatus legitur. Sed cuius familiæ fuerit, nullam sanè facere potui coniecturam.

VIII.

IOANNES DIDACI.



- ET illud idem affirmare cogor in istius Ioannis Didaci, qui Atho-
 ni successit, narratione. Vix namque adhuc, cuius familiæ fuerit, cõicere queo: tamen suspicor patronymicum illud Didaci nomen aliquandiu sibi, ac posteris gentilitium mansisse. Quendam autem Ioannem Didaci, qui in monumentis Ann. ∞ CXXXIII. Senior in
 Cascante, & in Arguedas, vocatus legitur; diuersum ab hoc Iustitia fuisse, existimo: quippe cum ille patria Nauarrus esset, hic verò ortu Aragonensis vir atque ex Equestri Ordine, ut opinor. Cuius gentilem fuisse puto, Ferdinandum illum Didaci, in Valentini Regni expugnatione tã opere celebratum. Quem ob fidelem præstitam in ea re operam, Iacobus I. magna illa Mesnaderiorum dignitate honestauit: cum antea Don Blasçi Alagonii, qui Morellam cepit, Vassallus, ut tunc loquebantur, ac Maiordomus etiam Curix extitisset, eodè ipso tempore, quo ipse Blasçus magnum illud Maiordomi Regni munus sustinebat. At hunc Iustitiam, antequam Magistratum adipisceretur; Zalmetinam fuisse Vrbis, certum est. Interdum autem, Iouannes, nominatus reperitur. Quod Magistratum gesserit, ea est vetustior memoria, quam
 1152 inueni in Permutatione inter quosdam, *Iulianum, & Don Nauarro*, facta, Ann. ∞ CLII. Ibi enim, testium Confirmatorum loco, appositus est his verbis. *Facta carta, Aer. ∞ CXC. Testes qui neq; viderunt, neq; audiuerunt: Garcia Ortiz, Senior in Zaragoza; Iouan Diaz Iustitia.* Et eodem modo nominatus legitur in monumentis insequentis An. ∞ CLIII. quo mortem
 1153 obiit, ut opinor. Vxorem eius Domnam Sol fuisse, veteribus apparet ex scriptis: filiorumque quos ex ea susceperat, vicarium in hoc munere, quem mox nominabimus, successisse.

VIII.

PETRVS MONIO.



- IN venditione enim à Domna Vrraca cuidam Petro de Aierb facta, Ann. ∞ CLIV. hæc istius Petri Monionis memoria exstat. *Facta carta in mense Maij sub Aer. ∞ CXCII. Regnante Comes Barchinonensis in Aragon, & in Zaragoza: Dominus Petrus Villabeltran Episcopus: Monio Iustitia sub manu filiorum de Ioan Diaz.* Vnde colligitur, superioris Iustitiæ vitam nequaquam longius, quam nos retulimus, fuisse productam. Porro autem in venditione *Pardine Vidalis Bassè, & cõiugis, cuidam*
 1157 *Don Sanz, ita vocato viro, concessa: Facta carta (inquit) in mense Março, Aer. ∞ CXCv. Raimundus Comes Regnate in Aragon, & in Lerida, & in Tortosa, & in Zaragoza, sub manu eius*
 Palazin

Palazin Princeps: Monio Iustitia. Ita enim absolutè positus continetur. Petri autem illius nomen fuisse, satis quidem ex aliis monumentis compertum est: trienniumq; vix, Magistratus potitum. Atqui Ferdinandus Archiepiscopus Iustitiam hunc testatur, Petrum Monoy appellari debere, idq; se in antiquis Tabulis comperisse. Alii, Mironem appellandum censent: quòd quem ita vocatum temporibus his, Iudicem Curia obseruarint: Iustitiam Aragonum extitisse arbitrentur, nullam ipsorum munerum differentiam duceres. Sed aperte ex his, quæ proximè adduxi, documentis, & aliis, fuisse Monionem nuncupatum apparet. De cuius genere nihil certi habeo, quod possim asserre. Iacobus Rex in suis Commentariis cuiusdam meminit Paschassii Monyos: quem patria natum tradit Turoli, fuisseque ex intimis patris sui domesticis, ac familiaribus. Forte is ab hoc Iustitia profectus est. Haud enim interfuere plures, quam sexaginta anni inter eos. Sed hanc ex sola gentilitii nominis similitudine capio coniecturam. Neq; aliter posset huiusmodi argumentum illustrari, si quo sensu, ac coniectura rapiamur, interdum proferri in medium non liceret.

X.

: : : : : DIDACI, IOANNIS DIDACI F.



AT vero Petro Monioni, Magistratu abeunti, filius successit Ioannis Didaci, eodem Ann. ∞ CLVII. Cuius nomen legere non potui. Abrasum est enim in venditione, quam inueni, cuiusdam agri in *Attabaff* locati: sic enim olim vocabatur ea Urbis Regio, quæ nunc dicitur *Altavas*. Ipsius autem venditionis tempus his verbis notatur. *Facta Carta in illo Anno, quando Comes Barsolonensis, & Princeps Aragonensis erat supra Trincatalla. Et erat P. de Villabeltran in Casar Augusta Episcopus: Palazin Dominus in Casar Augusta, &..... filius Ioannis Dicies,*

1157

Iustitia in Casar Augusta: Aer. ∞ cxcv quæ dicto Anno cõuenit. Atq; eodẽ Anno alibi ipsiusmet Iustitiæ inueni factam mentionem: sed illius nomine omnino suppresso: Tantum enim, filius Ioannis Dicies, Iustitia nuncupatur, nullo loco vacuo relicto, quo vllum eius nomen collocari posset: quasi nullam aliam ipse ab ineunte ætate habuisset, nisi quam à patre acceperat, causam celebritatis, & nominis. Dicies autem idem esse quod Didaci; certum est: nam quod Hispanè *Diez*, proferri debuisset, Latine Dicies, proferendum placuit.

XI.

PÈTRVS MEDALLA.



ISTIVS autem Petri Medallæ in antiquis monumentis multiplex mentio fit. Variis enim Magistratibus præfuit. Iustitiam siquidem, ac Merinum Turiasonæ fuisse comperio: post Magistratui præpositum, interdumque Iustitiam Maiorem, interdum Iustitiam in Casar Augusta, ut antiquus mos erat, appellatum. Illud verò Casar Augustanensis Merini munus aliquandiu gessisse apparet, quendam Ciprianũ Quitrad: qui se in eo esse, istius Iustitiæ Vicarium suppositum, in quâ plurimis Tabulis profiteretur. In venditione autem, quam Garfias Aierb cuidam Don Per fecit: *Facta carta (inquit) II. Non Febr. Aer. ∞ cxcix. Petrus Episcopus in Zaragotza: Palazin, qui dominabat Zaragotza, sub iussione Comitis: Petrus Medalla Iustitia maior: & Sanctio Fortunions da la Porta Valentia Zanalmedina.* Atque hunc primum inuenio, Iustitiam Maiorem nuncupatum. Quandoq; autem, Medalgan vocitatum legi, aut Medalam, simplici, l: sæpius tamen Medallam & nonnumquam Iustitiam in Casar Augusta. Magistratus enim Iustitiæ Aragonũ, tum Iustitia Maior, tum Iustitia in Casar Augusta, tum quoque Iustitia domini Regis, vel per manum domini Regis vocari consuevit. Quarum nominationum, præter ea, quæ supra adhibuimus, infra etiam nonnulla, quæ se offerent, exempla subiiciemus. Ipsius verò Sanctii Fortunions Zalmetinæ gentilitium nomen à Curanda erat. Nam illud, quod sibi, *De Porta Valentia*, nomen impositum fuit, ex eo ductum opinor, quod ad eam Urbis regionem quæ ita vocitatur, ædes fitas haberet; ut in veteribus scriptis obseruaui. Rursus in alia, *Auctoritatis, & venditionis, vocata carta*, quam Domnam Oriam de la Anacra, & Gulielmum cognatum eius fecisse constat Petro Priori Sanctæ Mariæ & ad alios Canonicos & laicos illius domus, sic enim legitur: *Testes sunt huius rei, Rifores, & Auditores, Don Poncio de Tarba: & Don Guillen Arnalt de Peremartin. Aliala, duos morabetinos, & septem denarios. Facta carta, & venditione in mense Octobris Episcopus Petrus in Sarragotza: Palaz nũs, qui dominabat Sarragotza, sub iussione Regis Aldefonso, filius Comitis: Orti Ortiz in Roda, & in Quarton de Sarragotza: Petro Casterazol*

1161

in Calataiube, & in Quarto: Blasco Maça in Boria: Galin Ximenez in Belchit: Petro Medalla Iustitia in Sarragozza: Sanctio Fortunions de Cotanda Zauamedina. Sub Aer. ∞ cc. Garfias scripsit, signum suum fecit. Quandoquidem autem in Alialæ vocis mentionem incidimus non abs re erit, quid olim sonuerit, & vnde ducta fuerit, annotare. Hæc igitur de ea obferuata inueni à perantiquo nostrarum legum interprete. Aliara (inquit) seu Aliala, dici debet Alifara. Et est Verbum Arabicum à duabus his dictionibus, alif, &, ara, compositum. Cuius Etymologia hæc est. Alif, primæ literæ est Alphabeti Arabici: vt apud nos, A, qua principium designatur, Ara vero significat, rem. Vnde Alifara, quasi principium rei. In venditionibus autem antiquum ius erat, vt emptor, in signum adeptæ possessionis, prandium aliquod vendenti præberet, vel de pactam pro eo pecuniæ quantitatem. Quæ nisi solueretur, seu venditor fateretur solutam; contractus censēbatur imperfectus. Propterea ad illius firmitatē in ipsa, Venditione, vt apoc soluti pretii, ita etiam olim apponi consuevit Alifare data expressa ipsius vendentis confessio. Alias possessio quæcumque

1163; *caduca, & vacua reddebatur. Iam verò vt ad rem redeam, Medallam hunc Ann. ∞ CLXIII.*

1164. & ∞ CLXIV. Magistratum gessisse constat. Ac longius ego eundem produxissem, in annos scilicet. ∞ CLXVII, & CLXVIII. quibus eum, Iustitiā in variis monumentorum generibus vocatum inueni: sed Suritæ auctoritate motus, eundem dicto Ann. ∞ CLXIV. Magistratu abiisse, in Fastis affirmavi: nam eo anno Galindum Garfiæ, muneri præpositum refert. Quam autem verè, ipse viderit. Ne quis enim posset nostram, in hac temporum, ac Iustitiarum adhibita serie, fidem coarguere: harum omnium rerum auctores, ac testes producendos statui, non tam diligentia, quam veritatis obfides futuros. Priusquam tamen ad sequentem narrationem traducar, animaduertendum duxi, in pluribus monumentis, in quibus istius Medallæ Iustitiæ fit mentio, Aeram pro anno sumi debere, vt cohærere possint extrema cum primis: atque eundem Medallam, *El Adelantado de la ciudad de Caragoça*, vocatum reperiri. De quo munere, quod dicere possim, neque vt probabilia dicam, non habeo. Audio tamen, olim curationi finium vrbis fuisse præfectum.

XII.

GALINDVS GARSIAE.

1164



VERTENTE itaque eodem, vt dictum est, Ann. Chr. ∞ CLXIV. Alfonso II. Rege regnante, Surita noster Galindum hunc Garfiæ muneri præpositum tradit. Ac de eo, vt suspicor, in Kalendarum Codice, quem supra retuli in Tabulario *de Pilari* esse reconditum, ita scriptum exstat. VII. Id. Septemb. *Obiit Galindus Garcez, frater nostræ congregationis.* Olim enim complures, tametsi sacris minimè erant initiati, cum Religiosis hominibus, quas vocabant, fraternitates inibant: solebantque illius congregationis fratres, appellari. Annus autem in eodem profusus, quo & Petri Eximini, iacuit silentio. Neque verò hac de re vllum mihi, præterquam quod verisimile videtur, occurrit argumentum: nec quodquam aliud de istius Magi-
stratu, nisi id, quod diximus Suritæ testimonium: iuxta quod è Ricorum hominum Ordine Iustitiam hunc apparere existisse. Illud autem Garfiæ nomen, non tam patronymici, quàm gentilicii nominis loco vsurpatum autumo: ab eo Lupo Garcez tractum fortasse, qui in monumentis Ann. ∞ LIV. Senior in Vncastello, & Arrosta vocitatus legitur. Cuius fratrem suspicor fuisse, Eximinum Garcez, Seniore in Boyl, iisdem fere temporibus nuncupatum. Eorum autem postea, nisi me forte fallo, gentiles fuere, Atho Garcez, qui Senior in Barbastro circi. Ann. Chr. ∞ CXXVI. dicitur: & Lupus Garcez, quem Surita in Annalibus, Ann. Chr. ∞ CXXXII. inter Ricos homines memorat: rursusque Fortunius ille Garcez, quem idem Surita eadem tempestate bellicæ virtutis laude floruisse, Mazæque fratrem fuisse prodit. Vnde nonnulli Iustitiam hunc à Mazarum gente profectum putant: quod eos obseruauerint eo Garcez, seu Garfiæ patronymico nomine frequenter vti fuisse solitos. Sed hæc in coniectura tantum posita sunt. Quamobrem integrum erit, vt quiuus iudicio, ac sensu suo, istarum rerum fidem metiatur.

XIII.

SANCTIVS GARSIAE SANCTA OLALLA.



POST Galindum, Sanctius successit Garfiæ Sancta Olalla, seu, vt nuper inueni, *Arcez. Sancta Eulalia*, vocitatur. Quem Sancti Vicent quandoque appellatum inuenio, quod ita vocati opidi potiretur: quan-

quandoq; Sanctius Garcez tantum nominatus inuenitur. Eundem tamen suspicor fuisse nosq; in eo nominando à Surita non tam re, quam nominis dissimilitudine discrepare. Magistratum autem gessisse constat Ann. Chr. ∞ CLXVIII. ac inter Ricos homines locum tenuisse, eorumq; more, aliquandiu in Cæsaraugusta, & Osca, primariis Urbibus, possedisse Honores: rursus Ann. ∞ CLXIX. & ∞ CLXX. muneri præpositum fuisse. Sed ea clarior de eo exstat memoria, quam idem Dominus Archiepiscopus Ferdinandus retulit se legisse in Donatione parietinarum, *de Vera*, ab Alfonso II. Rege Verolensi monasterio concessa. Ibi enim hanc prodit istius iustitiæ muneris, ac nominis fieri mentionem. *Stante* (scilicet) *Sanctio Garcez de Sancta Olalla, Iustitia per manum Domini Regis in Aragonia. Facta carta in mense Março, Ann. Chr. ∞ CLXXII.* Olim enim Iustitiæ Aragonum; interdum Iustitiæ Domini Regis; interdum Iustitiæ per manum Domini Regis vocabantur: quod Magistratus hic à Regibus ipsis, vt dictum est sæpe, mandaretur. Quod ad genus attinet, in monumentis Ann. Chr. ∞ CXIV. quendam Ferrizem Sancta Olallam, Ricum hominem memoratum comperio. Sed an eiusdem stirpis fuerit, incertum est mihi.

XIII.

PETRVS FERDINANDI CASTRVS.



ITIDEM QUE nequaquam mihi satis est adhuc istius Iustitiæ ratio explorata. A nullo enim alio inter Iustitias memoratum inuenio, præterquam à Surita: qui eum in suis Indicibus eidem Ann. Chr. ∞ CLXXII. supposuit. Quare dubitanter fuisse illum Iustitiam affirmabo. Accidisse enim puto, vt quod eius nomen dubie datum fuerit, pro certo sit acceptum. His autem Castris, quæ annotauimus, Insignia tribuuntur.

XV.

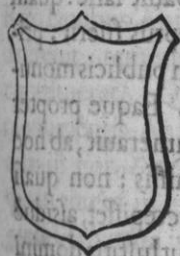
SANCTVS TOVIA.



PARI etiam ratione, istius Sanctii Touiæ Iustitiatus mihi incertus esset, nisi Suritæ de eo testimonium legissem, ipsius Archiepiscopi Ferdinandi auctoritate approbatum. Sed placuisset mihi, vt non tam ex ipsorum verbis, quam ex aliquibus penderet veterum monumentorum scriptis. Credendum est tamen, quandoquidem ab eis Anno ∞ CLXXIX, subiicitur, licet nobis lateant monumenta, ipsis verò nequaquam latuisse: satisque firma habuisse eos ad faciendum istius rei fidem argumenta. Touiarum autem gens patricia non fuit: sed Mesnaderiorum: a quibus hunc suspicor profectum fuisse. Propterea Touiarum, quæ supra de Mesnaderiis egimus, Insignia annotaui; tribuenda huic censui: nõ quod certum id iudicem, sed tantum probabile. Atqui eorundem ante hunc Iustitiam vix exstat memoria. Post vero non ita. Nam Iacobus I. Rex in suis Commentariis quemdam memorat Eximinum Touiam: quem strenuum militem fuisse prodit, ac secum in Xatiæ opidi expugnatione affuisse, ab eoq; primum ob eam rem illius Castri fuisse præfectum custodem. Tum Iacobi II. vita, quidam Berengarius Touia miles floruit, qui mirificè illis temporibus militaris disciplinæ vsum percalluit. Tum etiam alterius Eximini Touiæ mentio fit in monumentis Ann. Chr. ∞ CCCIX. quem Supraiunctarii Cæsaraugustani gessisse munus comperio: illiusque filium fuisse Sanctium Touiam, qui ex intimis fuit Alfonso nostri IV. Regis: quasi Iustitia hic, primus Touiarum gentis, quod antea non tam nomen erat, nomen extulerit.

XVI.

STEPHANVS



ALITER tamen de hoc Stephano sentire oportet. Quamdiue enim Magistratum gessit, proprio illo tantum Stephani contentus nomine gentilicium suum assidue suppressit: solumq; se aut Iustitiam Stephanum, aut Stephanum Iustitiam nuncupauit. Cuius rei exempla sunt huiusmodi. In venditione enim à Guiljelmo Samatan, & vxore Tota, alteri Guiljelmo Pinæ facta, hæc eius, ac temporis, quo munere fungebatur, fit mentio. *Facta Carta in mense Octobris Aer. ∞ CCXIX.* Do-

1181 *minus Stephanus Iustitia*. Est autem, qui huic Aeræ conuenit, Annus ∞ cxxxi. Porto in
 1183 donatione, quam, ut ibi legitur, *Ego Tota mulier facio ad Vos Don Nauarro de tribus meis hereditatibus: Facta Carta* (inquit) *in mense Aprilis Aer. ∞ ccxxxi. Testes sunt, Blasce Romeu Senior in Zaragoza? Dominus Petrus Episcopus: Martinus Orella Zalmetina: Iustitia Stephanus.*
 Postremò in quadam de nonnullis controuersis stipulata pactione inter Egidium Bilas, Canonicum Sanctæ Mariæ, & Fatimam, ut ex scriptis apparet, nobilem feminam, secum cognatione coniunctam: *Facta Carta* (ut ibi continetur) *in mense Ianuario Aer. ∞ ccxxxi: R. Testes sunt, & uisores huius rei Don Estuan Iustitia: & Mahomat Gatoz.* Atque hanc ultimam accepi de illius Iustitiatu memoriam. Nuper autem in uetusta membrana extremam tantum legere potui ipsius nominis gentilitii syllabam. Priores namq; literæ interlitæ erant: sic tamen, ut posteriores duæ constarent integræ. Nam ita illius erat nomen scriptum. *Stephanus it Iustitia.* Vnde coniecturam capio, à Belchit, nobilissima sic uocata gente, quæ hac tempestate florebat multum, Iustitiam hunc duxisse genus suum.

XVII.

PETRVS SESSËSIVS.



1188
 1196
 1201

Iam uerò Petrus Sessio nomine, atq; honore notissimus fuit. Patricium namq; fuisse, nobilissima Sessio tum stirpe generatum, cõpertum est satis, itidemq; benè se gessisse in Magistratu. Cuius mentio fit à Surita in Annalibus in narratione rerum Ann. Chr. ∞ cxxcix. Alfonso II. Rege gestarum. Rursumq; in Ann. Chr. ∞ cxcvi. & ∞ cci. qui iam in Petri II. tẽpora inciderunt. Maior domũ autem Curia, aliquamdiu fuisse cõperio: Medianæq; opidi abũdè potitum, quod illius dominationẽ iamdiu maiores sibi in perpetuũ cõparassent. Iam enim his temporibus Honoraria illa Ricorum hominũ iura eorũ filiis, quandoq; hereditario iure, obueniebant. Sentio tamen auctoritatem Regum ad ita huiusmodi hereditatis extasse. Tunc enim apud nos uetus ista Reip. nostræ gerendæ ratio uigebat: ut Honores si ipsorum Regũ penderent ad nutũ, dummodò circũ Ricos homines ipsos assidua illa, quam diximus, conuersione torquerentur perpetuò. Sed iam Rici homines ipsi uidebantur hõc tempore, inclinatione uoluntatem in eam, quæ sibi, ac suis mansit, Honorũ potiendorum condicionem propendere: nempe ut eorũ permaneret ipsis stabilis, ac certa possessio, ne ea amplius, quemadmodum solita quondam fuerat, uacillaret. Atq; id ipsum in istius Iustitiæ filio, Petro etiam Sessio appellato, factum fuisse, ex ipsius Suritæ colligitur scriptis. Pròdit enim eidem Iacobum Regem I. Ann. Chr. ∞ cclxv. eũm Cæsaraugustæ adesset, illud idem Medianæ opidum contulisse, quo patrem eius, Rex pater donauerat. Ipsum autem Petrum Sessio filium, siue forte extulerit fortuna, siue labor, ac industria, ut plures alios, quos scimus illustrari: Moratæ quoq; Almonazirii, aliorumque locorum potitum apparet: quæ suis posteris sanè diu hereditaria manserunt. At hunc Iustitiam plures annos Magistratum gessisse non dubito. Sed illorum ratio incerta est nunc mihi.

XIX.

PETRVS PETRI TARAZONA.



Quod si cuiuspiam ex ueteribus Iustitiis usque ad nostram ætatem memoria remansit: nullius maior, quam istius, Petri Iustitiæ, reperietur. Neque id tam, ut suspicor, ob diuturnitatem temporis, quo muneris præfuit (quadraginta enim ferme annos illud gessisse constat) nec quòd in eo se omnibus ualde probasset, prout probauit sanè: quàm quòd primus, Iustitia Aragonum assidue uocari ceptus fuerit, primusque ut existimo, Aragonii nominis maiestatem, in publicis monumentis, Magistratus nomini, ac dignitati consecrarit. Eaque propter arbitror, Ioannem Eximini Cerdanum, dum Iustitias Aragonum numerauit, ab hoc sumpsisse scribendi initium, ceteris, qui eum antecesserunt, omisiss: non quasi nullo se antecessisse putarit, sed q; in hoc primum Magistratus nomen ceppisset, assidue ea Aragonii nominis dignitate illustrari, cum antea, aut Iustitia maior, aut Iustitia domini

Regis, aut Iustitia in Cæsaraugusta, quemadmodum demonstrauimus, nūcupari solitus fuisset. Ob eam itaque causam Ioannes Eximini Cerdanus hunc, primum Iustitiam memorauit: quem fuisse prodit, Iustitiam Aragonum, & Tirazonæ. Ac Iustitiam quidem Aragonum fuisse certum est. Tirazonæ verò eum ius dixisse, incertum puto: tamen si statuo testimonio tanti viri credi oportere. Indidem autem compertum est sanè, illius nominationem, ac generis antiquitatem fuisse profectam. Equestri namque familia, à Tarazona, ipsius siquidem Urbis nomine, nuncupata, è Mesnaderiorum Ordine natus fuit. Fratrem habuit, Eximinum Petri Tarazonam: qui cum postea ad intima Regis Iacobi I. consilia peruenisset; ab eo amplissima ditione donatus, cui nomen erat Arenos, inde sibi nouum gentilitium nomen comparauit, ab Arenos se vocari, libenter ferens. Et eà certè nominis mutatio Ricis hominibus qui tunc florebant, molesta non fuit. Fuerè tamen ipsis odiosæ, & acerbæ, quæ eidem à Rege fiebant & fortunæ, & dignitatis accessiones. Nouos enim, & adscriptitios homines, qualem Eximinum esse palam dictitabant, in eorum, qui antiquo iam iure sociati erant, cœtum immitti, dicebant plenissimè iura nostra vetare: nec quemquam posse vllam Honorum huiusmodi partem attingere, qui non esset genuina Ricorum hominum stirpe generatus. Quamobrem contendebant, eum neque illius ditionis, qua donatus fuerat, potuisse impertiri, necdum Rici hominis nominis dignitate honestari: cum quæ leges irrita faciebant, rata esse non possent. Neque tam id ipsum factum, ob id quod esset factum, exprobrabant: quàm ob periculosam imitationem, quæ in posterum prodebat, exempli. Qua de re tunc inter Ricos homines ac Regem multæ, & magnæ contentiones fuerunt. Nihilominus inuitis omnibus Eximinus fuit, suffragante sibi Rege, summum illum Rici hominis gradum assequutus: ipsamque ab Arenos ditionem, vna cum gentilitio nomine inde tracto, posteris hereditariam reliquit. Qui tandem aditus multis postea spem præbuit simillimæ faciendæ transitionis: nonnullique deinde, cum Equestri loco tantum orti essent, in eum se Ricorum hominum Ordinem, Regum beneficentia, infuderunt. Olim enim ea Ricorum hominum dignitas, propter honoris, ac potestatis magnitudinem, tanta contendebatur ambitione vt nihil magis, qui ex intimis Regum essent, optarent illis temporibus, quàm ad eam peruenire quam summam ducebant, altitudinem gloriæ, & fortunæ. Vnde veteres illi maiorum gentium patricii, Rici homines *de natura* vocari cœpti sunt, vt ab aliis, qui se permittè cum ipsis implicauerant, distinguerentur & nomine; quos Ricos homines *de Mesnada* nuncupabant, quasi natura, & genere à se disiunctos esse indicantes, tamen omnibus erant pares gradus honorum; quemadmodum iam antea de his satis, vel etiam nimium multa. Itaque hic Eximinus ex Honore, quem adeptus fuerat, (ita enim eæ, quæ Ricis hominibus à Regibus fiebant, donationes vocabantur) gentilitium sibi nomen, quasi ipsius Honoris nomen, arripuit; Arenosium se aperte vocitari curans. Armorum autem, quæ dicuntur, Insignia non mutauit. Nuperrimè namque quæ signata sunt supra, impressa comperi in peruetusto cereo sigillo, quod ex membranula quadam pendebat. Apertissimèque tum ex scriptione, quæ in literis circum sigilli orbem appositis exstabat, tum ex iis, quæ in eadem Tabella scripta reperiuntur, colligitur: ea esse Eximini ipsius, ac Tarazonæ suæ gentis Insignia. Atque inde iure transferri posse constitui ad hunc illius fratrem, Iustitiam: præsertim cum ab eo gentilitium à Tarazona nomen, mutatum non legerim. Hic igitur, vt ad eum redeam, eodem Archiepiscopo reſte, Ann. ∞ cccix. Magistratum gerebat. Perhibet enim illum in Priuilegio, Darocæ Urbis à Petro II. Rege irrogato, Aer. ∞ cccxlvj. quæ dicto Anno conuenit, testem appositum inueniri, Hispanis hisce verbis, proprio scilicet, patronymico, gentilitio, ac Magistratus nominibus vocitatum: *Testigos son de aqueſto, Don Pedro Perez de Tarazona Iusticia de Aragon: Pedro Menguchen Iudez de Daroca: y Don Garcia Roman.* Iam enim his tēporibus publicarum literarū exempla exarabantur Hispanè. Tum idem iste Iustitia Iudex sedit in Comitibus An. ∞ ccxxi. & ∞ ccxxv. Tū etiā interfuit, ac præſens vidit, quæ inter Iacobū I. nostrum Regem ac Thibaldum Regem Nauarræ depecta fuerunt, dum se vicissim singulorum Regnorum heredes adoptarunt Ann. ∞ ccxxi. Prætereà dum idem Rex Iacobus Ann. ∞ ccxxxii. Alfonso filium, susceptum ex Eleonora, legitimum decreuit: tamen si ab ea Regem diuortium facere debere Romanus ipse Pontifex constituerat. Quin etiam multa, & magna istius Iustitiæ memoria reperitur in monumentis Ann. ∞ ccxxxiii. & ∞ ccxxxiv. Sed ea magis præſtans, & nota, quæ in For. *De Confirmatione pacis.* Ann. ∞ ccxxxv. edito, continetur. Quamquam autem in excusis legitur, *I. Petri Iustitia:* legendum est, *P. Petri Iustitia Aragonia:* atque ita in manuscriptis codicibus obseruauit. Et licet ii, nequaquam corri-

gerent mendum hoc, ex veritate ipsa, ac temporum ratione cōvinceretur aperte, quandoquidem grauissimo confirmatur publicæ alterius legis, quæ, *De Confirmatione monetæ*, 1247 inscribitur, testimonio, hunc Petrum Petri Magistratum gessisse Ann. ∞ cccxlvii. quod ea lex Osæ lata fuit. Ibi enim expressis literis ita illius nomen scriptum exstat: *Petrus Petri Iustitiæ Aragonum*. Hæc autem nobis celeberrima Comititia existit. Ipsi enim Iustitia hic præfuit; in quibus Vitalis ille Remp. nostram temperauit, non tam nouis prolatis legibus, aut institutis, quam quod antiquum ius nostrum, nequaquam satis artificiose digestum, generatim componeret. Nec longius puto, istius Iustitiæ vitam productam fuisse. Sed id minimè mihi exploratum est satis, cum neque ex Ioannis Cerdani scriptis, neque adhuc scire potuerim aliunde. Ioannes enim Cerdanus tantummodo 10 refert, ad Beati Dominici Cæsaraugustanense cœnobium humatum esse: tempus autem, quod sibi fuerat præcipuum futurum, silentio prætermisit. Et nos id ipsum facere necesse erit; tamen coniectura ducimur ad suspicandum, Iustitiam hunc eo ipso tempore obiisse. Tres autem filios reliquit; Ioannem, Petrum, ac Belasconem: qui omnes illud idem, Petri, patronymicum nomen cum gentilitio à Tarazona sumptum retinentes *Perez de Tarazona*, vocati reperiuntur. Ac Ioannes quidem in patris locum successus, Magistratum obtinuit. Reliqui verò adulterini nummi crimine notati, & conuicti, pœnas, quæ tanto sceleri debebantur, dependerunt: Petrus scilicet & vitæ, & opidi *Trasmoz*, cuius potiebatur, amissionem: Belasco verò, quod sacris initiatus esset, Tirafo-nensique Ecclesiæ, vt loquimur, Sacrista præpositus; à Fortunio Episcopo in custo- 10 dias inclusus, perpetui carceris pœnam subiuit. Tãtopere ambo hi filii à paterna virtute degenerarunt. Istius verò facti narratione Iacobus idem Rex fusiùs in suis Commentariis persequitur; deq; cuiusdam Iudicis Curia consilio, quem *Ombret* nominat, se in eo facto sententiam dixisse perhibet Ann. ∞ cclxvii. Qui decennio ferme eiusdem Regis interitum ante cecidit: istius verò Iustitiæ mortem, viginti annis, vno, aut duobus, vt opinor, minus, sequutus est post.

XIX.

IOANNES PETRI TARAZONA.



1246

VÉRVMENIMVERO Ioannis Petri Tarazonæ Iustitiatus in 10 priuatis Suritæ monumentis, quæ aliquando perlegi, Ann. ∞ cccxlix. subiicitur. In Indicibus autem oblitus est eius. At ex vetusta membranula xvii. Kal. April. Ann. ∞ cccxix. perscripta; Domnam Euam illius vxorem fuisse apparet. In ea enim se aperte, viduam esse Ioannis Petri Tarazona, quondam Iustitiæ Aragonum, profiteretur: atq; vt ex illius verbis elicitur, iã diu in ea solitudine, ac mariti viduitate alebatur. De prole autem, nec de vllis eius factis, nihil habeo, quod dicam.

XX.

MARTINVS PETRI ARTASSONA.



1250

DE huiusce autē Magistratu sat liquet. Nam Iudex præfuit Comitiis Alcagnizii habitis An. ∞ cclii. in quibus nullum officii sui munus, q. exequi oportebat, prætermisit, ab omnibusq; existimabatur adeptus haud mediocrè cū iustitia coniunctâ prudentiâ. Quâ cū Iacobus Rex magis experiens, vehementer probaret: frequenter illū sibi deinceps in consiliū cōsuevit, nedū de publicis, sed de priuatis etiã rebus adhibere. Propterea illius multiplex, ac varia in omni monumentorū genere mentio reperitur, gentilitio tamē nomine sæpius suppresso. Ac illa quidē honorifica est satis, nec ignota, quæ à nostris scriptoribus fit; dū Iustitiā hunc memorat vna cū 10 ipso Rege, Augusti mensē, An. ∞ ccliii. Tutellam versus profectū fuisse, cū Margarita, Thibaldi ipsius Nauarræ Regis vidua, de cōsociandis cōmunibus consiliis verba facturum. Tum etiam, dum insequenti Anno, D. Didacus Lupi Harus, qui Vizcayæ dominatum tenebat, Iustitia hoc inspectante, eidē Regi nostro, fidē suam iurisiurandi nexu obligauit. Præterea dū Ann. ∞ cclvi. Alfonso Castellæ Rex, Romanorum Imperator designatus, eundem Iacobum Regē inuisit: cui nequaquam soceri nomen ademerant ciuiles quædam, tamen permagnæ, inter eos commotæ dissensiones. In quas tandem 10 Ann. ∞ cclvi. Iustitia hic, vna cum aliis, ab ambobus Regibus selectis viris, statutus fuit arbiter, præscriptumque ipsi, vt quomodo fieri placeret, controuersiam illam totam iudicaret. Ad summam enim, quam diximus, illius prudentiam summus quoq; 10 accessit.

accesserat civilium rerum gerendarum vsus. Arque eo sanè plus ipse, nonnullorum iudicio, quàm rei militaris scientia pollebat. Etenim cum Ann. ∞ CCLVI. ab eodem Rege Iacobo mitteretur, vt de Luna, ita vocato opido, D. Artaldum præpotentem virum, qui in illud se introtulera, dimoueret; visus est certè inanes omnes impetus fecisse in eam rem, vel quòd imparatus in paratum incidisset, vel quòd occasione nequaquam potuisset occurrere. Artaldus namque audacter ei obstitit præsidio amicorum, omnesque illius conatus facillimè refutauit. Sed nec diu post, satis multa dedit & fortitudinis expertem. Nam eiisdem Regis iussu, Ann. ∞ CCLIX. Alvaro Cabrera, qui totam Balba-
 10 stensem ditionem compilabat, obuiam factus, fortiter, prudenterque exultantem illius furorem, & audaciam repressit, patriamque suam (inde namque illum nonnulli profectum autumant) magnis liberauit temporum, ac rerum angustiis. Neque verò eo anno amplius, hunc Iustitiam memoratum inuenio: tametsi longius illius Iustitiarum pro-
 ductum opinor. Degenerare autem nec quidquam aliud affirmare possum, præter sententiam, & opinionem meam: Equestri scilicet loco eum natum fuisse; quòd nominatus sæpe inter Equestris ordinis viros reperitur.

XXI.

PETRVS MARTINI ARTASSONA I.



AT hunc Petrum, superioris Iustitiæ filium esse, certissimum est: Iustitiam vero fuisse, incertum existimo. Id enim solius Suritæ, quod sciam, testimonio comprobatur: cum Iacobus Rex in suis Commentariis, eodem ferme, quo à Surita in Annalibus proditur, Ann. ∞ CCLXV. Clericum eum esse commemoret. Neque tamen eò dico, quò mihi veniat in dubium ipsius Suritæ cognita satis in his rebus, spectataq; fides: sed vt consilii mei, quemadmodum pollicitus sum, rationem exponam. Itaque non re ipsa ducti, sed opinione, istius Iustitiæ nomen in Fastis adscriptum: quod in Indicibus eidem Suritæ in memoria non fuit.

XXII.

PETRVS SANCTII.



ET verò Petrus iste Sanctii, cuius gentis fuerit, ignoratur. Illud enim Sanctii patronymicum nomen latissimè patet, & ad pluri-
 mas familias, quemadmodum demonstraui, pertinet. Equestris autem Ordinis fuisse, dubium non est: quippe cum publica iam lata, & promulgata esset lex illis temporibus, quæ ab huiusmodi Magistratu omnes aliorum Ordinum viros prohibebat. Et quod illum gereret Ann. ∞ CCLXVI. exploratum est satis. Eo namque anno ipsi Iustitiæ Iacobus idem Rex de suo iure concessit. Vt vbi-
 40 tra Aragonios fines Iustitia adesset, de omnibus causis in prima actione cognoscere posset, ac iudicare. Tum; vt quæque fierent à Indicibus ordinariis iudicia, ad eundem Iustitiam deferrentur primùm: deinde, vt ad Regem prouocatio esset. Qui quidem aliquam diu viguit iudiciorum mos. Verùm istius Iustitiæ Magistratū Ann. Chr. ∞ CCLXIX. non excessisse coniicio: tantummodoq; cum, biennium muneris potuisse potiri.

XXIII.

RUDERICVS CASTELLEZVELVS.



ET ENIM quæ vix alterius Iustitiatus tam certa temporis ratio reddi potest, lunis in mense, Ann. Chr. ∞ CCLXIX. Rudericus Castellezuelus (quem nonnumquam Rudericum de Gastroaciolo, seu de Casterazol, vocatum inuenio) eiusdem Iacobi Regis beneficio, Magistratum adeptus est. In tam longa enim ipsius Regis vita plures Iustitiæ Aragonum existierunt. Et hic quidem Rudericus magna apud illum gratia fuit; apud filium autem Petrū acerbo in odio: quod tandem in miseram istius Iustitiæ vitam erupit; & qui postea illius interfectori ad eundem Petrum aditus paruit, comprobauit. Nam cum Iacobus pater in Comitibus Exec habitis Ann. ∞ CCLXXII. assidente hoc Iustitia, Petrum ipsum à generali Regni Procuratione amouisset, ad quam Primogenitos Regum iura nostra vocarunt: Petrus illatam sibi iniuriam hanc acerbissime ferens, quamuis ea de re nulla Magistratus auctoritas in-
 50

tercefferat, sed priuatum solum istius Iustitiæ, aliorumq; quorundam Regis ministro-
rum consilium; nihilominus tamen visus est eum multo peius, quam alios odisse: eoq;
etiam impendio magis, postquam iisdem Comitibus cum ab habitatoribus opidi, cui no-
men est Zuera, quædam esset cum Ricis hominibus nonnullis, iniuria damni, contesta-
ta lis, Zuerenses viri ex ipsius Iustitiæ edicto in bonorum possessionem, quorum Rici
homines potiebantur, venerunt, vt ex eis, quæ dicebant sibi fuisse facta, damna resarci-
rent. Atq; Ricos homines eos Petrus quidem habebat studiosos sui. Propterea offensio-
rem in se esse, quam pati deceret, istius Iustitiæ animum iudicabat: quod simultatem,
quam secum gerebat, cum ipsius etiam Petri studiosis, vt ipse opinabatur, exerceret.
1274 Itaque dum A. D. x. ix. Kal. Iulii, Ann. Chr. ∞ cclxxiv. ad Xatiuæ opidum Beltran-
dus quidam Canellas hunc interemit Iustitiæ; repentina omnibus suspicio iniecta fuit,
Petrum illi mortem attulisse. Sed neque id ipsum omni asseueratione affirmabo: tametsi
interfecto postea regnante Petro impunitatem non modo assequutus est sceleris, sed
extraordinarios etiam honores. Castellezuelorum autem gentem patriciã fuisse perspi-
cuum est planè magnamq; satis eorum virorum copiam effudisse, qui singularem &
virtutis, & dignitatis præstantiam, & interdum quoq; fortunæ consequuti sunt. Sed illi-
tis Pelegrini Castellezueli præter ceteros nobilitata fuit olim, quæ in tertio Interregno
tantopere enituit, solertia: dum à nostris missus, vt Petro Ataresio Regnum de-
ferret, committere sibi non placuit, vt nocere vniquam Reipub. posset tanta ho-
minis insolentia, ac fastidium, cum se, ac Petrum Tizonium Cadreytam, eiusdem
muneris socium, Ataresius ante oratam rem maiori, quam orata deceret, arrogantia ex-
cepisset. Quamobrem mutato vultu, ac sermone, propositaque alia legationis causa,
simulato officio eundem Ataresium, spe iam, atque animo inflatum, vacuum relinques,
nostros ad Ranimirum monachum, Regem adseiscendum excitauit. Nec diu postea,
siquidem Ann. ∞ cclxix. quidam Pontius Castellezuelus, *Senior in Calatayud*, vocitatus
reperitur, proditurque eundem in Ilerdensi expugnatione Raimundi Berenga-
rii Aragonensis Principis interfuisse consiliis. Istius verò Pontii fuisse filios, aut nepotes
coniicio, Petrum Castellezuelum, & Pelegrinum Castellezuelum, in monumentis,
Ann. Chr. ∞ cclxvi. frequenter, priorem quidem Seniore quoq; in Calatayud, poste-
riorem autem in Balbastro, & Alquezare, memoratos. A quibus suspicor duxisse genus
suū, Raimundū Castellezuelū Casaraugustanæ Ecclesiæ ante An. Chr. ∞ cclxxix. in quo
obit, præpositum Antistitem; illustre sane illis temporibus sanctitatis, ac religionis ex-
emplum. Tum etiam quemdam alium, Gulielmum Castellezuelum Maiordomum
Regis, ac Seniore in Osca in monumentis An. Chr. ∞ cxcix. vocitatum. Quos omnes
Ricos homines fuisse non dubito. Sed hunc Iustitiæ ex Equestri ordine profectum,
vt dicamus, publicæ eiusdem legis testimonio conuincimur: aliter enim minimè Ma-
gistratui potuisset preponi. Nihilominus suspicor à patriciorum stirpe dimanasse, illiusq;
nobilitatem, vt plurimum aliorum, sensim ad Equestrium virorum Ordinem delapsam
fuisse. Interdum enim eadem ipsæ familiæ vaga, & mutabili ratione labuntur. Propter-
ea eidem patriciorum Insignia tribuenda duximus. Per id autem temporis quendam
Ferrarium Manresam, Iudicem Curia nominatum inuenio.

XXIII. FORTVNIVS AHE.



ET hic quidem Fortunius, Equestri, & clara Aheorum familia na-
tus fuit: quorum antiquitatem è nobili Tahustii opido profectam
Jacobus Rex scribit, & nos in antiquis Commentariis inuenimus. Sed
iam pridem esse desierunt. Memoriam autem nec ipsa quidem veru-
tas obscurauit. Viua namq; vsq; ad nostram ætatem remansit: eorūq;
feruntur plures & domi, & militiæ singularem, ac promptam præstitisse
fidem. Verùm inter eos omnes Fortunium hunc memorabilia multa
fecisse perhibent, in Siciliensi patrocinio præcipuè. Regia namq; di-
gnitati non defuit, nec cum periculo quidem suo, si quid tunc fuit, in quo ingenuum
quemquam interesse deceret. Ruderico autem in Magistratu successit Ann. Chr.
1275 ∞ cclxxv. cui a Surita subiicitur in Annalibus: in Indicibus autem sequenti Ann.
1276 ∞ cclxxvi. Nec longius comperio illius Iustitiatum productum. Eum autem
hac in re maximè memorabilem prædicant. Etenim cum seditiosi nonnulli
Casaraugustanum interemissent ingenuum ciuem, Egidium Tarinum: Iustitia hic
fontes

fontes illos, capite damnatos, morte multauit; quod Rex animaduersionem, & supplicium, quo vsurus erat in eos, remississet sibi. Ceterū VII, ita vocati opidi, potitus fuit: quod eo mortuo ad Eximinū Artiedam peruenisse cōstat. Quo autem iure, neq; magis certam huiusmodi rerum rationem non comperi, quin illa his temporibus paululum interrupta est. Atq; eam causa impulit, vt sermoni, qui nunc mihi proponitur, referuarim, quæ de Martino Sagarra veterum scriptorum monumenta testantur. Neq; enim tam apte ille inter aliorum Iustitiarum, quàm inter horum ætates, potuisset interiici: cum Salanouam antecessisse, iisdem ipsis appareat ex scriptis.

XXV.

MARTINVS SAGARRA.



ITA autem istius Martini Sagarræ Iustitiatus tacitus fuit, vt nisi extraordinariis esset quorundam testimoniis cognitus, Iustitiam illum nescirentis fuisse. Ac de eo quidem satis multa monumenta loquuntur. Molinus enim in suo Repertorio, in verbo, *Probatto*, hæc prædit. *Ann. Chr. ∞ CDXXXIV. in causa Bartholomæi de Azuara fuit deliberatū: quod probatio per euentiā, inducebat casum manifestū. Et de hoc fuit dictum in dicto Consilio, quod erat quedam Obseruantia Domini Martini Sagarra, Iustitiæ Aragonū.* Sic enim illius nomen est scriptum. Tum idem alibi

in verbo, *Contributio*, eundem Sagarram perhibet Obseruantiarum nostrarum, vt illius verbis utar, compilatorem fuisse. Præterea Bages dum antiquos numerat nostrarum legum Obseruatores, hæc subdit: *Martinus* (inquit) *Didaci Daux, habitis penes se omnib. libris, quaternis Obseruantiarum, & vsuum scriptorum per Martinum de Sagarra, Sanctium de Ayerbe, Pelegrinum de Ançano, & Eximinum Petri de Salanoua, Iustitias Aragonum; Ioannem de Patos, Iacobum de Hospit al, & Arnaldum de Francia Locumtenentes; Obseruantias, quas habemus cōpilarunt.* Et in plurib. aliis veterum monumentorū fragmentis clara ipsius Sagarræ mentio reperitur: sed ea clarior, dum illius testimonio ipsius Magistratus institutio, vt supra docuimus, comprobatur. Illud tamen dolendum est, nusquam temporum seriem annotari. Vnde fit, vt obscura dilucidis intexere cogamur; Sagarram quidem Iustitiarum numero adscribentes, incertam verò relinquentes temporis, quo Magistratum gesserit, notationē: quod eam nequaquam adhuc studio, aut diligentia consequi potuerimus, neq; de illius genere compertum quid satis, quod afferre possimus, habeamus.

XXVI.

PETRVS MARTINI ARTASSONA II.



IAM verò Petro III. regnante, siquidem Ann. ∞ CCXXXI. certa ¹²⁸¹ extant in publicis, ac priuatis literis monumēta huiusce Petri Martini Artassonæ II. Nam eo anno proditur, à Rege missum fuisse, vt Magistratus auctoritate interposita, quæ inter Magalionenses viros, ac Lupū Didaci Harū or: e fuerant, cōtrouersias tolleret. Sed quid in ea causa effecisset, nequaquam proditur. Rem tamen bene actā opinor: quod magnū esset hominis in prouidēdo consiliū, & in agendo industria singularis. Cuius cum in publicis negotiis satis multa testimonia dedisset: verò præclarū illud, nec obscurū fuit, dū in ipsius Petri Regis regnādi initiis, in quibus tot turbines sæui existerunt; antiquā illam cœundæ Vnionis cōsuetudinem, ad retardandā acrem, & vehementē Regis naturam excitauit, quæ, vt in illius rerū narratione docuimus, tot mala, & pericula miseræ Reip. moliebatur. Tunc n. ad ea propulsanda, in amplissimis illis Ann. Chr. ∞ CCXXXIII. Cæsaraugustæ habitis Comitibus, Iustitia ¹²⁸³ hoc assidente, quod nunc habemus, & generale Priuilegium dicimus, rogatum fuit. In quo reposita fuisse videntur, quasi lumina quædam, & ornamenta Reip. ad memoriam sempiternam libertatis. Ea verò quò nostris grata acciderūt, eò Regi ipsi iniucunda, & acerba. Maior aut Regiæ acerbatis vis in hunc potissimū Iustitiā erupit: quod eo auctore, & impulsore Rex ipse affirmaret fuisse nostros ad Vnionē illam cōflandam excitatos. Itaq; Magistratum eidē nec diu post, supposita quadā suspicionis causa, abrogauit; contra quam nostri fieri licere, contendebant. Regis tamen voluntati in illis asperitatibus rerum, & angustiis temporum, obsequendum fuit: quia lex nondum lata erat, qua id facere, nefas decernitur. Sed inde penitus in nostrorum animis

veterum exemplis niteretur: tunc demum maxime hoc patrium fundavit ius, quæ in Cæsaraugustanis Comitibus Ann. ∞ c c x x c v i i. ab eodem Alfonso Rege Vnionis Privilegiorum rogatio lata fuit. Quorum utrumque significabat, non novam, aut infantem, sed antiquam, & veterem fuisse illam Vnionis à nostris conflandæ facultatem, ut à certibus suis vi, & armis depellerent illatam vim; & quâ dispersæ non possent, singulorum tandem collectæ vires retat darēt. Sed illud est, quomobrem non sui istius facti mentionem intermitteri, quod Iustitia hic, Comitibus illis Iudex præfuisset, in quibus. Privilegia huiusmodi rogata fuere. Nec longius constat illius Magistratum productum, quam in Ann. ∞ c c x c. quo ab eo Comitibus quædam iudicia feruntur facta, ad quorundam Optimarum causas componendas oportuna. Verum dicto anno, ut mihi quidem persuadeo, decessit. Filium habuit, D. Ioannem Egidii Tarinum: itidemq; ædes, in parochia Sanctæ Crucis locatas, quantum conicere possum, quo nunc, quæ Castrorum vocantur, sitæ sunt loco. Integritatis, ac prudentiæ suæ magnum & Regi, & Regno desiderium reliquit.

XXIIII.

IOANNES ZAPATA CADRETO.

SED illud statim leniuit, qui ei successit, Ioannes omni laude, & memoria dignissimus vir; ab antiqua, & generosa profectus Zapatarum gente. Cuius cum extiterint plures familiæ, variis illis, quæ diximus, cognominibus appellatæ; hunc satis constat, ab ea, quæ de Cadret cognomen sumpsit, originem duxisse. Siquidem Ioannes Zapata de Cadret dictus fuit; opiduloque ita vocitato, à Cæsaraugusta non longè, ut opinor, potitus. Generis autem sui antiquitatem Vnicastelli ex opido profectam esse, cum certa res sit: de insignibus Armarum ita censui, ut ea hoc loco apponenda constituerim, quæ Zapatas inde oriundos gestare consuevisse, tum omnium ipsius opidi incolarum, tum etiam picturæ, quæ ibidem in vetustissimo clypeo Ecclesiæ Sancti Ioannis exstat, testimonio, ac fide comprobavi. At verò in Sanctæ Fidis illustri prope ipsum Cadreti locum cœnobio, quod postea Michael Petri Zapata, clarus, & præstans vir circ. Ann. Chr. ∞ c c c x l i v. fundavit, & extruxit, eadem illa Valtorresiorum, quæ supra depinximus, Insignia, è robore dolata, hisce literis in orbem scriptis, inspicuntur: *Roderici Zapata, Fundatoris Filij.* quasi istorum de Cadret, eadem illa prorsus, quæ Valtorresiorum, fuisse Insignia videantur. Etenim Iustitiam hunc, ipsius Michaelis fuisse patrem, proditur: tamen matris nomen non proditur. At is Michael filium habuit, ipsum Rudericum: an verò ex Domna Sanctia Garcez de Iannas, an ex Domna Eluira Ruyz de Liborri (hasce enim duas Michaelem habuisse uxores constat) incertum est mihi. Et Rudericus, qui dicitur, Fundatoris filius, ex Domna Maria Sanctii de Huerta filium reliquit, ac posteros, satis superque magnifici illius ædificii celebritate honestatos. Itaque cum omnes hi è Zapatis de Cadret fuerint, illæ autem, quæ in robore exstant insculptæ, literæ iam fidem faciant, Rudericum ipsum Valtorresiorum illa Insignia gestasse: probabile fit, ut illud idem videatur de istius Iustitiæ Insignib. censendum esse. Sed à definitione istius rei me omnino temperabo: nulla enim hæcenus monumenta, sigillo istius Iustitiæ obsignata, deprehendi, ut certi quid statuam hac de re. Quapropter alia proferam, explorata quæ habeo, ut exponam: scilicet Iustitiam hunc Alfonso Regis à consiliis fuisse, tantamq; virtutum omnium præstantiam consequutum, ut nemo se ei, neque honore, neque gratia anteferreret. Ad Angliæ Regem Ann. ∞ c c x x c v i. legatus missus, socium habuit Petrum Martini Artasonam I I. cui Petrus Rex Iustitiam, ut diximus, abrogavit. Anno autem ∞ c c x c. in Ioannis Egidii Tarini locum successus, non eodem solum, sed maiori etiam pondere apud omnes fuit. Cumque sequenti Ann. ∞ c c x c i. Anglicam iterum legationem obiisset, ut conficeret dotem Regiæ Eleonoris, Angliæ Regis, filia, nostri autem Alfonso Regis sponsa: inde Reipub. voce reuocatus est, quod Alfonso ipse immaturè è vita, in ipsa iam aduentantis coniugis expectatione, excessisset. Neque verò qui ei successit frater Iacobus, postquam Regni curationem suscepit, deliberationibus, quas habebat de Rep. pluris quemquam visus est facere, quam ipsum hunc Iustitiam. quin illum solitus est, in consilium sibi frequentius adhibere. Ipse verò Iacobo Regi multis in rebus magno usus fuit, & fides eius, & prudentia, quantum studio, & fidelitate consequi potuit, illi non defuit. Cumque ex eo Rex in plurimis negotiis bene speravisset; tum autè magis existimare cepit ex

1292 iis iudiciis, quæ de eodem fecerat, cognitis Ann. ∞ c c x c i i. in conciliandis sibi quorundam Ricorum hominum animis, qui ab ipso Rege diffidio diffidebant. Quorum Artaldus Alagonius primarius vir erat, Theresiæ Petri, sororis Regis, maritus: qui non ciuili solum contentione cum Rege, sed prope etiam armis decertarat. Eum igitur, & omnes alios cum ipso Rege prudenter consociauit. Rursus Ann. ∞ c c x c i v. Magistratus auctoritate interposita, similes discordias ab eo sedatas comperio, magnamq; in quam plurimis monumentis illius Iustitatus, nominisq; & cognominis Zapatae de Cadret, factam mentionem. Eo autem anno illum conicio mortuum fuisse: Magistratu saltem ab iisse, compertum est satis; cum eodem ipso anno notatum sit illius, qui ei successit, Iustitatus initium. Hi vero eius ætate Iudices Curia inueniuntur: Martinus Petri Huesca: 10 Guilielmus Galuanus: & Raimundus Cuyllanus. Quos hic propterea nominandos duxi: ut quam diuersa eorum fuerit à Iustitiis Aragonum ratio, perpendatur.

XXIX.

EXIMINVS PETRI SALANOVA.

1294



ORDINEM autem sequens necessario incurro in notam illam, & iucundam Eximini Petri Salanoue, omni monumentorum genere memoriam consecratam. Ioannis enim Zapatae successor fuit, in eius locum eodem ipso Ann. ∞ c c x c i v. Surita teste successit. Ita autem est ad nostrorum temporum rationem vetus, ut Vitali excepto de pri- 20 sca nostra iudiciorum disciplina nullius scripta, lectione digna, extant antiquiora. Neque verò ea nisi priuata extant; & manca, & imperfecta pleraque. Neque scripsit solum, sed & docuit alios. Fuit enim omnino vir egregius; & Eques cum primis honestus, ac præstans intelligentia iuris ciuilis; antiquitatisque nostræ, & in inuentis, & in actis scriptorum veterum peritissimus. Tam vacuas autem suas omnibus aures præbebat, ut eius domus cunctis nostris, tamquam Isocratis quondam vniuersæ Græciæ, quasi ludus quidam patèret, discendique officina. Omnes enim vehementer delectabant illius pleni literatæ senectutis sermones. singularis præterea, & grata in eius vultu seueritas, tum etiam verborum pondera; cum ex ipsius ore nihil umquam non consideratum exiret: Quæ omnia vitæ 30 decorabat integritas. Sui autem nominis splendore, ac muneris, cui præfectus fuit postea, dignitate, fiebant magis speciosa, & illustria, quæ dicebat. Cum verò multa scripsisset accuratè, tum magna dedit dicundi iuris præcepta: quæ si minorem habent apparatus, sunt enim exilia, tamen habent ordinem, & quasdam errare in eo non parientes vias. Ab eo autem quòd ille, tum diuturna obseruatione notasset, tum notata ab aliis, quæ diffusa, & dissipata erant, coegisset in genera: Obseruantia Salanoux, dicta sunt. Cuiusmodi satis multa exempla protulimus, dum locum illum de antiqua Ricorum hominum dignitate tractauimus: itidemque responsa, ex iis quæ extant, nonnulla, Iacobo Regi II. quo cum ætate coniunctus fuit, de publico nostro iure sciscitanti, data. Cum enim apud omnes multum, tum apud ipsum Regem plurimum, auctoritate 40 valebat. De eo denique ita ad vnum omnes sentiebant, ut lumen esse, atque ornamentum Reip. prædicarent; & ad Magistratum gerendum magis idoneum reperiri, quam ipse erat, potuisse neminem: præsertim cum iam ab adolescentia dedisset documenta maxima, quam incorruptè, atque integrè iudicaret, dum Petri Martini Artassonæ II. locum, ut dictum est, tenuit. Itaque cum Iustitia Aragonum modò renuntiatus fuit, & expectationi populi, & ipsius Salanoux erga Remp. meritis satisfactum fuit æquè. Postquam autem Magistratum obtinuit; non magis iuris consultus, quam iustitiæ fuit. Cumque in vtraque re consultissimus esset; ita iustus, & bonus vir erat, ut natura, non disciplina videretur consultus. Per multos annos Magistratum gessit. Cuius omnem vim in publica salute consumpsit, communique tuenda Regis, ac Regni domestica, ac 50 ciuili concordia. quæ tandem istius Magistratus sunt partes. Ceterum quæ effecit ipse iis Comitibus, quæ eo præside, Ann. Chr. ∞ c c c. ∞ c c c i. ∞ c c c v i i. & ∞ c c c x i. tum Casaraugustæ, tum Alagonis opido, tum etiam Darocæ, habita fuere: persequuti iam sumus intra Iacobi ipsius rerum narrationis cursum. Quapropter missa ea faciemus. Illud tamen notandum videtur, ne quis fortasse legens decipiatur, Iustitiam hunc, quandoque P. de Salanoua tantum, nominatum pluribus in locis inueniri: ut in Procemio Fororum eiusdem Regis Iacobi. quasi sat sibi interdum duxisset, proprio Eximini nomine suppresso, solis patronymico, & gentilitio nominibus appellari. Quod qui ignorant: alium esse Iustitiam arbitratur. Sed eundem hunc ipsum esse, conuincitur 60 tum

1011

1300

1301

1307

1311

tum ex publicis monumentis, quę per eadem tempora conscripta existat quamplurima, in quibus Eximini illud nomen ab eo expressum fuit; tum graui Suritę testimonio, qui illius Iustitiatum ab Ann. Chr. ∞ cccxciv. in Ann. ∞ cccxxx. producit: tum Ioannis 1330 etiam Eximini Cerdani auctoritate, qui Eximinum Petri Salanouam testatum reliquit; per quadraginta ferme annos Magistratum gessisse: quamquam oblitus est omnium, qui eum antecesserunt, a Petro siquidem Petri Tarazona. Quem cum primum Iustitiam Aragonum numerasset, Salanouam hunc secundum introduxit. Sed quę me causa impulerit ut ex ea annorum summa, quę Surita Iustitię huic tribuit, quinque annos in Factorum editione detraxerim, & quid in utramque partem mihi veniat in mentem; statim in sequentis Iustitię narratione explicabo, dum prius de domesticis istius Salanouę rebus concludam. Magnam enim intra suos quoque parietes aluit gloriam. Vxorem habuit Domnam Martinam Petri Tarbam, locupletem, atque optimam sceminam. Quam V. Id Iulii obiisse notatum comperio in codice Kalendarum Ecclesię de *Pilari*: Annum autem silentio prætermisit, quisquis ille fuit publicę illius scripturę magister. Ex ea vxore plures filios, ac filias procreauit. De quorum progenie, præter id, quod Cerdanus refert, nihil habeo, quod dicam: & ille etiam prodit, Salanouę ædes in Beata Marię parochia fuisse sitas; atque eius corpus in eiusdem Virginis templo sepultum, in Sãctę Fidis, quod nunc Villanouarum gentis est, sacello. Verum ita hæc omnia confecit, ac consumpsit vetustas, vix iam ut appareant. Iam verò hi Iudices Curię in Salanouę Iustitiatu tempora inciderunt: Raimundus Besalú: Rudericus Egidii Tarinus: Petrus Villarasa: Guilielmus Aulomarius: Sanctius Sanctii Munnozius: & quidam alius *Bosbon Eximini*. Neque verò isti omnes simul, eodemve tempore, sed quorum alii aliis successerunt. Minimè tamen deinceps eorum seriem persequemur: cum Iustitiarum, qui post Salanouam fuerunt, apta iam, & continuata series inueniatur: Iudicum autem Curię nõ nisi longis interuallis temporum interrupta, quippe qui nec diu post esse desierunt. Non tam verò nobis propositum fuit, eorum nomina, ac ætates indicare; quam ut temporibus notatis singulorum, facilius comprobetur, Iudicum Curię Magistratum, a Magistratu Iustitię Aragonum diuersum existitisse.

XXX.

SANCTIVS EXIMINI AYERVIVS.



Post Salanouam ergo, Magistratum obtinuit Sanctius Eximini, qui gentilitium nomē suum ab Ayerue traxit. Ayeruiorum autem (ut ex ipsius domini Archiepiscopi scriptis colligitur) duę olim familię fuerunt: Regalis altera; altera patricia; quę a Regali, patronymico Eximini nomine, distingui consuevit. Ego verò tertiam adiungerem, Equestrem scilicet: ab eaque Iustitiam hunc profectum affirmarem. Ac Regalis quidem auctor, & parens fuit, D. Petrus, Infans Aragonum, Iacobi I. & Domnæ Teresię Egidii Vidaurę, ut diximus, filius. Is enim cum Ayeruii opido, ac ditione donaretur a patre; D. Petrus Ayeruius vocitatus, Ayerue illud gentilitium nomen, inde sibi impositum, posteris suis hæreditariũ reliquit. Sed iam pridem omnis eius euauit posteritas, cum Ayeruiensis illius veteris imperii vestigio. Patricię autem Ayeruiorum familię quisnam auctor fuerit, ignoro. Non enim me pudet, quod nesciam, fateri me nescire. Belasconem quemdam Eximini Ayeruium in priscis monumentis sæpius nominatum obseruaui: quem memòrant a Petro II. Rege, *Acheblas*, ita vocata villula, donatum primum, ad intima postea Alfonsi Regis filii consilia perueuisse. *Acheblas* autem villulam, intra eius opidi fines constitutam tradunt, quę Galicolum quondam, modò Lunam vocitari retulimus. Nec verò inueni hætenus Ayeruiorum nominis quemquã antiquiorem. Illius ergo Belasconis nonnullis placet Sanctium hunc, gentilem fuisse. Sed eum, tamen si patriciorum illa, quę supra appinximus, Insignia gestarit: a patriciis tamẽ duxisse genus suũ, non ausim affirmare: cum patriciũ huic muneri præponi lex nostra vetaret. Iccirco tertiam Equestriũ Ayeruiorum familiã libèter, ut dixi, duab. priorib. adiunxisse: nisi forte eorũ, ut aliorũ plurium, aliquãdo factę fuerint ab vno Ordine ad aliũ trãsitiones. Ut ut aut se res habeat, Iustitiã hũc Equestri loco ortũ esse, certa res est. Nequẽ verò ad publicũ hoc munus capessendũ ignarus legũ aut iuris, hesitãve in maiorũ institutis accessit: sed tũ industria, ac labore instructus, & doctrinatus a Salanoua optima sui imitatione eruditus, quã diu tenuit illi viui, ac spirãtis locũ.

Etenim cum eius Locumtenens esset; mortui postea locum occupauit. Sed tamen hæc mihi circa temporis notationem occurrunt. In Declaratione enim Priuilegii generalis, cuius supra fecimus mentionem, & à Iacobo II. facta fuit in Cæsaraugustanis Ann. ∞ c c c x x v. habitis Comitibus, non iam aliquo suppresso nomine, ut in obser. 8. *Item pone*. tit. *De probationibus*, sed expressis verbis, *Sanctius Eximini de Ayeruiio, Iudex Curia*, subscriptus reperitur. Et quoniam rogatio ea in publicis Comitibus lata fuit, Comitiorum autem Iudicem, dum de Comitibus egimus, Iustitiam Aragonum esse docuimus, ac Iudicem Curia, id est, generalis Curia in Comitibus scriptis, cuiusmodi est illud, appellari; quod generalem Curiam, & quandoque Curiam simpliciter, latine loquentes, Comitalem illum Regum, ac Regni conuentum nuncupemus: sequitur ergo his constitutis, quandoquidem in Comitibus sermone tota ea Declarationis Priuilegii versatur oratio, ut cum Ayeruium hunc, eo tempore Iudicem Curia esse appareat verborum vi, & interpretatione urgeamur, ut de generali illa Curia intelligendum sit: minime veto de eo Magistratu, quem cum diuersum fuisse à Iustitia Aragonum Magistratu iudicamus, Iudicem Curia vocari solitum, Regiaque Curia affectatoribus ius dicere consueuisse protulimus. Eum enim, Iudicem Curia in Comitibus decretis appellari nec debere, nec posse, multoque minus Comitibus interesse, non dubito. Si igitur generalis Curia: efficitur ergo, ut Ayeruium iam, eo Ann. Chr. ∞ c c c x x v. Iustitiam Aragonum esse concludatur, errasseque Suritam, & alios, qui Salanoux Iustitiam longius produxerunt. Atque eo etiam magis, quod in ea Declaratione nulla fit Salanoux muneris memoria, nec nominis: cum fieri debuisset aliqua, si non muneris, id enim video omnino necessarium non fuisse: nominis saltem nec ingrata; quandoquidem is vir erat, quem tanta de re & consuli, & scire æquum erat. Tale enim eius iudicium non poterat non cuius summè esse iucundum: quod cum ita esset, esse omnibus gratum, necesse fuit. Atque hæc quidem sunt, quæ in hanc videntur sententiam duci posse: quæ sequuntur autem, in contrariam partem afferri. In primis que Surita testimonium. Is enim prodit Salanouam, Ann. Chr. ∞ c c c x x x. obiisse: post autem aliquanto, eodem Anno ipsius locum Ayeruium occupasse. Quod tamen illud per se ipsum solum constare posset, nuperrimè tamen inueni grauissimo alio argumento confirmari. In Tabulario namque Ecclesie de *Pilari* publicas literas perlègi ab ipso Ayeruiio Magistratus auctoritate eodem Ann. Chr. ∞ c c c x x x. xi. Kal. Martii inter opidorum de *Calatorau*, & de *Cappanis* (sic enim ea nominat) habitatores rogatas: in quibus, dudum Salanouam suum prædecessorem fuisse, memorauit. His enim verbis se ipsum loquentem inducit. *Dudum Dominus Eximini: Petri de Salanoua, Iustitia Aragonum, prædecessor noster, per suam literam mandauit.* Omitto reliqua, quia ad institutum nihil pertinent. Cum ergo ea vox, dudum in eiusmodi publicas tabulas relata, de breui tempore dici consueuerit, nec æquè videatur posse ad quinque annorum tempus retorqueri, maximè verò in forensi nostra, ac iudiciali loquendi consuetudine: fit quoque quod inde sequitur, necessarium, & ut id maximè cum eo Surita testimonio conueniat. In quam tandem sententiam ingenuè fateor me esse propensorem, postquam publica ea inspexi dictæ Ecclesie de *Pilari* monumenta. Suspicio enim accidisse, ut Salanouam, quo tempore generalis ea Priuilegii declaratio rogabatur, aliqua vis morbi conficeret, aut grauis alius, infestusue casus; qui à Comitibus illo congressu eundem auocaret. Cumque iure nostro constitutum sit, ut Iustitia Aragonum absentis, Locumtenentes munus exequantur; eo autem tempore Ayeruius, Salanoux esset Locumtenens; Salanoux verò ibidem non adesset: obeam causam, Ayeruium eo loco Iudicem Curia appellari: non quod suam (quasi iam tunc Iustitia esset) sed quod alienam, (Salanoux scilicet absentis, cuius operæ vicarium, eo casu, ipsum Locumtenentem supponi lex nostra iubet) grauem illam Iudicis Curia personam sustineret. Itaque sic illum Declarationis locum interpretor, ut dum se Ayeruius, Iudicem Curia, appellauit, generalis illius Curia intelligamus: id autem non tam suo, quam Salanoux absentis nomine vsurpatum: ideoque ipsius fuisse mentionem intermissam. Neque hæc interpretatione mea aut planius exprimi possunt, ornatiusve explicari. Ut igitur modum aliquem, & finem huic disputationi faciamus; in Ayeruiio hoc certum ponitur, eum dicto Ann. Chr. ∞ c c c x x x. Magistratum gessisse, Alfonso III. dicti Iacobi II. filio, iam regnante Rege. Et verò vir fuit auctoritate grauis; ac tum publici, tum priuati iuris peritus. Nonnulla obseruauit circa nostrorum iudiciorum morem, quæ Iacobus Hospitalis postmodum inter eas, quas notauit Obseruantias Salanoux, collegit, seque ea fatetur ex variis cum eodem Ayeruiio habitis sermonibus excepisse. Eum namque ætate consequutus est, & ipse eum audiuit, & scribit de mor-

tuo in ea, quam adduximus, octava, tit. *De probationibus*, Observantia. Sic enim ait, *Fuit per consequens absolutus per sententiam domini Sancti Eximini, Iustitia Aragonum, me presente*. Nam quæ veteres legum Observatores, memoriæ causâ, in singulos libellos retulerunt: casuere, a uorum ætate, à Martino Didaci Auxio Iustitia Aragonum, cum selectis viris, in publicas tabulas, quas Observantias appellamus, ex Comitiali decreto, & stabili auctoritate, relata. Auxius autem eadem ipsa verba, quibus conscripta erant, supposuit, ne quæ oportebat fides, in vniuscuiusque eorum sententia simpliciter referenda, accesset. Itaque sic accipi debent, quæ in octava ea Observantia continentur, non quasi ab ipso Martino Didaci prolata, ut vulgus imperitorum existimat, sed ut ab Hospitali de hoc Iustitia Ayeruiio dicta intelligatur. Eo enim tempore primò attigit forū Hospitalis. Et tū etiā, paululū verò ætate antecedēs, floruit Ioānes Petri Patos, Cæsaraugustan⁹, ut ipse de se tradit, Iurisperitus, ac Miles. De quorum scriptis ea fuit olim opinio, ut plurimum tribueretur ambobus. Vterque namque eorum scriptitavit. Patos quidem quosdam in nostras leges edidit Commentarios Ann. Chr. ∞ c c c x x v. antiquitatem ipsam redolentes, 1335 & qui valde probati prisca illis sæculis fuerūt. Sed an viuo, an mortuo hoc Iustitia, cōpertum non habeo. Nam eodem anno plus minus Ayeruius interijt. In Hospitali tamen postea laus fuit illustrior, quod diligentius, ac melius de ipsis legibus scripsisset. Sed de eo alibi dicendi locus erit. Ita autem amborum euauerunt scripta, ut vix vlla existent. Neque quid ab Ayeruiio hoc proditur memoria dignum: præter illud, quod in Alfonso

20 IV. vita protulimus, in controuersia de finibus Ortæ opidi factum iudicium. Nec dubito, quin si illi vita longior fuisset data, tulissetque fors; plura alia fecisset grauiora. De ipsius autem obitu nullam certiore temporis notationem inueni. Cerdanus perhibet ad Sancti Dominici Cæsaraugustanense cœnobium in sacello beati Thomæ sepultum fuisse: domosque habuisse in parochia Sancti Saluatoris locatas, domibus D. Ioannis Gilbertii coniunctas, quantum coniecere possum, in exteriori Urbis ædium parte, vbi nunc sita est magnifica, & nobilis eorum, qui mercaturam exercent, officina. Nepotem ex filio habuit Sanctium Eximini Ayeruium, qui Saceri obiit Ann. ∞ c c c l x i x. Cuius soror D. Maria Eximini Ayeruia, opidi *de las Pedrosas* dominata fuit, Cerdano viuo; sed longius illo, ut ex ipsius scriptis apparet, grandiori ætate prouecta. Et verò Ayeruiorum nomen vsque ad nostra tempora manuit: ac fortasse etiam genus. Non tam enim puto illud extinctum esse, quam repressam eius, ipsa vetustate memoriam. Sed nunc ad eum veniamus, qui Ayeruiio in Magistratu successit.

XXXI.

STEPHANVS EGIDII TARINVS.



40 ET is quidem, Tarinus iste fuit; qui & rebus suis gestis floruit, & maiorum etiam nixus opinione: ac si non diu spiritu, minimè enim biennium cōfecit, virtutis tamen, & doctrinæ laude vixit, nominisque splendore diutius. Doctum virum fuisse proditur, & in forensi nostro vsu, & exercitatione versatum; nonnullaq; tametsi exaruerunt, de nostris legibus scripsisse: quo in genere studiorum, illa ætas magnā doctorum hominum copiam effudit. Ioannis autē Egidii Tarini gentilis fuit. Cuius recens eo tempore erat, nec iniucunda nostris memoria Iustitiatus. Et istius quidē Stephani in tā exiguo, & breui sui Magistratus curriculo, hoc habuit ad decus, & gloriā maxime insigne: q; eo Iustitia, atq; ut tunc omnibus persuasum fuit, eo auctore, & impulsore, Quartus idē Alfonso Rex de Regio iure Magistratui concessit; ut deinceps Iustitiis Aragonum perpetuò liceret, publicos Curie sue Notarios adhibere, quibus ad exercenda iudicia assiduè vteretur. q; ad muneris dignitatē amplissimū ornamentum fuit, ad vtilitatē verò non leue. Ex eo enim Iustitiis satis apta viuendi ratio cōparata est. Nam ante dictum tempus, solū ipsis decretum erat annuū Florenorum auri, q; ex Regum arariis persoluitur, stipendium, & quæ ipsi iura, pro singulis sententiis ferendis, à litigatoribus exigebant. Sed hac de re graue nullius, nisi Cerdani testimonium comperi: idq; sine vlla temporis designatione (q; in eius scriptis maximum vitium est) sed tantum personarum. Inde autem colligitur, necessariò factum illud in extrema ipsius Alfonso tempora reiiciendum esse, atque ut coniecturam capio, in Ann. ∞ c c c x x v. quo & 1335 superior Iustitia mortem obiit, & hic in eius locum successit: qui non longius suam vitā perduxit, q; ad sequentē Ann. ∞ c c c x x v i. Tunc enim Iustitiā hunc mortuū fuisse, 1336

memoriæ traditur: & ad Sancti Dominici cœnobium nobili in sepulchro constitutum. Vxorem habuit, D. Eluiram Lupi Verguam, patriciæ Verguarum gentis à nobilissima stirpe profectam. Quæ filium, & filiam peperit: filium quidem, Stephanum Egidii Tarinum, quem sine prole decessisse suspicor: filiam verò, certa res est, D. Gombaldo Tramacerio, patricio itidem fuisse postea nuptam nobilissimo viro. D. Gombaldus autem filium habuit, D. Gombaldum etiam vocitatum: qui vnicam filiam, quam suscepit, D. Petro Castro, patricio quoq; viro, despoñdit; eidemq; præter aliam dotem largitus est ædes in parochia Sanctæ Crucis locatas, quæ Ioannis Egidii Tarini, vt exposuimus, quondam, postea verò istius Stephani Iustitiæ fuerunt. Atq; eo pacto illas ferunt in Castrorum gentis potestate venisse. Et inde etiam ducuntur ad suspicandum nonnulli, hunc Stephanum, ipsius Ioannis filium esse, aut nepotem. Nec mihi quidem displicet, vel dicam, ea maxime placet coniectura:

XXXII.

PELEGRINVS ANZANVS.

1336



1337

STEPHANI successor, Pelegrinus iste Anzanus fuit. Si quidem illum eodem ipso Ann. Chr. ∞ c c c x x x v i. Iustitiam Aragonum nominatum in publicis monumentis in Tabulatio *de Pilari* reconditis obseruauit; expressamque illius, quod in iudicio A. D. V. Id. Iul. pro Tribunali federet, factam mentionem. Itaque non successit, quemadmodum imperiti nonnulli prodidère: sed alteri antecessit Pelegrino; cuius continenter ætatem ac res gestas persequemur. Et idem Surita, Pelegrinum hunc Ann. Chr. ∞ c c c x x x v i i. Iustitiam esse, & à Petro III. qui iam Alfonso patris Regna adeptus fuerat, mense Martii ad Romanum Pontificem maximis de rebus legatum fuisse missum, locuples est auctor in Annalib. Quin & in Kalendarum codice eiusdem Tabularii ita istius Iustitiæ obitus die notatum inueni. *X. Kal. Iun. Obiit dominus Pelegrinus de Anzano Iustitia Aragonum Anno Domini Milleesimo Trecentesimo Trigesimo octauo*: longius siquidem, quam ego in Fastis illius Iustitiatum produxeram. Indidem autem elicitur, vxore orbatum, Martina Aysa vocata, decessisse. Sic enim in eodem codice scriptum est de ea. *V. Non. Mart. Obiit Domina Martina de Aysa, vxor domini Pelegrini de Anzano Iustitia Aragonum Aer. ∞ c c c l x x i i i. Anno scilicet ∞ c c c x x x v.* Ceterum nihil scripture dignum proditur ab hoc Iustitia in Magistratu decretum. Illum Iurisperitum, ac Cæsaraugustanensem ciuem fuisse constat; atque ab ingenuis profectum, quos Infanciones appellamus: vt nuper in publicis ipsius ingenuitatis literis perlegi. In quib. se Anzano opido, antiqua Infancionum stirpe ortum profiteretur, ibiq; & genus suum, & maiorum suorum vestigia contineri quasi que sibi, ac suis loci, & generis, eadē etiā & nominis patria fuisset. Vnicam filiam habuit, D. Mariam Lupi Anzano. Cuius postea filiam, Ioannis Lupi Sessellii Iustitiæ Aragonum filio nuptam fuisse primum, deinde eo mortuo, Valentino cuidam D. Petro Villaragutio, nobili viro, matrimonio contractam, Cerdanus scribit: itidemq; istius Iustitiæ ædes in parochia Sancti Iacobi sitas, ad Berengarium Bardaxinum Iustitiæ Aragonum peruenisse. De sepultura autem hæc tradit: illius nempe corpus ad Beatae Mariæ *de Pilari* Ecclesiam delatum, & in sepulchro conditum fuisse in sacello, quod sua ætate Sancti Azenarii Gardenii erat. Sed iam hæc omnia intèrre: nec mirum, cum rerum hoc natura, nec manens, sed inconstans ratio ita ferat.

XXXIII.

PELEGRINVS OBLITAS.



IN FRA superiorem autem Pelegrinum, Pelegrinus alter Iustitia fuit: qui ab Oblitas Navarra opido & maiorum genus, & inde etiam traxit nomen suum. In hoc enim atq; hi Pelegrini, simillimi videntur fuisse. Et hic quoque legum peritus fuit, & à Cæsaraugustanensi populo ciuitate donatus. Nam ortum Aragonensis erat; nec aliter potuisset Magistratu præponi: maiores tamen sui, externi, & aduentitii; ab eo Oblitas opido ad Tahustii opidum traducti fortasse. Atq; hoc non aliunde, quam ex literis ingenuitatis huiusce, vt suspicor, Pelegrini conicio. Proximis namque diebus petes me fuere publicæ literæ, ab Alfonso III. Cæsaraugustæ decretæ V I I I. Id April. Ann. Chr. ∞ c c c x x v. In quibus Alfonso ipse; de quodam Pelegrino Oblitas verba faciens, cum eum esse Cæsaraugustanensem ciuem memorasset: *Dictus* (inquit) *Pelegrinus coram Eximio Petri de Salanova Iustitia*

*Iustitia Aragonum, probata prius sua Infancione possessione, ad eam saluandam produxit duos Milites Iuratores: Fortunium de Burgia, & Michaellem Petri del Castellar, vicinos de Tabust: qui dixerunt eum esse Infancionem: & quod ostenderent Casale, si necesse erit, unde sua ingenuitas processit. quod dixerunt esse de Oblitas. Vnde Nos Alfonso Rex dictum Pelegrinum, Infancionem esse declaramus. Ac dum Magistratum adeptus fuit: Militiæ dignitate illustratum ad munus capeffendum oportuit accedere: quod difficile factu non fuit, cum, vt dictum est, Infancionum Ordo Ordini Militari sit proximus. Nec dubito quin hic etiam fuisset è Salanouæ ipsius disciplina doctus. Vix enim quisquam, ad Magistratum gerendum idoneus, videbatur illis temporibus, qui non prius a Salanoua traditam ad iudicia exercenda scientiam percepisset. Cum verò ad eam re Pelegrinus iste instructus accessisset multa, & optima & bene dicendi, & rectè faciendi nobili magistra doctrina: probari omnibus vehementer cœpit. Sed Petro III. Regi præcipuè: postquam illius fuit maximam industriam expertus. Itaque eum muneri statim præfecit, eodem ipso, vt suspicor, quo Anzanus mortuus est, anno: saltem sequenti Ann. Chr. ∞ cccxxxix. Maii mensis, Pelegrinum hunc, & Oblitas, & Iustitiam Aragonum nominatum, vna cum vxore D. Sanctia Petri de Larraz fuisse censum comperio certam pecuniæ quantitatem Priori, ac Canonicis Ecclesiæ de Pilari, ob sepulturæ locum sibi, ac posteris in beatæ Annæ, Virginis matris, sacello constitutum. Qua de re legisse me attestor eam, quæ adhibita tunc fuit à Michaelle Petri Moriello Notario stipulationis formula, ipsius rei, ac temporum rationi consentanea. Atque id mirificè cum Cerdani testimonio consentit: qui Iustitiam hunc prodit in dicto Beatæ Annæ sacello humatum fuisse. Illius tamen obitus dies in dicto Kalendarum Codice his verbis notatur. *Prid. Non. Iulii obiit dominus Pelegrinus de Oblitas Iustitia Aragonum Aer. Millefima Tricentesima Septuagesima septima: Ann. Domini. ∞ cccxxxix.* tam brevis sibi vita post Magistratum adeptum data fuit, vt vix videatur integri anni tempus confecisse.*

1339.

1339.

XXXIV.

GARSIAS FERDINANDI CASTRVS.



CETERVM quemadmodum Ayeruiorum, vt diximus, duæ: sic & Castrorum duæ quoque familiæ fuerunt. Quarum altera, Regalis habita, & dicta fuit; quia ab eodem ipso Iacobo I. Rege, scilicet à Ferdinando Sanctii, illius filio, cuius in eius vita meminimus, propagata: altera Equestris, cuius quisnam fuerit auctor, non proditur. Proditur autem, quod certum existimo, ab ea Iustitiam hunc, atq; illum ipsum Petrum Ferdinandi Castrum, Iustitiam itidem, quem supra retulimus, ortos esse: deq; Armorum Insignibus priores à posterioribus in eo, quod singulis tribuimus, animaduerti que faciliè potest, discrepasse: nempe vt qui genere differebant, distinguerentur Insignibus. Cumque vniuersa ea Castrorum gens, atq; adeò illa ætas, plures tulisset præstantes viros: inter eos omnes Garsias iste Ferdinandi Castrus vnus excellens fuit: homo tum omni laude, ac Equestri ipso ordine, è quo ortus erat, dignissimus, tum verò etiam Magistratu. Ad cuius amplitudinem eum, post Pelegrini posterioris interitum, Regis Petri IV. beneficentia perduxit. Neq; verò ipse fuit tam literis, ac doctrina præstans, vt opinor; quam naturalem quamdam prudentiam consequutus, assiduo maximarum rerum vsu, & tractatione expolitam: tametsi non dubito, quin ad eximiam eius, illustremq; naturam vis aliqua accederet, nec inops ratio, cognitioq; doctrinæ: cum non vulgaris, aut domestica, sed artibus, & disciplina limata suorum consiliorum maturitas videretur. Atq; huic eius solertiæ oblata tunc fuit diuturna illa, & grauis domesticarum seditionum tempestas, ignito eiusdem Regis furore, insatiabiliq; cupiditate nouandarum semper rerum concitata. Cui tametsi ab eo prouisum non fuit, quominus vehementes vndiq; venti, ac turbines sæui exstitissent (neq; id enim præcaueri potuit, cum non tam commutabilis esset Regis natura, quæ se pateretur ab ea, quam semel ingressus fuisset, via, vllò flecti negotio, aut detorquæri) at eius tamen opera, quamdiu vixit, desiderata non fuit, in auersis tum ipsius Regis, tum populi conatibus reprimendis, quin, quantum ipse posset, Remp. labentem consilio, fortuna, ac fide sustineret. Sed profectò fuit fatalis illa quædam veteris Vnionis fortuna, vt in idem tempus inciderent, & Regis, & nostrorum hominum mentes, ad eas perturbationes procliuës: quamquam nō defuere sani, & integri viri, qui quietas cogitationes callidioribus consiliis prætulerunt. E quorū numero cū Garsias hic esset, minus seditionosis hominibus probabatur. Priusquam autem amplissimū hoc munus obiret, eiusdem Petri cōsiliarius

fuit: ab eoque ad Alphonsum patrem Ann. ∞ c c c x x v. Valentiam missus de priuatis controuersis, quæ inter eos fuerant ortæ, transigendis. In Petro namque inexplebilis illa agendi semper aliquid cupiditas, vna cū ipsa ætate adoleſcebat. Ita autē tota ea ratio ab hoc Garſia temperata fuit, vt ambo in illam, eo arbitro, ac diſceptatore vterentur: & cū ipſe ambobus fidem ſuam, ac diligentiam præſtaret, vterque illum numeraret ſuum. Ipſe verò neutrius ſtudio plus, quam concedebat æquitas, largiebatur. Nihilominus eum proditur aliquamdiu Petro, vt erat ſuſpicioſus in omnes, occultè in ſuſpicionem veniſſe, fuiſſeque in odio, quod ageret partes noueræ Reginæ. Sed poſtquam Alphonſo patri Rex Petrus ſucceſſit, ſuſpicioſe depoſita, eo vti frequentius conſueuit. Quamprimūque illum Ann. ∞ c c c x x v i. ad Pont. Max. grauiffimis de rebus legauit. Poſt 10 in domeſticorum ſuorum numero iuſſit reponi, quos illa ætas Meſnadarios, vt ſuo loco diximus, appellabat. Denique eidem detulit Iuſtitiatum, quem repentinus Pelegrini Oblitas interitus orbem reliquerat. Per hos enim omnes honorum gradus elatus fuit ad præclarum, & ſummum iſtius Magiſtratus imperium: idque eodem ipſo Anno, quo Oblitas interiit. Nam, vt memoratus Archiepiſcopus Ferdinandus prodit, ex Archery- 1339
1344 tur, Garſiam hunc conſtat, eo tempore Iuſtitiam fuiſſe. Tum multa illius mentio fit in
1345 ea perturbationum concurſatione, quæ incidit in Ann. ∞ c c c x l i v. &
1346 ∞ c c c x l v i. In quibus cū iam grauis illa de Coſtantia, Regis filia, ſucceſſione, populariter agitata contentio, fluctuans verſaretur, quæ noſtros ad arma Vnionis voce 20 capienda miſero compulſit Reip. fato: incredibile eſt, quantum Iuſtitia iſte contulit ſtudii, ac laboris, vt fatum illud (ſi fas eſt dicere) flecteret, ſi poſſet. Nam modò cum ipſo Rege, modò cum noſtris ſeparatim loquebatur: ne turbulentè quid agerent, nec miſeræ patriæ, quæ communis erat omnium parens, voluntarias perturbationes afferrent, atque vt regredi proſuſ, quàm progredi mallent. Ac Regi quidem naturæ ſuæ acerbitatem obiiciebat: quòd tantopere nouis ſemper rebus ſtuderet, vt ſe in eis plerumq; ferri præcipitem, ac cæcum pateretur. In ea verò Coſtantia filia cauſa, quæ malorum omnium ſemen, & cauſa erat, quòd præpoſterè agendum decreuiſſet, cū nihil eſſet quamobrem ipſemet ſibi præcidere deberet maſculinæ proliſ ſuſcipiendæ ſpem; quandoquidem & valetudine ſatis firmus erat, & natura; nec tantum proceſſiſſet ætate, cū 30 ad trigefimum annum nondum perueniſſet, quin ſatis, ſuperq; roboris, & virium haberet. Atq; tâta in ſeueritate nõ deerat comitas opportuna, vt liberioris iſtius Iuſtitie ſermo petulãtia vacaret. Cū noſtris autē nõ iã hortationibus, aut cõſiliis, ſed fraternis precibus conſtanter agebat: ne belli tentarent, aut periclitarentur fortunam, cū paratiſſimum Regem peditatu, & equitatu viderent: eoſq; è noſtris Optimatibus ad illius ſententiam traductos; qui dudum ſe noſtrarum partium principes numerabant. Eis autem ita Regis partem conualuiſſe dicebat, vt ad reſiſtendum reliqui omnes eſſent imbecilles. Neve Regis fratribus committerent cauſam Reipub. Ipſi enim non eam ſanare, ſed iniurias ſuas per noſtros perſequi, ac vlciſci ſtudebant. Nullum deniq; officium ab eo prætermiſſum fuit, quantum eniti potuit, quin Regem, & noſtros ad concordiam, & 40 pacem incitaret. Neq; verò omnes fuere, quos in eam rem impetus fecit, inanes: quin eo cauſam aliquando adduxit, vt libenter Rex ad nonnullas pacis conditiones deſcenderet, ſatis quidem, multorum iudicio, temporibus, ac rebus conſentaneas, & quæ magis optandæ, quam ſperandæ de acri Regis natura videbantur. Ac ne qua ſubeſſe poſſet 50
1347 fraudis ſuſpicio, ſed vt ipſe Rex integritatis ſuæ publicum noſtris teſtimonium daret: Tarracõne, vbi aderat, Ann. Chr. ∞ c c c x l v i. in iſtius Iuſtitia verba iurauit, ſe Cæſarauguſtam Urbem quamprimū ad Comitiam habenda venturum: in quibus, nouarum legum rogatione, omnis conſuetudinum deprauatio tolli poterat, noſtrique ab iis arceri, de quibus tantopere conquerebantur, iniuriis. Nec antea è noſtris Regibus vllum comperio in Iuſtitia Aragonum verba iuraſſe. Inde fortaffe, qui nobis manſit, in-
ductus fuit mos, publica nunc lege conſtitutus: vt de Regibus, priuſquam poſſint gubernacula Regni tractare, Iuſtitia Aragonum fidem recipiat ſollempni religione conſtricta. Quamquam autem ea Comitiam celebrari cœpta fuere in magna proſperi futuri euentus ſpe: nec diu tamen poſt fieri deſierunt; eaque omnis bona ſpes cum maiori rerum deſperatione conflixit. Noſtri enim in Iacobi, Regis fratris, iniuria ſe ſe deſpectos eſſe, patriæque libertatem contemptam, & abiectam prædicantes, belligerandum ſibi cum ipſo Rege, & armis decretandum decreuerunt. Aderant quippe Regis fratres, qui ardentes ſuas faces quorundam noſtrorum hominum furis miniſtrabant. Itaq; tumultuoſa illa Vnionis voce excitata, repente fuit per omnes vrbes vicos

vicos, & plateas armorum strepitus ingens exauditus: & quod summum fuit, nostri lætitia exultantes, cœperunt palam gaudio triumphare, quasi iam explorata sibi, & domi cōdita victoria esset. At verò Garfias hic videns, quanta excitaretur tempestas, & quanta impendēret Reipub. labenti procella: Februarii mense, Ann. Chr. ∞ CCCXLIIX. 1348
 (qui ob rerum magnitudinem, quæ in eum inciderunt, maximè memorabilis est) maiori, quàm v̄mquam antea viriūm contentione, nostras denuo ad pacem hortabatur. Non quod ipsis suaderet, vt ita quisque vitam, corpus, fortunas, rem deniq; familiarem seruaret, vt pro eis libertatem; sed vt pro libertate illa omnia, tamquam pignora iniuriæ, proiceret. Dicebat aut, tunc in consilium non tam fortitudinem, quàm multo
 10 magis prudentiam adhibendā esse: quæ licet viderentur seiungi non posse; seiungenda tamen; quandoquidem ea ipsis erat formidolosissimi temporis tempestas oblata, quæ magis prudentiam, quàm fortitudinē postulabat. Quod si fortitudo dimicare iubebat; prudentia, vt cautiorib. vterentur consiliis: neq; fortitudinē, quæ sine prudentia sit, fortitudinē esse appellandā; cum & eadē ipsa fortitudo, tametsi laboris, ac periculi sit, prudēs tamen interdū cū aliqua vtilitatis, & cōmodi ratione contēptio. Vt. n. Medicorū scientia nō ipsius artis, sed bonæ valetudinis causā laudatur; ob ipsamq; vtilitatē ea gubernatoris probatur ars, quæ rationem habet nauigandi bene: sic fortitudinē eā censendā esse, quæ sit tamq̄ artifex cōquirendæ, & cōparandæ trāquillitatis, & otii. Neminē aut tā amētē, vecordē, aut insanū futurū, q̄ si nauim, in qua vehatur, contrariis vētis agitata inspi-
 20 ciat, neq; eū petere posse, quē antea probārat, portū securū, sed aliū minus fortasse tutū, & tranquillū: non tempestati potius parendum, quàm cum eadem pertinaciter sine vlla spe salutis pugnandum arbitretur. Propterea omnia tunc consilia, tamquam ali- quod nauigium, ex Reipub. perturbatione moderari oportere, cumulatēque nostros fidei satisfactoros esse, ac officio, si eam sequerentur rationem consiliorum, quam Reip. status, inclinatio temporum, ac ipsa demum necessitas flagitaret: ne qui seruatores Reipub. nominabantur, iidem illius perditores viderentur fuisse. Denique affirmabat, causam in tempus conferendam esse, opportunioremque agendi maturitatem expectandam, quod victoriæ acerrimos plures aduersarios haberent, interitus autē vix vllos vltiores. Sed in tam angustum adducta res erat, vt cum plures pænitere cœpisset;
 30 verū iam desistere nequaquam liceret. Imprudens tandem quorūdam consilium omnes nostros ad Epilensem illam depulit calamitatem, qua Vnionis vires ab excitata fortuna ad extremam, & funditus auersam descuerunt. Verū iccirco hæc omnia hoc loco breuiter à me, strictimque dicuntur, quia supra satis fusè, & copiosè pro suscepto munere, vt mihi quidem videtur, percursa sunt: simul & illud etiam expositum, quid causæ fuerit, cur in tam horribili ea procella, ac tempestate minimum nullum memoretur istius Iustitiæ factum intercessisse, nec dictum, Magistratus auctoritate interposita, quo is tantus motus, & agitatio fluctuum, sedaretur: nempe quia ad retinendam libertatem, quamdiu Vnionis viguit potestas, & vis, firmiora censebantur esse, quæ ab ipsa Vnione, quàm quæ à Magistratu petebantur præsidia: quinimmo cum
 40 ea excitabantur, quasi obscuratis ceteris, sola apparebant. Post Vnionem autem deletam, ab hoc scilicet tempore, in quo fatalis, vt ita dicam, illius casus instabat; ea omnia in Magistratus arcē confugerunt: atq; eo huc vsque Magistratus ipse multa coaceruans, tum ab ipsa Vnione, tum à Ricorum hominum dignitate petita, vna sola sui ipsius complexione deuincit. Attamen Iustitia hic in ipsius ruinæ timore decessit. Summa namque felicitate vsus, ante commissum Vnionis prælium interiit; fortasse angoribus, ac molestiis confectus: tum siquidem cum lugere facilius Remp. potuisset, si viueret, quàm iuuare. Nec sanè dubito, quin si diutius vixisset, huius maximum præter ceteros omnes sustinisset dolorem, nostros ipsis armis, quibus semper didicerant vt gloriosè, tunc quemadmodum salutariter vterentur, non reperisse. Eius autem obitus diem non
 50 possum, nec quidquam certum, præter id, quod initio dixi, de ipsius gentilitate notare: quamquam nec id quidem valde dubium est, eum ante Kalendas Iulii eiusdem Ann. Chr. ∞ CCCXLIIX. obiisse. Etenim in publico ingenuitatis Priuilegio Turoli ab eodem Rege cuidam Petro Lastanosæ, VI. Non Iul. dicti Anni rogato, istius Iustitiæ, tamquam paulo ante mortui, mentio fit. Atque eundem etiam proditur cum D. Athone de Foces, patricio, nobilissimo viro, fuisse cognatione coniunctum. Qua autem cognatione, non proditur: neque vlla adhuc inueni, quæ de priuatis ipsius rebus monumenta loquantur. Nam, quod mirari satis non queo, Cerdanus illum silentio prætermisit, cum paululum sibi antecessisset ætate, & paucos habuerimus nomine, ac memoria digniores. Sed pergamus ad reliquos, ad quos, sublata Vnione, Magistratus delatus

fuit, maioribus sensim præfidiis ornatus, tum ad forensē vsum, tum ad decus, & fir-
mentum potestatis.

XXXV.

GALACIANVS TARBA



GALACIANVS igitur Tarba Garfię Ferdinandi Castro successit:
Vtrum verò ante, an post Vnionis prælium; compertū non habeo.
Ego quidē postea coniicio. Atqui initio eū cōstat ipsius Vnionis partes
egisse: fuisseq; Ann. Chr. ∞ cccxlvi. vnū ex illius præfectis, quos Cō-
seruatores appellabāt, publico iudicio delectum; quod illius industria,
firmissima tūc spes, atq; Vnionis subsidium, putaretur. Sed ab ea statim
desiuit, tū Regis pollicitationib. reuocatus; tū cuiusdā Dominici Tar-
bæ suasionē, & impulsu; qui magnum eo tēpore Procancellariū Regis
munus sustinebat, eratq; nostri huiuscē Galaciani, si non, vt suspicor, frater, p-
pinq̄ua salē
cognitione coniunctus. Ferunt etiā, cū acres eo tēpore versarentur in vrbe inter Ber-
nardinōs, & Tarbas, ceteroquin conciuēs, & amicos, contentiones: Galacianū hūc, quō
facilius posset Bernardinos ipsos persequi, & vlcisci, eō libentius ad Regis voluntatē in-
cubuisse. Nisi fortasse sibi, q; nonnullis bonis viris interdum videretur, Vnionē eā iam
tunc pestē esse, ac strumā libertatis. Quoquo modo verò se res habuerit, quos prius fo-
uerat amicos, postea virtutis suæ sitientes deseruit, eamq; Vnionis causam, quæ publica
tunc esse censebatur, derelinquens, Regis Petri sequutus est imperium. Quod cū simi-
liter alii fecissent, & inter eos ex nostris Optimatibus plures; Rex, ferox magis ad cōcul-
candam libertatem redditus, rem ipsam properauit in vltimū discrimen adducere. Ex-
ercitu namque suo magis firmo, se facillimē nostros perrumpere posse cōfidebat. Nostri
etiam nequaquam diffidentes copiis suis, non recusarunt in certamen illud, quod ferro
decernendum proponebatur, deuenire: eoque celerius, quod Iustitia Aragonū mor-
tuo, nemo de ipsis vnus ad hęc interdum temperanda adesset, vsque eō infelix patria no-
stra tunc fuit, vt vitare non posset, quin ab amicis inops, atque à Magistratu nuda, ma-
gnam, quæ impendebat, tempestatē subiret: neque solūm in seia ad ipsius Vnionis fu-
nus duceretur, sed fatalem ipsum casum præpropera festinatione præriperet. Nostri
1378 enim XII. Kal. August. eiusdem Ann. Chr. ∞ cccxliix. collatis signis,
vrbe egressi sunt, & victoriæ auidi, & celeritatis quoque vehementer. Eis autem ex
Epilensi opido obuiam prodiere, qui Regis Petri imperium sequebantur. Cū vtrin-
que ergo acies conuenissent, ad committendam pugnam expeditæ, quamquam ea ali-
quandiu fuit summa contentione pugnata; exitum tandem horribilis victoria termina-
uit: nostrique victi, & profligati in victoris Regis manus deuenerunt, metu debilitati ser-
uili. Sed id meliores exitus habuit, quā putarant: posteaq; prosperæ res deinceps multę
nostros consequutæ sunt. atque vt mihi quidem videntur, secundiores. Rex namq; suam
ipsam illam vehementem, & acrem à se abiiciens personam, nouam aliam sumpsisse vi-
sus est, lenitatisq; & misericordiæ partes libenter egisse: tametsi iracundiam suam exer-
cuit in nonnullos. Ipsam verò à se tantopere percussam Rempublicam altius extulit ma-
nibus suis, atq; ita patriam libertatem stabiliiuit, vt ad eam retinendam nequaquam infir-
miora fuisse illa præfidia censeantur, quæ huiusmodi infelicitate illata, quā quæ maio-
rum nostrorum virtute parta fuere. Etenim eodem ipso Ann. Christ. ∞ cccxliix. præ-
claris illis, quorum meminimus, Cæsaraugustæ habitis Comitibus, Iustitia hoc assidente
(quē tunc muneri præpositum fuisse coniicio, neq; enim vllam antea illius mentionem
factam inueni) quam lenissimē tulit idem Rex, vt in Iustitiæ Aragonū Magistratum cō-
gererentur & potestatis, & dignitatis ornamenta permulta, modò funditus deleteretur in-
ueterata illa acerrimæ conflandæ Vnionis consuetudo: ad cuius labefactandum statum,
omnem suam exacuebat aciem ingenii, ac suū denique, vt explicuimus, mucronem
distrinxit. ac si ad illius exitiū necesse tunc fuisset, simul & Martis vim, & iram victoriæ,
& ciuiliū legum iudicium conspirare; vt nouis blandimentis libertas consopita, pro-
cul à præcipitibus populi disuncta furoribus, in Magistratus gremio sedens, tamquam
in sinu pacis posita, iam somnum capere posset iucundiorē. Itaque nostris in senten-
tiam Regis adductis, Vnio ipsa tūc sublata fuit, neq; ex moribus, ac disciplina solūm, sed
ex literis, grauissimæ legis rogatione, deleta. Sed hanc iuris iacturā continuata, & iuncta
nouorum iurū cōpensatio leniuit. Tunc enim Iustitiæ Aragonū integra data fuit in Re-
gios

gios quoscumq; Magistratus, si à nostri iuris regula discederent, grauitè animadu-
 tendi potestas: Tum, vt summum de ipso iure sciscitantibus respondendi munus sustine-
 at, quasi totius publici fœderis maximè interpretationi præpositus: vt in For. sub tit.
Quod in Dubiis non crassis. Tum etiam iisdem Comitibus multæ, & maximæ leges fuerunt
 ad vim Regiæ potestatis temperandam constitutæ. Id autem ex eorum præclaris, ac ci-
 uilibus, & debiti officii plenissimis inscriptionibus perspici potest: quarum iccirco nonnul-
 las hunc in locum conducendas statui, nequaquam immutatas, sed vt sunt. Sunt autem
 huiusmodi. *De Iuramento præstando per Officiales de seruando Foros, Priuilegia, libertates, vsus, &*
consuetudines Regni Aragonum. Ea enim lex iubet, Reginum ministrorum debitam Reip.
 10 fidei solemnè religione constringi: neq; conscientiæ solam (id enim iam antiquo iure
 constitutum erat) sed sceleris quoq; pœnam parem in iis, qui iniuriam fecerint, rema-
 nere. quod noua tunc ea lege statutum fuit. Nec non alia sic inscripta sancitum: *Quod*
Priuilegium generale, & Declaratio ipsius sint Fori, & pro Foris habeantur, & obseruentur. quip-
 pe cum satius esse videretur nostris, rogationem eam, publicæ legis: quam Priuilegii si-
 milem promulgari. Porro grata alia populo tunc lata fuit lex, vitiosæ cuiusdam, & cor-
 ruptæ consuetudinis emendatrix, his verbis inscripta. *Vt Iudices Aragonum iudicent, &*
audiant causas, & relationes faciant, & non alii. Visum est enim, alienigenas his muneribus
 20 exclusos esse oportere, eaq; domesticis patere, æquius esse. Atqui ego in hunc sensum
 allicior, vt lex ista Iudices, & Auditores Curix, de quorum potestate diximus, alieni-
 genas esse, interdicat. A ceteris namq; Magistratibus iam alia lex vetus, egregia, & præ-
 clara alienigenas ipsos omnino prohibebat, sub tit. *Quod Officiales Aragonum sint de Ara-*
gonia. Cum verò inferiores hi Iudicum, & Auditorum Curix Magistratus alienigenis
 30 ipsis interdum maderetur: ne id amplius fieri liceret, sanxit illa lex. Alterius etiã, quæ eisdem
 Comitibus lata fuit, inscriptio sic habetur. *Quod Dominus Rex teneatur duos milites, & duos Iu-*
risperitos secum ducere, cum quibus negotia Aragonum expediantur. Nostri enim sciebant,
 quanti Reipub. interfit, in libertate educatos ad populorum liberorum gubernacula
 tractanda adhiberi. Ad extremum, ne plura confecer (non enim dilatabo sermonem,
 qui posset esse longissimus) suprema illa, & grauissima omnium lata tunc lex, & promul-
 gata fuit, quæ ceteras omnes huiusmodi inscriptione complectitur. *De iis, quæ dominus*
 30 *Rex, & alii successores ipsius, Gubernator Aragonum, & eius vicem gerentes, Iustitia Aragonum,*
& alii Iudices, & Officiales facere, & seruare tenentur, vt fori Aragonum conseruentur. Ea
 enim suprema lex est, vniuersi iuris, & iniuriæ regula: ea norma: ea ceterarum legum
 præscriptio, & summa; tam stabilis decreta, ac perpetua: vt amissis aliis remaneat; inter-
 missis non conquiescat; in foro niteat; atq; integra, & princeps semper ad iubendum sit,
 & ad illud idem apta referuetur: qua tandem, seuerissimo edicto, sancitur, vt & Regis, &
 ceterorum Iudicum officia, & quarumuis iudicia causarum, sola earumdem legum cir-
 cumscriptione meriantur. Nam quid erat aliud, quod oporteret, vt inter Regem, ac Re-
 gnum fœdere, ac fide sanciretur? Ex his deniq; angustiis ista omnia euaserunt, amplissi-
 ma, noua, ac fixa decreta, quæ in patriæ libertatem tanta stabilitatis suæ præsidia contu-
 40 lerunt, vt numquã statuamus fortunatiorem nostris fortunam, quàm in Epilensi illa ca-
 lamitate fuisse. Atq; apertè acerbus ille casus nos docuit id, quod animis nostris fixum
 esse debet: ¶ Nempe libertatem in moderatione positam esse, ac prudentia; non in
 pertinacia, præcipiti consilio, nec furore: quin eam tantopere à bellico tumultu, atq; à
 populi iudiciis abhorreere, vt quæ à maioribus bello parta fuerat, minimè bello fuisse re-
 tentam videamus, sed libentius in ciuiliu legum præfidiis conquieuisse: quod non tam
 facile sit, bellicos hos tumultus, cum iam sunt excitati, temperare, quàm vt ne excita-
 ti possint, consilio præcauèri. Itaq; sic statuo, nihil vniquam maiores nostros prudenti-
 us sensisse, quam dum Vnionis illius vim, ac potestatem ad forenses Iustitiæ Aragonũ
 Magistratum transtulerunt. Ea enim domi posita, assiduè bellicos hosce tumultus affe-
 50 rebat. Nec dubito, quin aliquis dum hæc legat, alienum me animum habere à causa li-
 bertatis existimet. Cui responsum hoc solum perquam breuè dabo; mihi illam veram
 esse libertatem videri, quæ in ea, quæ est inter nimium, & parum, mediocritate consistat,
 illam verò, quæ ab ea mediocritate distet, seruitutem. Quod si quid sit, quod contra le-
 ges fiat, perinde accipi vellem, atq; sit: minimè verò, vt pleriq; faciunt, q; acu sit fortasse
 punctum, pro ictu gladiatoris reputari. Omnia autem quæcumq; prius tentanda esse,
 quam vi, aut armis cum Rege decertemus. Sed nescio, quo pacto in hunc, qui mihi
 propositus non erat, sermonem delapsus sum. Neq; verò est prorsus à meis institutis alie-
 nus. Nam eo etiam spectat, vt hanc tantam morum, & disciplinæ nostræ mutationem,

huiusmodi Comitii factam, istius Iustitiæ operæ, ac industriæ magna saltem ex parte tribuamus: quandoquidem eam tunc personam sustinuit, Magistratus siquidem Iustitiæ Aragonum, quæ ipsorum Comitiorum futura erat, ac certè fuit, vt ita dicam, temperatio, & mens. Præterea is vir fuit, qui magnum in Rep. vsum habebat: in magnorumque negotiorum tractatione versabatur iam pridem. Iacobus namq; II. & Alfonso III. eum sibi frequenter consueuerant adhibere in consilium. Petrus autem III. omni ope, & opera enisus fuit, vt illum in suam sententiam adduceret, quod auctoritatem eius quam magni æstimaret. Postea verò eundem Magistratui præposuit, tunc cum exulceratæ magis, & exagitatæ res erant. Quod quamquam nostris magnam attulit suspicionem, non bene se erga patriam habiturum, futurumque ad ipsius Regis obsequium propensiorum: illico tamen non solum nostris fauere visus est, sed vehementer quoque de patria libertate sollicitus. Fortasse Regem eodem illo obsequio mitigauit. Eo demum sedente in puppi, Respub. fuit ex alto in tranquillum portum inuecta. quod argumenti satis esse potest, vt hominis solertiam ex iisdem ipsis euentis ponderemus. Itaque ambo hi Iustitiæ, qui in hæc tam dura, & difficilia tempora inciderunt, ad eandem laudem videntur mihi, via tamen dissimili, peruenisse. Nam cum prior Regi; posterior Regno suspectus fuisset; vterq; patriæ præstitit, quod debuit, officioq; ac fidei fecit cumulatè satis. Ceterum iste vix vllam potuit Reipub. salutæ partem gustare, quippe qui sequenti Ann. Chr. ∞ cccxlx. vt quædam monumenta testantur, mortuus fuit. Dies autem non proditur. Cerdanus perhibet, in Ecclesia Sancti Nicolai sepultum fuisse: suasque ædes in eadem parochia habuisse locatas. Forsitan eæ sunt, quas nunc pene complanatas videmus in platea. Vxorem habuit, D. Ysabellam Alds: filiumque ex ea susceptum, Raimundum Tarbam. Cuius tres filias primariis viris, Lanuzæ Cerdano, & Franciæ, nuptas fuisse, idem ipse auctor est Cerdanus. Illius autem genus, manifesta res est, à Senatoribus vrbs profectum fuisse. Eam verò, quæ Franciæ nupta fuit, filiam, Claram Tarbam fuisse vocatam; ipsum verò Franciam, Raimundum appellatum, ac civilis iuris fuisse peritum, è veteribus monumentis colligitur.

1349.

XXXVI.

IOANNES LVPI SESSESIVS.

30



CV M QVE Sessessorum gens patricia olim fuerit: Iustitiam hunc Equestris ordinis fuisse, vel inde colligi potest aperte, quod aliter Magistratum obtinere nequiret. Neq; verò ob eam rem illius genus aliunde ductum, quam à Sessessii patriciis arbitror. Similes namq; transitiones in nonnullis familiis factas obseruauit: & cum eadem essent, à superiori ad inferiorem Ordinem omnino descendisse: alias interdum altiorem dignitatis gradum assequutas. Itaq; Ioannes hic, qui Gallaciani Tarbæ locum occupauit, meo quidem iudicio, illius Petri Sessessii gentilis fuit, quem Alfonso II. Rege floruisse diximus, graui-
terq; & præclare eundem ipsum gessisse Magistratum. Medianæ tamen opidum, quo ille tunc potitus fuit, minimè ad Ioannem hunc comperio peruenisse: quin aliquamdiu egestatem suam domestico D. Lupi Lunæ, primarii nobilissimi viri, qui per hæc tempora, Lunensis Comes, vocitari cœpit, subsidio sustentasse. Ea namq; vicissitudo in omni ferè cursu conseruata est, vt mundus ipse, maxima sua constanti conuersione, circum se omnia contorqueat, ac vertat. Ac initio quidem Iustitia iste in populari illa opinione fuit: & tam studiosè Vnionis partes agebat, vt à nostris constitueretur illius, publico delectu, Conseruator. Postea eum ad Regis voluntatem traduxit, D. Lupus ipse Luna, ipsius Vnionis deserendæ princeps: qui Petro Regi ad reportandam illam victoriam maximo quidem adiumento fuit; sed ad eandem ipsam temperandam, quantum cõ-
iicere possum, non minori. Non enim adduci possum, vt credam, ab iis, qui tunc ex nostris ab ea Vnionis voce recesserunt, ita Reipub. causam desertam fuisse, vt furori Regio omnia concederent. Immo eos existimo, interea dum aliquid iracundiæ Regis permiserunt, accuratiùs de patriæ salute, ac de illius ornamentis, & commodis cogitasse: & re fortasse quemquam à Republica, animo autem non ita defecisse. Quod si de alicuius fide, de nullius profectò magis, quam de istius Iustitiæ licet suspicari. Semper enim patriæ studere visus est. Postquam autem accessit ad Rempublicam, perquam bene multa & belli, & pacis adiumenta administravit. In primisque Magistratum adeptus, cum
Iudex præflet Comitii Cæsaraugustæ habitis eodem Ann. ∞ cccxlx. medio mensis Martii;

1349.

Martii;

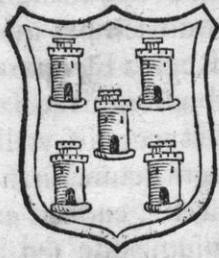
Martii; (nam sic est apud Tabulas) multam operam, atque vtilem Reipub. præstitit in
 præclaris legibus, quæ tunc fuerunt editæ, statuendis, & vt è patrio in Latinum conuer-
 terentur sermonem. Cui rei, vt mihi persuadeo, Iacobi illius Hospitalis, cuius memi-
 nimus, manus etiam accessit. Nam istius Iustitiæ Locumtenens fuit: iam diuq; in mul-
 tis; & grauiſſimis cauſſis, atque in principibus pattonis versabatur. Sessessium autem
 non tam iura nostra calluisse comperio, quam bellicæ rei gerendæ disciplinam. Quan-
 tum autem auctoritate valeret apud Regem, apertè eius rei exitus indicauit, quam haud
 leuiter tentauit idem Rex, Perpiniani opido cum adesset Ann. Chr. ∞ cccl. Et nisi il-
 lum Iustitia hic, graui verborum suorum pondere, à præcipiti consilio reuocasset; patria, 1351.
 10 quæ credebatur è tantis fluctibus emeruisse, denuo fuisset demersa in eosdè, ac duriore
 forsitan fortuna conflictata. Etenim ignea illa Regis natura nunq; agitatione vacua esse
 poterat; neque sui otii, aut quietis conciliatrix erat, sed ipsamet sibi suarum semper mo-
 lestiarum lena. Cum igitur Rex ipse infantulum filium Ioannem, ex Regina Eleonora,
 Siciliensis Regis filia, procreatum, futurum sibi successorem ab omnibus Regnis accla-
 mandum, decreuisset, & ad eam rem nostros per publicas literas iussisset accersiri, vt ill-
 huc ad constitutam diem omnes venirent, solito fœdere, puero Regni deuincturi fi-
 dem: hunc Regis conatum Iustitia hic refutauit, liberè, & audacter edicens, euocari ex
 eo opido nostros non licère, neq; extra patriam constitui ipsis vadimonium posse: sed in
 Cæsaraugustan urbem conuocandos, & ibidem Comitibus institutis illam ferri rogatio-
 20 nem ius esse: quod nostra vrbs hanc prærogatiuam haberet, vt in Templo maximo illi-
 us, priusquam alibi, Regibus regnare incipientibus, eorumq; filiis Primogenitis, cum fu-
 turi successores designantur, publica ipsa fides sollempni religione obligetur. Quinimmo
 nostros in ea re ita ceterorum Regnorum faciem præferre, vt non iam ibi pro se ipsis
 solis viderentur adesse, sed illustrem, & claram totius Regiæ ditionis vocem, singulorum
 voluntatis indicem, personare. Neq; enim, vt Iustitia ipse memoria repetebat, ab aliis
 Regnis, sed à nostro tantum, Reges constituebantur antiqui. Sic deniq; sententiam
 suam Regi probauit, vt quamquam ea de re literæ scriptæ erant, & obſignatæ; Rex illas
 præciperet statim conscindi, nullamque fieri iuris nostri iacturam. Atque ita hæc,
 quæ tunc commota fuerant, in pace, & otio quam citò resedèrunt. Enimverò post-
 30 modum quietus ille Reipub. status perturbatus est totus. Etenim cum iam pridem esset
 inter nostrum Regem, atque alterum Petrum Castellæ Regem, Crudelem vocitatum,
 iniustum animis, atque insitum odium: Castellanus improuisò fines nostros inuasit;
 cuncta dissipans, & disturbans. Cumque Cæsaraugustanæ vrbi minitaretur ferrum, ac
 flammam; illius custodiæ Iustitia hic præfectus fuit, & à nostro Rege Ann. Christi.
 ∞ ccclvii. vnus ex cunctis ad magnum illud discrimen delectus imperator. Ipse verò 1357.
 cumulatè susceptum munus exequutus fuit. Urbem enim firmissimis præſidiis muni-
 uit: illius muros refecit: ballistas lapidum, & reliqua tormenta, quibus illa ætas vt
 conſuevit, opportunioribus in locis collocauit: ex priuatis ciuium ædibus, siquid telo-
 rum esset, iussit efferri, & inermibus viris dispertiri: delectam iuuentutem contra ini-
 40 mici impetum armatam coëgit: aciem instruxit: portarum custodes designauit, viarum-
 que insidiatores, qui locis omnibus dispositi essent, vt quò inimicus pergeret, obserua-
 rent: minoribus Magistratibus, vt noctu vigilias agerent, præcepit: at verò suam ipsius
 operam ad quoscumque rerum euentus præstantem, & præcipuam reseruauit: cautè
 denique cuncta composuit, quippe quia intelligebat ipsius vrbs summè defendendæ
 curam apud se solum totam excubare. Castellæ autem Rex postquam urbem copiis
 refertam esse, & contra se munitam intellexit; extra Calataiubientem tractum, quem
 totum vexarat, pedem non intulit. Sed per Turolium Valentiam petens, decursio-
 nibus per equites suos ea loca, quæ incurrit, vastauit: nonnulla cepit: ac maiora damna
 Regis nostri fortunis importasset; nisi ab eo in tantas angustias fuisset compulsus, vt ino-
 50 pia simul conficeretur, ac ferro; atq; armis denique pulsus, & fugatus, confestim in pa-
 triam suam inglorius reuertisset. Hoc itaq; bellum, commotum ab vno, & confirmatū
 ab altero, Reipub. nostram aliquamdiu turbauit. Vt inimici autem Regis aduentus no-
 stros afflixerat; sic illius discessus omnes sollicitudines leuauit, & angores lamq; depositis
 armis huic Iustitiæ integrū fuisset eius vrbs, quam conseruaret, conspectu, tranquillo a-
 nimo, & quieto frui, si non sibi perbreue post eam rem viuendi fuisset curriculum datum
 à natura. Anno enim ∞ ccclx. mortuus fuit; atq; vt Cerdanus perhibet, in Albalatenſi 1360.
 opido sepultus. Ex eo namq; generis illius antiquitas profecta censebatur. Filium ha-
 buit, qui Pelegrini Anzani neptem, vxorem duxit. Sed nec illius, neque matris no-
 men proditur. Atque ego quidem illius filium fuisse conicio, Garſiam Lupi Sessessium,

præstantem virum, quem Olieti opidi dominatum comperio: & cui nobilissima femina, D. Catharina Martini Viotæ, Sanctii Martini Viotæ, Gubernatoris Aragonum, unica filia, & heres, nupta fuit. Verùm de his rebus difficile est plus intelligere, quàm quantum ex ipsis monumentis suspicari licet. Neq; verò in eis semper expressa personarum & temporum designatio inuenitur. Ideò inuiti cogimur nonnumquam maximas res silentio præterire.

XXXVII.

BLASCVS FERDINANDI HEREDIA.

10



1360.

1362.

ATQVI eadem ipsa necessitas nos premit, vt istius Iustitiæ narrationem in similes prorsus angustias compellamus; cum neque ex Cerdani scriptis, neque aliunde adhuc claram, quam voluissimus, rerum ab eo gestarum, ac domesticarum præsertim, eruere memoriam potuerimus. Et Cerdanus ipse videtur ieiunius de eo, quam de pluribus aliis scripsisse: siue quòd illius Iustitiatus breuior fuerit, siue quòd non habuerit rerum nostrarum, quemadmodum qui proximi fuerunt, varietatem. Eodem autem Ann. Chr. ∞ cccclx. orsus fuit: atq; vt Surita refert, exeunte. Ann. verò ∞ ccclxii. exitum habuit. Nec latior rem campum illi vita dedit, in quo eius posset virtus excurrere. Et ea quidem tranquilla satis tempora fuerunt: quòd in Petro Rege viderentur ardentia illa vexandæ Reipub. studia, ætatis flexu, reddita fuisse languidiora. Cumq; antea Iustitia iste eidem Regi subiuius esset, quia ex domesticis erat nouerçæ Reginæ: postmodum Regis illi gratiam conciliauit Ioannes Ferdinandi Heredia, ipsius frater germanus; qui in primis auctoritate grauis apud Regem, gloria verò clarus apud omnes fuit. Nam is vir fuit, qui præstanti sua virtute eximiam illam dignitatem Magni Hierosolymitani Magistri consequutus, amplissimum Herediarum eò extulit genus, vt pulcherrimo, quò nunc gaudet, Fortensis Comitatus titulo, iisdemq; istis ipsis clarissimis Armorum Insignibus illustratum, in summum nostrorum Optimatum locum ascenderit, quem videmus. Blascus quoq; iste satis amplam posteris & rei priuatæ, & sui etiam nominis patrimonium reliquit. Fuit enim omnino præstans, ac præclarus vir; & ab eo, qui Botorritæ dominati sunt, originem duxerunt. Aguilonis autem tantum opido fuisse illum potitum comperio, ob idq; nonnumquam Blascum de *Aguilon* nominatum: quasi inde tracto vt cognomine videretur. Quod qui ignorarunt nonnulli, deprauatè scriptum illud de *Aguilon*, nomen iudicantes, de *Alagon*, potius legendum arbitrati sunt, nouumq; alium Iustitiam, Blascum Alagonium vocatum, post Blascum hunc Herediam, Iustitiarum numero adscripserunt. Omninoq; in hoc est omnis error, quòd Iustitia hic, cum gentilicium suum nomen ab Heredia esset, quandoq; ab Aguilone vocari consuevit, se eo opido potiri præ se ferens. In Obseruantia autem, *Notandum est*. tit. *De procuratoribus*. istius Iustitiæ nomen mendosè scriptum esse animaduerti. Nam sic est apud impresos omnes, & apud manuscriptos Codices nonnullos. *Notandum est*. *Quòd Processus habitus inter homines de Ferreruella, & de Lagueruela super quodam monte, seu vetato de la Pedriza, fuit annullatus per S. Ferdinandi, Iustitiam Aragonum*. Apud alios autem impresos vetustiores sic legitur: *per G. Ferdinandi, Iustitiam Aragonum*. quasi prioris literæ nota videatur indicare, Sanctium fuisse illius proprium, quòd vocamus, nomen; posterioris verò, Gulielmum: quin & in nonnullis illud Gulielmi nomen, expressis literis scriptum obseruauit. In aliis verò manuscriptis, *V. Ferdinandi de Heredia*, gentilitio eo appositò ab Heredia nomine. tot modis confusum, & variatum, ob librariorum imperitiam, in ea Obseruantia istius Iustitiæ nomen versatur. Sed in Hospitalis monumentis, de quibus tota ea ad verbum ∞ est expressa, Blascus Ferdinandi de Heredia legitur. Et ea, *V.* literæ nota, quæ in nonnullis manuscriptis inuenitur, id significat. Olim enim nostri non Blascum, sed Velascum, & quandoq; Velasconem proferebant. Hospitalis verò istius quoq; Iustitiæ locum tenuit, & ipsum illud, cuius in ea Obseruantia fit mentio, iudicium iudicauit. Ac per illud idem tempus, vt ipse de se prodit, in ea præcipua re elaborabat, vt quæ apud nos solo vsu constabant, & post Salanouam diffusa, & dissipata erant: in singula sua genera coacta, deinceps suorum scriptorum fide niterentur. Quæ verò ipse de iure nostro didicerat, iam tunc in eo videbantur esse perfecta, & suam quandam maturitatem habere. Vnde quæ ab eo tunc fuere animaduersa, & notata, Hospitalis Obseruantia, dicta

dicta sunt: Equarum numero Observantia illa est: & à Martino Didaci Auxio ex illius scriptis deprompta, in Observantiarum, quod nunc nobis editum exstat, volumen relata. Itaq; non S. Ferdinandi, sed B. Ferdinandi legendum est in ea: eorumq; sententia explodenda prorsus, qui alium illum, ab Alagone Iustitiam, suscitaverunt. Cerdanus enim patrem suum huic Herediae successisse tradit: Nec verisimile est, fuisse illum in ea præfertim re tam obliuiosum, ut eum, qui patri suo antecederet, silentio præteriret. Ceterum Blascus hic, patre natus fuit Laurentio Ferdinandi Heredia. De matris verò, atq; vxoris nominibus mihi hæcenus compertum nihil est. Filium habuit Blascum: qui ex Violante Buyl vxore Blascum illum suscepit, quem Cerdanus istius Iustitiæ nepotem, atq; Aguilonis dominum appellat. Quo autem anno obierit, & quo loco sepultus fuerit: itidem exploratum non habeo, tamen quæ potui, scrutatus sum. Illud exploratum est satis, istius Blasci Iustitiatum non esse longius, quam supra diximus, producendum:

XXXVIII.

DOMINICVS CERDANVS.



SI QVIBEM in præfatione legum Montisoni editarum eodem ipso Ann. Chr. ∞ ccc lxi illustris, & clarissimus Dominici Cerdani Iustitiæ mentio fit. Ipsi namq; Comitibus Iudex præfuit. & aliis etiam Calataiubii habitis Ann. Chr. ∞ ccclxvi. & Cæsaraugustæ habitis aliis tum sequenti Ann. ∞ ccclxvii. tum Ann. Chr. ∞ ccclxxii. itidem & iis quoq; quæ Tamariti Ann. Chr. ∞ ccclxxv. habita feruntur. atq; iis tandem quæ Cæsaraugustæ Ann. Chr. ∞ ccclxxxi. fuerunt celebrata. In quibus omnibus quæ maximæ, & salutare leges constitutæ sunt, eadem omnes fuere ab hoc Iustitia è vulgari in Latinum conuersæ: quemadmodum idem Rex Petrus in singulorum Comitiorum præfationibus attestatur. Fuit quippe Iustitia hic, & cõmunis, & priuati iuris valde peritus. priuati fortasse quotidianis Hospitalis congressibus peritior factus. Nam eo Locumtenente aliquandiu vsus fuit. Iam tunc autem tantoperè ipsius Hospitalis nomen celebrabatur in foro, ut mancus, ac debilis videretur cuiusuis Iustitiatum, non eo Locumtenente, futurus. Nec diu tamen postea, ut suspicor vixit Hospitalis. Istius autem Dominici Iustitiatum ad Ann. Chr. ∞ cccxxcix. productus fuit. Et nos eundem aliquando longius, in annum siquidem ∞ cccxc. de Surita tamen auctoritate produximus. Sed nuperimè in publicis monumentis Ann. Chr. ∞ cccxc. Ioannem Eximini Cerdanum, istius Dominici filium, Iustitiam Aragonum vocatum obseruauimus: Comitibusq; præfuisse, quæ nobis eo anno, Ioanne I. Rege, ipsius Petri filio, habita fuerunt Montisoni. ut necessario cogamur affirmare, istius Dominici Iustitiatum dictum Ann. Chr. ∞ cccxxcix. nequaquam excessisse, aut si forte excessit, iam paulo post quidem. Neque verò me opinioni meæ pristinæ putauimus potius assentiri debere, quam quantum scripto aliquo, aut ipsa veritate niteretur. vsq; eo Ioannes ipse Cerdanus in designandis Iustitiarum temporibus ieiunus fuit, ut huiusce patris sui temporis seriem incertam reliquerit, nec minus dubiam sui ipsiusmet Iustitiatum notationem. Vnde fit, quemadmodum initio sum conquestus, ut de eadem re varias nonnumquam, & discrepantes sententiâs necesse sit sequi, cum ex nullius scriptis de hoc genere, annorum ratio nisi imperfecta, & mutila eruat. Rerum autem non ita. Eas enim vberius Cerdanus ipse persequutus est, & verò sua, istius parentis sui facta præcipue; tamen nonnulla silentio prætermisit, quæ omnino egregia fuerunt. Sed de Ioanne continenter dicendi locus erit. Quare nunc ad Dominicum. Cuius præter illud maximum, & clarissimum, quod in Petri IV. Regis narratione protulimus, dum eidem Regi de vi interdixit, ne Ioannem filium Primogenitum à generali suscepta Regnorum gubernatione depelleret; factum aliud proditur Ann. Chr. ∞ ccc lxi. ab eo gestum ex Magistratus auctoritate præclarum. Etenim ab eodem Rege missus, ut D. Mariæ, Infantis Ferdinandi viduæ, & quorundam ex nostris illius affectatorum fugam reprimeret, eosque Vncastelli in opido consequutus, cum negotium ex sententia confectum Regi nuntiasset, Rex verò iussisset eosdem detineri, & sine vlla mora, abiecta omni cunctatione, cuiusdam Arnaldi Franciæ, quem Rex malè oderat, è ceruicibus caput abscindi: Iustitia hic tam iniustum sibi iussum describi à Rege non æquè ferens,

ab ea pœna Arnaldum liberavit, eumque ac ipsam D. Mariam, & ceteros omnes, quos manu comprehenderat, illico dimisit a sese, ne Regis iracundiæ subiacerent, & aliquo fortasse afficerentur supplicio, quos nouerat in discrimen illud non alicuius delicti culpa, sed sola Regis acerbitate vocari. Rectè factorum autem ea maxima est vis, vt quo maius quis timeat, alicuius in se odium concitare, eo sibi magis illius beneuolentiam conciliet, & gratiam. Vnde sapiens illud ortum putatur, tantopere apud antiquos celebratum, dictum, quo monemur: *Nullam spectandam esse fortunam, dum præstetur fides: atque etiam si mercede careat, tamen sit se ipsa contenta.* Fit autem plerumque vt rectè facta præmiū & maius, quam quis speret, & quam quis credat, citius consequatur. Rex ergo tamen ob eam rem magno animi motu perturbatus fuit (nam fuit equidem) sed non tam magno, quin hunc Iustitiam domum reuertentem, eodem exciperet vultu, quo solebat: expositaque omni istius facti, consiliique ratione, admoneri se ab illo pateretur, vt in puniendo saltem iracundiam suam omnino prohiberet, quod cum ea rectè fieri quidquam vix posset. Eos enim, qui Reipub. præsent, affirmabat, ipsarum legum similes esse debere, quæ ad puniendum tantummodò æquitate, minimè autem ducuntur iracundia. Neque sat esse eum, qui iniuriam facit, iniuriæ pœnitere, quando irrita fieri non potest: toleranter patitur se, nequid tale committat, fieri interposita aliqua cunctatione tardiorum. Eorum quidem obsequium perniciosum esse, qui iracundiæ Regis indulgentes, eam præcipitem sinebant ferri, quò vellet. Eapropter dicebat, se nihil vquam in vita præstitisse, in quo magis sua in Regem fides, obsequiumque constaret, quam dum illam subtraxerat ipsius iræ materiam. Sic namque effectum fuerat, vt molestiam, quam iure debuisset capere, non cepisset; eam fortè cepisset, qua penitus debuisset carere. Tantum denique valuit dicendo, vt Rex ipse apertè prædicaret nonmodò non molestum sibi, sed vehementer gratum, præstitum illud factum iam videri, seque pro eo Iustitiæ, ac mereretur, iustam, & debitam gratiam relaturum. At quibus præmiis eundem affecerit, nihil sanè mihi legisse videor. Post autem aliquanto illum extraordinario quodam honore ac pene dicam omnium amplissimo, decorauit. Cæsaraugustæ enim Comitibus institutis eodem Ann. Chr. ∞ CCCCLXIII. cum Regem inde noua quædam necessitas auocaret: ne ad Comititalia negotia expedienda, Regis opera deesset, quæ oporteret; Iustitiam hunc Rex ipse, vt quamdiu abfuturus esset, eius ageret partes, vicarium constituit. Tunc itaque Iustitia iste, tres personas vnus sustinuit: suam, Magistratus; & Regis: quem honoris gradum neminem alium inuenio consequutum; neque Iustitiam ipsum ad eundem vquam deinceps peruenisse, quamuis Rex eo deinde sapius, & fideli, & beneuolo consiliario vsus est. Et hoc quidem Iustitia assidente, præclara alia Comitibus habita fuerunt sequenti Ann. Chr. ∞ CCCCLXV. in quibus idem Rex peruetus Calataiubiense opidum, clarum, & nobile, Ciuitatis dignitate honestauit, quod illius incolæ benemeriti fuissent de Repub. cum inter eum, & Castellanum Regem, quod diximus, bellum versabatur. Calataiubium autem, ad Salonis fluminis ripam, prope antiquam Bilbilim, ab Aiubio Aboualibio, Arabum Rege, fuisse conditum, Surita in suis Indicibus scriptum reliquit. Sed ob id initio horum Comitiorum mentionem nullam feci, quia in eius nulla legum rogatio lata fuit; tamen id habuere, quod modo singillatim attigimus, ad memoriam nostræ antiquitatis insigne. Per id quoque temporis, ac de istius Iustitiæ consilio, præclarus ille vir, D. Bernardus Cabrera capite damnatus fuit. Quem multi existimarunt, magis ob Regis iram, quam pro meritis extremum illud supplicium pertulisse. Atque eo etiam illius facti atrocitas agebatur, quod tantus vir omnibus nostrarum legum, ac libertatum excluderetur præfidiis, quæ tenuissimis quibusuis patebant. Nihilominus tamen non facile credam iuris splendorem in ea causa inquinatum fuisse, neque in eo iudicio aliquid ab hoc Iustitia sine maxima ratione esse factum; cum singularis integritas illius, multis, magnisque in rebus spectata, mihi cerrè non det obscure de eo quidquam suspicandi locum. Tandem cum exacta esset ætate, à Ioanne I. Rege impetrauit (iam enim Petrus III. obierat) vt Iustitiam Ioanni Eximini Cerdano filio deferre posset: cui delatus fuit statim ipso Ann. Chr. ∞ CCCXXCI. tunc cum Dominicus iste optandam sibi esse mortem prædicabat, perfuncto rebus iis, quas fuerat adeptus ac gessisset. Sed vitam suam ad Annum Domini Nonagesimum secundum perduxit supra millesimum ac trecentessimum. Nam sic de illius obitu scriptum exstat in Kalendarum Codice de *Pilari*: in qua Ecclesia humatus fuit. *Pridie Id. Martij obiit Venerabilis, & discretus vir Dominus Dominicus Cerdan, Miles, ac Iustitia Aragonum Anno Domini ∞ CCCXXCI.* Vxorem habuit D. Mariam Sanctii Aliagam, Iacobi Aliagæ, & Marix

Mariæ Sanctii Magallionis filiam. Ex ea autem filios: Ioannem, qui sibi in Magistratu successit; ac Martinum, qui in Siciliensi expugnatione mortuus fuit. Filias quoque Beatricem, Gundifaluo Linyanio; alteram verò, cuius nomen non comperi, Ioanni Eximini Salanoux nuptam. Quorum vterque Equester vir fuit. Istius etiam Iustitiæ ætate, quemdam Dominicum Martini Aladrenum grauiissimas defenstrasse causas accepimus; Hospitalisque aliquamdiu competitorem, in magno numero fuisse patronorum. De eo tamen existimari non potest, cuius nec publica, nec priuata vlla exstant scripta.

XXXIX.

IOANNES EXIMINI CERDANVS.



SEd ecce in manibus omni laude dignissimus vir, ac temporibus illis doctissimus, singulari fide, ac prudentia præditus, Ioannes Eximini Cerdanus: cuius Iustitiatus multis, ac præclaris monumentis ad posterorum omnium memoriam commendatus est. Ipse enim & se ipsam nobis, & plures alios Iustitias Aragonum in medio posuit in sua illa, maximarum rerum plena, & interdum etiam iocosa epistola, quam scripsit paucis ante, quam mortuus est, an diebus, an mensibus; vt & ceteros Iustitias, & se ipsum cognosceremus per se. Quamquam autem ieiunè nimis huiusmodi argumentum pertractauit, cum sine temporum designatione nihil possit esse, nisi aridum, exile, & concisum: iure tamen laudandus videtur, quòd primus illud scriptis illustrarit, ex omnibusque princeps exstiterit, qui genus hoc ornarit scribendo. Nam ante eam litera nulla est, quæ Iustitiarum Aragonum seriem complectatur. Ei autem honos à maioribus nostris habitus est tantus, sola vt ex omnibus nostrarum rerum monumentis, publicarum legum volumini connexa, earumdem videatur vim, ac dignitatem obtinere: longè, multumq; alia quæcumq; auctoritate, & fide superare. Si quid autem in ea est historia dignum, supra fusè persequutus sum, ac ipsas quoq; iocationes suas. Fuit enim sale conditus, & facetiis: sed ita tamen, vt si de iocosis rebus loqueretur, leporem adhiberet; si de seriis autem, seueritatem, non inuidiosam, aut popularem, sed infimo cuiq; gratissimam. Priusquàm autem amplissimum hoc munus obiret, Regalis Fiscus, vt vulgo loquimur, Aduocatus fuit. Deinde in patris locum suffectus, cum illius animus tamquam in acie positus cerneretur, nullum vmquam visus fuit, nisi publicæ utilitatis respectum, quæ fuisse. Nec paternam modo, sed maiore etiam gloriam consequutus est. Illius namq; Iustitiatus casus habuit interdum rariores. In quibus releuandis maximè sibi necessarium fuit, multum ponere industriæ, & laboris, vt iis, qui nauigant in flectendis promontoriis, propter ventorum mutationes, quas sentiunt. Deniq; labor in negotiis, fortitudo in periculis, in agendo industria, in conficendo maturitas, ac in præcauendo consilium, in hoc vno tanta fuere, quanta vix in pluribus aliis Iustitiis visa sunt. Iam verò, quòd illius Iustitiatus Ann. Chr. ∞ cccxc. cœperit; nuper eam, quam dixi, memoriam inueni in procemio tunc nobis Montisoni editarum legum. Vnicè enim in eo istius Iustitiæ sedulitatem commendat idem ille Ioannes Rex I. cuius præcipitem voluntatem Iustitia hic grauibis suis, ac iocosis verbis perstrinxit, cum Zueram confictæ venationis causa deductus, singulari sua comitate illius animum retinuit, Consiliariorum suorum inuectione in ipsius Iustitiæ odium concitatum: quemadmodum narrauimus supra suo loco. Tum etiam & si quæ alia obseruatione digna, à Iustitia hoc facta produntur; in eiusdem Ioannis vita, atq; in Martini Regis fratris narratione persequuti sumus: & illam quoq; illustrem, ac splendidam, tot sententiis, ac verbis perpolitam Concionem, quam ad nostros Martinus Rex habuit Ann. Chr. ∞ cccxcix. in qua tot posuit de rebus à nostris gestis præclara. Illis namque Comitibus Iustitia hic præfuit: & ipsi Regi, quam diu vixit, & in Curia, & in Foro, ac domi quoque officiosissime operam suam, studiumque nauauit. Sed omnes eius, quas paulo ante commemorauimus, eximie virtutes in quarto illo Interregno enituerunt magis, quod nobis post Martini ipsius interitum datum fuit. Tunc enim hic Ioannes ad Remp. nostram fulciendam non modò vt Architectus, sed quasi faber accurrens, illam prope cadentem suis in humeris totam Magistratus auctoritate sustinuit, effecitque vt exteræ aliæ nationes intelligerent, q; fortè incredibile, & falsò memoriæ proditū iudicabāt; fuisse nostros Aragonenses homines quondam ea in statuendo Regno sagacitate, & prudentia, vt vnus, & plurium imperium, media huiusmodi forensi Præfectura interposita, in nouam quædam speciem temperarent; nobisque hanc, qua nunc fruimur, Reipub. rationem con-

stituerent. Ex quo euenit, vt ipsi Reges nostris populis, tametsi liberis, præesse malint, quàm aliis, quantumuis seruitute constrictis, imperare; quòd ob eam ipsam causam magis stabilem suam, quàm ceterorum Regum, fortunam arbitrentur. quasi iste noster Magistratus, ita sit in speculis, ac communibus infidiis collocatus, non solum vt Rempub. dum à Rege regatur, illius furore conquassari non sinat: sed vt eam ad Interregnum adductam, saluam, ac incolumem futuro Regi conseruet, omnesque motus à ratione auersos, qui Reipub. afferantur, prohibeat; ne seditione, populariterve, sed moderatè, cautè, & quietè ei soli, ad quem iure pertineat, Regnum deferatur. Quod tandem in quarto illo Interregno factum videmus: & hoc nostrum vniuersum imperium ad Ferdinandum Infantem Castellæ, non ferro, aut armis, sed grauissimo illo forensi, ac concertatorio genere iudicii peruenisse: quodque summum fuit, libertatem nostram, Diuino numine, istius Magistratus institutione initio natam, & auctam; tunc nobis fuisse eodem numine, atque eiusdem Magistratus præsidio, & auctoritate retentam. Sed hac de re iam quoque multa satis dixisse videor in quarti ipsius Interregni narratione. Et ea quidem magnopere digna scriptio est: nusquam enim tantam fuisse causam existimo, intra domesticos parietes in ciuili disceptatione versatam; & tam felicem, quod caput est, exitum habuisse. Atque vniuersum hoc fuit primæ ab eodem Ferdinando ad nostros habitæ orationis argumentum, Ann. Chr. ∞ CDXII. paucis post diebus, quàm à selectis Iudicibus Caspi fuerat declaratus Rex. Cæsaraugustæ namque ad capeffendum Regnum Comitibus institutis, in Templo maximo illius Ferdinandus ipse, longè dilatato sermone, multisque & grauissimis verbis istius facti laudem, atque Aragonensis nominis gloriam celebravit. Quibus Comitibus Iustitia iste præfuit: & in eis Rex ipse fidem suam, patrio more, interposito iureiurando deuinxit, nihil se esse contra Regni scita, libertatem facturum, auctores. Sed nouas nullas edidit, nec diu postea vixit Ferdinandus: siquidem Ann. 1416 ∞ CDXVI. mortuus fuit, Alfonso filio, totius sui imperii instituto herede. At vero Alfonso non, qua pater, beneuolentia Iustitiam hunc profecutus est. quinimmo acerbè, & penitus odiuit illum, postquam Aluarum quemdam Garaitum, Regis domesticum, à Baiulia generali Aragonum, Magistratus auctoritate, prohibuit, quòd alienigenam eo munere fungi publica lex nostra veraret; Garaitus autem ortu Castellanus esset. Quod tam moleste tulit noster ipse Alfonso Rex, vt quoquomodo posset huic Ioanni Iustitiam abrogandum constitueret. Nondum enim Magistratus ea erat difficultate abrogationis sepius, qua nunc est. Itaque eò rem perduxit Alfonso (tametsi non proditur, quæ efficiens causa antecesserit) vt Iustitia hic sponfionem de Magistratu deponendo faceret, quotiescunque id fieri, Regi placeret: neque vt se verbis obligaret solum, sed vt chirographi sui cautionem daret, quo ea, dum opus esset, manifesta res deferretur. Ac Surita quidem id sponte à Iustitia factum affirmat. Aliter tamen hanc ob rem existimo, quòd illum obseruari vehementer postea, vt ab ea se fide abduceret, pugnauisse. Etenim cum nonnullis interpositis diebus ab illo Rex, quam sibi dederat, fidem postularet; ille verò tergiversationem, ac moram interponens, licentius respondisset, eam, in qua danda quis fraudetur, nullam esse fidem; qua responsione lacessitus Rex, cum ab eo vehementius, vt quod promiserat, præstaret, contenderet; nec voluntati suæ Iustitia satisfaceret: eidem tandem Magistratum abrogauit, perinde esse decernens, ac si Iustitia ipse, fidem suam liberans, se semetipsum munere abdicasset. Et quod summum fuit, Rex ipse palam per omnes vrbes vicos, ac plateas à præconibus prædicari id iussit, quò magis perspicuum fieret; constaretque inter omnes, deinceps Ioannem hunc non publicam, & grauem Magistratus, sed priuatam solummodò personam sustinere. Iustitia vero ita se Regis ira percussam ægrè ferens, haud esse duxit opitulandi sibi præcisam potestatem, quin ad tuendum Magistratum, Magistratus ipsius præsidia compararet. A Ioanne igitur Petri Castella Iurisperito, eius Locumtenente, Iurisfirmam, quam diximus, impetrauit: qua sine vlla exceptione, vt est consuetudo, ea Regis sustulit interdicta. Nihilominus tamen aliquot post dies Iustitiam deposuit: noluit enim hac de causa contendere iurgio cum Rege. Atque is fuit istius Ioannis Iustitiatum finis. Cuius etsi incerta sunt tempora: fuit tamen absente Rege, in Neapolitanum Regnum traiecto. Neque enim Cerdanus ipse vllam aliam istius rei temporis designationem adhibuit. Ego verò dicam ad ea quæ aliquando dicta sunt à me: sed ita tamen, nihil vt affirmem. Hunc itaque Cerdanum Magistratu abiisse conicio non infra Ann. ∞ CDXXIII. Exploratus autem nihil habeo. Nec sum oblitus me aliquando illius finem longius produxisse, in Annum scilicet

scilicet ∞ CDXXIV. Verum à me tunc erratum puto: & habui auctorem, quem sequutus sum, & Cerdanum ipsum: qui me in eum, quem supra dixi, errorem induxerunt. Sed ea nunc lectito, quæ me indubitationem adducunt maiorē. Namq; in Regni Tabulario nuper publica monumenta comperi Ann. Chr. ∞ CDXX. in quibus idem Ioannes Petri Casseda, se Regentem Officium Iustitiatus Aragonum, ipso Officio vacante, profitetur: sic enim, iure nostro, eo casu constitutum est fieri. Tum in aliis monumentis simillimis, Anni tamen ∞ CDXXII. eundem Ioannem Petri Cassedam, Locumtenentem Ioannis Eximini Cerdani Iustitiæ Aragonum, vocatum inuenio. Præterea Cerdanus ipse perhibet, se se triginta, & tres annos Magistratum gessisse, postquam in patris locum successus fuit. Vnde videtur illius Iustitiatus tempus ad dictum Ann. ∞ CDXXIII. produci debere; cum tot intersint ab Ann. ∞ CCCXC. quo orsum fuisse superius indicaui. Sed dictum Ann. ∞ CDXXIII. vt suspicor, nequaquam excessit: quod eo exeunte constet Alfonso Regē in patriā reuertisse, eoq; absente Cerdanus ipse Magistratū à se depositū fuisse testetur. In tanta deniq; confusione fit, vt id dicā, quod meū animū quadā probabilitate percutit: nepe Cassedā in suo decreto fluctuasse, Cerdanumq; ob eā causā in contrarias interdum partes iisdem fluctibus fuisse iactatum, euenisseq; tunc, vt modò Magistratu depulsus, modò eidem præpositus censeretur. Nec quidquam hac de re magis certi habeo, quod dicam. Post Magistratum autem depositum ita diu vixit, vt trium Iustitiarum ætatibus implicaretur. Nam ætate processit, vsq; ad Iustitiatum Martini Didaci Auxii: ad quem scripta exstat nobilis illa, cuius toties mentionem fecimus, epistola Ann. Chr. CDXXXV. data: in qua præter publicas multas res; & priuatas suas diligenter persequitur. Vxorem habuit D. Martinam Petri *del Sou*: ex eaq; filios quatuor: Iacobum; Ioannem; Gombaldum; & Martinum, qui Turiafonensis Episcopus fuit. Filias totidem; Catherinam, Beltrando Cosconio, Mozoræ domino nuptam; Martinam, Philippo Vriiesio Ayeruii dominatori; Beatricem, D. Ioannis Lunæ, qui Villæ felicis dominatum tenuit, vxorem: & aliam, cuius nomen non proditur; quæ Raimundo Murio, Baiulo Generali Aragonum nupta fuit: vt huic Cerdano defuisse nihil, neq; ad honorem, neq; ad gloriam acquirendam videatur: propter spoliationem autem muneris, minimè quiquam ademptum de fortuna. Tandem eodem Ann. Chr. ∞ CDXXXV. quantum coniiicere possum, interiiit. In eo sepulchro, quod pater, sibi, ac posteris in Ecclesia de Pilari decreuerat, constitutus est. Vxorem verò in Sancti Augustini cœnobio sepultam comperio.

XXXX.

BERENGARIVS BARDAXINVS.



40

IN Cerdani autem locum successit Berengarius Bardaxinus: idem ille summus, ac spectatus vir, qui vnus è selectis nouem inclytum illud quod paulo ante retulimus, de imperii nostri hereditate adeunda in Caspensi opido iudicium iudicauit. Horum namque duorum sic tunc officia quasi demensa, & paria extiterunt; vt ab altero iacta fundamenta, ab altero operi fastigium impositum videamus: sed ita tamen, vt cum alter ex alterius laude partem, suam vterque integram totam, haberet. Atq; ita etiam vtriusque fortuna propemodum pari momento fortis fuit, honorisq; eadem, quæ fuerat æquatio laboris. Quamquam autem Cerdano tantum tribuo, quantum supra dixi: verum in eo genere sic statuo, Berengario hoc nihil fuisse in nostra Ciuitate præstantius. Neque enim facile quem dixerim, plus operæ, & officii, quàm illum ad componendam Rempubicam contulisse. Cumque dicundi iuris magnum fuisse vsu & apud Vitalem, Salanouam, Cerdanos ambos, & apud alios fortasse, nec verò iam multos, audierimus; artem in hoc vno: longè vt non eorum modò; sed vt aliorum omnium, quorum tunc vbiuis industria vigeat, in iure ciuili princeps censeretur. Maximè autem hæc omnia illius generis splendor decorabat. Ortus enim erat Bardaxinorum illustri, ac vetusta stirpe; ab eo siquidem, vt coniiicio, Berengario, claro, & præpotenti viro profectus, qui Ann. ∞ CLVII. cum Bardaxinæ ita vocatæ Vallis in Ripacurtiensis tractu potiretur, eandē, ac semetipsum Assaniensis cœnobii societati, vt antiquus mos erat Surita teste, donauit. Quem etiā suspicor, illius Eximini Fortunionis fuisse filiū aut saltē gentile, cuius in secundi iustitiæ narratione mentionem feci, in monumentis An n. ∞ CXXXVI. *Seniorem*

in Calasanz, & Bardaxin, Ricorum hominum more, vocatum inuehiri. tam altè videtur istius nobilis familiæ initium peti posse, vt pæne cum ipsa nostra antiquitate adæquetur. Itaque Bardaxinus iste hanc tantam nobilitatem suam, tametsi satis maiorum laudibus illustratam, denuo ipse nominis sui celebritate honestauit, suamque etiam multorum opidorum dominatione progeniem. Atque vt de illius laudibus vnico Regis testimonio concludam, idem Alfonso V. aperte nimis (idem ipse inquam Magnanimus, ac Sapiens Rex noster) cum hunc Iustitiam nomine esset affatus, totam hanc illius mentis aciem, fidemque & naturam per paucis huiusmodi verbis explicauit, dum dixit, vt est apud Suritam in tertio decimo, vt suspicor, Annali: *Si cui vni possent rectissime omnia committi, Bardaxino parem, aut secundum, inuenirem neminem.* Et voluisssem certe, aliquid eidem libuisset scribere: cum enim sui, tum etiam multam, quam collegerat, nostræ antiquitatis notitiam reliquisset nobis. Sed planè nihil scripsit. Neque inertia puto: sed quod nullum sibi tempus à maximarum rerum curatione vacaret: vel fortasse, quod sui ingenii in posterum nullam desideraret memoriam, cum se satis magnam fuisse duceret gloriam consequutum, eamque etiam maiorem visum iri, si non sua scripta in existimantium arbitrium peruenirent. Iam verò, vt redeam ad seriem annorum, quò ea fuit mihi in Cerdani exitu dubia, eò fit modò in istius initiis incerta. De creui tamen non amplius in hac confusa disputatione contendere. Quapropter quoniam hoc est certissimum, id solum affirmabo; Iustitiam hunc Cerdano, nullo alio interposito, successisse. Atqui ego

1423 illum, eodem Ann. Chr. ∞ CDXXIII. iam Iustitiam nominatum inuenio; eundemque

1432 Cassedam tunc illius locum tenere. Sed Ann. Chri. ∞ CDXXXII. Bardaxinus obiit Barcinonæ. Qua de re statui nonnulla, ex iis, quæ a Molino obseruantur, depromere, atque hunc in locum conducere, etsi nostris sint trita, & vulgata, quod multam nostræ antiquitatis commemorationem contineant, veterumque exemplorum prolationem. Sicigitur ille in suo Repertorio in verbo, *Mors*, testatum reliquit. *Mortuus quando fuit Berengarius de Bardaxi Iustitia Aragonum, & quando mortuus fuit Franciscus de Zarzuela eius successor in Iustitiatu, eorum mortes fuerunt habitæ pro notoriis. Et reperi in antiquis scripturis, quòd hoc fuit sæpe determinatum in consilio per antiquos Foristas. Et nota, quòd quando Iustitia Aragonum est mortuus, interim q̄ Dominus Rex prouidet de Iustitiatu, Locutenentes appellantur de Foro, Regentes Iustitiatum. Et circa prædicta est notandum, Quòd in Ann. ∞ CDXXXII. die XII. Aprilis fuit certum in Ciuitate CesarAugustæ, quòd mortuus erat dictus B. de Bardaxi Iustitia Aragonum. Et Locutenentes ipsius erant, dominus Sanctius de Francia, & dominus Alfonso de Mur: qui fecerunt congregare oēs sapientes ad consilium in domo dicti B. de Bardaxi quondam Iustitiæ Aragonum, vbi alias solitum erat congregari dictum consilium. Et fuit concorditer determinatum in dicto consilio: Primò: quòd dicti Locumtenentes absque aliqua alia notificatione mortis, postquam eis erat nota dicta mors per literam filii dicti B. de Bardaxi, & alias erat notoria: quòd sine alia inuestigatione dictæ mortis, aut notificatione debebant procedere in suo Officio; vocando se Regentes iuxta Forum: quia mortes Iustitiarum Aragonum, & Regentium Officium gubernationis habebantur pro notoriis, sicut mortes Nobilium, & Prælatorum. Item fuit ibi conclusum in dicto consilio: quòd dicti Locumtenentes debebant procedere in exercitio sui Officii, sine aliqua alia præstatione Iuramenti per ipsos de nouo facienda. Et fuit ibi dictum, quòd sic fuerat factum tempore, quo dictum Officium vacabat per renuntiationem domini Ioannis Eximini Cerdan, qui renuntiauit Iustitiatum in posse Regine Mariæ. Item fuit conclusum in dicto consilio: quòd dicti Locumtenentes debebant mandare fieri vnum sigillum nouum cum armis propriis dicti Locumtenentis, cum quo sigillarentur prouisiones Curie Iustitiæ Aragonum, donec dominus Rex prouideret de Iustitiatu. Item fuit ibi conclusum: Quòd dicti Locumtenentes intimarent mortem dicti B. de Bardaxi, Bayulo generali domini Regis, & Procuratori Fiscali, ex quo dominus Rex Alfonso erat absens à Regno: & etiam quòd intimarent dictam mortem Deputatis Regni: & quòd publice sedentes in Curia notificarent dictam mortem omnibus ibi stantibus: & quòd de cetero coram eis comparerent illi, qui volebant enantare, tamquam coram Regentibus prædictis, donec fuisset prouisum de Iustitiatu per dominum Regem. Et obiit dictus Berengarius de Bardaxi die prima Aprilis Ann. ∞ CCCXXXII. Cuius anima requiescat in pace. Amen. Consultò enim prætereo, quòd Berengarius iste An. ∞ CDXIV. ad Castellanum Regem orator missus fuit: tum, quòd Comitibus præfuit Turolis habitis Ann. ∞ CDXXIX. itidem & iis, quæ sequenti Ann. ∞ CDXXX. ad Valderobres opidum celebrata fuere: & ea etiam quæ Ann. ∞ CDXXX. & Ann. ∞ CDXXXI. in domesticis nostris, ac ciuilibus rebus effecit. In his namque omnibus, præterquam in Comitibus, non Magistratus, sed extrinsecus aliam, quam sibi tempus, ac Resp. imposuit, personam sustinuit. Sua enim ad*

quamcumq; rationem aptissima esse censebatur. Neq; verò in illius Iustitiatum periculosa vlla de patriæ libertate contentiones, quemadmodum in aliorum Iustitiarum tempora inciderunt: quippe cum ea esset in nostro Rege, eodem siquidem Alfonso V. moderatio, ac temperatio naturæ, omnis vt sedatio ciuiliū perturbationum, & quasi modus rerum positus cerneretur. Itaq; hic Iustitiatu eo ipso memorabilis est, quòd domestica omni de publico iure disceptatione caruerit. Et fortasse Berengarius iste, sua prudentia, & consilio, Alfonso ipsum in eandem temperantiam inducebat, iurisq; ac consuetudinis nostræ rationem, quandoquidem apud eum plurimum constat auctoritate, & gratia valuisse: ac deniq; is vir fuit, qui quamdiu vixit, Rempub. totam tractauit, & tenuit. Eius corpus è Barcinonensi ad nostram urbem allatum fuit, & in beati Iacobi sacello, quod est in Ecclesia de Pilari oppositum Capellæ Cerdanorum, honorificentissimo in sepulchro constitutum. Vxorem duxit D. Isabellam Ram, maxima cognatione cum D. Dominico Ram, Episcopo Oscensi coniunctam, qui inclyti illius iudicii sibi socius fuerat. Ex ea filios suscepit: Ioannem; Berengarium; ac Georgium: priorem quidem, ipsius Regis, vt vocant, Camarlengum, Baroniarumq; Pertusæ, & Anillionis dominum: alterum, Olieti, & Arcaynæ ditionibus donatum à patre: postremum verò, Pompelonensem primum, postea Turiafonensem Episcopum, in Cerdani Episcopi locum, creatum: filiam autem vnicam, D. Mariam, lectissimam feminam: quæ D. Petro Vrræ, primario nobilissimo viro, à quo Arandenses Comites fluxere, nupta fuit. vt hoc ad Bardaxinorum gentem illustrandam accederet etiam infigne.

XLI.

FRANCISCVS ZARZVELA.



ET istius Zarzuelæ Iustitiatu, eiusdem Sanctii Franciæ arbitrio, & voluntate gestus, non obscurus fuit. Franciam enim iuris valde peritum fuisse constat, & ipsius Zarzuelæ locum tenuisse. Zarzuelam verò in tanto numero fuisse non video neq; summi ingenii, sed probabilis cuiusdam industriæ. Ab ampla tamen, & honesta familia originem ducebat, atq; in Valentino Regno illustris Comitatus, Exericæ ditionis, potiebatur. Neq; verò vita sibi tantum campum dedit, in quo posset ingenii sui, si quæ erat in eo, facultas excurrere. Magistratum enim biennium non habuit. Siquidem mense Aprilis, quo Bardaxinus mortem obiit, Iustitia factus fuit: sequenti verò Ann. Chr. ∞ CD. XXXI II. Non. Septemb. graui morbo oppressus, interiit. Ad Iustitiatū autē quasi gradibus quibusdam ascenderat. Etenim primum, Martini Regis Consiliarius fuit, illiusq; Curia & Iudex, & Auditor: quæ olim erat fori consuetudo. Postea Quæsturam Regis iniit: & in Quæstura demum factus est Iustitia. Neq; verò illius Magistratum alia re nota insignem inuenio, nisi ea, quam dudum in Regni Tabulario comperi. Etenim cum mercatores nostri, Hiberum fluuium nauigantes, à Catalanis tractarentur iniuriosius quam aut per publica macrocola liceret, aut tanta animorum, ac vicinatis coniunctio postularer: Francia ipse, Magistratus auctoritate, (cuius amplo Locumtenentis fungebatur, vt dictum est, munere) A. D. xiv. Kal. Septēb. eiusdem Ann. ∞ CDXXXI I. Catalanis edicto suo sanxit: vt ab Hiberi alueo quam cito remouerent, quæq; omnia possent nauicatoribus nostris obstare, quominus à Cæsar-angustana vrbe ad Dertotam vsq; perquam facilis ipsa nauigatio pateret: Quod si fieret, optimè; sin minus, iudicium se se edixit daturum iniuriarum, quod nostros homines ab omnibus his molestiis vindicaret. Ac Catalanos ferunt huiusmodi consiliis statim paruissè. Et ego libenter id credam; nam ea natio semper fuit in suum cuiq; tribuendo facilis. Mihi verò vitio dandum statui, si quod Locumtenenti ipsi tunc magnæ laudi ab omnibus datum fuit, silentio præterirem: cum eo etiam tendat, vt præteritorum temporum momenta perpendentes, fuisse olim eam nostri Magistratus vim, ac dignitatem ostendamus, quæ domesticorum non solum, sed vicinorum, tamen alieni iuris, auersos nonnumquam à ratione motus, ipsius rationis regula, ad quam tandem totus dirigitur, temperarit. Ceterum Zarzuela Exericæ sepultus iacet. Ex Vrsula vxore filiam reliquit Francinam, & Franciscum filium, quem hæredem fecit testamento. Sed vxoris gentilicium nomen exploratum non habeo. Constat autem eam, ortu Valentinam esse, & inde etiam Zarzuelæ maiores duxisse genus suum.

MARTINVS DIDACI AVXIVS.



AT T A M E N istius Martini antiquitas generis ab Aux, nobili Gallia vrbe, profecta perhibetur. Nam inde ferunt in nostram patriam circ. Ann. Chr. ∞ ccl. strenuum quemdam virum, Ioannem Didaci vocatum, aduenisse. Qui tamen à Regibus nostris Bielsæ opido donatus fuit; illud tamē Auxii, à patriæ suæ nomine, cognomen à se sumptum & retinuit ipse, & posteris suis hereditarium reliquit: quem admodum illustris, & præclarus Didacus Casteionius, disertissimus tēporib nostris patronus; ac Philippi Regis in amplissimo Ordinū Senatu Cōsiliarius, in ea, q̄ collegit sui generis memoriā, obseruauit; vt huic Auxensiu nobili, atq; amplæ familiæ, qua cum ipse erat coniunctus cognatione, illatam labem, qua ad eundem Senatum delata fuerat, disceptatione, & cognitione veritatis, elueret, veterumq; rerū prolatione, nihil in ea vniquā vitiosum, nec maculatum fuisse demonstraret. Omninōq; in eo fuisse errorem putō: quod antiqua adhuc nostrorum nominum ratio satis nota non esset. Immo cum eam ignorarent, qui obrectarunt; falso eidem ignobilitatē illā obiecerunt, Didaci id nomen in Auxensium familia, quod videmus esse commune cum multis, non patronymicum, sed omnino gentilitium fuisse existimantes. & simillimo errore plerōq; video frequenter duci in nostrorum hominum familiis distinguendis. Verū huic inscitia iam me aliquod lumen prætulisse opinor, in ea, quam supra sum aggressus, de antiquis Aragonensium nominibus disputatione. Ac fortasse ea te præstiti, quod non parui ducerem: nempe vt multitudine nostrorum nominum, adhibita illa à nobis ipsorum varietate, perspecta, facilius deinceps singularum familiarum distinguantur gradus, ne propter eorundem confusam rationem, ex multarum summa indignitate similis labes aliarum summæ dignitati aspergatur. Is igitur Ioannes Auxensium nobilitatis princeps proditur: hic verò Iustitia, amplificator. In quo si non fuisset pertinacia tanta, ac tanta cupiditas Iustitiatus, vt fuit in eo bene gerendo curiosus; longè multos gloria superasset. Nam & industria valuit, & vsu complurium negotiorum multum: præterea is vir fuit, qui ex Comitiali decreto Regni nostri scita, qua Salanoua, Hospitalis, & alii veteres eorum Obseruatores collegerant, vndiq; tamquam flosculos carpens, coegit in genera, in illudq; redegit, quod nunc sub Obseruantiarum nomine connexum exstat legibus nostris volumē. Qua in re eorum omnium diligentia superauit; auctoritatē verò longe operam vicit, quandoquidem huic eius labori is magnus cumulus dignitatis accessit, vt publicarum legum instar, publica ipsa lege, sanciretur. Sic fecit, q̄ quisq; eorū fecit; & q̄ omnibus defuit, expleuit. Doctrinē porro in eo tantū fuit, q̄ esset in priuatis rebus sibi, & amicis; in publicis autem Rei publicæ dignitati satis: prudentia verò sibi, vt mihi quidem videtur, non satis. Ante Iustitiatum autem eam gessit, quam Baiulia generalis Locumtenentiam appellant; cum Aluarus ille Garauitus, Baiulus generalis esset. Ac Ioanne Lupi Gurtea in Garauitilocum deinde successa, eodem Probatiuli, vt ita dicam, perfunctus est munere. Postremò in altiorē gradum, ipsius scilicet Baiuliatu ascendens, Baiulus generalis à Rege effectus fuit. Tandem Iustitiatum adeptus Februarii mēse Ann. Chr. ∞ c d x x x i v. Sed cum illa sequor, qua scribenda institui, tum hoc non in postremis, de quo coeperam exponere; si Iustitia hic sterisset in promissis, nec splendorem suum nomine calumnia maculasset: nihil eo fuisse præstantius. Verū eo ipso, & Regis, & bonorum omnium odio se magis irretiuit, quo noua interdum constituta lege, sese credidit interuertere posse Iustitiatum. Ita enim rem gestam exposuit Martinus Pertusa, iuris, & literarum peritissimus, huic ætati adiunctus proximè; quem constat, tum ciuem grauem, tum in magnorum patronorum numero habitum fuisse illis temporibus. Nam & Zalmetina fuit, & multa de legibus nostris scripsit, qua exstant apud nonnullos, non edita; ex quibus eum colligitur ingenii acumine floruisse nimium. Is ergo dum Forum, *Yarfa. De Officio Iustitia Aragonum*, editum in Comitibus Alcagnicii, Iustitia hoc assidente, Ann. Christ. ∞ c d x x x v i. habitis, interpretatur: *Nota (inquit) hunc Forum, prærogatiuam singularem continentem Iustitie Aragonum, Locumtenentium suorum, & Notariorum principalium, & Virgariorum Curie suæ, vt pro quibusuis delictis, aut causis, vel rationibus non valeant conueniri, nisi*

Coram Domino Rege, & Curia coniunctim, nec capi, nec accusari, nec capi detineri. (nam eadem ipsa lex est, quam supra, dum grauem illum de Magistratus vi, ac potestate locum tractauimus, loquentem induximus, vt doceremus, nemini fas esse, Magistratum, etiam iure priuati, apud alium, præterquam apud Regem, & Regnum simul criminari.) Et et accipi, Forus iste fuit procuratus, vt ita fieret, per dominum Martinum Didaci de Aux Iustitiam Regni Aragonum cum amicis suis: ne per dominum Regem, aut eius Locumtenentem, vel alios Iudices posset iudicari, nec contra eum aliquo modo per eos procedi, nec compelli posset ad renuntiaandum officium Iustitatus, quod renuntiare promiserat, mediante quodam cartelo, propria manu scripto, toties quoties sibi restitueretur Officium Bayulia generalis Regni Aragonum per Illustrissimum dominum Regem Alfonsum. Et quia requisitus per dominam Mariam Reginam Aragonum, dicti Domini Regis Locumtenentem generalem, vt dicto Officio cederet, & renuntiaret iuxta tenorem dicti carteli, cum sibi restitueretur realiter dictum Officium Bayulia generalis; noluit cartelum seruare, nec contenta in illo adimplere, immo recusauit, quod sibi mandabatur ex parte dicti domini Regis, adimplere. Et cum in cartelo diceretur, quod si renuntiare dicto Officio recusasset, quod incurreret in pœnam, quam dictus dominus Rex vellet; fuit requisitus pluries, vt adimpleret promissa, pro parte dicti domini Regis per dictam dominam Reginam eius consortem; & Locumtenentem generalem: & dixit se potius velle incurrere in pœnis in dicto cartelo suo contentis; & per dominum Regem declarandis, & perdere potius vitam, quam renuntiare. Fuit declaratum, illum fore priuatum Officio Iustitatus in pœnam: & illud Ann. ∞ CDXXXIX.

20 fuit datum domino Ferrario de Lanuza. Et dictus dominus Martinus captus, apud Exatiuam mortuus fuit. Cartelli autem, de quo hic in præsentī carta sit mentio, tenor fuit tenoris sequentis. A vos muy Excelente Principe, e Señor Don Alfonso por la gracia de Dios, de Rey Aragon, de Sicilia, etcetera: prometo yo Martin Diaz de Aux, olim Bayle general, & Receptor general en el dito Reyno de Aragon, & nueuament por vos proueydo del Officio de Iusticia del dito Reyno: Que toda vegada, que por Vnestro Excellencia me seran tornados, dados, e commendados por todo el tiempo de mi vida, los ditos Officios de Bayle general, en la forma quo los tenia, en el tiempo, que fuy proueydo por Vuestra Señoria del dito Officio de Iusticia, e con las prouisiones e seguredades, que por mi part seran a Vuestra Señoria demandadas; e sere metido por Vuestra Señoria, de vuestro mandamiento, en possession pacifica de los ditos Officios, e cada vno dellos; y a aquel, o aquellos a quien los ditos Officios por Vuestra Señoria seran dados, e acomandados, en las ditas collacion, e comanda, e adepcion de possession hi hauran consentido; e la carta publica del consentimiento dellos me sera librada en publica forma: Yo resignare el dito Officio de Iusticia en manos de Vuestra Señoria. E posado, que en el dito caso recusasse, o dilatasse resignar el dito Officio: quiero ser encorrido ahora por la hora en la pena, que a Vuestra Señoria plazera. E en testimonio de aquesto fago la present escritura de mi propria mano en Caragoça a dos dias delmes de Febrero, Año de mil y quatrocientos treynta y quatro. Alfonsus enim quando huic Martino Iustitatum commisit, istius chirographi cautionem interposuit, vt fiduciæ acceptæ id publicum semper testimonium exstaret: quasi iam illius animus futuram inconstantiam præsentiret. Neque verò eidem postea huiusmodi calumniam solam, sed & alia etiam crimina obiiciebat. Iustitia verò de obiectis nihil confitebatur: quoad fiduciam autem id agebat, vt si fieri posset, temporis procellam deuitaret: nam interposita Regii iudicii reiectione, se nouæ legis præsidio defendebat, iamque de suis factis nullum fieri iudicium posse, nisi institutis Comitibus, affirmabat. Verum neque Regi, neque populo, ac vix cuiquam ex suis ea excusatio probabatur. Quod si suæ salutis spem in aliquo honesto præsidio, aut in ipsius Regis gratia collocasset, melius suæ consuluisset incolumitati, vitæ, & fortunis. Ergo ille cum in proposita sententia permaneret, nec quem exitum habitura res esset, prouidisset satis: id denique effecit, vt quò minime volebat, eò reuolueretur imprudens. Anno siquidem ∞ CDXXXIX à Maria Regina, Alfonsi Regis vxore (Neapoli enim 1439 Alfonsus tunc aderat, ea verò ipsius vicem, & locum tenebat apud nos) siue, vt Surita perhibet, à Ioanne, Nauarræ Rege, Alfonsi eiusdem fratre (qui apud nos etiam assidue versabatur) euocatus, sapiusque vt Iustitatum deponeret, interpellatus, & innotuit, non eo solum, sed & libertate se miser abdicauit. Etenim cum se insolenter in eodem illo congressu iactauisset; concubia quadam nocte comprehensus, clam ad Valentinum Regnum ligatus, deductus fuit, Sætabique nobili Contestanorum vrbe, coniectus in carcerem: vbi infelix, & ærumnosus interiit A. D. VII. Kal. August. Ann. Chri. ∞ CDXL. quamuis hac de re varia est opinio: nonnullaq; scripta feruntur, ex quibus illius Iustitatum, ac vitam fuisse longius productam apparet: sed nequaquam tamen

meliores exitus habuisse. Sic tandem omnes eius conatus ad sui ipsius perniciem desierunt. Inde illius corpus Cæsaraugustam allatum est, & in beati Francisci templo conditum in marmoreo sepulchro, quod ad claustrum ianuam nunc exstat. Liniana autem superstes vxor illud marito, sibi, & posteris faciendum curauit. De reliquo hæc habeo, quæ dicam. Patre natus fuit Ioanne Didaci Auxio: matre verò D. Martina: quos Darocæ habuisse domicilium comperio. Filios verò plures reliquit, ex coniugibus scilicet duabus susceptos: è priori quidem, quæ D. Isabella Cerdan dicta fuit; Martinum Didaci Auxium, qui Alfonsi Regis Cubicularius fuit, & Alfoceæ opidi, dum vixit; Ferdinandum quoque qui penè infans decessit. E posteriori autem, D. Maria Eximini Liniana; Ioannem Didaci Auxium, quem paterni domicilii heredem fecit; Catharinam Didaci Auxiam; & Ludouicum Didaci Auxium: quibus bona sua singillatim aspersit testamento. Laurentum enim patrimonium confecit. Nec dubito, quin magis amplum reliquisset suis, nisi tam magnam in se odium ipsius Regis Alfonsi concitasset. Simus igitur omnes ea mète, vt qui fiduciam accipiat, fidem esse præstandam arbitretur: sciatq; nec quidquam aliud, quod omnino grauitè sit pertimescendum, accidere cuius posse, præter culpam.

XLIII.

FERRARIUS LANVZA I.



QUAM multi autem iam Iustitiæ Aragonum commemorati sunt, & quamdiu in eorum enumeratione versamur, cum tamen ad geminos, vt ad Sessellios, Artassonas, Tarinos, atque adeò alios, dudumque ad Cerdanos; sic nunc ad Lanuzas, institutum ordinem sequentes, peruenimus. Sed de eis omnibus sic equidem statuo, vt in vna familia ad illius laudem, & antiquæ nobilitatis memoriam; vnum, aut alterum, fuisse Iustitias satis putem: & si in qua tres, eam omnino iudicem clarissimum indicium honestatis, magnum in signe honoris, ac monumentum gloriæ consequutam. Et verò tot video in Lanuzarum gente Iustitias exstitisse, vt ad sempiternum eorum nominis decus, ac splendorem, vel ea in re sola statutam esse plus etiam, quam satis, indicii, atque argumenti constitutum, neque quod ipsis solis satis, sed quod multis aliis satis ad suam nobilitatem illustrandam esset. Arque hæc quoque iure potest, & clarissimæ eorum gentis, & quasi communis esse ipsius Magistratus laus, cum hanc tantum Iustitiarum Aragonum copiam effuderit; neminem ex eis amplissimum istum fuisse honoris gradum adeptum, qui non omni studio, virtute auctoritate, & fide ad conseruandam Rempub. incubuerit. In quos cum intueor, occurrit mihi maximè hic Ferrarius. Cuius tantus fuit animi splendor, tanta præstantia, & magnitudo, vt omnia quæ clarissimorum virorum essent, & sumpsisse sibi, & summa cum dignitate retinuisse semper, visus sit. Quamquam multis ante eum annis, Iacobi scilicet II. temporibus, alium quoque Ferrarium Lanuzam floruisse laudibus, atque omni genere virtutis comperio. Siquidem eum constat, cum opidorum, *de Escuer, Argusfal, & Essun de Bassa*, in iis Regni nostri confiniis, quæ Pyrenæos montes attingunt, potiretur, neque solum in illis ipsis municipiis, ex quibus eius generis antiquitas profecta erat, sed in tota ea regione amicis, opibus, ac potentia valeret: in prima Sardinensis Regni expugnatione circiter Ann. ∞ cccxxi. in ipsius Iacobi Regis exercitu militasse, posteaque sibi Alfoceæ opidum eiusdem Regis, vt suspicor, beneficentia adsciuisse. Is duos filios reliquit: Lupum, ac Ferrarium: quorum virtus maximè etiam nobilitata fuit illis temporibus. Ferrarius enim à Petro III. Ann. Chr. ∞ ccclvii. suppositus fuit Ioannis Lupi Sessellii imperatoriæ operæ ad defendendam urbem vicarius, quando eidem Castellæ Rex Petrus ferrum, ac flammam minabatur. Lupum autem tamen non ita bellicarum rerum laude celebratum inuenio, tamen clarum, & potentem virum fuisse constat: atque D. Vrracam Ferdinandi Tarbam, Galaciani Tarbæ, Iustitiæ Aragonum, ex filio neptem, vxorem duxisse: in quam omnis Tarbarum hereditas nominis, ac gloriæ peruenit. Quorum ipsa cupiens intermorientem memoriam suscitare, Martinum Lupi Lanuzam, filium minorem natu, heredem sibi instituit testamento, & quasi à se adoptatum, ex Lanuza Tarbam fieri iussit. Vnde Martinus ipse & Galacianus Tarba, vocitatus est. Illius verò frater maior natu, Ferrarius Lanuza dictus, paternam,

paternam, & auitam hereditatem adiuit; ac Iustitiam hunc è Galaciana Egidii Castro
 suscepit. Quam suspicor, illius D. Petri Castri, cuius in vita Stephani Egidii Tarini me-
 minimus, filiam fuisse, aut certè gentilem: & quia à Tarinis ipsis ducebat genus suum,
 illud sibi Egidii, vsitatissimum eorum patronymicum nomen, in illorum memoriam,
 reseruasse: ideoque Galacianam Egidii dictam esse. iam vt in ipso Iustitiatu eadem ipsa
 Lanuzarū gens tam altas egisse radices, inque sui generis, ac seminis stirpe, ingenerata ei
 hæc tanta frugalitas videatur. Sed maiores suos Iustitia hic gloria superauit. Tam auspica-
 to autem primus in domum suam ipsum intulit Iustitiatum, vt perquam facilem visus
 certè sit posteris eundem adipiscenti gradum reliquisse: apud omnesque Reges, qui Al-
 10 fonso successerunt, perinde atque apud eum, valuisse istius, etsi mortui, tam bene de
 Repub. meriti, senem memoriam. Cùm vero Iustitia factus fuit, Baiuliam generalem
 gerebat; qui fuerat in Martini Didaci Auxii locum successus. Sed Martino, vt paulo
 ante diximus, Iustitiatu abeunte, eidem in ipso etiam Iustitiatu successit: sibi autem in
 Baiulia Martinus Lupi Lanuza, germanus frater, vir equidem illustris, & clarus. Sic ho-
 sce ambos fratres, quos erexerat virtus ad laudem, extulit ad gloriam fortuna; vt pun-
 cto temporis eodem, atque iisdem pene literis, alteri Baiuliatu, alteri Iustitiatu man-
 daretur. Ferrarius autem Magistratum iniit Kal. Iul. Ann. ∞ C C C C X X X I X. Et verò
 quamuis iuris scientia nudatus; sua tamen prudentia, quæ summa in eo fuit, non Ma-
 20 gistratus solam, sed quam multi, & varii casus priuatim sibi imposuerunt, magnificentif-
 simè personam sustinuit. Et longinquus à nobis eiusdem Regis abscessus tot, ac tanta
 attulit publicis rebus incommoda, vt in earum procuracione Iustitiam hūc assiduè mul-
 tis officiis implicatum, & constrictum esse oporteret. In primis ergò Comitiiis præfuit,
 quæ Alcagnizii fuere Ann. ∞ C D X L I. instituta, CæsarAugustæ verò sequenti anno
 peracta. In quibus nostri in proximorum Iustitiarum exemplis periclitati, publica ea
 lege, *Como segunt la ment de los Fueros antigos.* sub tit. *De Officio Iustitiæ Aragonum:*
 quæ tunc lata fuit, Magistratum ipsum maxima abrogationis difficultate seferunt,
 decernentes pacta omnia, & promissa, quæ in posterum quo quomodo de eodem de-
 ponendo fierent, irrita futura, & infecta, ac nullam prorsus vim fœderis habitura. Quin
 Iustitiam Aragonum, postquam à Rege præfectus sit muneri, ad solius Regis nutum
 30 nequaquam pendere: neque Magistratum eidem, præterquam à Rege cum Regno
 simul, abrogari iam posse. Quam legem loquentem induximus, cùm de istius Ma-
 gistratus vi, ac potestate disputauimus. Verumenimvero cùm ea Comitiiis, absente
 Rege, à Maria vxore habita fuissent, quia in Mariæ gubernacione Alphonso mar-
 ritur, in Neapolitana expugnatione occupatus, vniuersum hoc nostrum imperium
 posuerat; & quamuis ipse ad seruandas leges, quæ tunc editæ fuerant, hoc pignore
 censetur esse obligatus satis, quòd pro eo Regina spondidisset, quæ Regalem
 omnem potestatem habebat: nihilominus tamen volentes nostri maiorem quoque
 cautionem adhibere, statuerunt, sponsionem eam ab ipso Rege in ipsius Iustitiæ A-
 ragonum verba fieri debere; cùm ea præcipuæ partes Magistratus sint, publicæ nem-
 40 pe à Regibus nostris recipiendæ fidei. Itaque istius rei causa, in Neapolim Iustitia hic
 legatus est à nostris: deque ipso Rege, decreta omnia approbante, fidem recepit sol-
 lemnem religionem constrictam, se ab eis nec transuersum vnquam vnguem discessurum.
 tanti sua maiores illi nostri putarunt, ac nostra quoque ad retinendam libertatem in-
 teresse, eam legem manere, quæ iis Comitiiis fuerat de abrogandi muneris difficulta-
 te rogata. Et Iustitia ipse in ea legatione tantopere Regi officium suum probauit,
 vt ab eo discedens Ann. Chr. ∞ C D X L V. nouo, & magno afficeretur honore. Ete-
 nim Ioanni fratri, Nauarræ Regi, intimus Consiliarius ab eodem Alphonso datus fuit,
 totiusque bellicæ rei gerendæ rationis administer. Neque id Ioannes acerbe tu-
 lit: imo deinceps illius opera, & consilio assiduè vti non solum in publicis, sed in pri-
 50 uatis suis, ac domesticis rebus consuevit. Cumque Ann. ∞ C D X L V I I. Calataiubium
 tenderet, vt cum Ioanna, Admirantis Castellæ filia, matrimonii dignitate coniun-
 geretur: cum sibi affectam iussit esse vnà cum nonnullis aliis ad tantam rem ex Opti-
 matibus nostris selectis. Sed interea dum hæc gerebantur, Metimæ Zelin Comes, D.
 Gastonius *la Cerda*, in suis opidis, quæ in iisdem ipsis confiniis sunt, contra nostrum Re-
 gnum insidias instruebat. Cui oppositus erat Rudericus Rebolledo, clarus, & fortis vir.
 Erat quippe inter nostros, ac Castellanos à singulis Regibus bellum indictum. Cùm
 igitur hi ambo duces Ann. Chr. ∞ C D X L I X. in constitutum certamen deuenis-
 sent; Gastonius à Ruderico comprehensus, CæsarAugustam captiuus ductus fuit, & ab
 eodem Ioanne Rege huic Iustitiæ in custodiã traditus. Ipse verò in suam Bardallurèssem

1439

1441

1442

1445

1447

1448

- arcem Gastonium deduxit, ibidemque biennium illum in liberali custodia inclusum asseruauit. Ceterum eo tempore adhuc ille mos antiquus manebat, ut in Comitibus nostri Ordines Deputatos Regni, & Inquisitores Officii Iustitiæ Aragonum, adhibitis suffragiis renuntiarent. Ob quam causam confusa, & perturbata ea res omnino versatur.
- 1450 Cui ut prouideretur incommodo, Comitiali decreto Ann. Chr. ∞ CDL. (namidem Ioannes tunc nostris Cæsaraugustæ habuit, absentis fratris nomine, Comitum) D. Dalmatio Murio, Cæsaraugustano clarissimo, & nobilissimo Antistiti, & huic Iustitiæ, soluta optio data fuit ad ea munera, quos ipsi uellent, ex nostris eligendi; & emendandæ etiam ea in re ipsius antiquitatis potestas. Ipsi uero amplissimos viros elegerunt: atque ut ea omnis suffragiorum in posterum confusio tolleretur, horum munerum sortitionem constituerunt, non expressam eam, quæ nunc uiget, sed ad illius prope speciem adumbratam. Inde enim informata uidetur, quæ Ann. Chr. ∞ CDLXI. decreta fuit: & quæ tandem nobis mansit Ann. Chr. ∞ CDLXVII. rogata. Sed ne in iis ordinem annorum turbem, multum quoque operæ Iustitiæ hunc posuisse constat, ut si fieri posset, maximæ illæ inter inter ipsum Ioannem, & Carolum filium, Vianæ Principem, concitatæ discordiæ sedarentur. Iamque Ann. Chr. ∞ CDLIII. Cæsaraugustæ Comitibus institutis consilia ea de re fuisse inita uidemus: eosque ambos, Carolum, & Ioannem, fidem suam in ipsorum Comitiorum facie, interposito iureiurando, Iustitiæ hoc assidue, deuinxisse, omnia se esse, quæ pacta fuerant, seruatuos. Quocirca paulò post Iustitiæ iste in Castellam missus fuit. Atque tunc obiit pacificatoriam illam legationem præclaram, tantopere à Surita in suis Annalibus celebratam: in qua non solum prudenter, & cautè mandata effecit, quæ receperat; sed solus ipse opiniones eorum superauit, quos Castellanus Rex in concilium sibi istiusmodi de rebus adhibuerat. Inde præterea cum domum suam Iustitiæ hic reuenisset: in Neapolim iterum eorundem negotiorum causa legatus est Ann.
- 1455 ∞ CDLV. Nam etsi aliquandiu eidem Alfonso succensuerat, quòd suis mandatis Magistratus auctoritate obstitisset, cum pro illegitimarum filiarum dotibus nostra opida torqueri iubebat, quemadmodum dum de Alfonso egimus, explicauimus; sed iam multa ille animi erga hunc Iustitiæ mitigati dederat signa; quòd ea esset Alfonso temperantia, ac moderatio nature, ut quam lenissimè ferret interdictiones quasuis, suis tamen actionibus aduersantes, modò æquitate iuris, aut latorum legum scripto niterentur. Neque Rex tunc, ut ipse postea sententiam suam aperuit, plus quidquam uolebat, quam quantum permetteret ius. Itaque istius Iustitiæ legatio perquam grata Alfonso, ac iucunda fuit. Ab eo autem sequenti anno dimissus, in patriam reuertit, ut institutæ rei exitum expediret. Nec diutius multò omnia hæc acerbissimo Alfonso eiusdem interitu perturbata fuere.
- 1458 Obiit enim Neapoli An. ∞ CDLIX. Et eum tunc Regem amissimus, cui similis in terris non erat. Cum multis autem illius mors accidisse incommodè uideretur, tum uero huic Iustitiæ: cum ut omnes crederent, & industriæ suæ, & fortunæ fructus simul perdidisset. Nam magni illum Alfonso Rex fecit ad grauissima quæque negotia gerenda; sic ut pluris neminem. Iam uero Ioannes Nauarræ Rex, postquam fratris mortui adeptus fuit imperium, eidem huic Iustitiæ libenter concessit suorum omnium consiliorum summam: quippe qui iam pridem singularem eius fuerat industriam expertus. Priusquam autem ad gubernacula nostra sederet, Cæsaraugustæ eodem ipso anno fidem suam in istius Iustitiæ uerba solito nexu obligauit. Mox Valentiam proficiscens, eundem secum duxit: præceperat enim, ut quoad posset, ab illius latere numquam discederet. Atque eundem de ipsius Ioannis nomine An. Chr. ∞ CDLIX. interuenisse cōperio in eo fœdere, quæ tunc
- 1460 ibi cum Galliarum Regis legatis ictum fuit: tum etiam in Comitibus ad Fragarum opidum An. Chr. ∞ CDLX. celebratis: & amplissimis iis, quæ An. Chr. ∞ CDLXI. ad Calaraiubiū ab eodem Rege habitata fuerunt. De quorum ueritate libet modò præclarum Molini testimonium afferre, ut ei, quod protulimus, cōnectatur. Nā sic est apud illum in suo Repertorio. *Fori conditi in his Curis Calaraiubi, fuerunt multi, & valde notabiles. Nam ex variis Determinationibus Consilii Iustitiæ Aragonum fuerunt per Ioannem del Rio, magnum Iuris peritum, socerum domini Martini de Larraga collecti.* Et quoniam horum patronorum est facta mentio; fuere hi ambo illis temporibus in forensibus causis nimium uersati, & in tanto numero habitati apud nos, ut eis duobus nemo ferè tertius suis ætatibus adnumeraretur: quamquam multorum iudicio, gener socerum, iuris intelligentia, antequam. Et idem aliquot post annis ad similem laudem, atque etiam maiorem, suum illum gentilem excitauit, Hieronymum Larragā, clarum, & doctum virum: quem constat Procancellarii Regis munus gessisse, fuisseque omnino iustitiæ, & integritate præstantem. Atque hoc memoria patrum teste dicimus. Sed ut ad hunc Iustitiæ, à quo digressi sumus, reuertamur, Iudex præ-

fuit Comitii Cæsaraugustæ habitis Ann. ∞ CDLXVII. in quibus inducta nobis fuit præclara, quæ nunc viget, exercendi Inquisitorum, ac Septemdecim virorum in hunc ipsum Magistratum formula iudicii. vt illius statuendæ ab initio, Ferrarius iste videatur effector, auctor, & parens existisse. Præterea Ann. ∞ CDLXXV. Lazarus Borau, qui eius locum tenebat, in Alagonis opido interfectus fuit, cum Manlienem tenderet, vt litigiosæ cuiusdam à se cognitæ, & iudicatæ rei persequeretur extrema. Quod tam immane scelus, atque in omni vita inauditum, Ioannes Petri Caluilius, potens, & factiosus homo commisit: qui rei iudicatæ stare ostenderat non placere. Eoque maior illius audacia, & maiori supplicio digna, visa est, quòd in totius Regni conspectu (Cæsaraugustæ enim eo tempore Comitii habebantur) tantum virum necare ausus fuisset. Cæsaraugustam verò ipsius opidi fines attingunt. Quamquam autem illico ingens Comitiorum motus, & ipsorum Ordinum concursus, istius sceleris vindex, factus fuit: verum tamen ii impetus fuerunt inanes. Interfectores enim statim aufugerunt. Neque vero adhuc quas dependerint pœnas, inueni. Denique Ann. ∞ CDLXXVIII. cum iam Iustitiatu hic in exitu esset, insignem illam Marchionis Oristanni bonorum omnium fuisse factam apparet, contendente Rege, Magistratus verò auctoritate interposita, proscriptionem. Atque eodem ipso Ann. Chr. ∞ CDLXXVIII. exeunte, vt conicio, ab hoc Ferrario Iustitiatu depositus fuit, statimque Ioanni Lanuzæ, illius filio, tertio loco nato, eiusdem Ioannis Regis beneficentia, delatus. Qua de re scio aliter Suritam scripsisse: & me etiam aliquando, Archiepiscopi nostri Ferdinandi monumenta sequutum. Sed nuper in publicis ipsius Magistratus Commentariis, Ianuarii mensis sequentis anni, Ioannem Lanuzam filium, Iustitiam Aragonum sæpius nominatum, iuridicundo præfuisse obseruavi. Neq; tamen exploratius in eis quidquã inueni, tametsi quæq; potui, scrutatus sum. Sed vt vt se res habeat, hoc ibi certum ponitur, videlicet: *Die nona mensis Ianuarii Ann. Chr. ∞ CDLXXIX. interfuit in Consilio dominus Ioannes de Lanuza; Iustitia Aragonum: & hoc fuit primũ consiliũ dicti domini Iustitiæ.* Vnde sequi mihi necessario videtur, anteriori anno exeunte fuisse ab hoc Ferrario Magistratum depositum. Et verò ex Agnete Garautia, quam duxit vxorem (erat autem illius Aluari Garautii, cuius meminimus, & Violantis Lanuzæ filia) vnica filiam; ac tres filios suscepit: D. Dianirã nẽpe Lanuzam, quæ D. Petro Lunæ, primario viro, Illuecæ dominatori nupta fuit; Martinum Lupi Lanuzam; Ferrarium; & Ioannem Lanuzam, quem paulo ante diximus, parenti successisse. Ac Martinus quidem, filius maior natus, Bardallurenensis, ac Placentinæ ditionis institutus heres, fuit omnino fortissimus, & clarissimus vir. Ad cuius postea filium Ioannem idem iste Magistratus peruenit. De quibus infra dicendi locus erit, cum de iis, qui interpositi fuerunt, pauca dixerimus. Ferrarius autem, Azayllia, & Cosculluelæ dominatum tenens, D. Mariam Lunam, D. Ioannis Lunæ, Villæ felicis dominatoris, & D. Angelinæ Cosconia filiam, vxorem duxit. Quæ verò de Ioanne Lanuza, tertio filio, dicenda sunt, proximo, & continenti sermoni reseruabo: tantum est enim propositum mihi colligere eos, qui hoc sunt functi munere apud nos.

XLIIII.

IOANNES LANVZA I.



ITA QVE in paternæ quasi hæreditatis partem Ioannes hic Lanuza; cum primum pubesceret, vt in iisdem Commentariis scriptum est, Ann. ∞ CDLXXVIII. exeunte, Iustitiatum iniiit, viuo adhuc Ioanne, sed iam extremo pene spiritu confecto, Rege: vt idem prope annus, ac mensis ferè, qui ipsius vitæ finem fecit, dedisse huic Iustitiæ istius muneris initium videatur. Superior autem Ferrarius Iustitia ita bona sua partitus est cum filiis, vt duobus aliis grandioribus singulas eas, quas diximus, ditiones legaret: huic autem Ioanni, qui minor natus fuit, auita illa, *de Escuer, Arguisal, & Essundebassa*, oppida relinqueret. Et eidem quoque hereditatis loco curauit, & obtinuit, vt amplissimum hoc à se depositum munus mandaretur. Neque vero inferior, quàm pater, fuit nominis splendore, aut virtute: quin certè laudibus iisdem ornatus: honoribus autem eò processit, vt & parentem suum gloria superarit. Etenim cum in Iustitiatu gerendo magnam præstan-

tis viri speciē indicaret, eāq; inesse in se solertiā, quæ esse posset ad res maiores obeūdas
 fatis: interuallo nec longo interiecto, munificentissimo decreto honestatus, summo cū
 imperio ad Valentinum Regnum, ac Cathalonix deinde Principatum Prorex missus
 fuit. Atque eodem profus munere, & Admirantis simul in Siciliensi Regno perfunctus
 postea, visus est certè, cum militari fortitudine domesticam prudentiam adæquasse: nā
 multa fecit & in bellicis, & in ciuilibus rebus præclara, quæ illius, tametsi mortui, viuam
 tamen semper memoriam tuebuntur. Quæ verò ea fuerint, non est mihi propo-
 situm enarrare, cum extra Iustitiatum gesta fuerint. Ac vix quidquam in eum incidisse
 memoria dignum comperio, quod obseruem. Hæc enim tempora planè nobis tran-
 quilla fuere: & verè vt dicam, actiones omnes tum Catholici Regis Ferdinandi, qui
 cum hoc Iustitia fuit ætate coniunctus, tum Caroli V. Maximi, Imperatoris; ac Poten-
 tissimi Regis nostri Philippi, ad quos gradatim ipsius Ioannis II. Regis hæreditas omnis
 peruenit, Magistratū hunc otiosum reddiderunt. Nā quisq; eorū p singulari sua beni-
 gnitate videtur, certatim quasi, nō ad turbandā, sed ad tranquillandā Rēpub. cucurrisse.
 Cū verò Catholicus Rex, postquā Ioannes pater interiit, gubernacula nostra pren-
 dere concupiuit; fidem suam huic Iustitiæ, Reipub. nomine, A. D. IIII. Kal. Iul. ciuf-
 dem Ann. Chr. ∞ CDLXXIX. se nihil contra patriæ iura facturum esse, solito more,
 1479 interposito iureiurando deuinxit. Et illud idem similiter Ann. Chr. ∞ CDXXCI. tum
 1481 idem Rex, tum Isabella vxor, pro Ioanne filio, Asturiarum, & Gerundiæ Principe, illi-
 us tutores adscripti, quod puer infans esset, sponderunt; quando illum futurum co-
 1485 rum heredem à nostris acclamandum decreuere. Cumque Ann. Chr. ∞ CDXXCV.
 interuenisset ille, quem retulimus, de Sancti Inquisitoris morte grauissimus casus: Iu-
 stitia hic clarissimi iurisiurandi princeps fuit, quod quatriduo post in Templo maximo
 à Magistratibus vrbis, sollempnibus verbis, factum est: quoniam quidem ad eam, quæ e-
 rat Catholicæ Fidei, causam non minori studio, quā ad animarum salutem incum-
 bere oportere iudicauit, iamque Sanctissimum ipsum Inquisitionis Officium (quod tūc
 in Remp. ad Iudæorum delicta comprimenda inducebatur) & Magistratuum omnium
 potentia, & priuatis singulorum præfidiis fultum esse. Neque enim pro illius statu Iusti-
 tia hic tunc solam Magistratus opem, sed & priuatas suas, suorumq; fortunas, auctori-
 tatem, gratiam, & copias spondit. Atqui eundem aliquandiu constat simul eodem tē-
 pore & Iustitiatu ipso, & singulis aliis muneribus fuisse perfunctum. In Valentiam siqui-
 dem circiter Ann. ∞ CDXCII. Proregem missum: post autem aliquanto, in Cathalo-
 1492 niam: anno verò ∞ CDXCV. amplissima illa duo, quæ paulo ante diximus, Siciliensis
 1495 Regni munera obiisse. Sed Iustitiatum suum nequaquam Annum ∞ CDXCVII. exce-
 1497 sisse, in Magistratus Commentariis, quos dudum peruolutaui, certum inuenio: eius au-
 tem vitam longiùs productam.

XLV.

IOANNES LANUZA II.



1498

NAM in Magistratus Tabulario, in quo dicti Commentarii sunt
 reconditi, sic comperi librum inscriptum. *Liber primus consilii ma-
 gnifici, & circumspēcti viri domini Ioannis de Lanuza iunioris, Militis, Sere-
 nissimi domini Regis Consiliarii, ac Iustitiæ Aragonum, de Anno Christi. ∞
 CDXCVII. In his verò Annorum, qui antecesserunt, Codicib. quo-
 rum plurimi exstant, Ioannis Lanuzæ Iustitiæ Aragonum expressum
 nomen, ac sæpius repetitum in ipsis Diariis inuenitur. Quod ad su-
 periores Iustitiam referendum esse, aperta res est. Atque inde etiam colligitur, vno,
 & eodem tempore, & Iustitiatu, & Regiis aliis muneribus potitum fuisse. Hæc autē tati-
 ta nominum similitudo non paruam creat in horum Iustitiarum annotandis tempo-
 ribus confusionem. Quæ de ipsis enim monumenta loquuntur, ac iidem ipsi, quos dixi,
 Commentarii, semper Iustitiæ Aragonum nomen non exprimunt: aut si fortasse expri-
 munt, nequaquam semper iis, quæ nos adiicimus, signis, quasi articulis, posteriorem
 hunc Ioannem à superiore discernunt: quibus facillimè ea omnis confusio tolli possit.
 Vnde fit, vt quæ personis distinguuntur, nominibus interdum confundantur: atque vt
 tametsi singula facta fidenter obseruentur, ad quem tamen eorum referenda sint, non
 ita queant fidenter annotari. Sed maiore laude aliis in rebus, quā in hac vna enu-
 cleatè easdem perscribendi, nostra semper omnis versata est antiquitas. Hanc autem à
 me*

me nunc adhibitam vniuscuiusque eorum temporis notationem, exploratam possumus habere, vt coniectio. Ingenuèque fateor vulgarem eam, quæ hæcenus versata est apud nos, quæq; tum dictum Archiepiscopum Ferdinandum, tum alios, quos sum sequutus, decepit, in me facilius, quàm debuerat, cum primum illos edidi Fastos, irrepisse. Apertè itaq; ex dicti codicis inscriptione colligitur, iam dicto Ann. ∞ CDXCVIII. superiorem Ioannem Iustitiatu abiisse: hunc autem in illius locum fuisse successum. Junior autem propterea dictus est, quod superioris Iustitiæ filius esset, è nobilissima D. Beatrice Pimentelia vxore, procreatus. Quod si anteriores, ambo, ipsius scilicet pater, atque auus, tantum, quantum supra dixi, omni genere laudis floruerunt: nequaquam Iustitia hic degenerauit ab eis: quin si vita sibi suppeditauisset; ad easdem ipsas, ad quas pater, fortunas, æt maiores fortasse peruenisset. Sed vterque eorum cecidit in cursu: pater quidem, Neapolitanus Prorex, Guntisalui illius Ferdinandi Cordubæ, clarissimi, summi, ipsoque nomine dignissimi imperatoris, loco designatus: hic verò Ioannes filius; cum in patris locum Prorex etiam in Siciliam mitteretur. sic iam ad paternam gloriam per eosdem ipsos gradus ascendebat. At verò in gerendo Iustitiatu omnino fuit autam ipsam laudem consequutus. Prudens namque habitus est, industriusque in agendo; maximi animi, summi consilii vir; conseruandæque Reipub. studiosus. Catholico autem Regi acceptissimus fuit. Cùmque paulo ante, quàm Magistratum iniret, Ioannes Princeps Salmantiæ obiisset sine prole, quam obrem iure, futura illius hereditas ad Isabelam sororem, Portugaliæ Reginam perueniebat, quæ Catholicorum Regum grandior filia fuit: parentes eam, virumque Emanuelem, futuros Reges à Castellanis viris saluari, Toleti Comitibus institutis, impetrarunt. CæsarAugustam inde confestim aduenientes, indictis etiam Comitibus, Iustitia hoc assidente, contenderunt, simillimam nostrorum Ordinum auctoritatem ad eundem istius hereditatis exstare. Nostri tamen; ne incautè quid agerent, in ea, quæ huiusmodi de re memoriæ prodita essent, inquirere cœperunt. Quod Catholica Regina visa est ægrè ferre. Sed cum interea dum hæc agerentur, Emanuelis vxor, Augusti mense iam dicti Anni ∞ CDXCIX. Michaellem filium peperisset: huic nostri statim, quam Castellani parentibus dederant, fidem de futura successione dederunt, sollempni religione obligatam; prius tamen solito cum auis Regibus icto fœdere; quibus Iustitia iste ad eam rem, quemadmodum cum Ioanna Principe factum fuerat, ipsius tunc nati nepotis tutelam commendauerat. At Michaelis mater quàm mox tunc interiit. Nec Michael ipse biennium plus vixit. Quapropter in destinatum hanc, desponsamque ipsis hereditatem auspiciò sanè vocata fuit Ioanna, Catholicorum Regum secunda filia: quæ Philippi, Archiducis Austriæ, Maximiliani Imperatoris primogeniti filii, vxor erat. De quibus Iustitia idem iste etiam, vt assolet, A. D. VI. Kal. Nouemb. Ann. Chr. ∞ DII. publicam fidem, de legibus, ac libertatibus seruandis recepit, priusquam ad eos publica rogatione, & consilio futura ea successio deferretur. Quinquennio autem post, Anno Chr. ∞ DVII. Iustitia hic, paterq; ipsius, ambo siquidem paucis interpositis diebus, Neapoli obierunt, in aperto eo ad maiores honores cursu, quem dixi. Inde eorum cadavera adducta fuere in patriam quamcitò, & in nobilissimo sacello, quod sanctissimam Virginis *de Pilari Capellam* contingit, constituta: vt & ipsæ eadem scopulosi, & infesti inferi Maris vndæ visæ equidem sint; diu pati non posse, quos viuentes ad tantam laudem, & gloriam virtus extulerat; mortuos iam tanto honore optimæ istius sepulturæ carere. Ex nobilissima vxore, D. Ioanna Rocabertina, Ioannes hic II. vnicam filiam reliquit, D. Mariam Lanuzam; quæ D. Petro Martini Lunæ, primario nobilissimo viro, Moratæ nuper Comiti, nupta fuit: eorumque deinde vnica etiam filia, D. Maria Luna illustrissimo Sastagensi Comiti collocata; ad quem iure horum Iustitiarum amborum communis peruenit hereditas bonorum, & gloriæ. Et iisdem ferè temporibus quibus hic Iustitia, sed longe maior natu, apud nos floruit Alfonso Lacualleria, interpretis iuris præclarus: cuius ea ætate tam magnum nomen in patronis fuit, vt ad munus Procancellarii gerendum idoneus haberetur. cui tandem à Catholicis Regibus præfectus fuit. Atque eidem proxime adiunctus, ætate tamen inferior, in publicis iudiciis versatus est, Michael *del Molino*; non tam communis iuris, vt accepimus, quàm priuati nostri peritus vir. Cuius illud exstat, ad iudiciorum certamen opus vtilissimum, *Fororum & Obseruantiarum Aragonum Repertorium*, inscriptum: à quo fateor me sumpsisse multa; tæ si negarem, fateri cogerer surripuisse. Nec dubito præteritos à me esse nonnullos, in ipsa iuris ciuili scientia præstantes; & fortasse fuisse eosdem ipsos, quos retuli, clariores, quàm quoquomodo à me inducti sunt. Sed hoc quidem ignoratione. Nil enim scribi potest de iis, de quibus ipsorum nulla, aliorum verò pauca admodum monumenta loquuntur.

IOANNES LANVZA III

1507



Ceterum eodem Ann. Christ. ∞ DVII. hic Ioannes Lanvza III. Iustitia factus fuit. Antecedentis autem Iustitiae frater patruelis erat patre nempe natus, Martino Lupi Lanvza, Ferrarii I. grandiori, vt diximus, filio: quem clarissimum etiam, ac fortissimum virum fuisse constat. Nec vellem sanè, dum tantopere laudo hos Lanvzas, ne fingi videantur hæc, vt à me quodammodo dicantur ita, ad propositas nunc mihi singulas eorum narratiunculas illustrandas. Res tamen sic habet, vt non tam digne, ac merentur, eos à me esse existimem commendatos. Ac istius quidem Martini nota est valde excelsi, atque inuicti animi magnitudo, virtutisque præstantia; eaque publicis literis testata satis: in quibus Rex Ioannes II. cuius ætate fuit, tantum ei laudis impertit, quantum nemo tribuere alteri in comunicanda gloria debuisset, nisi eadem ipsa iusta gloria verè illius virtuti, tâquã honestissimus fructus, deberetur. Eum siquidè prodit assidue secum versatum in militia, magnoq; sibi & in periculis adiumento, & solatio in laboribus, & gratulationibus in victoriis fuisse: atq; Cathalonico bello (quã tandem prouinciam in militari labore totã peragrauit) aliquãdo eundem, non aliorum militum fortitudine, sed sua eximia virtute, ac præstantia manu confertum quendam Signiferum hostem in ipsius Regis conspectu iugulasse. Quæ tanta illius virtus vt clara, & illustris maneret in posterum, ex eaque exstaret generi, ac nomini suo perennis aliqua gloria constituta; ampla rogatione Rex detulit Martino, ac suis, vt priuata familiaris suæ Insignia gestarent cum clarissimis Regiis Insignibus implicata: quasi, insigni ea Insignium permissione, Rex duceret, ipsis rebus communiter gestis, Martinum ipsum penè simul secum triumphare fas esse. Et eum sane permultas res magnas, sine Ioanne Rege in eo bello gessisse constat: Regem sine ipso vix vllam. Itaque de præstanti illius virtute verè quidem affirmari potest, ad eum ex bellica laude neminem vnquam suorum aspirasse; suosque omnes habere in eo domesticum ad imitandum exemplum, illustre, & præclarum. Ex iis igitur continuis honoribus familiaris suæ, maiorumque suorum, hic Ioannes quodammodo iure visus est ad hoc munus gerendum accessisse. Cumque illius nomen, propter memoriam patris, in splendore esset (eum namque Martinus procreauerat filium ex vxore, quæ *D. Grayda de Torrellas, & Perellos* dicta fuit) & ipse quoque cognitus est, magnus, & excelsus homo ad honestatem, ad temperantiam, ad fortitudinem, ad integritatem, & fidem; sic denique ad virtutes omnes fictus à natura, vt quouis honore dignus, etiam sine vlla maiorum commendatione, haberetur. Istius autem præstantiæ suæ priuatus magna signa dedit; sed in Magistratu maiora: & verò præcipuè iis

1510

1519

1528

Comitiis, quæ eo Iustitia habita fuerunt Ann. Chr. ∞ DX. ∞ DXIX. & ∞ DXXI. x. posteriora duo, à Carolo V. priora verò, à Catholico ipso Ferdinando Rege. In cuius locum Carolus ex filia nepos successus fuit; & vna cum Ioanna matre eodem Ann. ∞ DX. x. à nostris Augustissimus heres acclamatus, de eo, vt moris est, à Iustitia hoc prius recepta fide. Neque tamen æquum esset hoc loco, de Antonii Augustini, Gul. F. Ant. N. clarissimi Iurisconsulti, Catholici Regis Consiliarii, integerrimi, ac præstantissimi viri, laudibus silere, qui prioribus Comitiis interfuit, cum Procancellarii ipsius Regis personam sustineret, fuitque Illustrissimi, ac Reuerentissimi Ant. Augustini, Tarraconensis Archiepiscopi, pater: nam vt ceteri ex patribus, sic iste, qui tantum illud lumen progenit, ex filio est nominandus. Is igitur Procancellarius magno vsui Reipub. fuit in iis rebus, quæ tunc sese obtulerunt, transigendis; & in eo munere gloriam illam adeptus, quam nescio, an post fuerit quisquam consequutus. Etenim non apud eam solum Citerioris Hispaniæ partem, quam Aragonii imperii fines circumscribunt, supremum illud in ipsius Catholici Regis Senatu iudicium exercuit; sed apud Neapolitanum, & Sicilia Regna, aliarumque Insularum, in quas iidem ipsi fines protenduntur: præterea tum ad Galliciæ Regem, tum ad Iulium II. Pont. Max. grauissimis de rebus decretus fuit legatus: ipsiusque deinde Caroli V. Regno, eodem Procancellarii munere gloriosè perfunctus. Ac ne quid prætermittamus, quod videatur ad honorem illius clarissimi viri pertinere; cum aliquando Reipub. male actæ insimularetur, in Septimancam arcem, graui

custodia

custodia seruandus, missus est. Insequenti vero anno, Regni summam D. Francisco Ex-
 imini Cisnerio, Archiepiscopo Toletano, moderante, vadibus datis, custodia abiit: &
 honori suo consulens, de Archiepiscopi voluntate, qui primo quoque tempore postquã
 Remp. gerendam suscepit, ipsius Antonii causam terminandam curauerat, ad Belgas
 concessit, Caroli cognitionem imploraturus. Cumque totius litis bene instructus
 iudex, & ante actã vitæ testimonium, sigillo Regio obsignata, ab eodem Archi-
 piscopo Toletano, aliisque supremi Ordinis iudicibus ad Carolum mitterentur: causa
 Ioanni Saluagio Cancellariæ præfecto; Garciæ Padilliæ, viro optimo, & integerrimo,
 Commendatario Calatrauensi maximo: Montalto Regenti; Iodoco Fisci Aduocato;
 10 viris prudentibus, & iuris vtriusq; apprime consultis, iterum inspiciẽda tradita fuit. Qui
 accuratè litem retractantes, rursusque Antonio facultatem concedentes alia in sui pa-
 trocinium allegandi, cum nihil ille amplius adiceret, prima scilicet, quæ apud Hispaniã
 facta fuerat, defensione contentus; viri optimi innocentia perspecta, omnium iudicum
 calculis absolutus; Brusellis in totius Aulae Palatinæ conspectu, sententiam dignitatis,
 & honorificentia plenissimam reportauit Ann. Chr. ∞ DXVI. IX. Cal. Octobris. Quod
 tum Archiepiscopo, tum aliis supremi Ordinis Iudicibus, qui illius integritatem, & præ-
 stantiam satis cognitam, & probatam habebant, gratissimum fuit. Nec verò huiusmodi
 honorum amplitudine, tametsi clarissima per se ea, ac pulcherrima quidem monumen-
 ta sunt, iam ille eget ad sui nominis memoriam propagãdam. Habet aliud maius, & cla-
 20 rius monumentum; quod filium, ad tantam laudem natum suscepisset: illum ipsum nẽ-
 pe Archiepiscopum Tarraconensem; cuius nos honore ornari, dignitateq; augei non
 solum omnes eius studiosi existimamus, sed & illud idem tota hæc nostra regio, ipsius
 natalis sedes, atque Hispania cuncta arbitratur. Cui, quod mirari satis vix queo, Roma-
 nam antiquitatem tractanti Italia ipsa cedit: cuius admirabilem quandam, incredibili-
 lem, ac penè diuinam in antiquis legibus interpretandis scientiam omnium mortalium
 fama percelebrat: cui incorrupto totius Orbis iudicio, ipsorumque doctissimorum vi-
 rorum inter ipsos concessu, tributum est ita, vt cum immensam illius aciem ingenii ta-
 citi omnes admirentur (nam quis hoc non facit?) eum in omnibus scriptis, omnique
 30 literarum varietate non modo sibi ipsis, ac iis, qui hodie viuunt, sed & iis, qui multis ante
 sæculis fuerunt, libenter antepoant: cui denique nullus honos tribui, non debitus, po-
 test. Atque hæc omnia, tametsi summa sunt; longè nimis vitæ suæ integritas vicit: iam vt
 tanto Pastore Tarraconensem Ecclesiam potuisse frui, inuidendum sit; iactura verò,
 quæ illius interitu vniuersæ Reip. facta est, vix consolabilis videatur. Mihi vero in gra-
 ui isto casu dolendum magis, quod eum amiserim, ad quem, tamquam ad mercaturam
 bonarum artium sæpius me fuisse profectũ præmefero, neque tamen inanem rediisse,
 cum ab eo tum plurimis in rebus doctior, tum ad peruulgandum hoc opus audacior fa-
 ctus sim. Sed huiusmodi meritorum erga me gratissimam, quamdiu vixero, memoriam
 conferuabo. Verùm necesse non est, vt summum hunc virum, viuorum, & præsentium
 attestante iudicio, commendemus. Quamobrem præstat me tacere: ne in eo laudando
 40 sermo noster ipsius oratoriæ vbertatis siti exarescat. Vt ad Iustitiam ergò redeamus, ad
 sui generis splendorem hoc habuit illius Iustitiatus insigne: quod A. D. xvi. kal. Iun. An.
 ∞ DXX. Ioannes Lanuza alius, Aragonum Prorex constitutus fuit. Sic cernimus Lanu-
 zarum gentem, vno, & eodem tempore, duplici apud nos decore cumulata: cum alter
 amplissimum Prorege munus, alter Iustitiatus, quasi pro ipso Regno, personam sustine-
 ret. Nam & is fuit istius Iustitiæ gentilis. Qua tamen cognatione teneretur, non compe-
 ri. Verum Iustitia ann. Chr. ∞ DXXXII. A. D. V. kal. Decembr. mortuus est: & in superio-
 rum Iustitiarum ad Virginis ædem conditus sepulchro. Illius fratres fuere: Claudius Lanu-
 za; & Hieronymus Lanuza, Pinnatensis Monasterii Abbas. Sorores vero: D. Grayda
 Lanuza: & D. Martina Lupi Lanuza: hæc Francisco Ferdinandi Herediæ, Governatori
 50 Aragonum nupta, de qua mox dicemus; illa autem Vgonis Vriesii, Ayeruii dominato-
 ris, vxor fuit. Istius autem Iustitiæ, D. Beatrix Espes, dicta; fuit ea quidem lectissima, &
 spectatissima femina. Filii autem: Ferrarius; Ioannes; & Martinus. Filia, D. Grayda itidẽ
 vocata, D. Francisco Borgiæ, nobili viro Valentino nupsit. Filiorum, posterior
 Mediolani obiit; priorum autem vterque Iustitiatum adeptus est:
 sed interiecto alio, qui huic Ioanni III. con-
 tinenter successit.

XLVII.

LAVRENTIVS FERDINANDI HEREDIA.



1533

1547

ATVERO is fuit, Laurentius Ferdinandi Heredia, Francisci Ferdinandi Heredia, & D. Martinæ Lupi Lanuzæ, superioris Iustitiæ sororis, ut dictum est, filius: vir amplissima familia natus: summa probitate, singulariq; fide præditus: integer; prudens, ac tū domi nobilis tū apud Sardos (ad quos deinde se contulit) gratosus. Iustitiatū inuit A.D. 10 VI. Kal. Maii Ann. Chr. ∞ DXXXIII. nam sic est in illius Commentariis scriptum: eoque postea se abdicavit Ann. Chr. ∞ DXLVII. ut ad Ferrarium, auunculi filium grandiozem, qui ē pueris excesserat, deferretur. Sic Lanuzarum genti redditus fuit gradus istius Magistratus, & honos. Laurentius autem Prorex in Sardiniam missus, maximis in rebus ibi fuit: ut non ita sibi multum sit ex Iustitiatus laude repetendum. Nullus namque similem Præfecturam, in Sardinia vniquam accepimus fuisse gratiorem. Et Iustitiatus ipse non obscurus fuit: ea autem re clarior quod Ann. ∞ DXLII. Philippus noster, à Regni Ordinibus Caroli patris salutatus heres, in istius Iustitiæ verba iuravit, se patrias libertates, ac leges perpetuò seruaturum spondens. Cuius promissi constantiæ, otium, quo nos fortunam regimus, ac status, quem tenemus, indicio esse potest: cum æquitate, ac iustitia præceptrice, in summa tranquillitate positi viuamus. Vnde fit, ut cū omnia istius nostri clarissimi, ac præstantissimi Regis consilia, & facta ad publici semper salutē referantur, Iustitiatus hos omnes, videamus otiosiores, quàm alios, existisse: nobisq; etiam ob eā ipsam causam necesse sit, singulas eorum narratiunculas breuioribus, atq; angustioribus verbis circumcludere, cum ceteroquin vnusquisq; illorum verissimis, ac iustissimis laudibus abundarit. Laurentius ergo, deposito Iustitiatu, in Sardiniam profectus est cum vxore D. Anna Albione: vbi nulla relicta prole mortem obiit Ann. ∞ DLVI. Callari iacet sepultus.

XLIX.

FERRARIVS LANVZA II.



1547

1554

LAURENTIO Ferrarius successit; natura mitis, comis, ac humanus; sed qui tamen magnam quoq; fortis, & constantis viri specie præ se tulit. Hic Ioannis Lanuzæ III. filius erat, Ferrarii I. ut paulo ante diximus, pronepos. Cuius haud nominis solā, sed similitudinē quoq; virtutum arripiens; & fama populari eam, & vera bonorum laude est metitus. Incredibile est enim, quàm fuerit omnibus illius opera grata, & iucunda. Sed in gloriæ cursu confedit. Etenim cum A.D. IV. Non. 40 Maii ipsius An. Chr. ∞ DXLVII. ut iisdem in Commentariis notatur, Iustitiatum inuisset, Prid. Id. Mart. An. Chr. ∞ DLIV. ætate florēs, ingenio, & amicis, mortuus est; & in gentilitio eo tumulo, quo pater, collocatus. Cōnubii expers decessit; postquam in Comitibus, superiori Anno Montisoni habitis, fecerat ille quidem officio cumulatus: è satis.

XLIX.

IOANNES LANVZA III.



1554

1588

JAM tandem ita traxit temporum ordo sermonem, ut ad Ioannem Lanuzam III qui nunc Iustitiatum gerit, venerimus. Nam statim ipso Ann. ∞ DLIV. ab eodem Carolo, cum apud Belgas esset, A. D. XVI. Kal. Maii, in Ferrarii proximi, germani fratris, locum successus fuit: ut ad quem mæror illius morte veniebat, ad eundem quoq; amplissimus iste honos perueniret. Atque ab eo vsque ad hoc tempus ipsius dignitate, magno, quem videmus, applausu, prudentiaq; & integritate perfungitur. Inter ceteras autem illius virtutes, quibus maioribus suis sic æque responderet; hæc certe sibi vel maximæ laudi esse potest; quod toto animo, ac

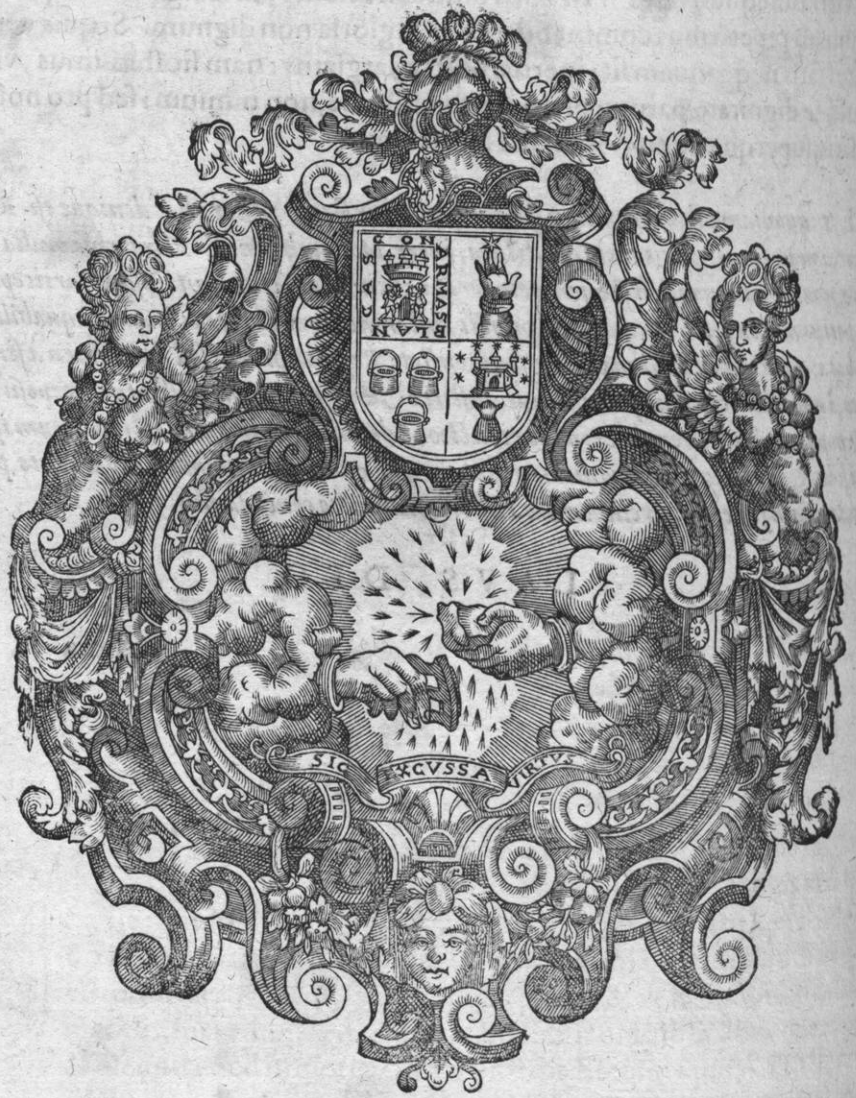
mo, ac mente in eam curam incumbat, ut à suis Locumtenē ibus, quibus ea istius muneri pars est concessa, ius omnibus semper æquabiliter, ac diligenter dicatur. Sed taciturnitatem me præstat experiri, cum de illius sedulitate, diligentia, ac studio, fideque in Rempub. tacita eius grauitas, & amplitudo aperte loquantur, neque orationis meæ ornamentum desiderent. Enim veto illud ego fidenter Ioanni Lanuzæ, grandiori eius filio, quem ex nobilissima vxore, D. Catharina Vrrea, demortui Arandensis Comitis sorore, suscepit, denuntiabo, quandoquidem insigni, ac singulari Regis nostri beneficentia dudum, futurus post patrem Iustitia designatus est; illustrem, ac latam ad bene gerendum patere sibi in tanto hoc Magistratu viam, cum ea sit stirpe profectus, quæ à tam retro longe repetito initio, gloriosum id ipsum iter, apertum demonstrarit.

Itaque Magistratum hunc, post captam Cæsaraugustam urbem, vnde quinquaginta viri consequuti sunt. In quos omnes si attente, & diligenter inquiramus; vix quemquam reperiemus commendatione, & gloria non dignum. Si quis vero fortasse laudatus satis nequaquam sit; inertix nostræ largiatur: nam sic statuimus, ut pro vniuscuiusque dignitate, parum; pro nostra voluntate, non nimium; sed pro nostra facultate, satis, superque de eis nos dixisse arbitremur.

ET quoniam ad perorandum spectare videtur sermo noster: hæc denique est Reipubl. qua fruimur, à maioribus nostris ratio constituta, inter Monarchiam, & Polyarchiam alia quædam interiecta noua, vnam quasi in speciem temperata, vicina ambarum, vtriusque particeps, vel vtriusque potius non expers; tanquam ad puncti instar medium expetens locum, æquabiliter vndiq; conglobata: quæ cum ex Regibus, & legibus constet; Regibus paret: sed quæ tamen à severo eorum imperio, à quo mænibus vix potuissimus, Iustitiæ Aragonum Magistratu interposito, tutos nos reddit: populumq; ac Regem hac vna coniunctione deuincit, ut in omni actione secum ipsa consentiens, à solis legibus Regum benignitate regatur. Quæ vero de huiusmodi argumento plura scribi possent, iam iam fas erit, ut reliquorum Historicorum otio concedamus.

L A V S D E O.

Aaaa 3



ANT. AVGVSTINVS

Archiepiscopus Tarraconens.

HIERON. BLANCÆ S.



QRATVLOR tibi in primis, vt debeo; quod Historici nostræ Reip. nomē, atq; splendorem, Hieron. Zuritæ suffectus, magno consensu suffragantium Patrum, & totius Ciuitatis approbatione fueris adeptus. Mihi autem valde gaudeo, quod illi, quem magnopere dilexi propter eius insignes animi dotes, & amicitiam non vulgarem, tu quoq; successeris; qui neq; in me amando, neq; in Latina historia scribenda ei cessurus esse videaris. Commētariorum tuorum ingens volumen libentissime perlegi, tum quod tua sint, quem magnopere diligo, tum quod de his rebus agatur, quæ ad patriæ dignitatē, ac decus maxime pertineāt. Naq; si te ab eorum editione deterrerem, ingratus in patriam, ac tuæ gloriæ inuidus iudicaretur: cum laborem istum tuum facile omnes probaturos sperem, futurumq; vt quæ de insigni isto Magistratu, Iustitiæ nomine, magno Dei munere nostris ciuibus concessio, diuinæ appellatiōe insignito: Deus enim ipsa iustitiæ recte appellatur, non tantum iustus; vt vera sapientia, non tantum sapiens: scribere es aggressus; & peregrinis hominibus & vero præcipue nostris ipsis ciuibus gratissima sint. Non enim Ephori Lacedæmonis, aut Tribunicia potestas Romanis magis aut grata, aut utilis fuit, quam in ista Vrbe est publica istius Magistratus tutela. Quare noli amplius differre, quin ea quamprimum manibus omnium terantur, vt ad patriæ nostræ ornamentum, nouum hoc tuum, graue tamen, & vtile, scriptiōnis genus accedat. Quod vero de laudibus Cæsaraugustanæ istius Vrbs, & de veteribus Pontificibus eiusdem, si quid ex antiquis scriptoribus, aut ex actis Conciliorum, aut aliunde aliquando collegerunt, ad te quamprimum mitti desideras, pauca quedam his litteris, licet fortasse, nocturnas, quod aiunt, Athenas, & quæ tibi sunt notiora, perscripsi. Atq; vt omitterem, quid C. Plinius de Cæsaraugustana immuni colonia, olim Salduba dicta, & de Conuentu amplissimo scripserit; Strabo quoq; eandem laudat, habereq; togatos ciues ait, nihil ex veteri Celtiberorum contumacia, atq; duritia retinentes. His addit Pomponius Mela: Urbium de mediterraneis in Tarraconensi clarissima fuerunt, Pallantia, & Numantia; nunc est Cæsaraugusta. Vixit autem Mela Tib. Cæsaris, Caligulæ, & Tib. Claudii temporibus, & in Hispania natus est. Quod vero ex verbis Mela elici non nemo putat, easdem esse Numantiam, & Cæsaraugustam, irridendū magis, quam improbandum est; cum Strabo inter eas DCCC. stadia collocet. Venio nunc ad laudes sanctissimorum Virorum: laudari enim à laudato viro, vt tu optime in huiusce operis initio dixisti, maximum est; idq; cum sit ob religionis cultū, longe præstat. Ex his primus est, Cyprianus Carthagenensis Martyr lib. 1. Epi. 4. quam cum multis Episcopis scripsit Felici presbytero, & plebibus consentientibus ad Legionem, & Asturicam in ea postquam Felicis, & Sabini Pontificum mentionem fecisset, ait: vtq; alius Felix de Cæsaraugusta, Fidei cultor, ac defensor veritatis litteris suis significat. Proximus huic, longo sed proximus intervallo, sit Prudentius, qui in libro de Coronis, Encratin, & Socios XVII. Martyres, & duos Confessores, Caium, & Clementem laudans, Cæsaraugustam appellat, plenam domum magnorū Angelorum, eamq; præfert cæteris urbibus, quod tam multis ornetur corporibus Sanctorum. Ex eadem Vincentium fuisse Martyrem tradit, & domum infulatā sacerdotum Valeriorum, hoc est, eius Vrbs Pontificum. Constat autem multorum testimonio Valerium, Dei confesorem, Episcopum fuisse Cæsaraugustanorum, eiusdemq; Diaconum Vincentium. Sed & in Concilio Eliberritano Valerium, eiusdem vrbs Episcopum, subscripsisse nouimus, anno Christi plus minus CCCXXV. Sic duos possumus post Felicem Episcopos Valerios numerare. Ipsa vero vrbs laudatur carminibus quoq; duorum poetarum Christianorum, Pontii Paulini, qui postea Nolanus Episcopus fuit, & Ausonii Galli. His addamus Concilium Cæsaraugustanum contra Priscillianum, ex testimonio Sulpicii Seueri, libro posteriori extremo historie sacre, Anno plus minus CCCXXX. Fuit paullo ante Concilium Sardicense contra Arianos: in quo subscriptum inuenimus Castum Episcopum. Sic enim in veteribus libris est, non Costum, vt in vulgaribus, anno CCCXLVII. vt quidam putant. Post hæc inuenio cuiusdam Episcopi Cæsaraugustani fieri mentionem, tacito eius nomine, in epistula quadam Ascanii Tarraconens. Archiepiscopi ad Hilarium Pontif. Max. quæ in Concilio Romano est relata Anno, vt ex Consulibus apparet, CDLXV. Sed mox in Concilio Tarraconensi Vincentius eiusdem vrbs Episcopus subscripsit anno Christi DXVI. Non hic est Vincentius Arianus Episcopus, de quo Isidorus scribit. Ille enim temporibus Mauricii Imp. vixit; hic Anastasii, & Iustini. In veteribus collectionibus Conciliorum, post Tarraconense Concilium, Gerundense po-

situm est, habitum anno vertente. in quo septem ex illis Episcopis, qui in superiori Synodo fuerant, conuenerunt. in his Vincentius non est. Post Gerundense, Caesar Augustanum collocarunt XII. Episcoporum, quorum nomina scripta sunt; sed quibus Ecclesiis praesent, subtraherunt. Hi Canones scripserunt octo: ex quibus unus est à Gratiano relatus; Ne quis ieiunet die Dominica &c. de consecrat. dist. 3. Hi, qui putant hoc illud esse Concilium, quod Seuerus contra Priscillianum habitum dixit; sola duorum Episcoporum nominis similitudine ducuntur, & loci. namq; ille refert Idacium Emeritensem, & Ithacium incertae urbis Episcopum, in senos Priscilliano fuisse; contra quem, & socios Caesar Augustae Synodus habita est. in qua etiam Aquitanos Episcopos interfuisse ait; & in ea damnati absentes sunt, & contumaces Instantius, & Saluianus Episcopi, Helpidius, & Priscillianus laici, qui Damasum Romanum, & Ambrosium Mediolanensem interpellarunt, & ab eis fuerunt reiecti. Qui ex Hispania Episcopi interfuerint, non narrat. tantum Adyginum scribit Cordubensem ad Idacium retulisse Emeritensem, qui in eos est inuectus. In Conciliis editis bis Italia nomen scriptum est. id mutant in Idacium, & Ithacium: quod facile recipi posset, si caetera conuenirent. Nihil enim est in hac Synodo, quod cum alia Synodo consonet, quae in Aquis Calinis contra Priscillianistas habita est anno Christi CDXLVII. exstatq; coniuncta cum Toletano primo Concilio. Ea Synodus habita est iussu Leonis Pontificis, ut apparet ex epistula Leonis XCIII. ad Toribium Asturicensem; in qua etiam errores eorundem hereticorum damnantur. Isidorus in libro de Viris illustribus Idacium Lemicae urbis Hispaniarum appellat, & Vrsatium Episcopum eius socium; fuisseq; communionem priuatos, & in exilium missos, quod Priscillianum accusauerint coram Maximo tyranno, & damnatus occidi fuerit iussus. Sed aut in Isidori libro, aut in Seueri mendosa sunt nomina. Prosper Aquitanicus in Chronicis cum Isidoro facit, qui anno CCCXCII. eadem de Ithacio, & Vrsatio Episcopis ait. In Barcinonensi Synodo non edita Ioannes Caesar Augustanus Episcopus interfuit anno plus minus D XL. Eundem putamus in Ilerdensi Concilio cum Sergio Tarraconensi conuenisse. sed non recte in editis libris Ilerdense, & Valentinum ante Gerundense edita sunt, cum fuerit posterius dicto anno D XL. In Toletano tertio maximo Concilio subscriptio exstat Simplicii Episcopi Caesar Augustani. id habitum anno 1004. Reccardi Regis, Christi DXXXIX. Haetenus Gothi haeresim Arianorum tenuerunt: nostri tamen maiores Catholicos Pontifices habuerunt, ipsaq; ciuitas in Catholica religione perseuerauit. Hoc loco referri potest, quod Sanctus Gregorius Turonensis lib. 3. cap. 39. historia Francorum & Ado Viennensis aetate sexta in Chronicis, & Aimoinus monachus lib. 2. cap. 19. & 20. historia Francorum scripserunt de urbe Caesar Augustae à Francorum Regibus obsessa Childeberto, & Clotario, anno plus minus DXXXII. quae obsessio soluta est, data ab Episcopo stola B. Vincentii Martyris, quae Parisiis in Ecclesia eidem dicata posita est. Sigebertus Gemblacensis haec an. D XLII. refert. Inter Ioannem, & Simplicium, infelicem illum Vincentium Episcopum collocemus Arianum, aduersus quem Seuerus Malacitanus Antistes edidit libellum, ut Isidorus ait in libro de Viris illustribus, tempore Leonigildi Regis praearicasse testatur Rudericus Toletanus lib. 2. cap. 14. Post Concilium Toletanum, aliud Caesar Augustae Concilium habitum est anno VII. eiusdem Reccardi Regis. in quo subscribunt Artemius Tarraconensis, & alii XII. Episcopi. in quibus Simplicius est. nomina Urbium singularum omissa sunt. tres Canones ediderunt contra Arianos. Anno proximo Oscensis Synodus habita est. tamen in ea Simplicium interfuisse, nobis incertum est. Sed in Barcinonensi anno XIV. eiusdem Regis habita, Maximus Caesar August. Episcopus subscripsit. De Maximo Isidorus in extremo libro de Viris illustribus haec refert. Multa versu, prosaq; componere dicitur: scripsit & historiolum de his, quae temporibus Gothorum in Hispania acta sunt: multa quoq; alia scribere dicitur, quae nec dum legi. Isidorum Hispanensem & Maximum inuenio subscripsisse Toletano Concilio non edito, quod anno primo Gundemari Regis habitum est anno Christi DCX. Eundem Maximum in Egarenensi Concilio cum Eusebio Tarraconen. anno tertio Sisebuti Regis, hoc est, anno DCXIV. fuisse, vetus liber ostendit, in quo non edita Concilia, quae retulimus, Caesar Augustanum, Oscense, Barcinonense, Toletanum, & Egarense, conscripta sunt. Post Maximum, Ioannem, Braulionis fratrem, sedisse annis XII. B. Ildesonus in libro de Viris illustribus testis est, temporibus Sisebuti Regis, & Suintiliani. Patrem cum Olim monachorum appellat, & virum in sacris litteris eruditum, hilarem, & munificum; de Ecclesiasticis Officiis quaedam eleganter, & sermo, & oratione scripsisse refert, & de Paschali sollempnitate. Ioanni successisse Braulione testatur, qui XX. annos Episcopus fuit temporibus Sisenandi, Chintile, Tulcani, & Childasinti Regum. Ad hunc Isidorus librum etymologiarum extremo sua vita tempore misit: qui in eius vita fatetur se eum librum in XX. libros diuisisse: exstantq; initio eiusdem voluminis epistula Isidori ad Braulionem, & Braulionis ad Isidorum. Vitam quoq; B. Emiliani monachi idem scripsit, quod praeter Ildesonsum, asserit Osualdus in martyrologio prid. Id. Non. Alia quoq; scripsisse eundem, Ildesonus ait. Eius subscriptio exstat in quarta, & quinta Synodo Toletana, quod etiam Rudericus Toletanus lib. 2. cap. 19. refert, eumq; illustrem appellat his verbis. Huic Synodo quinta Braulio Caesar August. Episcopus praeter ceteris illustris effulsit, atque piam doctrinam Christianis mentibus

mentibus decenter infudit: cuius & opuscula nūc vsq̄ Ecclesia veneratur. Huius eloquentiam Roma
 urbium mater, & domina per epistulare alloquium est mirata. Est etiam in Toletano Concilio sexto
 eius nomen adscriptum: quod habitū est anno secundo Chintilani Regis anno Christi DCXXXVIII.
 At in septimo non interfuisse crediderim, tum quia in quibusdam non editis subscriptionibus eius
 nomen non sit, tum quia apud Rudericum legatur in eod. Concilio fuisse desideratum à patrib. librum
 Moralium B. Gregorii. Vnde Princeps, sacro Concilio, inquit, approbante, Taionem Casarung. Episco-
 10 pum, religione, & litteratura præstantem, & sollicitum scripturarum, ad Romanum Pontif. pro li-
 bri Moralium nauigio destinauit, nota est historia, quo pacto somnio admonitus fuerit loci, in quo hi
 libri conseruarentur. quo enarrato Pontifici, Taio extitit, inquit, Romæ gloriosus, quo antea despica-
 bilis habebatur. & reperto, & accepto libro in Hispaniam est reuersus, & tam Romæ, quam in Hispa-
 niis habitus est venerandus. Idem lib. III. cap. xv. inter sanctos Pontifices laudat Leandri, Isidori,
 Helladii & c. atq̄ Taionis Casarung. claram doctrinam. Mendose autem Talonis, pro Taionis, editum
 est. Apud Ildefonsum, post Braulionē de Eugenio posteriore, Toletano Antistite, agitur: qui cū Ecclesiæ
 regia clericus esset egregius, vita Monachi delectatus est. Qui sagaci, inquit, fuga urbē Casarung. pe-
 tens, illic Martyrum sepulchris inhaesit, ibiq̄ studia sapiētiae, & propositū Monachi decenter incoluit.
 Taio autem subscripsit in actis Toletani VIII. Concilii, ut in omnibus libris scriptum est. Item in a-
 ctis Toletani x. licet omissum sit in editis. Habitum autem est anno VI. Reccesuinti Regis, Christi
 DCLXV. Ceteris Toletanis editis nullus Episcopus Casarung. interfuit. Ex veteribus libris Tole-
 20 tano XIII. anno quarto Eruigii Regis, Christi DC XXIII. subscripsit Fredeualdus Abbas, agens
 vicem Balderedi Casarungustani Episcopi. Toletano xv. anno primo Egicani Regis, Christi DC
 XXCVIII. idem Balderedus interfuit. Mox anno quarto eiusdem Regis Casarungustanum terti-
 um, siue quartum Concilium habitum est. nomina Episcoporum desiderantur. Sed idem Baldere-
 dus erat Episcopus, quia idem subscripsit Toletano xvi. Concilio, quod habitum est anno VI. eius-
 dem Regis. Hec habui, quæ de Episcopis, & Conciliis Casarungustanis scriberem, quorum memo-
 ria exstat apud me, ante cladem illam, Arabum, & Sarracenorum irruptione, illatam. Tu his aliā
 addes, maximisq̄ ornamentis & rerum, & verborum illustrabis. Cura, ut valeas. Tarracone.
 Kal. Febr. ∞ DXXCIV.

INDEX

REGVM, REGINARVM, COMITVM, AC IVSTITIARVM ARAGONVM, ANTISTITVM CÆSARAVGVSTANENSIVM, Regulorumque Arabum; Ricorum hominum, & Mesnaderiorum.

Suprarbieneses
Reges
Garsias Eximini.
Garsias Innici I.
Fortunius I.
Sanctius Garsia.
Innicus Eximini, Arista.
Garsias Innici II.
Fortunius I. Monachus.
Aragonum Comites.
Azenarius.
Galindus Azenarii.
Eximinius I. Azenarii.
Eximinius II. Garsia.
Garsias Azenarii.
Fortunius Eximini.
Reges Aragonum.
Sanctius I. Abarca, Cæso.
Garsias I. Abarca, Cæsonis F.
Sanctius II. Abarca, & Galindus.
Garsias II. Abarca, Tremulus.
Sanctius III. Maior, Imperator.
Ranimirus I. Christianissimus.
Sanctius IV. Ranimiri F.
Petrus I. Sanctii IV. F.
Alfonsus I. Bellator, Imperator.
Ranimirus II. Monachus.
Petronilla Regina, & Raim. Berengarius, Barcinonensis Comes, eius vir.
Alfonsus II. Castus.
Petrus II. Catholicus.
Jacobus I. Expugnator.
Petrus III. Magnus.
Alfonsus III. Munificus.
Jacobus II. Iustus.
Alfonsus IV. Benignus, & Pius.
Petrus IV. Carimoniosus.
Ioannes I. Petri IV. F.
Martinus, Petri IV. F.
Ferdinandus I. Honestus.
Alfonsus V. Sapiens, & Magnanimus.
Ioannes II. verè Magnus.
Ferdinandus II. Catholicus.
Carolus, Rom. Imp. V. Maximus, & Fortissimus.

Philippus, Caroli V. F. Monarcha.
Reginæ Suprarbii.
* *Innica, siue Enenga; Garsia Eximini, Suprarb. Regis I. uxor.*
* *Tota, Garsia Innici I. Suprar. Regis II. uxor.*
* *N. Fortunii I. Supr. Regis III. uxor.*
* *Theuda, siue Innica, seu Enenga; Arista Suprarb. V. Regis uxor.*
* *Vrraca, siue Enenga; ultimi Aragonensis Comitis filia; ac heres, Garsia Innici II. Supr. Regis VI. uxor fuit.*
Reginæ Aragonum.
* *Tota, Vrraca, ab aliis Theuda; Abarca Cæsonis uxor: vel due fortasse, singulis hisce nominibus appellata.*
* *Theresia Galindi, Garsia I. Cæsonis F. uxor.*
* *Vrraca Ferdinandi, seu Ferdinaldi, Abarca Galindi uxor.*
* *Eximina; que ab aliis Costantia, ab aliis Epiphania, ab aliis Eluira dicitur, Tremuli Regis Garsia uxor fuit.*
* *Nunia, siue Munia; ab aliis Eluira; Geloyra, siue Geloyda ab aliis; & ab aliis Domna Maior dicta; Sanctii Maioris, Imperatoris uxor; Sanctii Castellæ Comitis filia fuit; Garsia Infantis, ad Legionem Septimam geminam interfecti soror.*
* *Gisberga, siue Ermiffenda; à non nullis Gilbiga; Bernardi Rogerii Comitis, & Garsindæ Comitisse filia; Ranimiri I. uxor.*
* *Beatrix; prima Sanctii IIII. uxor.*
Felicia, Armengolis, & Clementia, Vrgeli Comitum filia; secunda eiusdem Sanctii IIII.

uxor.
* *Agnes; prima Petri I. uxor. Bertha; secunda eiusdem Petri I. uxor.*
* *Vrraca; Castellæ Regis filia; Alfonsi I. uxor.*
* *Agnes, seu Mathilde, siue Vrraca; Aquitanie Ducis, Petronum Comitis soror; Ranimiri II. uxor. Ex qua filia nata*
* *Petronilla Regina Aragonum; que Raim. Berengario, Barcinonensi Comiti nupsit.*
* *Sanctia; Castellæ Regis filia; Alfonsi II. uxor.*
* *N. Folcalquerii Comitis sobrina; prima Petri II. uxor.*
Maria; Motespulanæ Comitisse; secunda eiusdem Petri II. uxor.
* *Eleonora; Castellæ Regis filia; prima Iacobi I. uxor fuit.*
Violans, siue Iolans; ab aliis Holesia; ab aliis Andrena dicta, Vngariæ Regis filia; secunda eiusdem Iacobi I. uxor.
* *Costantia; Siciliae Regis filia; Petri III. uxor.*
* *Eleonora; Angliæ Regis filia; Alfonsi III. desponsa fuit; sed Regnum non inuit.*
* *Blanca; S. Ludouici, Tolosani Episcopi, germana soror; prima Iacobi II. uxor fuit.*
Maria; Regis Cypri filia; secunda eiusdem Iacobi II. uxor.
Elisenda; D. Petri Moncada, & Bergæ Pinos filia; tertia eiusdem Iacobi II. uxor.
* *Theresia; D. Gombaldi Entæzæ, & Costantiæ Antillionis filia; prima Alfonsi IV. uxor fuit; sed antequam maritus Regnum obtineret, mortua.*
Eleonora; Castellæ Regis filia; secunda ipsius Alfonsi IV. uxor.
* *Maria*

* Maria; Nauarra Regis filia; prima Petri IV. uxor.
 Eleonora; Portugalia Regis filia; secunda eiusdem Petri IV. uxor.
 Eleonora; Sicilia Regis filia; tertia eiusdem Petri IV. uxor.
 Sibilia; Bernardi Forcia filia; quarta eiusdem Petri IV. uxor.
 * Martha, seu Marthaa; Armeniacensis Comitissis soror; prima Ioannis I. uxor fuit.
 Violans; Barenfis Ducis filia; secunda eiusdem Ioannis I. uxor.
 * Maria; D. Lupi Luna, Lunensis Comitissis filia; prima fuit Martini Regis uxor.
 Margarita; D. Petri Pradesii filia; secunda ipsius Martini uxor.
 * Eleonora, Vrraca prius dicta; Sanctii, Alburquequensis Comitissis, Henrici Castella Regis, fratris, filia; Ferdinandi I. uxor.
 * Maria; Castella Regis filia; Alfonso V. uxor.
 * Blanca; Nauarra Regis filia; prima Ioannis II. uxor.
 Ioanna; Admirantis Castellae filia; secunda eiusdem Ioannis II. uxor.
 * Isabella, Regina Catholica; Henrici IV. Castella Regis soror, atq; heres; prima fuit Catholici Regis Ferdinandi II. uxor.
 Germana; Nauarra Regis filia; secunda eiusdem Ferdinandi II. Catholici Regis, uxor.
 * Ioanna, Regina, Catholicorum Regum filia, Caroli Imperatoris mater.
 * Isabella; Portugalia Regis filia; Augustissima fuit ipsius Caroli V. uxor.
 * Maria; Portugalia Regis filia; prima Philippi nostri, Potentissimi Regis, uxor.
 Maria; Anglia Regis; eiusdem Regis nostri Philippi secunda uxor.
 Isabella; Gallia Regis filia; tertia ipsiusmet Philippi nostri uxor.
 Anna; Maximiliani Impera-

toris filia; quarta eiusdem nostri Inuictissimi Regis Philippi uxor fuit.
 Iustitiae Aragonum.
 Petrus Eximini.
 Sanctius Fortunionis.
 Sanctius Galindi.
 Lupus Sanz.
 Fortunius Azenarii.
 Ioannes Pelaius.
 Atho Sanz.
 Ioannes Didaci.
 Petrus Monio.
 Didaci, Ioann. Didaci F.
 Petrus Medalla.
 Galindus Garsie.
 Sanctius Garsie Sancta Olalla.
 Petrus Ferdinandi Castrus.
 Sanctius Tonia.
 Stephanus.
 Petrus Sessessius.
 Petrus Petri Tarazona.
 Ioannes Petri Tarazona.
 Martinus Petri Artassona.
 Petrus Martini Artassona I.
 Petrus Sanctii.
 Rudericus Castellezelus.
 Fortunius Ahe.
 Martinus Sagarra.
 Petrus Martini Artassona II.
 Ioannes Egidii Tarinus.
 Ioannes Zapata Cadreto.
 Eximinius Petri Salazona.
 Sanctius Eximini Ayeruius.
 Stephanus Egidii Tarinus.
 Pelegrinus Anzannus.
 Pelegrinus Oblitas.
 Garsias Ferdinandi Castrus.
 Galacianus Tarba.
 Ioannes Lupi Sessessius.
 Blascus Ferdinandi Heredia.
 Dominicus Cerdanus.
 Ioannes Eximini Cerdanus.
 Berengarius Bardaxinus.
 Franciscus Zarzuela.
 Martinus Didaci Auxius.
 Ferrarius Lanuza I.
 Ioannes Lanuza I.
 Ioannes Lanuza II.
 Ioannes Lanuza III.
 Laurētius Ferdinandi Heredia.
 Ferrarius Lanuza II.
 Ioannes Lanuza IV.
 Antistites CæsarAugustani.
 Episcopi.
 A nascentis Ecclesie initiis vsq; ad Arabum in Hispaniam aduentum.

S. Athanasius.
 S. Felix.
 S. Valerius I.
 Valerius II.
 Clemens.
 Castus, sine Costus.
 Vincentius I.
 Lucius.
 Valerius III.
 Vincētius II. qui fuit Arias.
 Simplicius.
 Maximus.
 Ioannes.
 S. Braulio.
 Taio.
 Baldifredus, seu Balderedus.
 Bentius.
 Post Hispania autem cladem, quamdiu Arabes Vrbe sunt potiti.
 Senior.
 Heleca.
 Paternus.
 Vincentius III.
 Petrus I.
 Bernardus I.
 Post Arabes tamen Vrbe pulsos.
 Petrus II. Librana.
 Stephanus I.
 Garsias I. Guerra de Maione.
 Gulielmus.
 Bernardus II.
 Petrus III. de Villabeltran.
 Petrus IV. Tarroia.
 Bernardus III.
 Petrus V. Eximini.
 Stephanus II.
 Petrus VI. de Turrerubea.
 D. Raimūdu I. de Castellezuelo.
 D. Rudericus I. Rocabertinus.
 D. Raimundus II. de Castrocol.
 D. Garsias II.
 D. Sanctius I. Ahones.
 D. Bernardus IV. de Montagudo.
 F. Vincentius IV. Monachus.
 D. Rudericus II. de Ahones.
 D. Arnaldus de Peralta.
 D. Sanctius II. de Peralta.
 D. Petrus VII. Garsie de Ianuas.
 D. Fortunius de Vergua.
 D. Vgo de Mataplana.
 D. Eximinius Martini de Luna.
 Archiepiscopi.
 D. Petrus Lupi de Luna.
 D. Petrus Azenarii de Rada.
 D. Gulielmus, Cardinalis.
 D. Lupus Ferdinandi de Luna.

D. *Garsias Ferdinadi de Heredia.*
 D. *Franciscus Clemens Perezus.*
 D. *Alfonfus de Arbuello.*
 D. *Dalmacius Murinus, & Cerbellonius.*
 D. *Ioannes Aragonius I.*
 D. *Alfonfus Aragonius.*
 D. *Ioannes Aragonius II.*
 D. *Federicus Portugalus.*
 D. *Ferdinandus Aragonius.*
 D. *Andreas Santos.*
 D. *Andreas Bouadilla, & Cabrera.*

Mauri Cæsaraugustanenses Reguli.

Ibnabala.
Marsilius.
Muzab Aben Heazin.
Aben Alfage.
Aben Haya.
Mudyr.
Imundar.
Almugdabyr.
Tra Almundafar.
Zulema.
Hamen Aben Huth.
Iuceph Aben Huth.
Almozaben.
Abdelmelch.
Hamat Almuzacayth.
Abuazalen.

Rici homines de Natura: quasi maiorum gentium patricii.

Cornelii.
Luna, Martini.
Luna, Ferrenchii.
Luna, Lupii.
Azagra.
Vrrea.
Alagonii.
Romei.
Focii.
Entenza.
Lizana.

Rici homines de Mesnada: quasi minorum gentium patricii.

Vergua.
Maça.
Tramacetii.
Atrosillii.
Antillionii.
Ortizii.
Asorellia.
Ataresii.
Tizonii.
Caxalii.
Saptacruztes.
Pardi.
Castellezuelii.
Hueria.
Podii.
Peraltæ.
Vidaurii.

Penie.
Sessessii.
Abonesii.
Naiæ.
Benanentii.
Ayeruii.
Stada.
Calasanzii.
Espsesii.
Alcala, siue Alcalani.
Artusellia.
Mesnaderii: siue Palatini illustriores.
Fontoue.
Pina.
Alberii.
Gudales.
Pomaruii.
Liruii.
Vallimana.
Gurrea.
Valtorresii.
Abarca.
Embunuii.
Azlorii.
Tonia.
Ruedæ.
Vrrozii.
Funesii.
Lihorrii.
Zapata.
Vrriesii.
Lanuzæ.
Vera.

L A V S D E O.

CODI-

Tabula post
pagin. 840.
subiicienda.

SEQVNTVR
GENEALOGICAE
TABVLÆ ALIQVOT
ET PRIMVM REGVM ARA-
goniæ, & Illustris Aragonicæ Familiæ La-
nuzarum, ex BLANCA.

DEINDE GENTIS NORMANNICÆ
*qua Apuliam, Calabriam & Siciliam ab Anno 1035. usque
ad Annum 1195. rexit, ex Authoribus, qui Surita
Annalibus succedunt.*

TERTIO ILLVSTRISSIMÆ PER TOTAM HISPANIAM
& Antiquissimæ Gironum Familiæ: & simul Ducum, Principum &
Comitum, qui per Gironas vxores Familiam propagarunt:
quæ sunt XXXVII. Tabula.



AD LECTOREM.



AMVS Aragonensium Regum diligenter explicatam, & à principio ad finem percursum seriem: addita Aragoniorum procerum vnica Lanuzarum familia: quæ ex Blancæ libris sumpta, iure cum illis in vno volumine conueniunt: vt simul Nordmannorum in Calabria, Apulia, & Sicilia Comitum, Ducum & Regum, stirpem in singulari tabula adiecimus, tanquam librorum qui Suritæ indices in hoc tomo sequuntur, breue compendium.

Statutum erat, ascribere in aliis tabulis, & sub vnum simul conspectum subiicere, omnium Castellæ, Legionis, Lusitaniæ, Siciliae, Balearum insularum, Nauarræ & Neapolitanos Reges, quos domi magno studio ex authoribus optimis conquisitos & correctos habemus. Nec enim permittitur libenter Inuictissimum Cæsarem dubitabamus, vt Praga, quò nos pro more vocauerat, statim ad Bibliothecam rediremus domum. At cum Maiestas illius in Belgium ad diuersos Electores & Principes proficisci iuberet: interim vero Typographicæ nostro iussu inchoatæ operæ, appropinquantibus præsertim nundinis, & nostro ante autumnum desperato reditu, distineri sine iactura non possent, tres illas superiores, quas in schedis nostris casu reperimus, sine reliquarum comitatu, quæ in quartum deinde Tomum venient, solas iam & ex præsentibus chartis descriptas euulgare debuimus: in quo lector necessariam nobis dabitis veniam.

Tamen vt gratiam abs te iniremus, & tabularum quas diximus, leniremus desiderium, libellum Hispanicum quem de Gironum familia in vidulo nostro circumferebamus, conuertimus in itinere, & in tabulas 37. contraximus: mutilas illas & annis non satis discriminatas plerasq; fatemur, & quæ domi multo plenius proponi & illustrari potuissent: sed interim tales, cuiusmodi Germaniam nondum vidit, & quæ tibi, lector, in ista hiulca & annorum vidua narratione magnam & voluptatem & vtilitatem afferent. Vale igitur & dum paulo post eadem pleniora & simul plura istius argumenti edemus, his iucunde fruiere, Ex Dusseldorfio pridie Non. Iulii Anno 1710. c. v.

IOANNES PISTORIUS D. Cathedralis Ecclesiæ
Vratislaniensis prepositus, S.C.M. à
consiliis, &c.

INDEX TABULARVM GENEALOGICARVM QUÆ SEQUUNTUR.

P R I M A tabula, in qua integra, & perfecte explicata Aragoniæ Regum familia ex Hieronymo Blanca: additis interdum Pompelonensibus & Sobrarbiensibus: vbi Primorum Sobrabiæ Regum familia ex diuersis. Familia Comitum veterum Aragoniæ. Noua Familia Regum Sobrarbiensium. Reges Pompelonæ & Nauarræ.

Secunda tabula, in qua familia Aragonica Lanuzarum Dominorum Alfocæ, Escuerii.

Tertia tabula ad libros de rebus gestis Nordmannorum in Sicilia & Apulia: Tabula in qua primorum Apuliæ, Calabriæ, Auerfæ, Tarenti, Ascoli, Melici, Scyllacei, Abacelardi, Capitanatæ, Capuæ, Barti, &c. Comitum & Principum, Dominorum, Comitum & Regum Siciliae, Nordmannica Familia.

Has tres tabulas, sequuntur aliæ, quæ illustris per totam Hispaniã & antiquis Gironum familiam explicat: & simul Ducum, Principum & Comitum, qui per Gironas vxores familiam propagarunt. Tabulæ hæc sunt numero xxxviii. & hoc ordine se sequuntur.

Familia Gironum in Hispania ex antiquissimis literis & documentis. Tabula I.

Secunda Gironum familia, ex Girona filia. Tab. II.

Girones, Portocarreri, Marchiones de Villanota & Alcalá, Comites de Puebla, Domini de Cardenas & de Moguer, ex muliebri Girona origine. Tab. III.

Girones, Pacheci, Domini de Puebla, Comites de Montaluan, ex Girona matre, vbi etiam attingitur familia Chaconum dominorum de Casaruios. Tab. IV.

Familia antiquissimorum Gironum in Talauerá. Tab. V.

Sequuntur aliæ Familiae, eodem modo cum Gironibus coniunctæ nuptiis: & primam Familia dominorum de Acunna, Comitum Valeriæ & Buendia, Ducum de Giron, Dominorum Rox & Mansilla.

Pars Familiae Manricorū, Ducū Naiaræ & Comitū Va-

lentiæ. Tab. VI.

Familia Dominorū de Meneses, ex Girona matre, vbi simul Infantes de Molina ex regibus Castellæ, & Domini veteres Albuquerque interponuntur, cum Marchionibus de Villareal in Portugalia, Comitibus in Barcelos & Vianæ, Comitibus Neibæ & Fariæ, Dominis Belmontis in Castellâ, Dominis & Comitibus Cantenedæ, Alconchel, Giron, &c. Tab. VII.

Familia Pachecorum veterum, quæ tandem tota in Girones Acunnenses per Alfonso Telles Martini Acunna filium transiit, in qua sunt Dominatus Ferreiræ, Beiar, Belmontis in Atagonia. Tab. VIII.

Familia Pachecorum alia, quæ dicitur Delas Padillas, Iudicū Castellæ: vbi pars Familiae Manricorum, Dominorum de Valle Ezeario. Tab. IX.

Familia Pachecorum, Dominorum de Villareio, Alconchel, Almonacer, Albaladeio, Piqueras, Comitum de Sylua, Cifuentes. Tab. X.

Familia Pachecorum, Dominorum Valentia, Marschalcorum de Camora, Dominorum de Biqueras, Alarçon, Albaladeio, Ocampo: vbi rursus

Pars Familiae Manricorum & Vargarum, & Dominorum de Albornoz, de Ocenteio & Baltablado. Tab. XI.

Familia Portocarrerorum, Boecæ Nigræ, Comitum Palmae, Comitum S. Srephani & Medellini, Dominorū Benauides, Orellanæ. Tab. XII.

Familia Dominorum Ariarum de Auila, Comitum de Puno in Rostro. Tab. XIII.

Familia Dominorum de Orellana veteri, Portocarrerorum. Tab. XIV.

Familia Guzmanorum, ex nuptiis Gironum: in quibus Domini de Orgaz, Gidelem, Gibraleon, S. Ololla, Mendibil, Comites Nieble, Orgazii, Oliuares Duces Medina, Sidor-

Particula Mendocorum gentis. Tab. XV.

Familia de Cisneris ex Gironū nuptiis & inde Dominorum de Vega, & Mendocorum Admiraliū Castellæ, Marchionum Santillanæ, Ducum Infantadgi, Comitum Tendille, Corunnæ, Saldannæ, Marchionum de Montefclaros, Mondeiar cum

Particula Familiae Dominorum Soarez de Figueroa, & de Vega. Tab. XVI.

Fragmenta Familiae Manricorum. Tab. XVII.

Pacheci & Girones, ex nuptiis Domini Cordubæ, Marchionis de Priego & Delas Naues, Domini Almunna, Aguilat & Figueroa, Comites & Duces Feriæ, Manrici Comites Oñorni. Tab. XVIII.

Familia alia de Corduba, Marchionum de Comares, Comitum Alcantaræ Castellorum Delos Donzeles, ex Gironum Pachecorum nuptiis. Tab. XIX.

Domini de Cardenas, de Carillo & Albornoz, Duces Maqueda, Marchiones Elchæ, ex matribus Gironicis Pachecis. Tab. XX.

Familia Regia ex Gironū nuptiis, in qua sunt Henriquez, Admiraliū Castellæ, Duces Ariona, Medina de Ruyteco & Alcalá, Marchiones Tarifa & Villanoua del Camion & del Rio, Comites Trastamare, Aluq, de Liste, & Albuquerque, Domini de Lemos & Sarria, Authores Marchionum de Sarria. Tab. XXI.

Ex materna linea Girones Domini de Haro, Batça, Guardia, Busto, Sorbas & Lubrin, Marchiones de Carpio. Tab. XXII.

Ex matre Girones Domini de Assueris, de Vigil, de Quinones, & noui Comites Lunæ. Tab. XXIII.

Familia Pimenteliorum, ex Gironicis nuptiis, Comitum Benenenti Marchionum de Villafranca & Oloriorum de Astorga. Tab. XXIV.

Ordo Marchionum & Ducum Villenæ. Tab. XXV.

Ex Girona & Pacheca matre, Domini de Toledo, Comites

Oropasæ, nonnulli etiã Ribera, Domini S. Martini & Malpica. Tab. XXVI.

Familia ex matre Girona, ex patre Ponciorū de Leon, Ducum de Cadiz & delos Arcos, item Ducū Feriæ. Tab. XXVII.

Familia Manuelum, Marchionum Villenæ & Cerralui Comitum Carrion, & Saluaterræ, Dominorum de la Cerda, Sarmientorum, de Ayala & Ampudia, coniuncta nuptiis cum antiquis Gironibus. XXVIII.

Sequuntur aliquot familiæ ex Gironibus nõ procreatæ: tamen affinitate & interdum propinquitate posterorum cum illis coniunctæ: & primo

Familia Dominorum de Toledo, & Valle Corneia, & Aluæ de Tormes, ex quibus sunt Duces Aluq & Huefci, Comites Lerini. Tab. XXIX.

Familia Dominorum de Cuenca & Soliero, Marchionū Andradæ, Ducū Albuquerque sui, Vicecomitū de Guelma: vbi Particula Familiae de Castro, Marchionum Sarria. T. XXX.

Fragmenta de Familia Dominorum de Velasco & Touar, Constabliorum Castellæ, Comitum Hari, Marchionum Barlangæ, vbi mentio simul Dominorum de Azebedo, Comitū de Monterey & Castro, item Manricorum de Mendoza. Tab. XXXI.

Familia Regia Dominorum de Castilla. Tab. XXXII.

Familia Dominorum Infantum de Portugalia, Dominorum Valentia de Ninno, de Cigales, de Herrera, & de Pedraza. Tab. XXXIII.

Familia Dominorum de Aualos & Isolæ, Marchionum Pescare & Vasti, Comitum Montedorosi. Tab. XXXIV.

Pars Familiae Regiæ de Alencastro & Nis, vnde Duces Coymbræ & de Auero. Tab. XXXV.

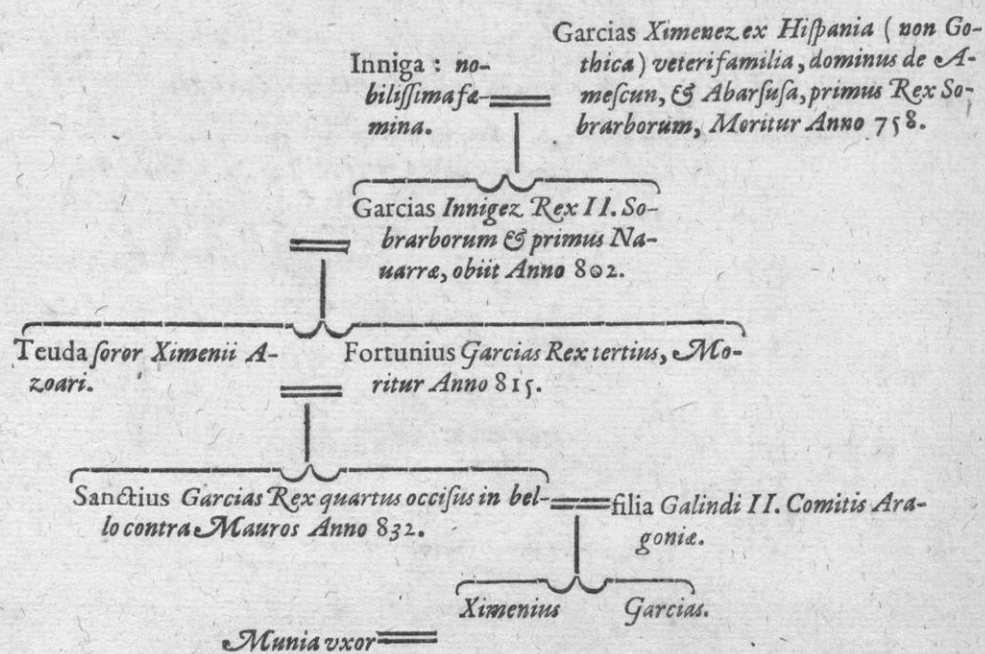
Familia Dominorum Borgiarum, Ducum Candiz & Valentia, Principum Esquillacii. Tab. XXXVI.

Iudicum Castellæ familia. Tab. XXXVII.

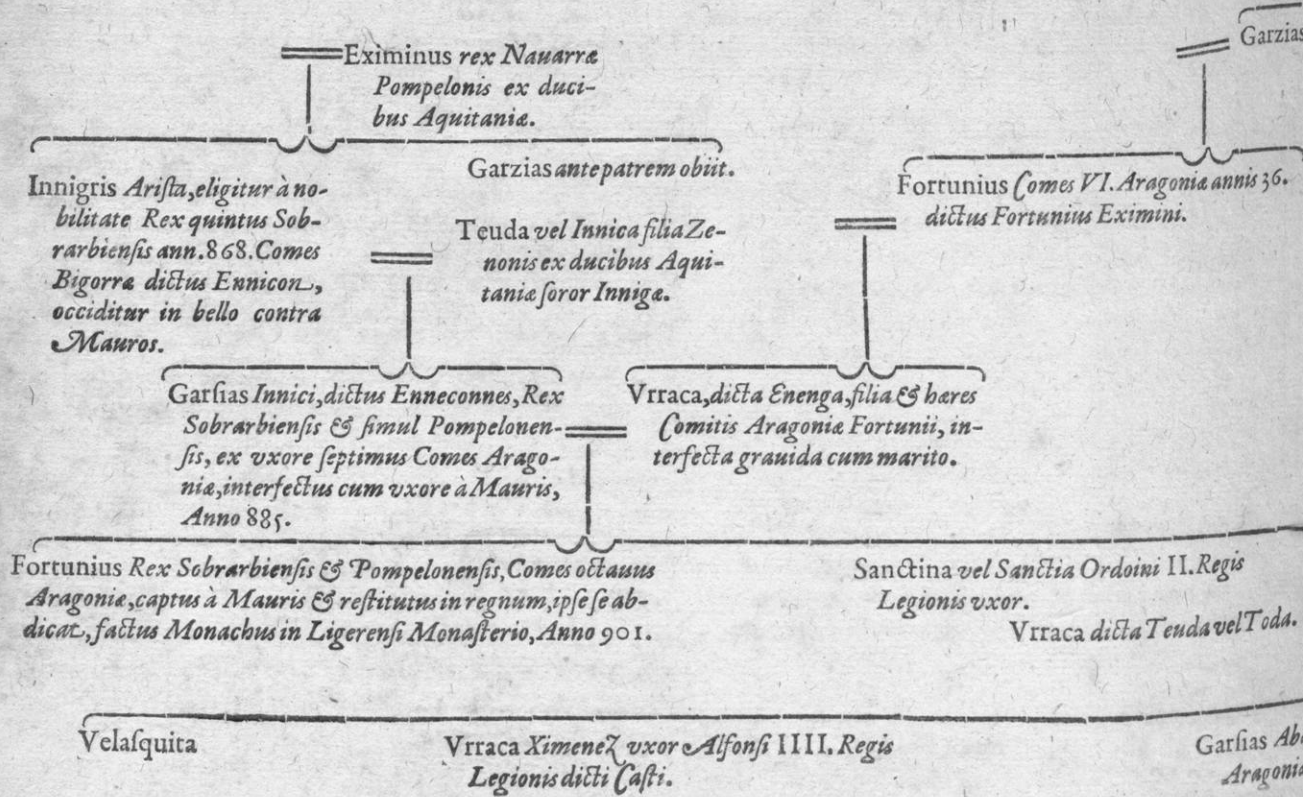
TABULA I. INTEGRA ET PERFECTE EXPLICATA ARAGONIÆ

REGVM FAMILIA EX HIERONYMO BLANCA: ADDITIS INTERDVV
Pompelonensibus & Sobrarbiensibus.

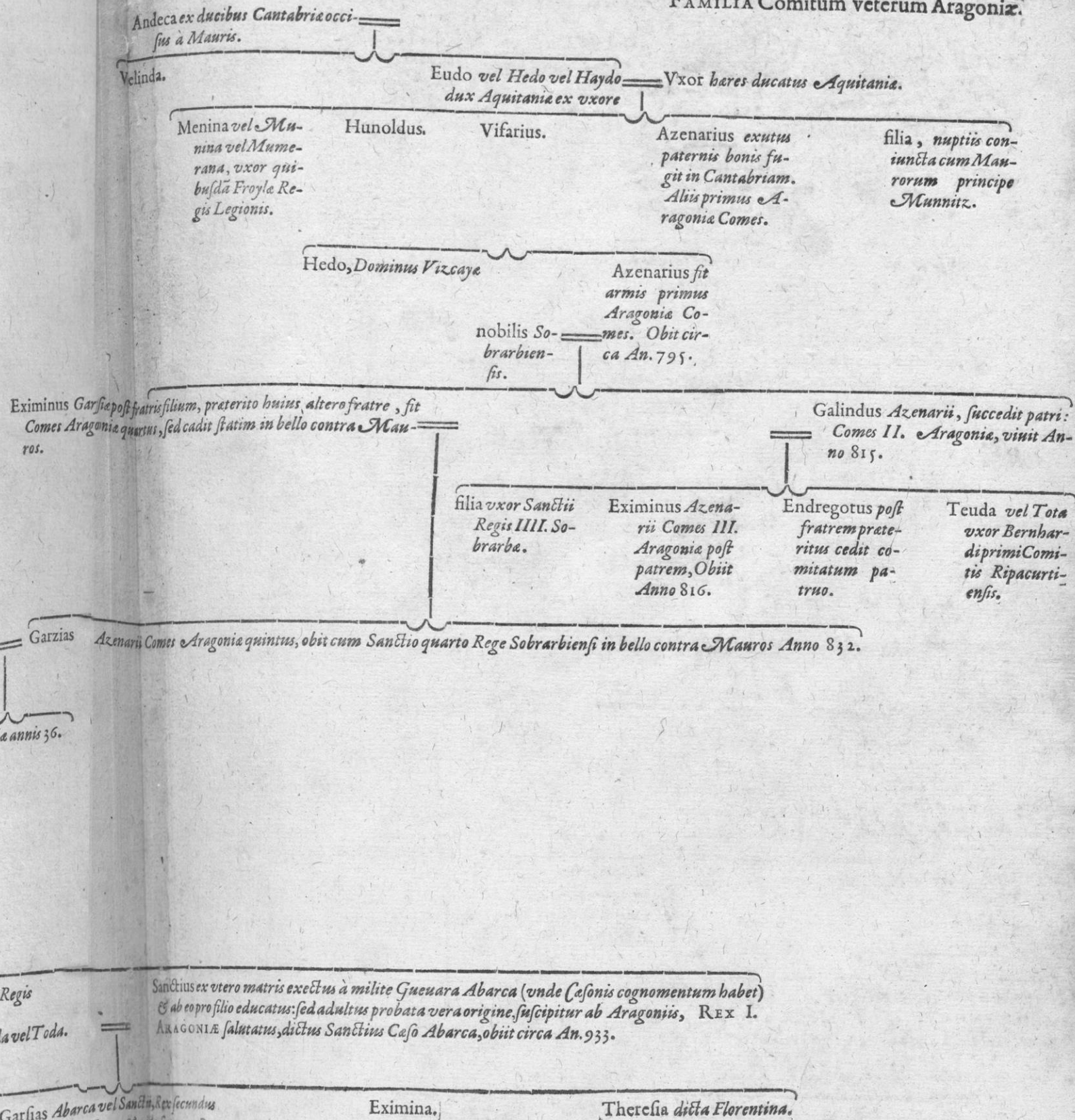
Primorum Sobrarbiæ Regum familia ex diuersis.



NOVA FAMILIA REGVM Sobrarbiensium.



FAMILIA Comitum veterum Aragoniæ.



Garfias Abarca vel Sanctus (Rex II. Aragonie, male nominatur Tremulus ad nepoti convenit ut sequitur
Theresia Endregoti non istius qui Galindi II. Aragonie Comitis filius erat, sed alterius filia.

Hermigilda Ranimirus Sanctius Garfias & Garfeunis & Sanctius Galindez vel Galindonis, Comes Abarca, Rex tertius Aragonie & Pompelone (non is qui Imperator fuit, sed alius) Regnat ab anno 992 ad 990. Vrraca Eximina

Vrraca Ferdinandi Garfias Tremulus, Rex IV. Aragonie, dictus Garfias Abarca, vel Garfias Sanctii, Regnat vix 10. annis, Mortuus anno 1000. Eximina (ex privilegio)

Vxor domina Nunnia vel Mimia: Aliis Eluira vel Gelayda: Aliis domina Maiora (in privilegio) filia Sanctii Comitis Castella & post fratrem Garciam heres.
Sanctius Rex quintus Aragonum, Pompelone Sobrabii dictus Imperator Hispanie, vxore simul Castella Comes erat, annis 33 plus minus, Mortuus anno...
Vxor II. Caya matrona illustris domina Ayuarie. Aliis Concubina.

REGES POMPELONÆ ET NAVARRÆ.

Stephana vel Magdalena filia Peronini Comitis Perticensis
Garfias à patre declaratus Rex solius Pompelone, Mortuus anno 1053. in bello.
Ferdinandus ex patris testamento Comes Castella, fit ex vxore primus Rex Castella, & per arma Rex Legionis, Obiit anno 1067.

Sanctia vidua Sanctii Comitis Castella, cuius tantum sponsa erat. filia Alfonsi quinti, Regis XXIII. Legionis heres regni.
Gundifalvus à patre factus Sobrabii & Ripacurtiensis, & tandè Rex, occisus à Romaneto de Tolosera, vel ut alii volunt à Guennan, moritur à pax.
Ranimirus Rex solius Aragonie ex patris voluntate, sed morituo Gundifalvo fratre, Rex Sobrabia & Ripacurtii, Rex sextus (non primus) Aragonie; accepit titulum Christianissimi a Gregorio VII. Pontifice, interfectus in bello à Sanctio Rege Castella fratris filio Anno 1063 vel 1067.

Ranimirus fratricida dominus de Calahorra.
Ferdinandus
Ramonus
Ermefonda
Ximena
Maiora
Vrraca vxor Comitis Garcia

Concubina
Sanctius Ranimiri, Comes Ayuarie & Ripacurtii obiit à pax rege relicto herede.
Vrraca

Placentia
Ranimirus
Filia Cidi Roderici Didaci.

Huius posteros vide in familia Regum Castella & Legionis.
Alfonfus Rex XXVI. Legionis & tertius Castella post fratrem obiit anno 1190. vide ibi.
Vxor II. Constantia Franca.

Garcias (Aliis frater Ranimiri, non filius) mortuo Alfonso Imperatore Rege Castella & Aragonie, Rex rursus Pompelone ex electione dominus Montionis, Obiit Anno 1150.
Mergelina Rotronii Perticarum Comitis filia & heres.

Sanctius IV. Rex sextus Aragonie & armis simul Sobrabia & Pompelone interfecto patruele Sanctio. Obiit in bello contra Mauros anno 1094.
Garcias Episcopus Iacensis.
Sanctia vxor Comitis Tolosa.
Theresia vxor Comitis Prouincia.
Vxor I. Beatrix Illustris femina.
Concubina
Ferdinandus dominus Ripacurtie.

Henricus, a sorore Regina factus Comes Canosii in Sicilia.
Vrraca unica filia, vxor propinqua

Alfonfus post Petrum Rex. Vide fol. B. sequente 69
Petrus primus succedit patri. Vide folio B. sequente 3
Ranimirus Rex post duos fratres. Vide folio B. sequente 4
Isabella obiit Anno 1104.

Sanctius succedit patri. Vide Reges Navarra.
Blanca nurus Imperatoris.
Margareta vxor Wilhelmi primi, Regis II. Sicilia.

Alfonſus primus bellator, poſt Petrum fratrem Rex novus Aragonia (in qua ſimul Sobrarba, Pompelona & Ripacurtium) ex uxore rex Caſtelle & Legionis. Inde dictus Imperator ſummus Hiſpania, Victor Maurorum tricis, tandem in ludicro bello, mortuus anno 1134.

Petrus primus Sarraceni filius, rex octavus Aragonia, a re vino dignatus, Rex etiam Sobrarba & Ripacurtii: fudit in bello 40 millia Maurorum, hinc inſignia propter 4. eorum mortuos Reges, Moritur anno 1104.

Ranimirus poſt duos fratres cum Monachus, Sacerdos & Rotenſis Episcopus eſſet, ex diſpenſatione uſq; ad ſuſceptam prolem, Rex X. Aragonia (ſed ſine Pompelona, quam Garcias verus heres per electione recuperat.) Ignaviſſimus Rex a Caſtelle Rege varie vexatus, redit ad Monasterium, ut ſub regis veſtibus ſemper habitum Monasticum geſtauerat. Moritur XVII. Cal. Sept. anno 1147.

Agnes (vel Matilda vel Vrraca) Aquitania Ducis filia vel ſoror.

Vxor Vrraca (ut prius) unica filia Regis Caſtelle & Legionis, vidua Raymundi Burgundi, (aliis Comitis Tolosa.)

Vxor ſecunda Bertha.
Vxor I. Agnes.

Iſabella in-nupta ante patrē obiit.
Petrus ante patrē mortuus.
Domina Sol Cidi filia.
Sanctius moritur ante patrē.

Raymundus Berengarius Comes Barcinone, ex uxore Rex undecimus Aragonia, vivente adhuc ſocero, frater Berengarii Comitis Bracata. Obit ann. 1162. VIII. Id. Auguſti.

Petronella unica filia & heres promiſſa in infantia Regis Caſtelle Alfonſi maiori natu filio, ſed renocata ab ordinibus Regni nubit Barcinonenſi, regnat poſt maritum. Moritur anno 1173. III. Idus Octob.

Berengarius Comitis Aragonum, Episcopus Turiaſonenſis & tandem leuſi.

Raymundus dictus Alfonſus Caſtus, ſub tutela matris uſque ad annum 1163. ubi duodecimo atatis anno Rex XII. Aragonia declaratur, mortuus an. 1196. VII. Cal. Maii.

Petrus.
Dulcia vel Adoncia uxor Sancti Luſtania Regis.
Sanctius.
Eleonora uxor Ar-mengali vel Er-mengandi Comitis Vrgellenſis.

Sancti Alfonſi Caſtelle & Legionis Regis, Imperatoris filia ex tertia uxor ſua vel Rixa.

Ferdinandus conſpirat. cum fratre contra nepotem Regem.

Sanctius Comes Ruſcinonenſis, tutor nepotis Regis, ſed rebellis.

Conſtantia uxor primus Emerici Regis Hungaria; ſecundo Friderici Regis II. Romanorum & Sicilia.

3. Eleonora uxor Comitis Tolofatis Raymundi patris.
2. Sanctia uxor alterius Comitis Tolofatis, qui Raymundi filius erat.

4. Dulcia monialis Rixena cum matre.
2. Alfonſus.

Concubina.
Conſtantia uxor Guilielmi Raymundi Moncada.
Vxor ſecunda Maria filia & heres Comitis Monpeſſuli neptis ex filia Imperatoris Conſtantinopolitani, repudiata a marito, ſed fruſtra. obit Roma paulo poſt maritum.

Vxor prima, ſobrina Comitis Folcalquerii.

Raymundus Berengarius.

Concubina filia Beringuela Alfonſi infantis Molina filia.

Theresia Egidii Vidaure filia uxor, ſed a Pontifice reiecta, tamē ut liberi eſſent, legitimi: ſic ſit Monialis.

Eleonora Alfonſi Regis Caſtelle filia, dimiſſa propter propinquitatem, obiit in Monasterio.

Iacobus I. nominis, Rex XIV. Aragonie, Comes Montipeſſuli ex matre, natus anno 1202. decennis mortuo patre. Vxorē ducit anno 13. atatis. Moritur ſenex anno atatis 72. Valentia anno Chriſti 1276. VI. Calend. Auguſti, ſepultus Populeis.

Vxor ſecunda Iolanda vel Violanda vel Hiolanda vel Andrena filia Regis Hungaria.

Petrus Ferdinandi, dominus in Ixaris, unde Comes Belchiſes.

Concubina Beringuela filia Ferdinandi.

Ferdinandus Sancti, dominus de Caſtris, unde barones de Caſtris.

Concubina filia Sancti Antlionis.

Marcheſia Theobaldi Regis Nauarra filia.

Iacobus dominus Exerica, unde illuſtris familia Exerica.

Petrus dominus Ayeruii, unde familia Ayerua.

Alfonſus declaratus Regni ſucceſſor, obiit ante patrē

Conſtantia Garſtonis vice Comitis Benebernſis.

Iſabella uxor Philippi Regis Gallia.

Mane Eleonora inſipite

Iacobus primus Rex Balearium nominis, Rex Inſularū factus XV. Verte a patre Vide & vide ſignū nouam familiā.

Petrus tertius nominis, Rex Verde & vide ſignū

Ferdinandus Roſſilianus Comes.

Sanctius Archiepiſcopus Toletanus, cedit in bello contra Mauros.

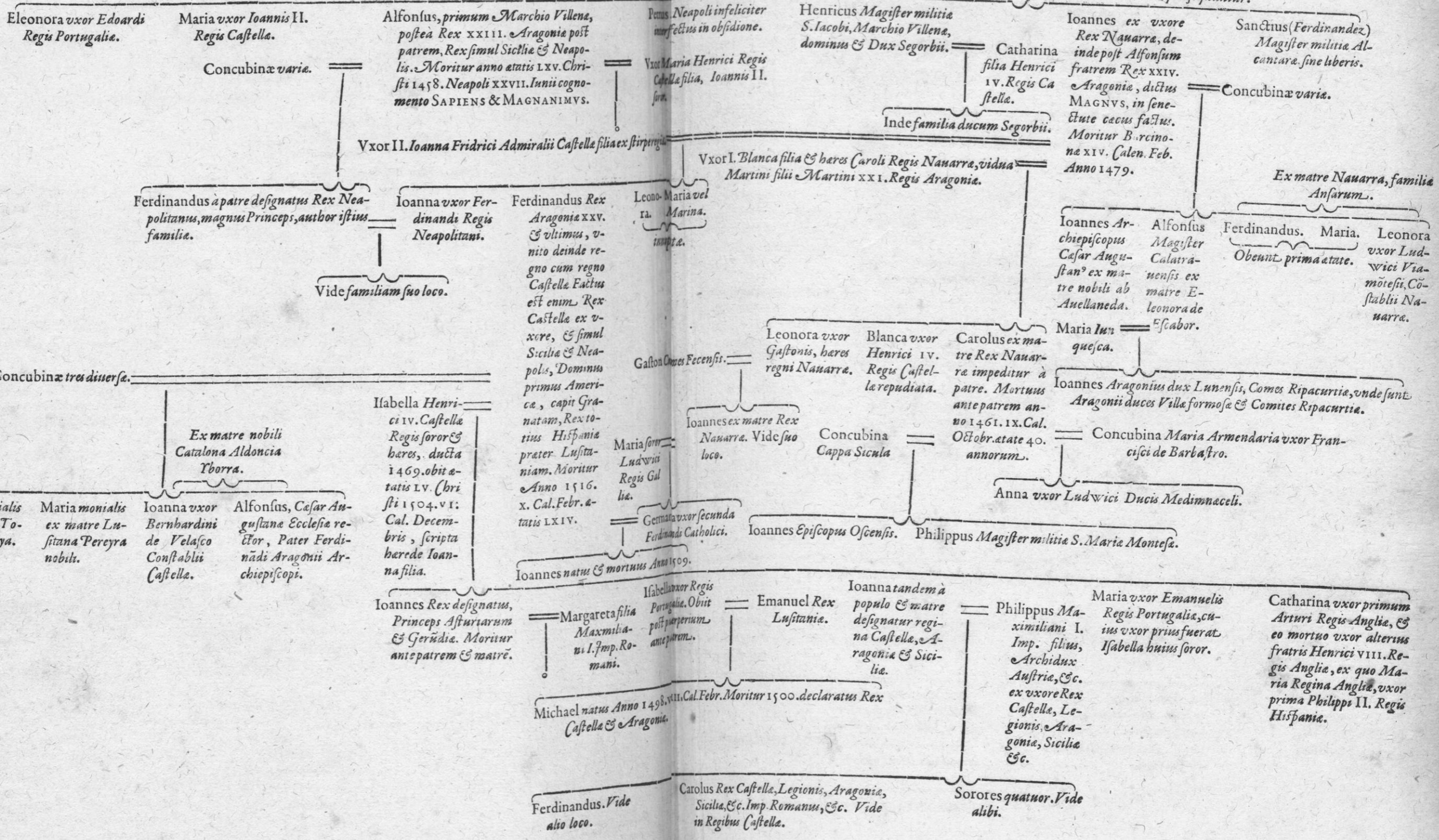
Conſtantia uxor Emanuelis Regis Portugalie.

Sanctia Deovinens edit miracula poſt mortem.

Iolinda vel Violanta uxor Alfonſi Regis Caſtelle, electi Roman. Imperatoris.

Ferdinandus infans Castella, filius Ioannis Regis, Marchio primum Villena & ex uxore dominus Albuquerque, ex iure matris & electione Rex xxii. Aragonia, electus Anno 1412. in Maio, coronatus statim 111. Non. Sept. Moritur Anno 1416 IV. Non. April. sepultus Populeti.

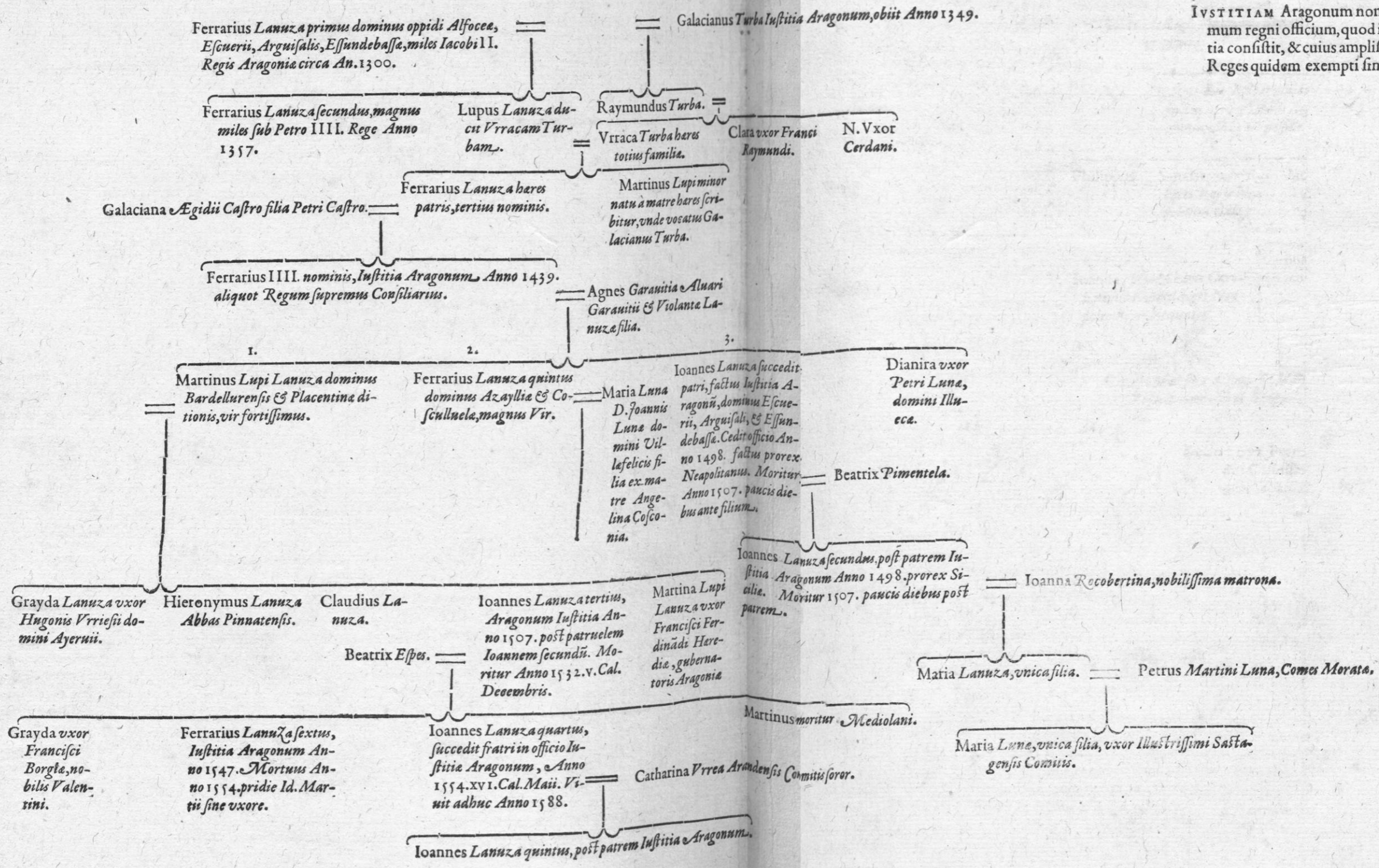
Eleonora, dicta prius Vrraca, filia Sancti Comitis Albuquerque ex regia familia. Vide in tabulis familia Gironum, qua sequuntur.



FINIS ARAGONICI SINGULARIS REGNI, QUOD DEINDE IN HISPANIAE
communis titulo continetur.

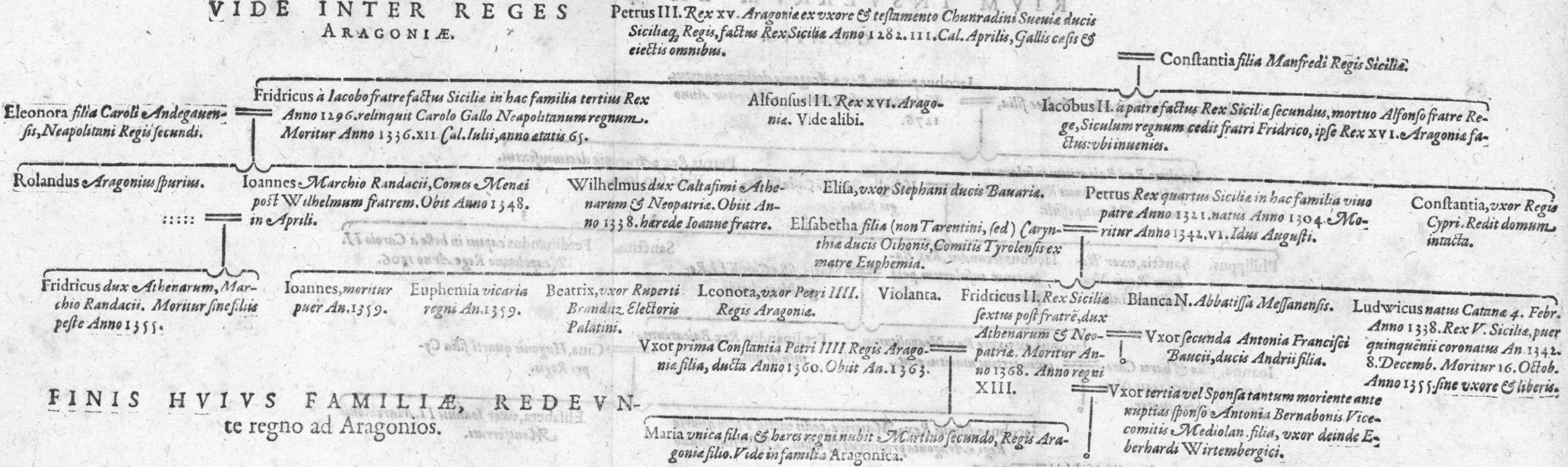
TABVLA II. FAMILIA ARAGONICA LANVZARVM, DOMINORVM ALFOCEÆ, ESCVERII.

IUSTITIAM Aragonum nominant Aragones sum-
mum regni officium, quod in administranda iusti-
tia confistit, & cuius amplissima potestas est, vt ne
Reges quidem exempti sint.

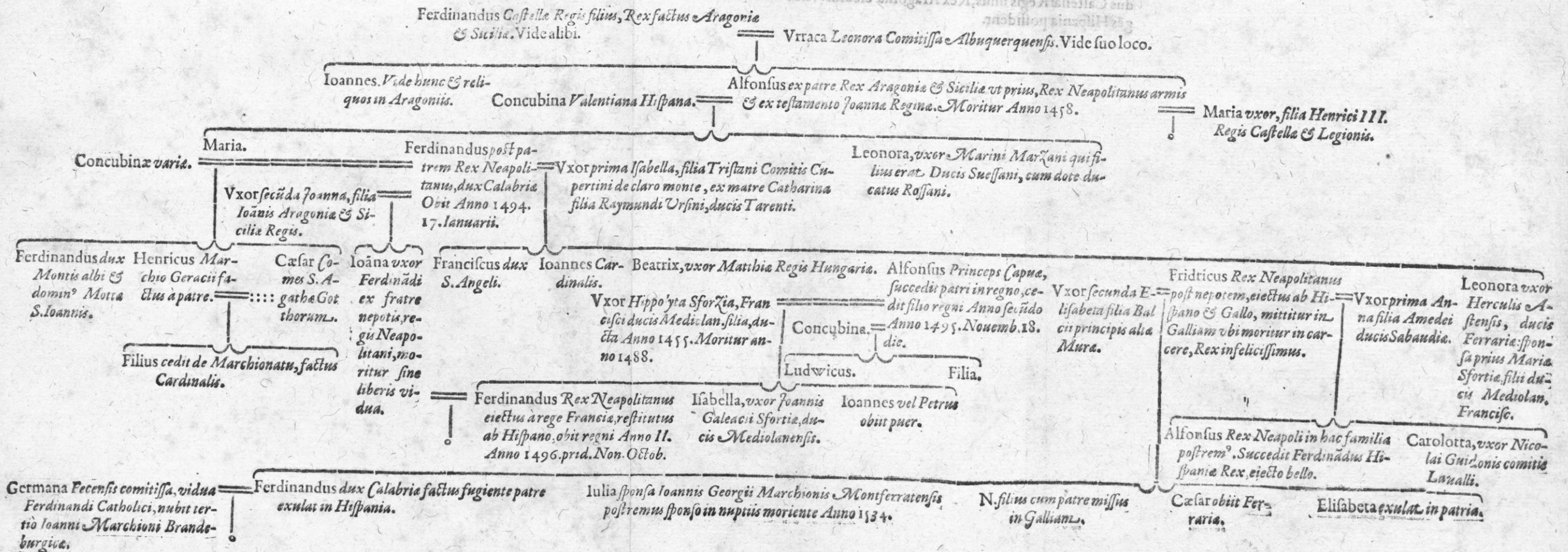


TABVLA I.
RÈGES SICILIÆ EX ARAGONIIS.

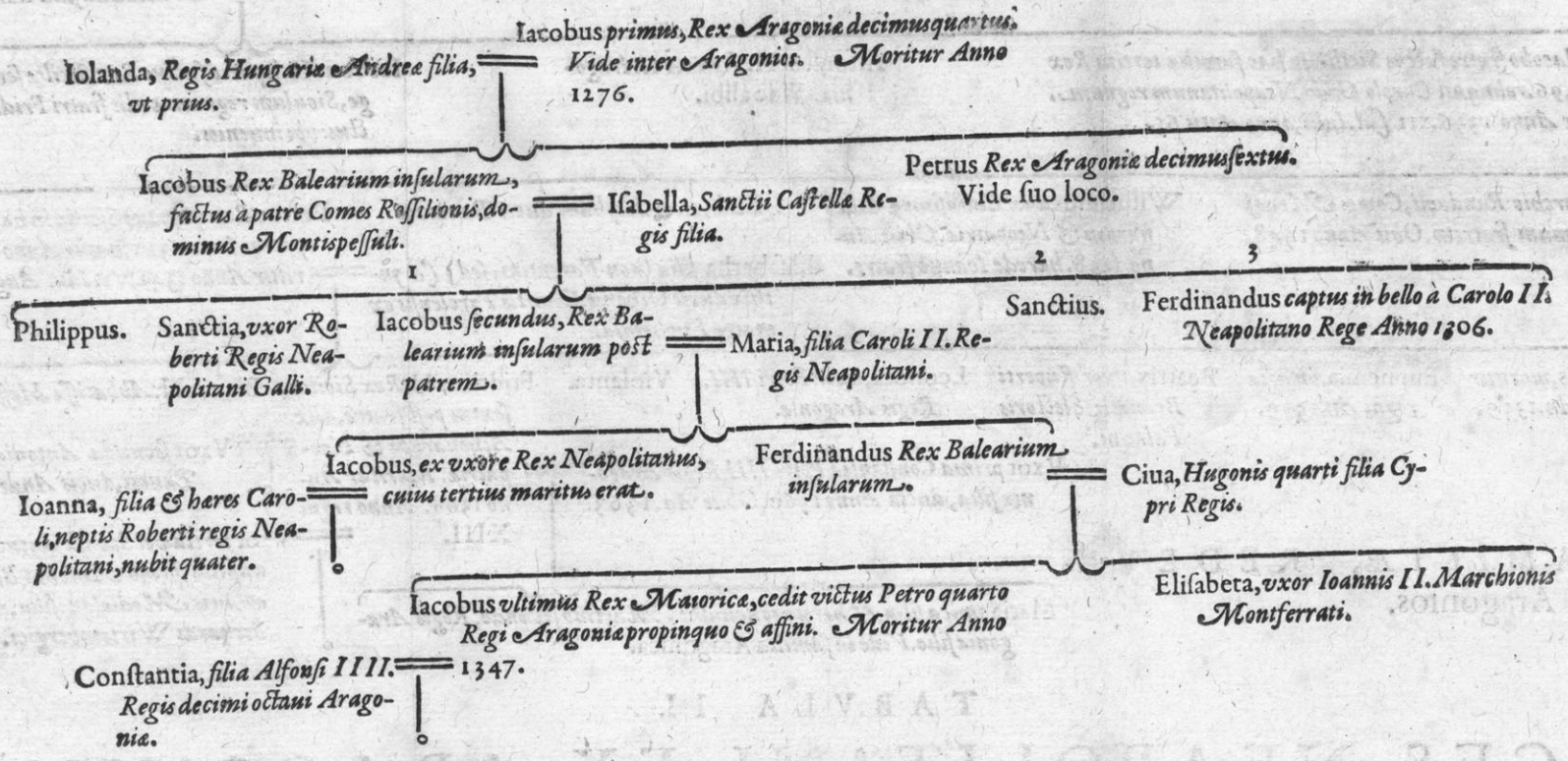
VIDE INTER REGES ARAGONIÆ.



TABVLA II.
REGES NEAPOLITANI EX ARAGONIIS.



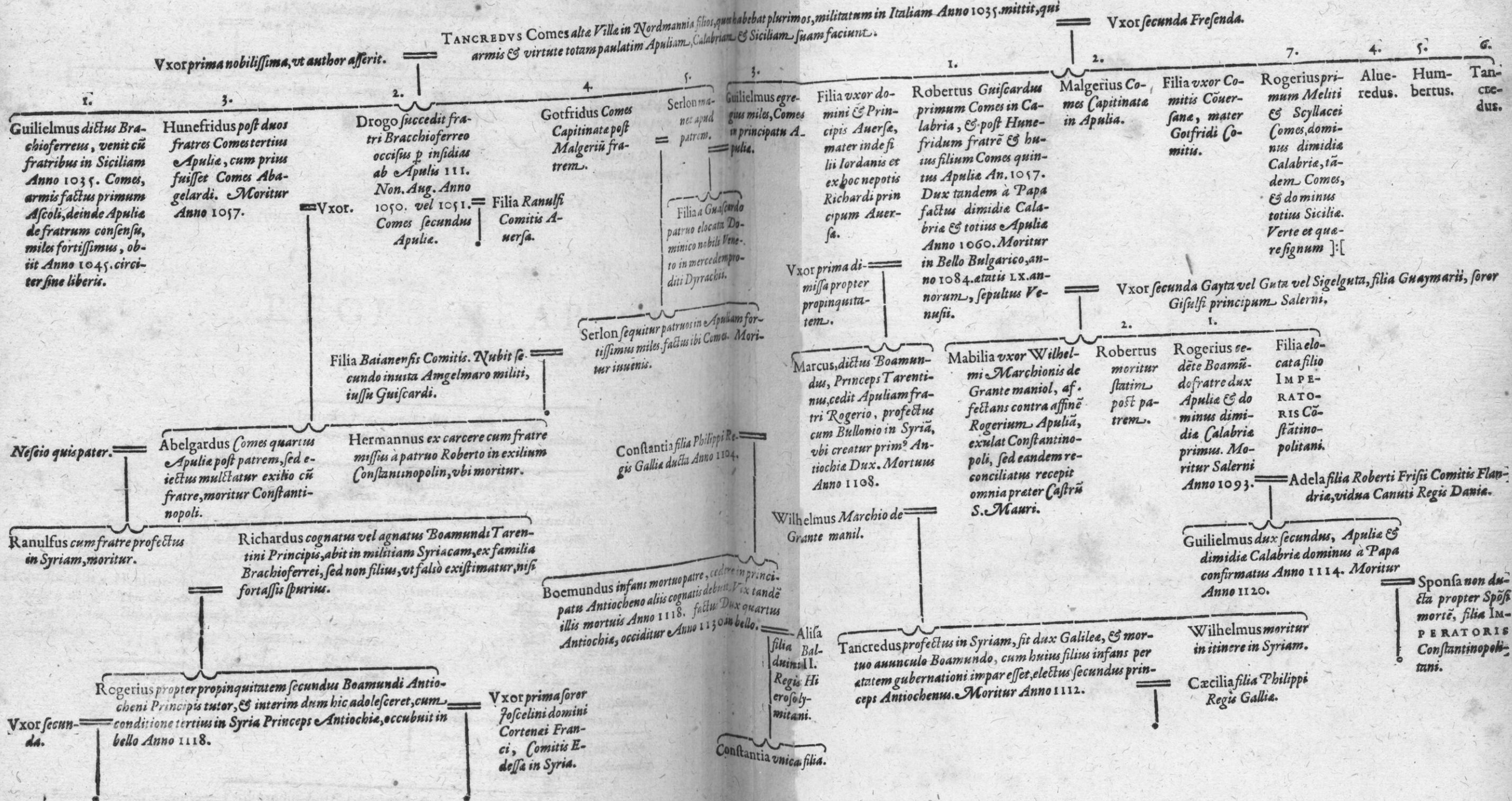
TABVLA III
REGES MAIORICÆ ET BALEA-
RIVM INSVLARVM EX ARA-
GONIIS.

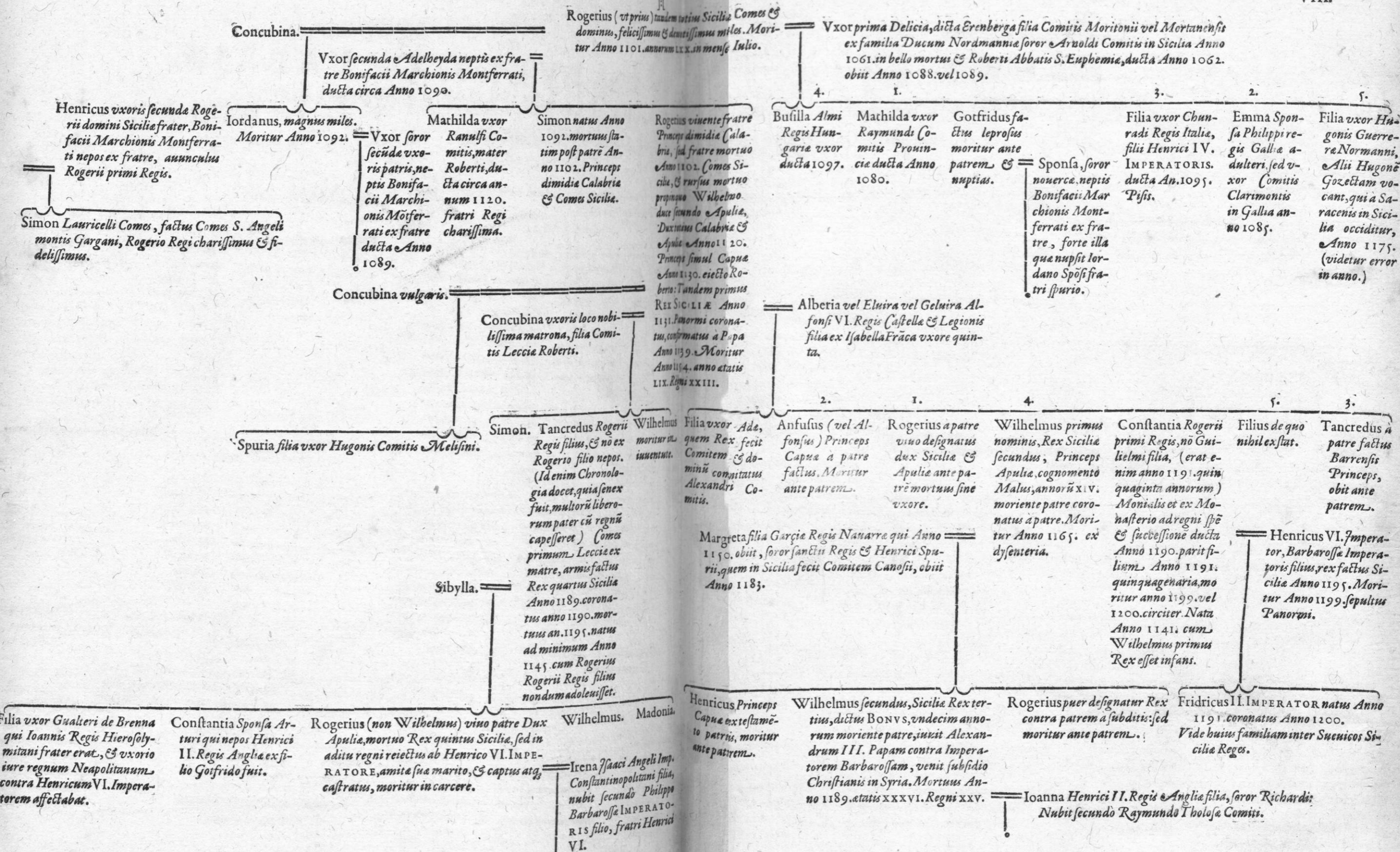


SUCCEdit Petrus IIII. Rex Aragonia: & post eius filium Ferdinandus Castellæ Regis filius, Rex Aragonia electus: vnde hodie Reges Hispania possident.

TERTIA TABVLA, AD LIBROS DE REBVS GESTIS Nordmannorum in Sicilia & Apulia.

TABVLA IN QVA PRIMORVM APVLIÆ, CALABRIÆ, AVERSÆ, TARENTI, ASCOLI, MELITI, SCYLLACEI, ABAGELARDI, CAPITINATÆ, Capuz, Barri, &c. Comitum & Principum, Dominorum, Comitum & Regum Siciliæ Nordmannica Familia.



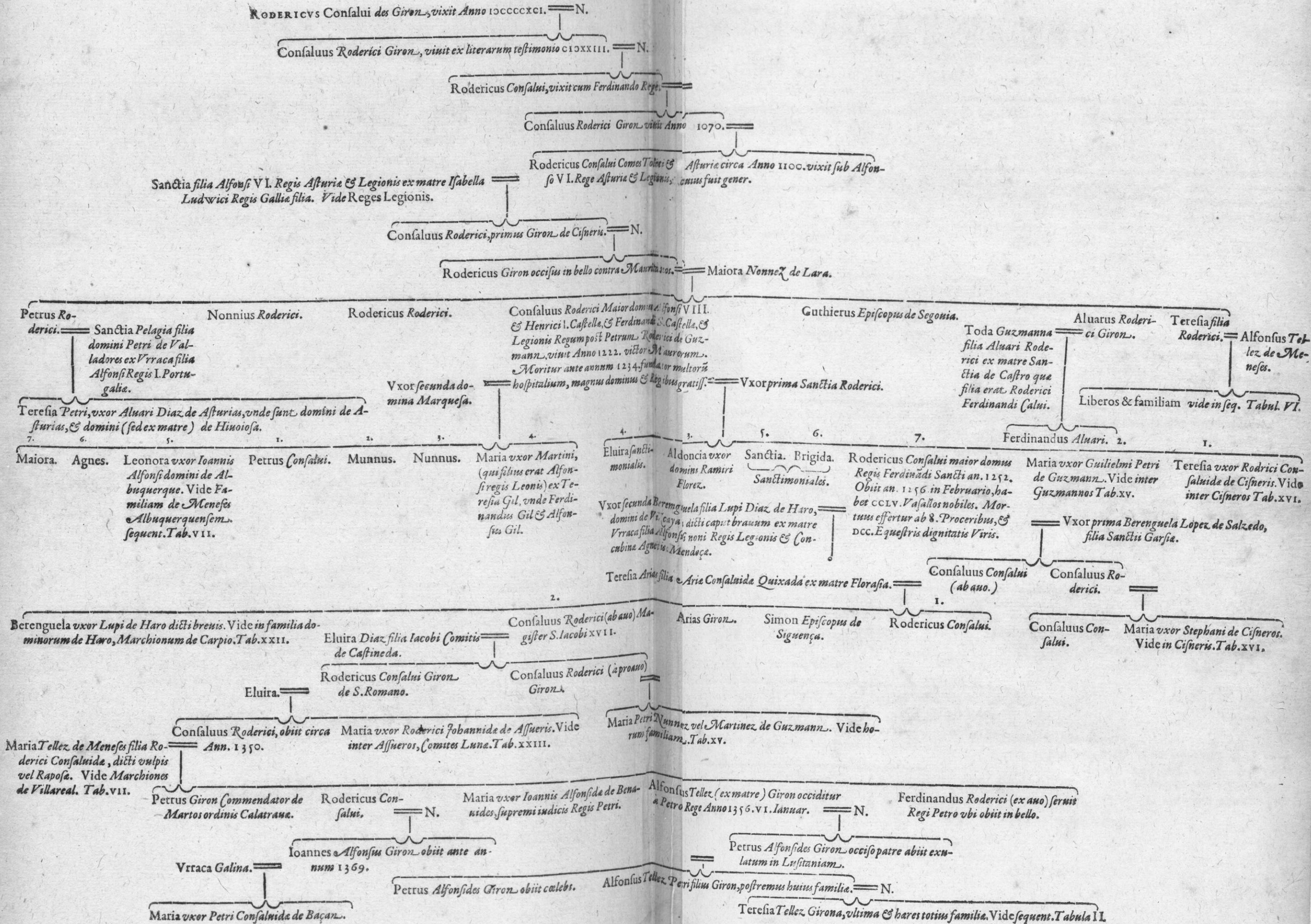


FINIS MASCULÆ NORDMANNICÆ
 Familæ in Regno Sicilia. Succedit Henricus VI. Imperator ex Constantia vxoris iure.

SUCCEDIT PER VIM TANCREDVVS
 Patruus spurius. Vide preced. paginam.

FAMILIA GIRONVM IN HISPANIA EX ANTI- QVISSIMIS LITERIS ET DOCUMENTIS.

TABVLA I.



x.

TABVLA II.
SECUNDA GIRONVM FAMILIA, ET TABVLA,
 EX GIRONA FILIA.

TERESIA Girona Tellez transfert nuptiis familiam ad dominos de Acunna, vxor prima domini Martini Vasquez de Acunna.

Martinus Vasquez de Acunna, Giron, ex vxore prima, Comes Valentia ex vxore secunda. Vide maiores in familia de minorum Acunna. Tab. vi.

Vxor secunda, Maria infanta filia Don Joannis infantis Portugalia, Comitissa Valentia facta ab Henrico III. Rege Castella, ex matre Constantia Regis Castella secundi filia. Vide Dominos de Herrera. Tab. xxxiii.

Huius matrimonii procreationem, vide in Familia dominorum de Acunna. Tab. vi.

Leonora vxor Ioannis de Castro, domini de Dabela in Portugalia.
 Beatrix vxor Ioannis de Valencia Marschalci Castella ex Regia familia. Vide Dominos Valentia, Marschalcos Comara. Tab. xix.
 Filia, vxor Ferdinandi Ducis Bregantia filii Alfonsi & nepotis Ioannis regis Lusitania.
 I.

Alfonus Tellez Giron, ex vxore dominus Belmontis. Visit Anno 1431.
 Maria Pacheca, domina Belmontis heres & filia Ioannis Ferdinandi Pacheci. Vide Dominos Pachecos veteres. Tab. viii.
 Genebra vxor primum Sanchii Manuelis (vide Tab. xxviii. Manuelum familiam:) Vxor secunda Iacobi Lopez de Haro. (vide dominos de Haro Marchiones Carpii. Tab. xxii.)
 2.

Concubina.
 Ioannes spurius.
 Vxor secunda Maria de Velasco, filia Petri Fernandez primi in familia Condestablii Castelle. ducta 1471. Vide Velascos Tab. xxxi.
 Ioannes Pachecus Giron, Magister S. Iacobi xxxix. Anno 1467. factus, Marchio Villena a Rege Castella Ioanne designatus, ex prima vxore dominus de Moguer. Obiit Anno atatis lv. Calendis Octobris Anno 1474.

Vxor prima Maria Portocarrera filia & heres Petri domini de Moguer Portocarreri. Tabul. iii.

Petrus Giron, Magister xxviii. Calatrana, dominus in Pennasiel, Urenna, Tiedra, Villafrechos, Ofsana, Gelues. Moritur ex angina 2. Maii Anno 1466. atatis xliiii. in magna Henrici v. Castella Regis gratia. Vide in seq. pag. signum [:] [:]

MARCHIONES VILLENÆ.

Mentia vxor Iacobi de Cardenas ducis Maqueda. Vide dominos de Cardenas. Tab. xx.
 Beatrix (aliis ex prima vxore) vxor Roderici Portocarreri. Vide Tab. ii. Portocarreros Comites Medelli ni & S. Stephani. Vxor secundo Alfonsi de Sylua. Vide Comites de Sylua. Tab. x.

Francisca vxor Innigi Lopez de Medoça Marchionis de Mondejar. Vide in Mendocis de Mondejar. Tabul. xvi.
 Maria vxor Ferdinandi Aluarez de Toledo Comitis secundi Oropefa. Vide Familiam Tabul. xxvi.
 Ioanna vxor Iacobi Ferdinandez de Corduba primi Marchionis de Comares. Vide in haru Tab. xix.
 Catharina vxor Alfonsi de Corduba domini de Aguilar. Vide dominos de Corduba Marchiones de Priego. Tab. xvi.
 Vxor secunda Ioanna Henriquez.
 Iacobus Lopez, Petrus Surdus Portocarrerus, Giron autor Marchionum de Villanona. Vide Tab. iii.
 Vxor prima Maria de Luna Comitissa S. Stephani.

Alfonus Tellez Giron, author Pachecorum de Puebla & Motaluana. Vide Tab. iv.
 Alfonso alius Commendator de Villa Franca.
 Rodericus. Lupus. Fratres Cœlibes.
 Beatrix vxor Roderici Portii de Leon ducis de Cardiz. Vide Duces de Arcos. Tabul. xxvii.
 Maria altera vxor Roderici Pimenteli, quarti Comitis de Beneuenta. Vide familiam Pimentel. Tabul. xxiv.
 Isabella vxor Petri Lopez de Padilla maioris Praefecti Castella.

Magdalena Pacheca vxor Petri Portocarreri, Marchionis de Villanona. Vide Tab. iii.

Isabella Pacheca vxor Roderici Pontii primi ducis de Arcos sine liberis. Vide Tab. xxvi.
 Ioannes Pachecus Giron, Maior domus Regum Bohemia.

Ioannes Pachecus Comes S. Stephani ex matre, prima patris vxore. Obiit ante patrem annis.
 Iacobus Lopez Pachecus dux Escalona secundus, Marchio Villena tertius.
 Ludwica de Cabrera (ex matre) vxor Ioannis Sarmienti de Aragonia, Comitis de Ribagorça.
 Ioanna Pacheca vxor Petri de Curniga, Comitis de Marandã.

Agnes Pacheca vxor Iacobi de Bobidilla Comitis de Chinchon.

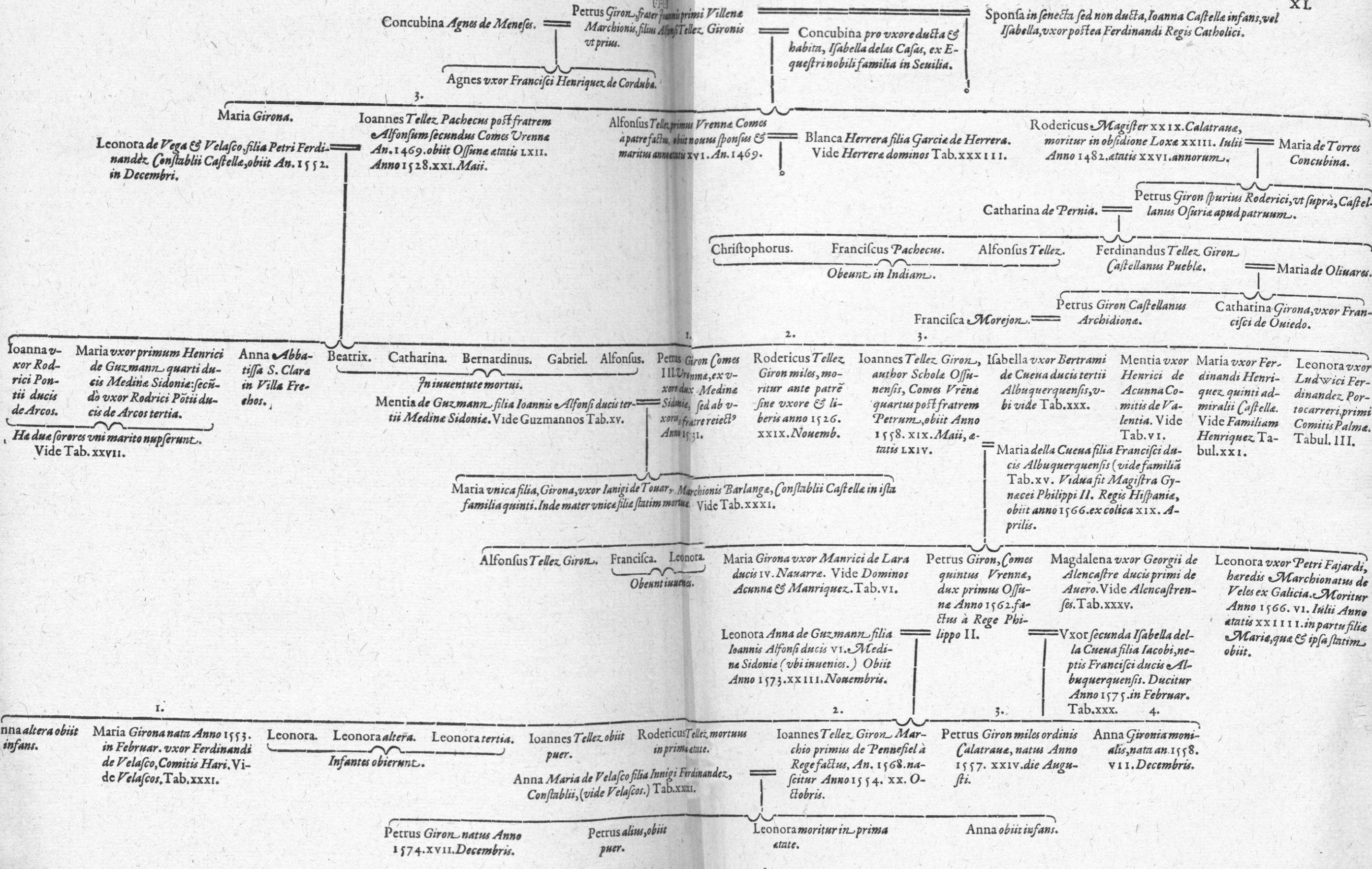
Franciscus Pachecus dux tertius Escalona, Marchio Villena quartus.
 Ioanna de Toledo filia Ferdinandi Aluarez de Toledo, Comitis Oropefa. Vide familiam Tabul. xxvi.

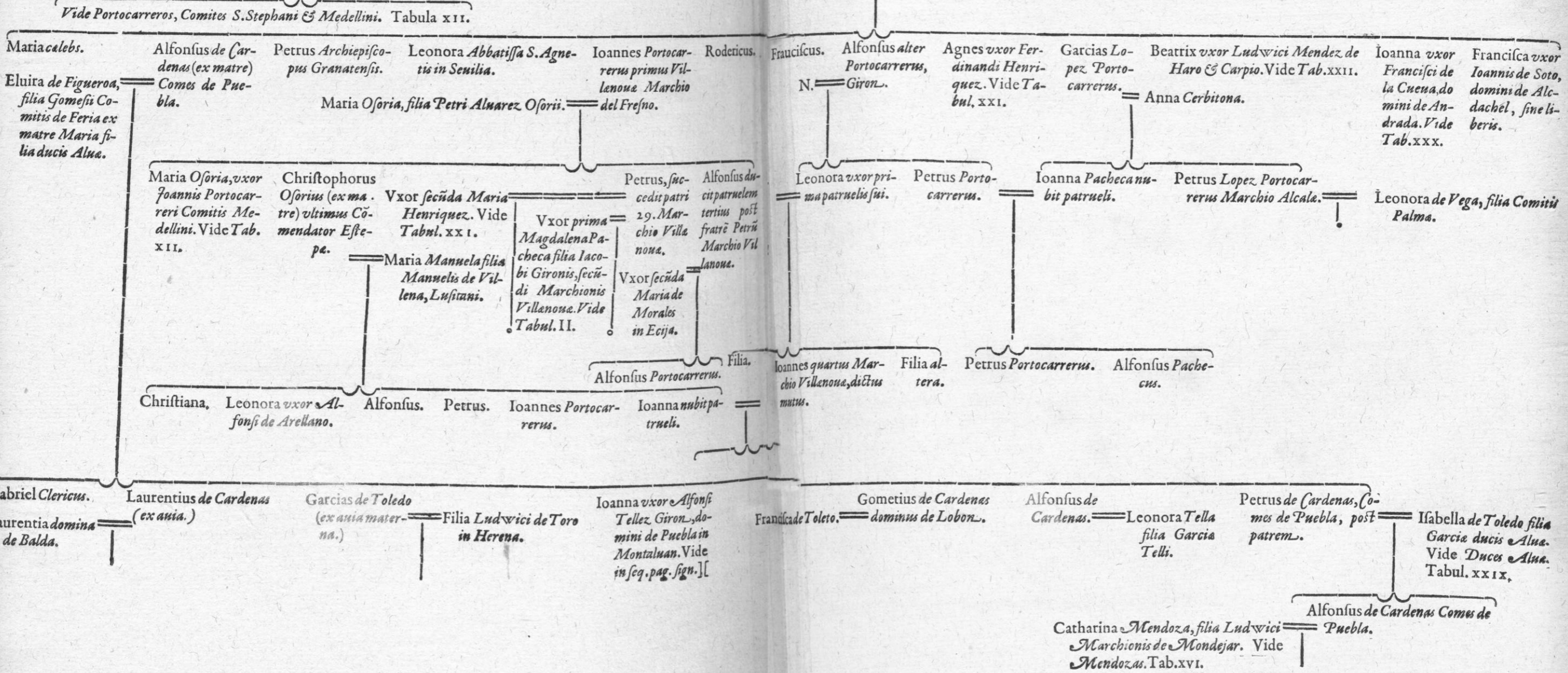
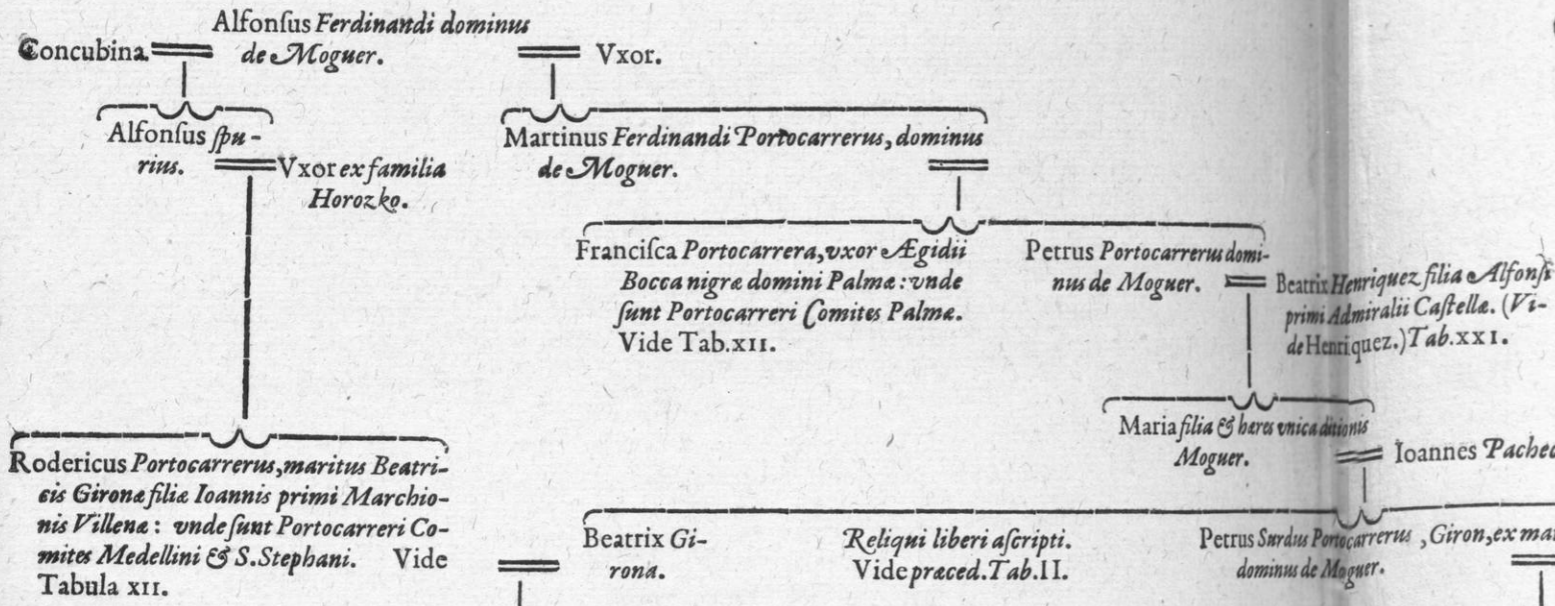
Antonia Pacheca sanctimonialis.
 Ludwica de Cabrera (ex matre) vxor Ioannis Sarmienti de Aragonia, Comitis de Ribagorça.

Gabriel.

Iacobus Lopez Pachecus.
 Ioannes Ferdinandus Pachecus, dux Escalona quartus, Marchio Villena quintus.

Franciscus de Cabrera, Marchio de Moya.
 Maria Pacheca.



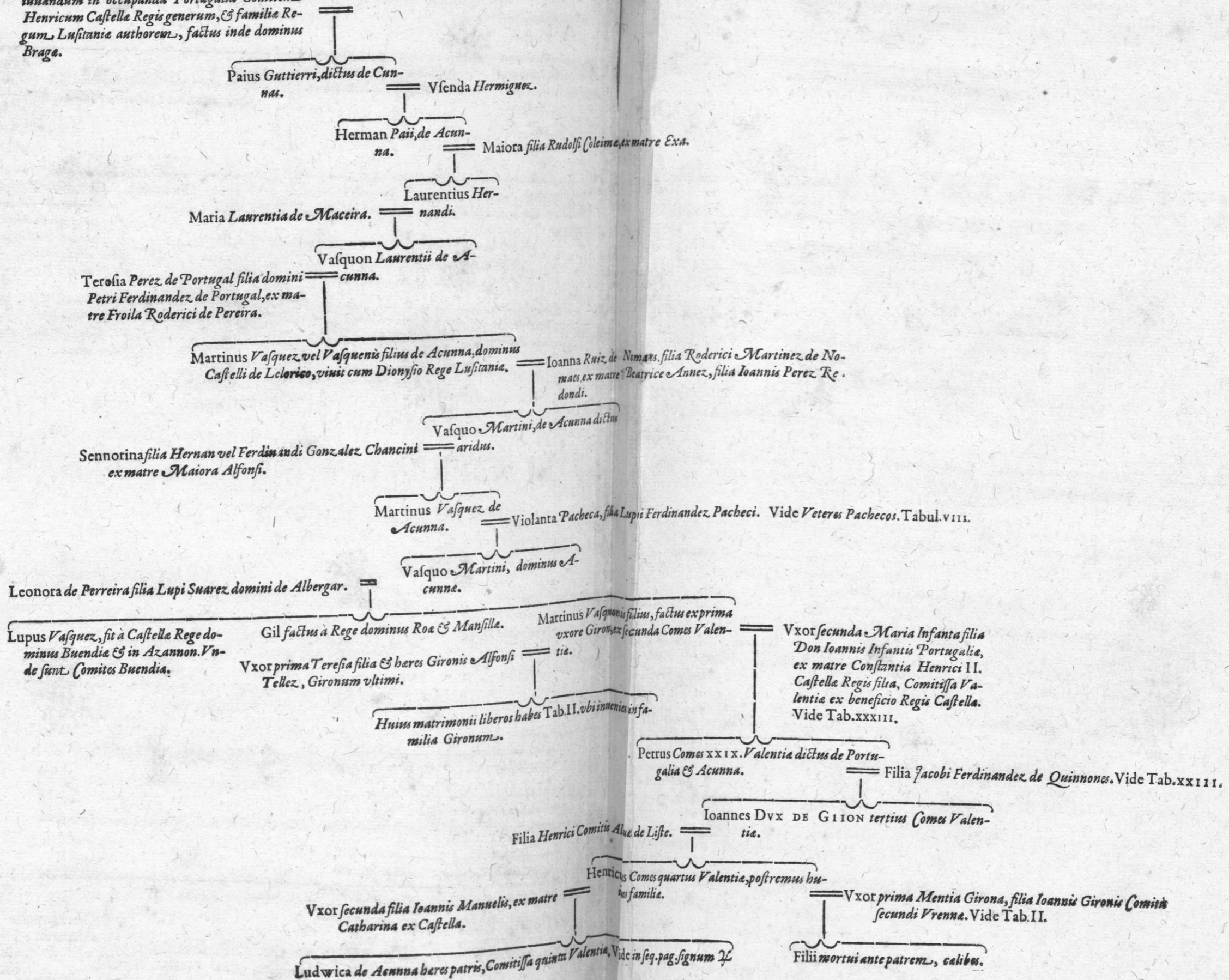


TABVLA VI.

SEQVNTVR ALIÆ FAMILIÆ EODEM MODO
CVM GIRONIBVS CONIVNCTÆ NVPTIIS, ET PRIMVM FAMILIA DOMINORVM

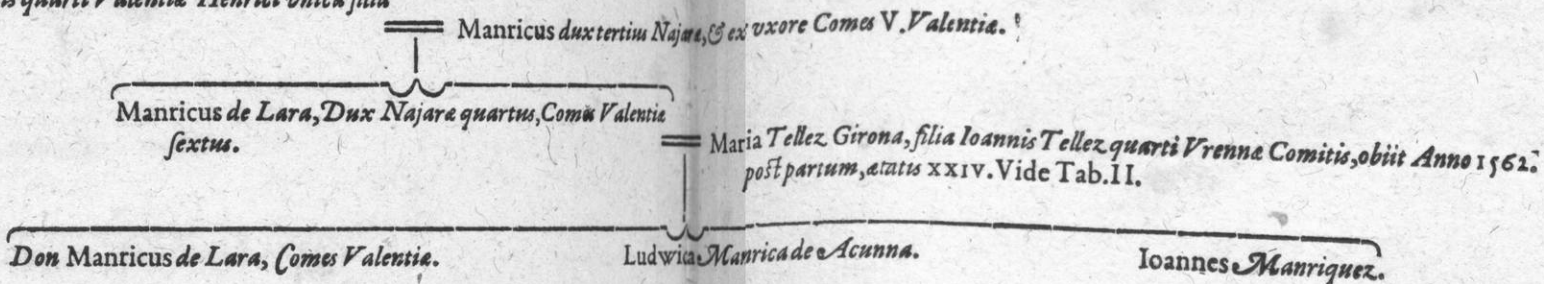
de Acunna; Comitum Valentia & Buendia Ducum de Giron, Dominorum
Roa & Mansilla.

GVTTIERRVS ex Vasconia venit in Hispaniam, ad
iuuandum in occupanda Portugalia Comitem
Henricum Castella Regis generum, & familia Re-
gum Lusitania authorem, factus inde dominus
Brage.



PARS FAMILIÆ MANRICORVM, DVCVM NAIARÆ ET
Comitum VALENTIÆ.

Ludwica de Acunna, Comitiss quartæ Valentie Henrici unica filia
Et hæres, ut prius.

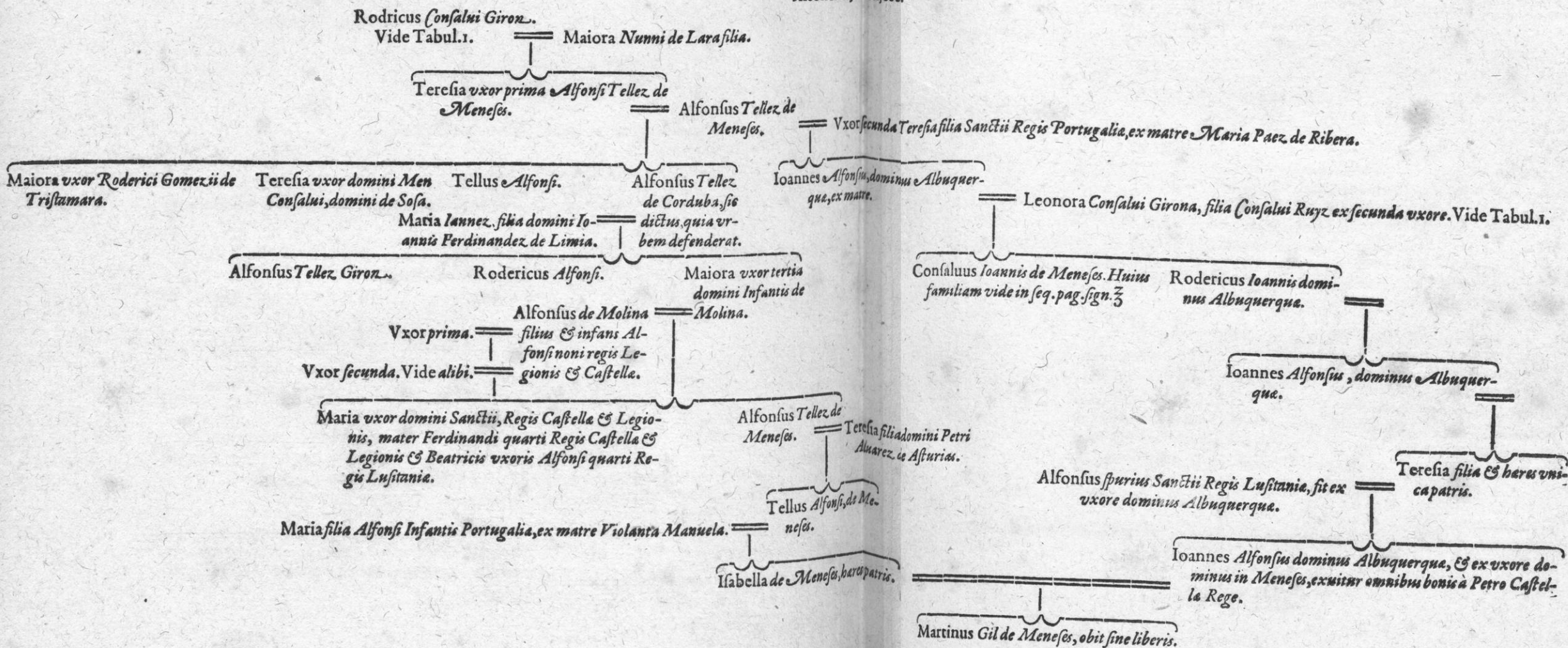


TABVLA VII.

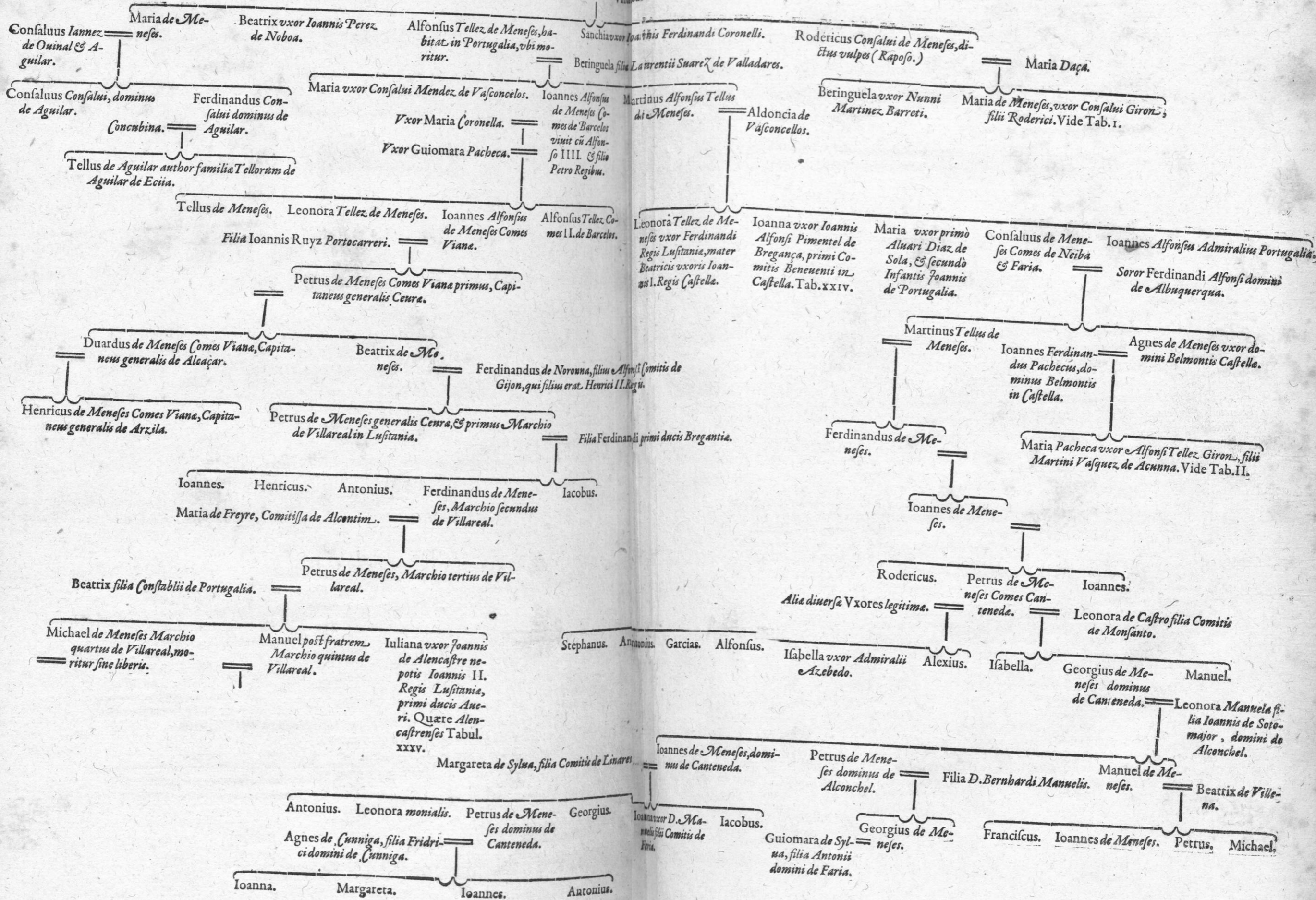
FAMILIA DOMINORVM DE MENESES, EX

GIRONA MATRE, VBI SIMVL INFANTES DE MOLINA EX

Regibus Castellæ, & Domini veteres Albuquerque interponuntur, cum Marchionibus de Villareal in Portugalia, Comitibus in Barcelos & Viana, Comitibus Neiba & Fariæ, Dominis Belmontis in Castella, Dominis & Comitibus Cantenedæ, Alconchel, Giron, &c.



SIC ALBUQUERQA ET MENESES VNIVNTVR REGNO CASTELLÆ.



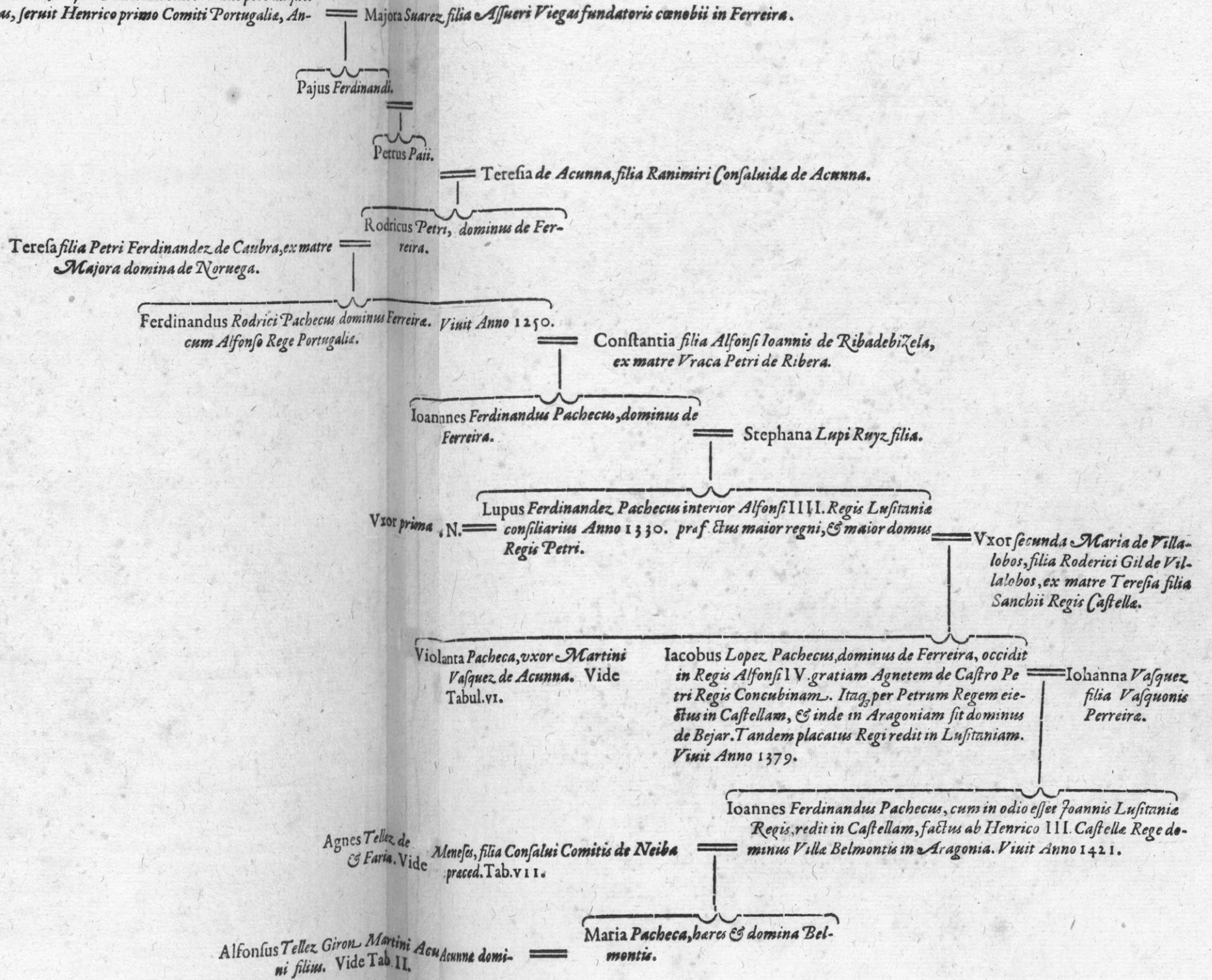
VIII: TABVLA.

FAMILIA PACHECORVM VETERVM, QVÆ

TANDEM TOTA IN GIRONES ACUNNENSES PER AL-

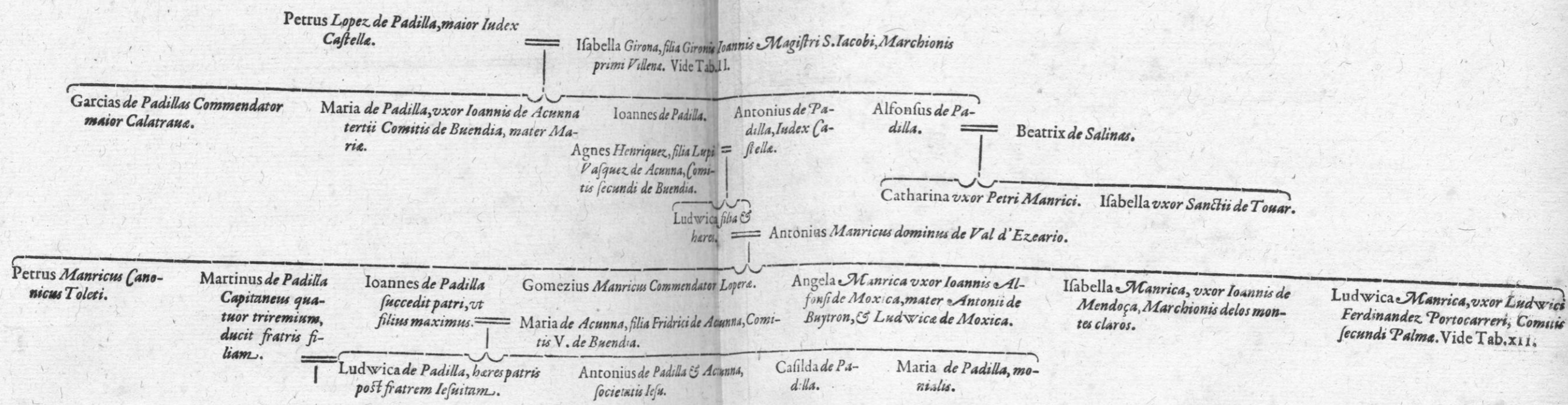
fonsum Tellez Martini Acunnæ filium transit, in qua sunt dominatus Ferreiræ,
Bejar, Belmontis in Aragonia.

AVTHOR familia Lucius Iunius Pachecus, de quo Anl. Hircius. Vnde post aliquot
secularatus Ferdinandus Jeremias, seruis Henrico primo Comiti Portugalia, An-
no 1100.



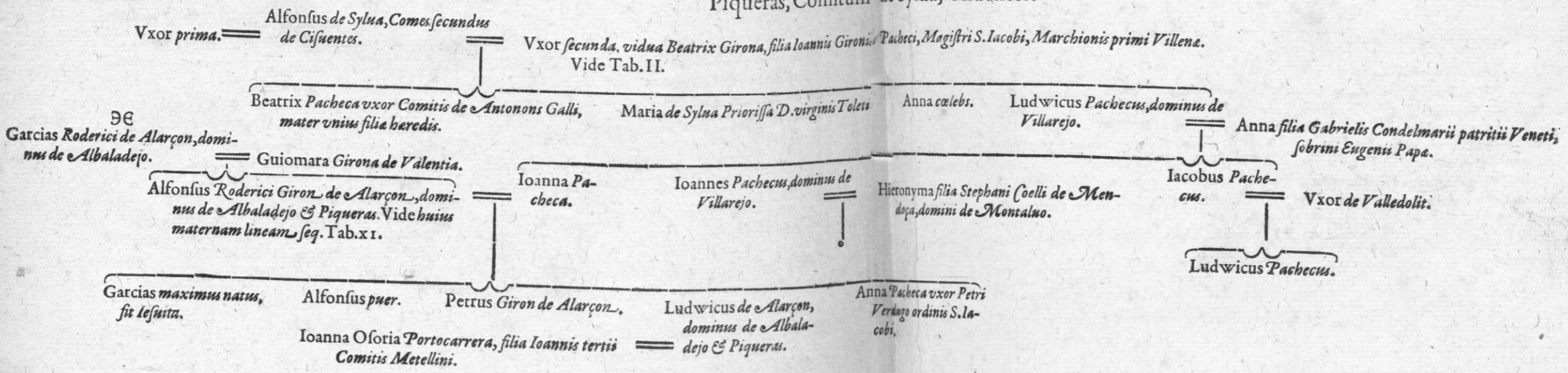
TABVLA IX.

FAMILIA PACHECORVM ALIA, QVÆ DICITVR DE LAS PADILLAS IVDICVM CASTELLÆ: VBI PARS FAMILIÆ Manricorum, Dominorum de Valle Ezeario.



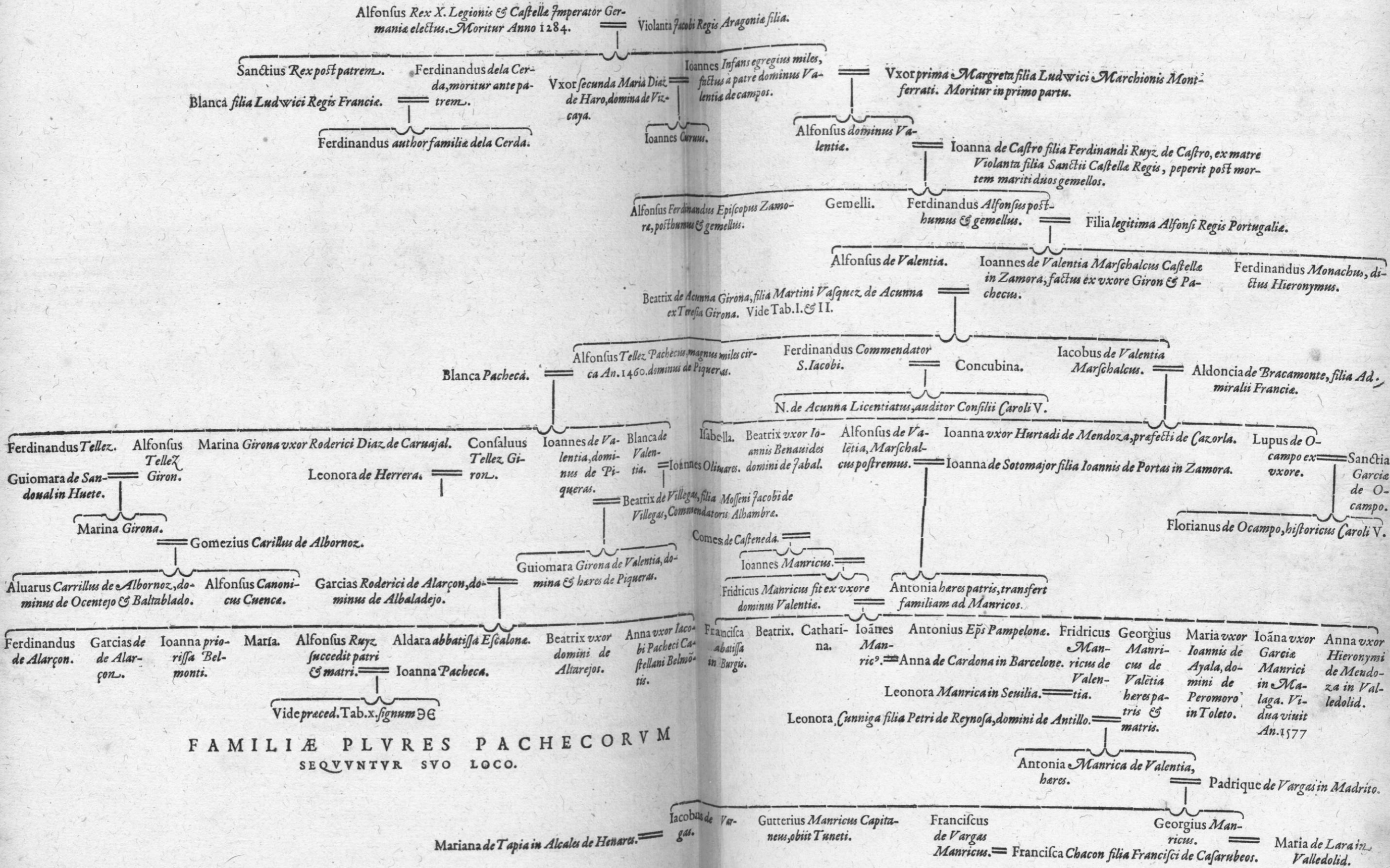
TABVLA X.

FAMILIA PACHECORVM, DOMINORVM DE VILLAREIO, ALCONCHEL, ALMONACER, ALBALADEIO, Piqueras, Comitum de Sylua, Cifuentes.



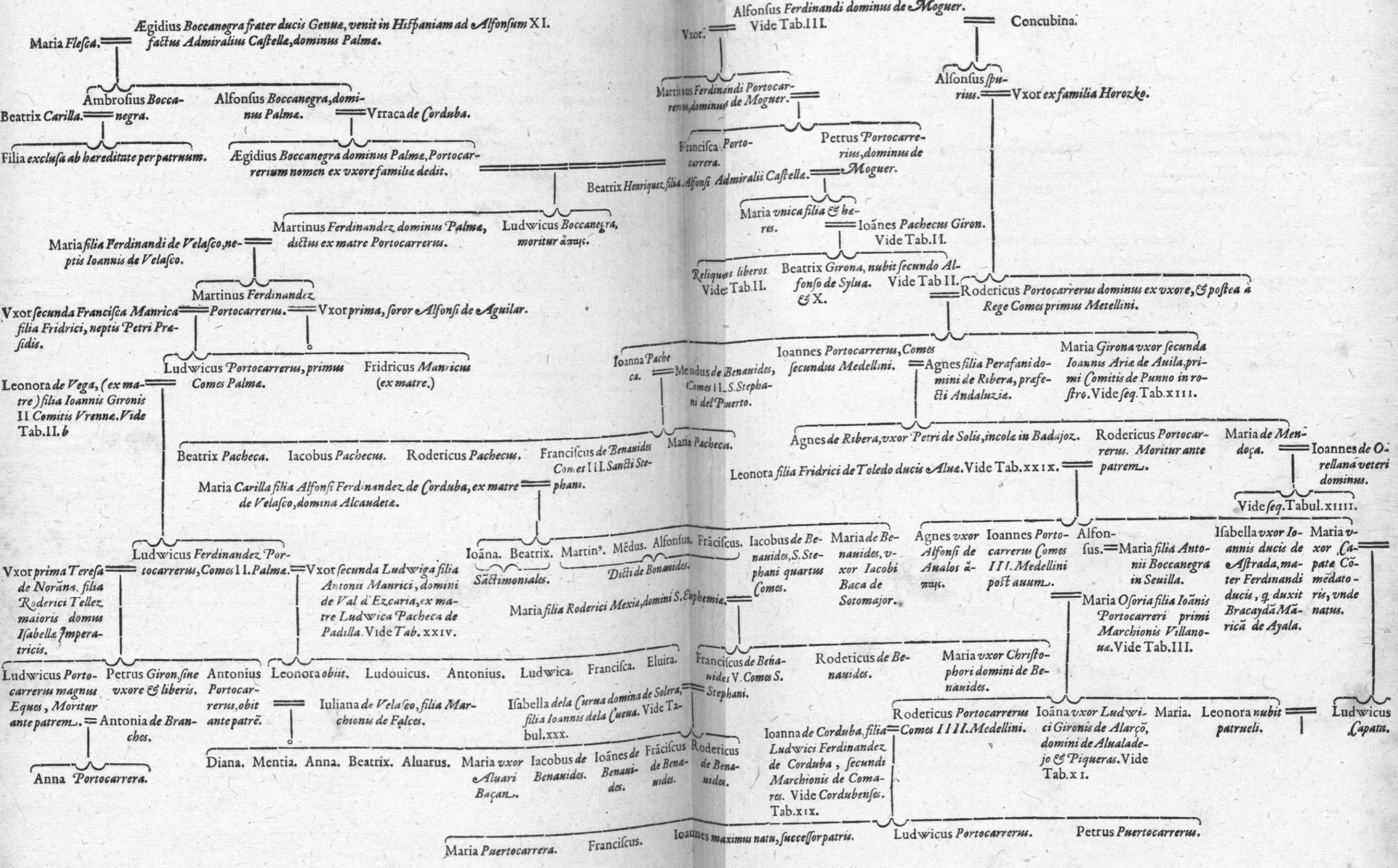
TABVLA XI:
FAMILIA PACHECORVM, DOMINORVM VALENTIÆ,
MARSCHALCORVM DE CAMORA, DOMINORVM DE PIQUERAS,

Alarçon, Albaladejo, Ocampo, vbi rursus pars Genealogiæ Manricorum & Vargarum, & Dominorum de Albornoz de Ocentejo & Baltablado.

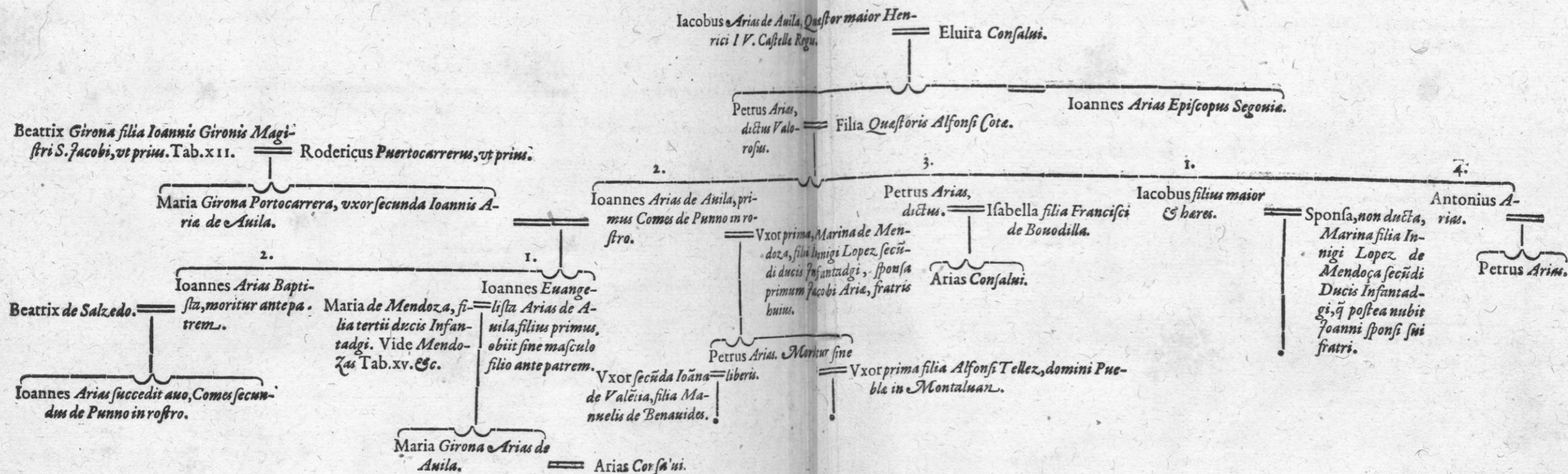


FAMILIÆ PLVRES PACHECORVM
SEQVNTVR SVO LOCO.

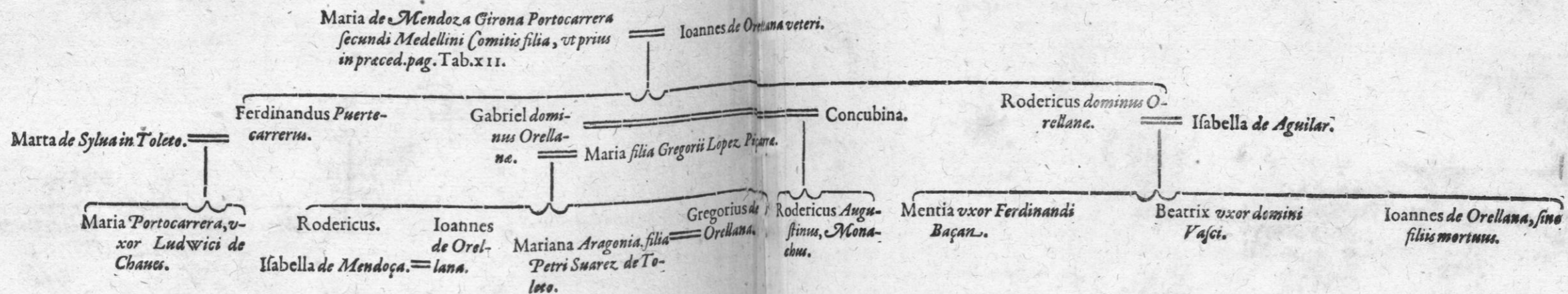
XII. TABVLA.
FAMILIA PORTOCARREROR VM, BOCCÆ NIGRÆ,
COMITVM PALMÆ, COMITVM S. STEPHANI ET MEDEL-
lini, Dominorum Benauides, Orellanæ.



TABVLA XIII.
FAMILIA DOMINORVM ARIARVM DE AVILA
COMITVM DE PVNNO IN ROSTRO.



TABVLA XIV.
FAMILIA DOMINORVM DE ORELLANA VETERI,
PORTOCARRERORVM.



FAMILIA GVZMANNORVM EX NVPTIIS

GIRONVM: IN QVIBVS DOMINI DE ORGAZ, GIDELM,

Gibrleon, S. Odolla, Mendibil, Comites Niebla, Orgazii, Oliuares, Duces Medinae Sidoniae, Marchiones Cafaja, & particula Mendoçarum gentis.

Petrus Roderici Guzmann, maior dominus Regis Alfonsi VIII.

Wilhelmus Petri de Guzmann.

Vxor prima Maria Girona, Consalvi Gironis filia, ex matre Sanctia Roderici. Vide Tab. I. Vxor altera Maria Roderici delos Cameros.

Petrus de Guzmann, maior Praefectus Castella. Terefia Roderici de Briuela.

Aluarus Petri de Guzmann.

Alfonfus Petri de Guzmann, dictus Bonus, primus dominus Medinae Sidoniae.

Domina Maria, Alfonsi Coronelli filia.

Vxor prima Maria Girona Consalvi filia & nepis. Vide Tab. I. Petrus Martinez (aliis Nonnez) de Guzmann. Vxor secunda, Ioanna Pontia de Lion. Vrraca filia Ioannis Alfonsi spurii filii Dionysii regis Portugaliae, ex Ioanna Pontia de Leon. Aluarus Perez de Guzmann. Vxor secunda Vrraca Oforia, filia Comitis Aluari Nonnez Oforii. Isabella Guzmanna, vxor Ferdinandi Perez Pontii de Leon. Vnde sunt duces delos Arcos. Tab. xxvii. Petrus Alfonsi de Guzmann, a'paz. Ioannes Alfonsi dominus secundus Medinae Sidoniae, post patrem. Vxor prima Beatrix Pontia de Leon. Leonora de Guzmann. Ludwicus de la Cerda. Bernardus de Fox, Comes Medimnae cali. Inde sunt duces Medimnae cali.

Leonora Nunnez de Guzmann, ex Alfonso XI. Rege Castella, mater Henrici Regis, Fridrici, Sanctii, &c. Vide Tab. xxi. Alfonso Mendez de Guzmann, Magister S. Jacobi. Ioanna vxor Alfonsi Martinez de Olinera. Alfonso Perez de Guzmann, dominus de Gidelm, Iudex Siciliae (vel Senilla.) Petrus Nunnez de Guzmann, ex vxore dominus Orgazii. Ioana de Toledo, domina in Orgaz. Ioannes Alfonsi Comes primus de Niebla, ex vxore. Alfonso Perez de Guzmann, a'paz. Beatrix Ioanna de Castella, filia Henrici II. Regis spuria.

Eluira de Ayala. Aluarus Perez de Guzmann, dominus de Gibrleon, Iudex maior Senilla, & Admiratus regni Castella. Matia de Horozco, domina S. Ololla. Aluarus Perez de Guzmann. Terefia de Figueroa, filia Laurentii Suarez de Figueroa, Magistri de S. Iacobo. Viraca. Mentia. Henricus de Guzmann, Comes secundus Niebla. Alfonso Perez de Guzmann, dominus de Lepe.

Maria Guzmanna, vxor Petri Pontii de Leon, domini de Marchena, vnde sunt duces delos Arcos. Vide Tabul. xxvii. Isabella Guzmanna, vxor Petri de Cunniga supremi Iustitiae Praefecti in Castella, vnde sunt duces de Bejar. Alfonso Perez de Guzmann, dominus de Orgaz, Iudex maior Senilla. Sanctia Pontia de Leon, filia Petri Pontii. Terefia vxor Henrici Henriquez, Comitis Alua de Liste. Alfonso. Isabella de Mosquera. Ioannes Alfonsi de Guzmann Comes tertius Niebla, & ab Henrico IIII. Castella Rege dux primus Medinae Sidoniae. Isabella de Maneses.

Petrus Nunnez de Guzmann. Aluarus Perez de Guzmann, dominus in Orgaz & S. Ololla. Beatrix. Martinus de Guzmann. Terefia, vxor Petri de Cunniga, vnde sunt duces de Bejar. Petrus Guzmannus. Alfonso Guzmannus. Henricus de Guzmann, Comes quartus Niebla, Dux secundus Medinae Sidoniae. Ioannes de Guzmann. Leonora de Cerdenas, filia Magistri S. Iacobi.

Sanctia sanctimonialis. Stephanus de Guzmann, dominus in Orgaz. Leonora Guzmanna, haeres nepotis ex fratre. Ioannes Hurtadus de Mendoza, dominus de Medibil & Prestamer de Vizcaya. Vxor secunda Leonora de Cunniga. Ioannes Alfonsi Guzmann, Comes V. Niebla, dux xxxix. Medinae Sidoniae, Marchio Cafaja. Vxor prima Isabella de Velasco, filia Petri Fernandez de Velasco. Vide Tab. xv.

Aluarus Perez Comes in Orgaz. Isabella de Borbon Guzmanna, sine nuptiis. Ioanna de Toledo, filia Comitis de Oropefa Ferdinandi Alvarez. Vide Dominos Oropefa Tab. xxvi. Aluarus de Mendoza, dominus de Mendibil. Domina de Royas. Alfonso Perez de Guzmann, post fratrem Comes VII. Niebla, & quintus dux Medinae Sidoniae, a'paz. Petrus de Guzmann, primus Comes de Oliuares. Ioannes Alfonsus post duos fratres, Comes VIII. Niebla, & Dux sextus Medinae Sidoniae. Mencina vxor Petri Gironis Comitis III. Vrena. Vide Tab. II b. Henricus de Guzmann, Comes VI. Niebla, dux IIII. Medinae Sidoniae An. 1513. Leonora vxor domini Iacobi, vnde sunt duces Bregantia.

Ludwicus Hurtadus de Mendoza, dominus de Mendibil. Domina de Toledo, filia Ferdinandi domini de Villorias. Anna Aragonia, neptis Ferdinandi Regis Catholici. Maria Girona Ioannis II. Comitis Vrena filia, nubit secundo duci de Arcos. Vide Tab. II.

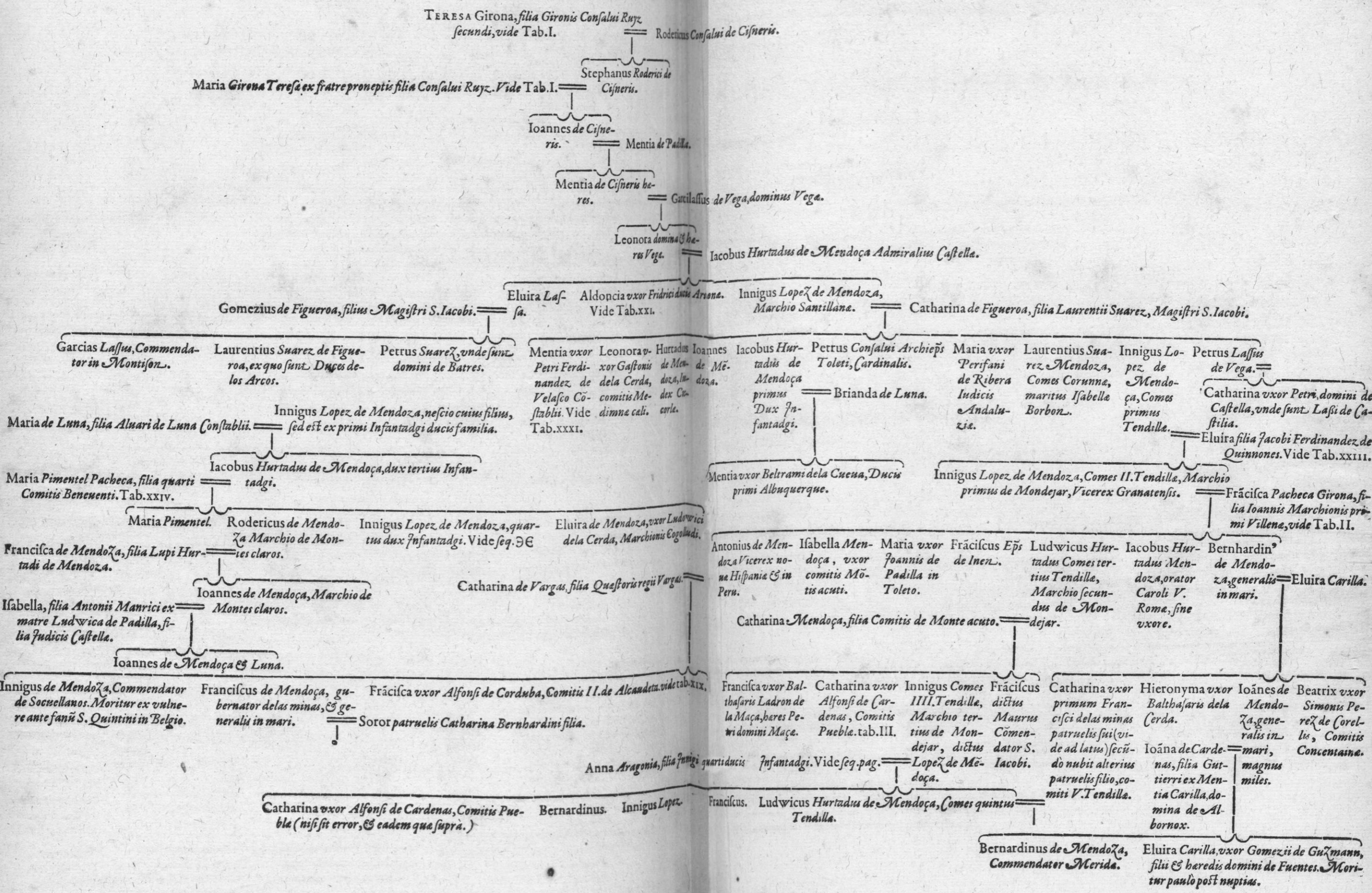
Leonora de Mendoça, filia D. Francisci Pazi de Ribera. Orgaz post Aluarum propinquum. Ioannes Hurtadus de Mendoça, dominus de Mendibil, Comes in Orgaz post Aluarum propinquum. Anna Aragonia, vxor Innigi Ferdinandez de Velasco, Constablii Castella. Tab. xxxi. Ioanes Claros, Comes nonus Niebla, moritur antepatrem. Leonora Anna de Guzmann, vxor Petri Gironis, ducis primi Osuna. Tab. II. Leonora de Cunniga.

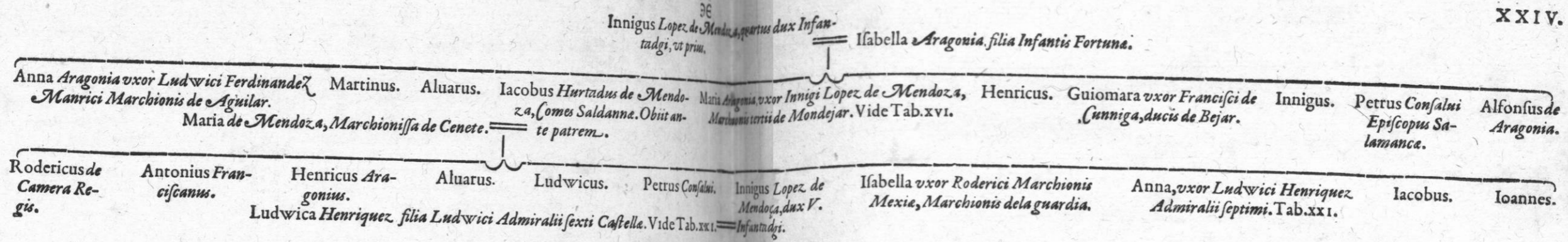
Anna de Sylua, filia Principis de Eleoli. Alfonso Petri de Guzmann, dictus Bonus, Comes X. Niebla, dux VII. Medinae Sidoniae. Maria Andrea, vxor Francisci de Cunniga, Comitis de Bel Alcaçar.

TABULA XVI. FAMILIA DE CISNERIS EX GIRONVM NVPTIIS, ET

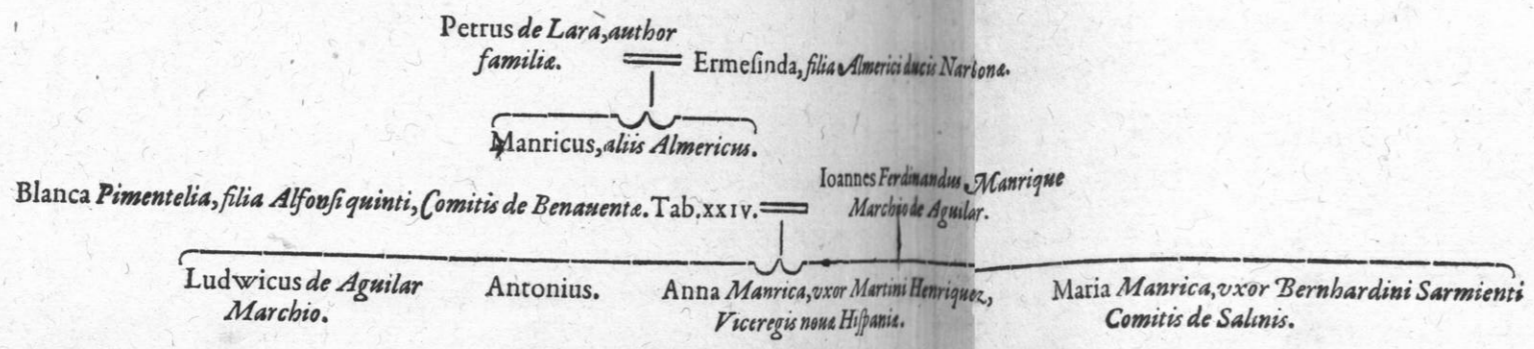
INDE DOMINORVM DE VEGA, ET MENDOCARVM ADMIRALIVM

Castellæ, Marchionum Santillanæ, Ducum Infantadgi, Comitum Tendillæ, Corunnæ, Saldannæ, Marchionum de Montesclaros, Mondejar, cum particula Familiæ Dominorum Suarez de Figueroa, & de Vega.



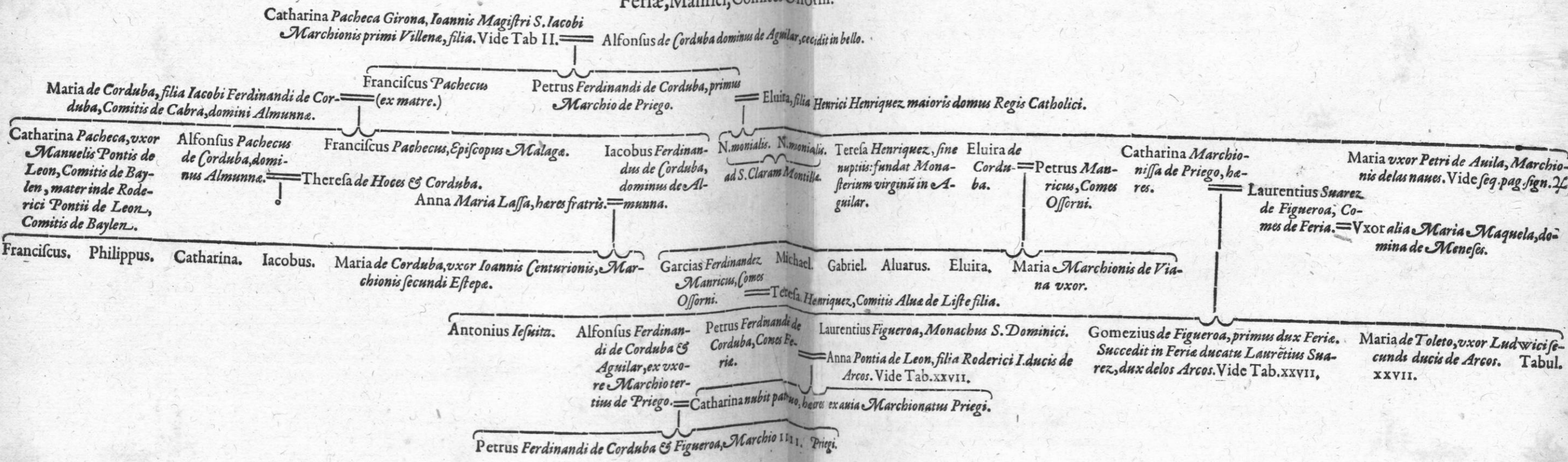


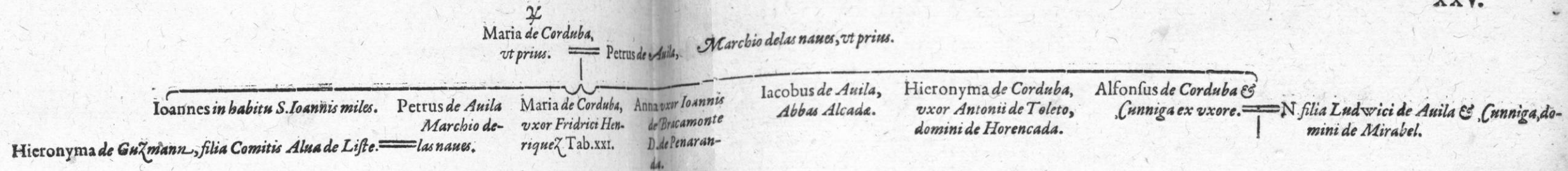
TABVLA XVII.
FRAGMENTA FAMILIÆ MANRICORVM.



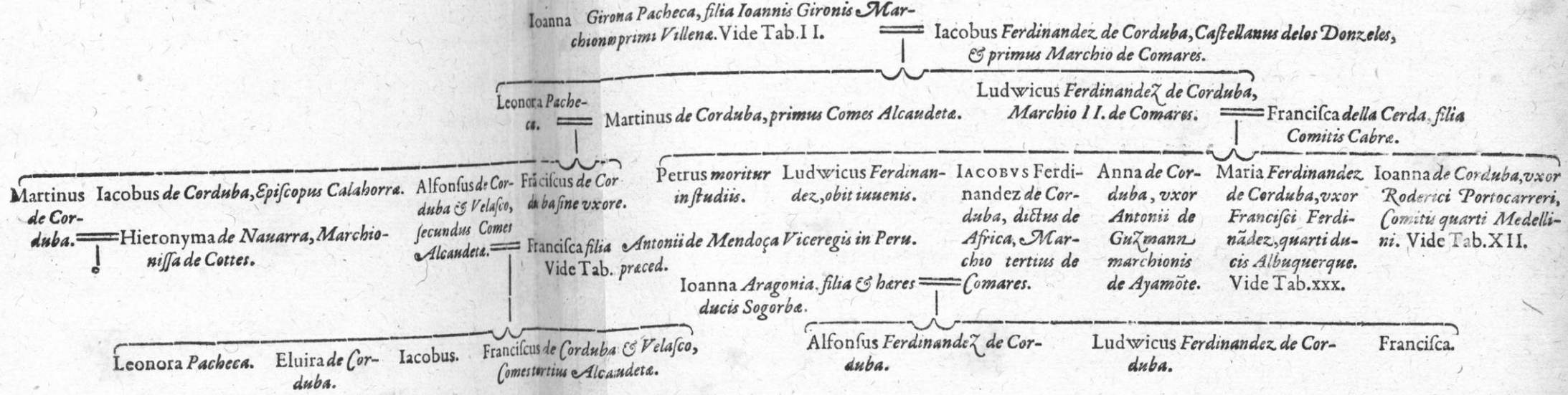
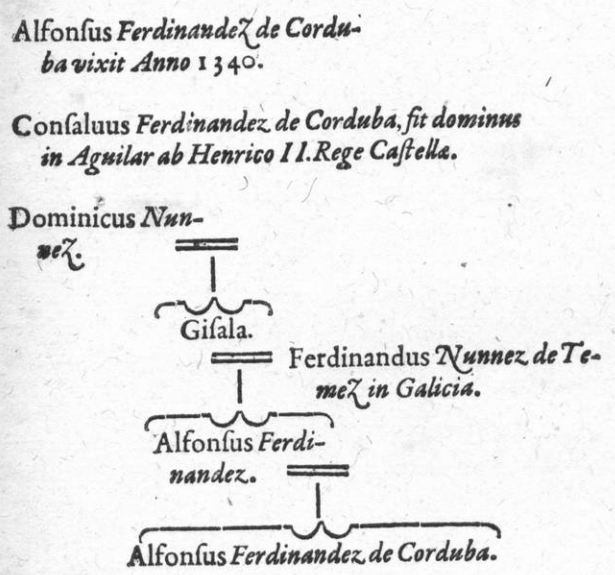
RELIQVA habes hinc inde sparsa in genealogiis aliis. Interim speramus perfectam totius stirpis explicationem, quam acceptam in tom. III. proponemus.

TABVLA XVIII.
PACHECI ET GIRONES EX NVPTIJS, DOMINI CORDVBÆ, MARCHIONES DE PRIEGO ET DE las Naues, Domini Almunna, Aguilar & Figueroa, Comites & Duces Feria, Manrici, Comites Ossorni.

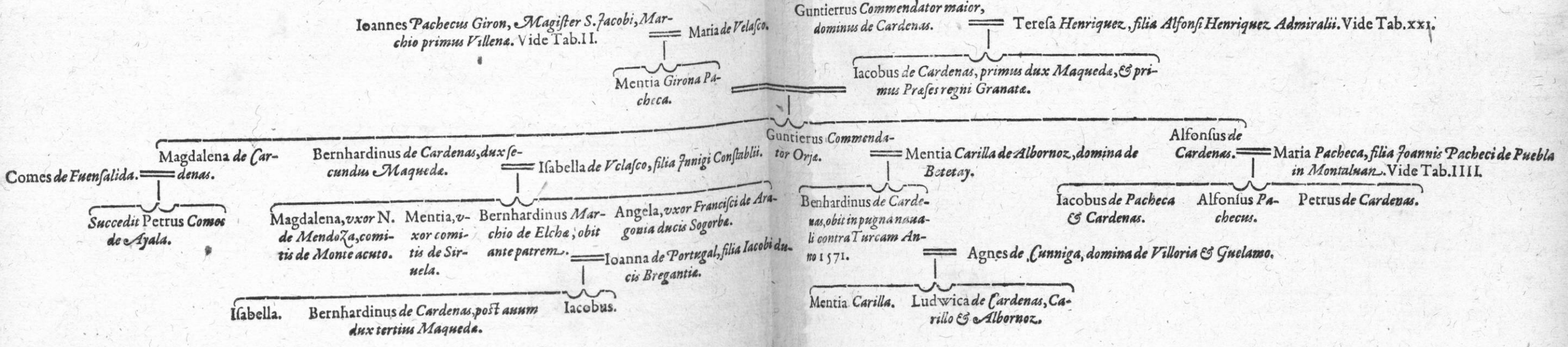




TABVLA XIX.
FAMILIA ALIA DE CORDVBA, MARCHIONVM DE
 COMARES, COMITVM ALCAVDETÆ, CASTELLANORVM DE-
 los Donzeles, ex Gironum Pachecorum nuptiis.



TABVLA XX.
DOMINI DE CARDENAS, DE CARILLO ET AL-
 BORNOZ, DVCES MAQVEDÆ, MARCHIONES ELCHÆ,
 ex matribus Gironicis Pachecis.

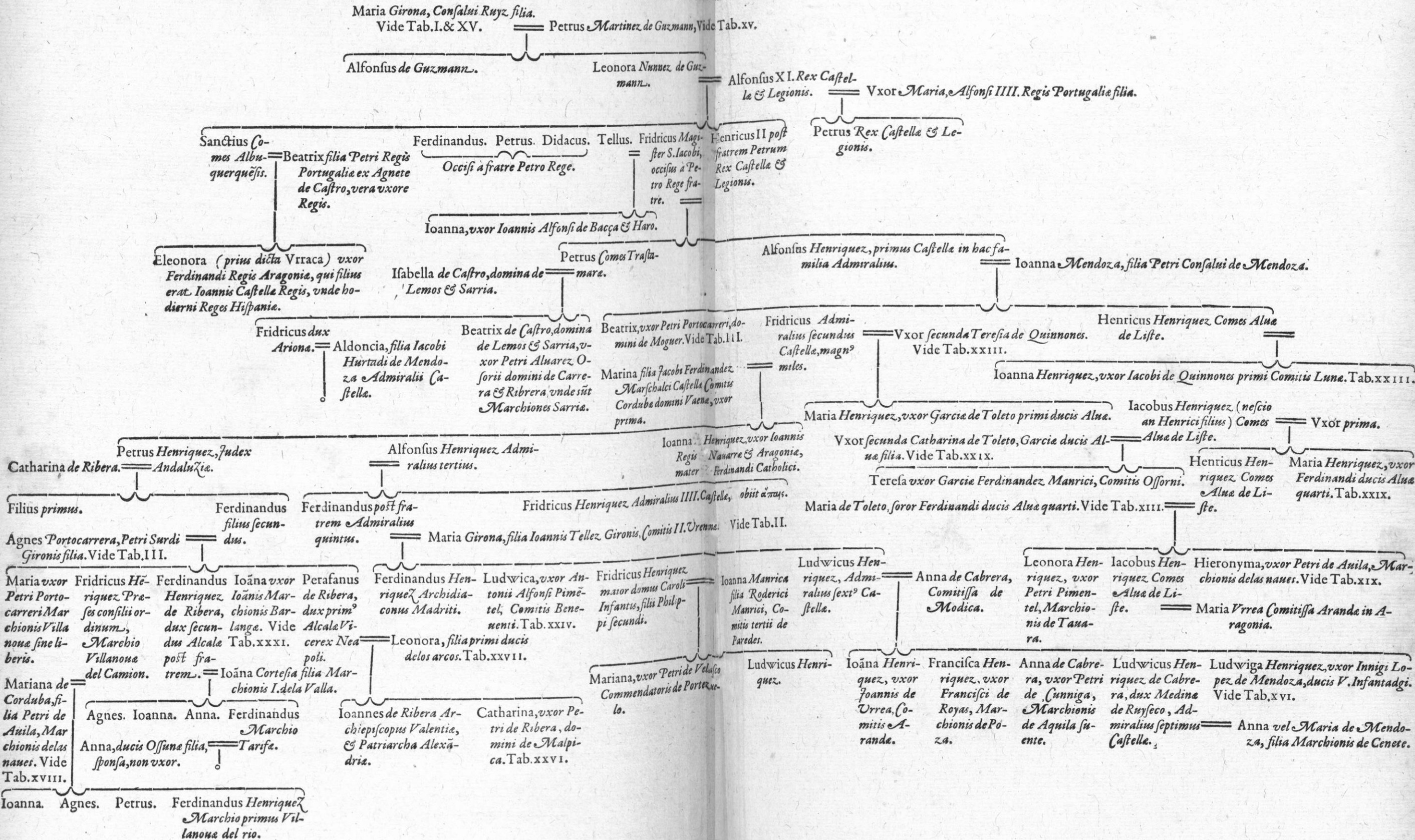


TABVLA XXI.

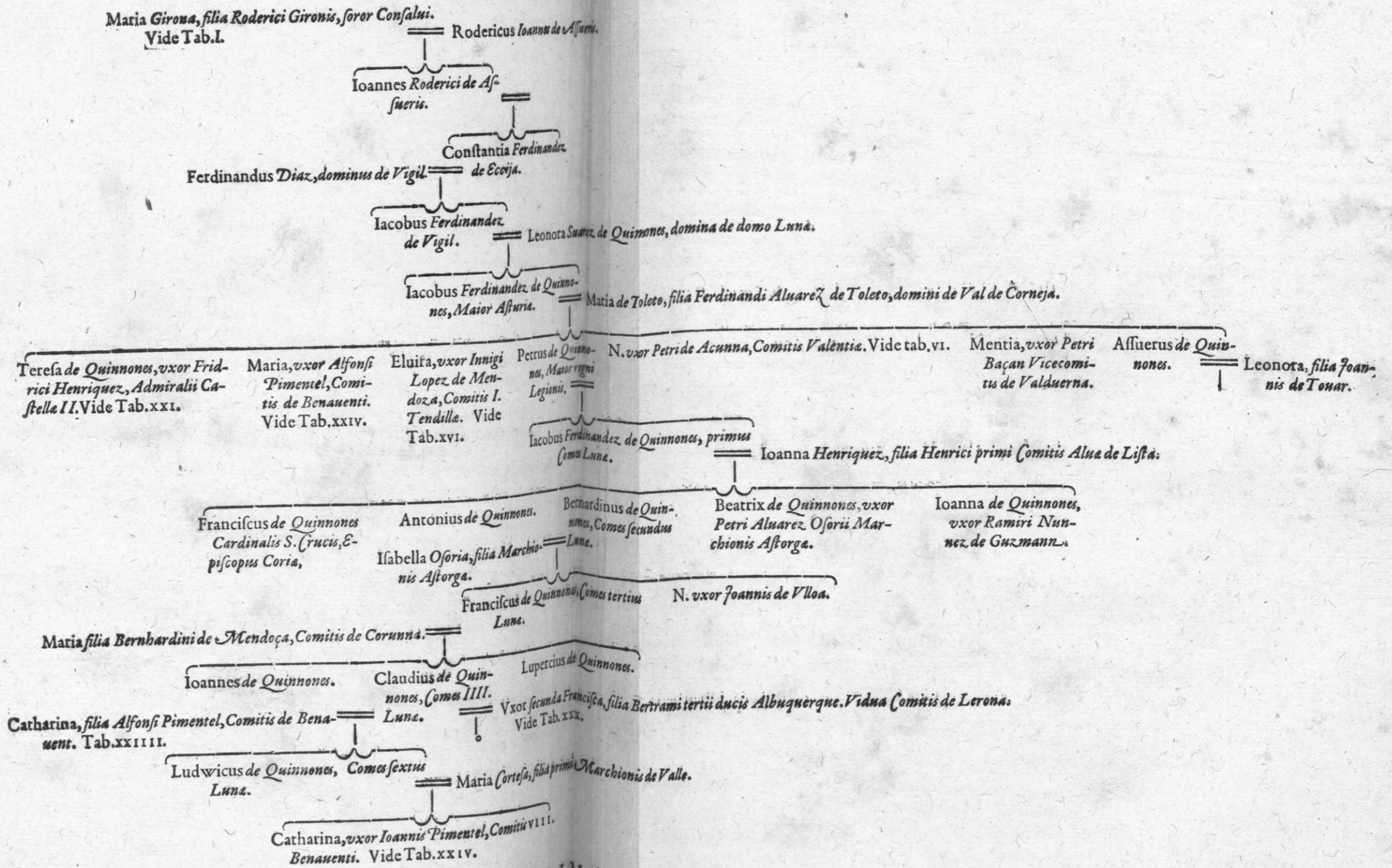
FAMILIA REGIA EX GIRONVM NVPTIIS, IN QVA

SVNT HENRIQVEZ, ADMIRALII CASTELLÆ, DVCEs ARIONÆ,

Medinæ de Ruyfeco & Alcalæ, Marchiones Tarifæ & Villanouæ del Camion & del Rio, Comites Traftamaræ, Aluæ de Lifte & Albuquerque, Domini de Lemos & Sarria, Authores Marchionum de Sarria.



TABVLA XXIII.
EX MATRE GIRONES, DOMINI DE ASSVERIS,
DE VIGIL, DE QUINNONES, ET NOVI
Comites Lunæ



ALIOS COMITES LVNÆ DABIMVS ALIBI.

TABVLA XXIV.
FAMILIA PIMENTELIORVM, EX GIRO-

NICIS NVPTIIS, COMITVM BENEVENTI, MAR-

chionum de Villafranca, & Oforiorum de Astorga.

IOANNES Alfonsus Pimentel de Breganza, primus Comes Beneventi in Castella.

Ioanna, filia Martini Alfonsi Telli de Meneses. Vide Tab. viii.

Alfonsus Comes tertius Beneventi.

Ioannes Giron Pachecus, Magister S. Jacobi, Marchio primus Villena. Vide Tab. II.

Maria Portocarrera, &c.

Rodericus Alfonsi quartus Comes Beneventi.

Maria Pacheca Girona.

Ludwicus Pimentel, Marchio de Villafranca.

Maria Pimentela, uxor Jacobi Huetzadi de Mendoza, tertii ducis Infantadgi. Vide Tab. xvi.

Anna de Velasco & Herrera, filia Bernhardini Constablii, ex matre Blanca de Herrera.

Alfonsus Pimentel, Comes quintus Beneventi.

Beatrix, uxor Garcia de Toledo, qui obiit ante patrem, ducem Alua. Vide Tab. xxix.

Beatrix Oforia, filia Petri Alvarez Oforii.

Maria Oforia Marchionissa Villafrancana, uxor Petri de Toledo Viceregis Neapolitani, qui secundus erat. Alua ducis filius. Vide Tab. xxix.

Ioannes Cumbicularius Regis.

Ioannes clericus.

Alfonsus generalis in bello ante Guletam.

Maria, uxor Alfonsi de Azbedo, Comitissae de monte rey, mater Hieronymi.

Petrus Pimentel, Marchio Viana in Galicia.

Catharina, uxor Claudii de Quinones Comitissae.

Maria, filia Petri Manrici Comitissae Oforii.

Maria Pimentelia, uxor Petri Alvarez Oforii Marchionis Astorga.

Blanca Pimentela, uxor Ioannis Fernandez Manrici Marchionis de Aguilar. Vide Tab. xviii.

Petrus Alvarez Oforius, Marchio Astorga.

Antonius Alfonsi Pimentel, Comes sextus Beneventi, filius Alfonsi.

Ludwica Henriquez, Ferdinandi Admiralli Castella quinti filia. Vide Tab. xxi.

Aluarus Perez Oforius, Marchio Astorga.

Beatrix de Toledo, filia Ferdinandi duci ducis Alua tertii.

Antonius Alvarez Perez Oforius, Marchio Astorga.

Ludwica Pimentela, uxor Ioannis Alvarez de Toledo, Comitissae quinti Oropeza. Vide Tab. xxvi.

Maria, uxor Fridrici de Toledo ducis de Huesco, qui filius primus erat. Ferdinandi Alua ducis. Vide Tab. xxix.

Ludwicus Pimentel, Comes vii. Beneventi. Moritur sine uxore.

Ioannes Pimentel, Comes octauus Beneventi.

Catharina de Quinones, Comitissa Luena. Tab. xxiii.

TABVLA XXV.
ORDO MARCHIONVM ET DVCVM VILLENÆ.

Constantia, filia Amedei III. ducis Sabaudia. EMANVEL Infans, filius Ferdinandi Sancti, frater Alfonsi X. Regum Castella & Legionis, primus Marchio Villena.

Violanta.

Ioannes Manuel, Marchio secundus Villena.

Filia Ferdinandi de la Cerda, nepotis Alfonsi X. Regis.

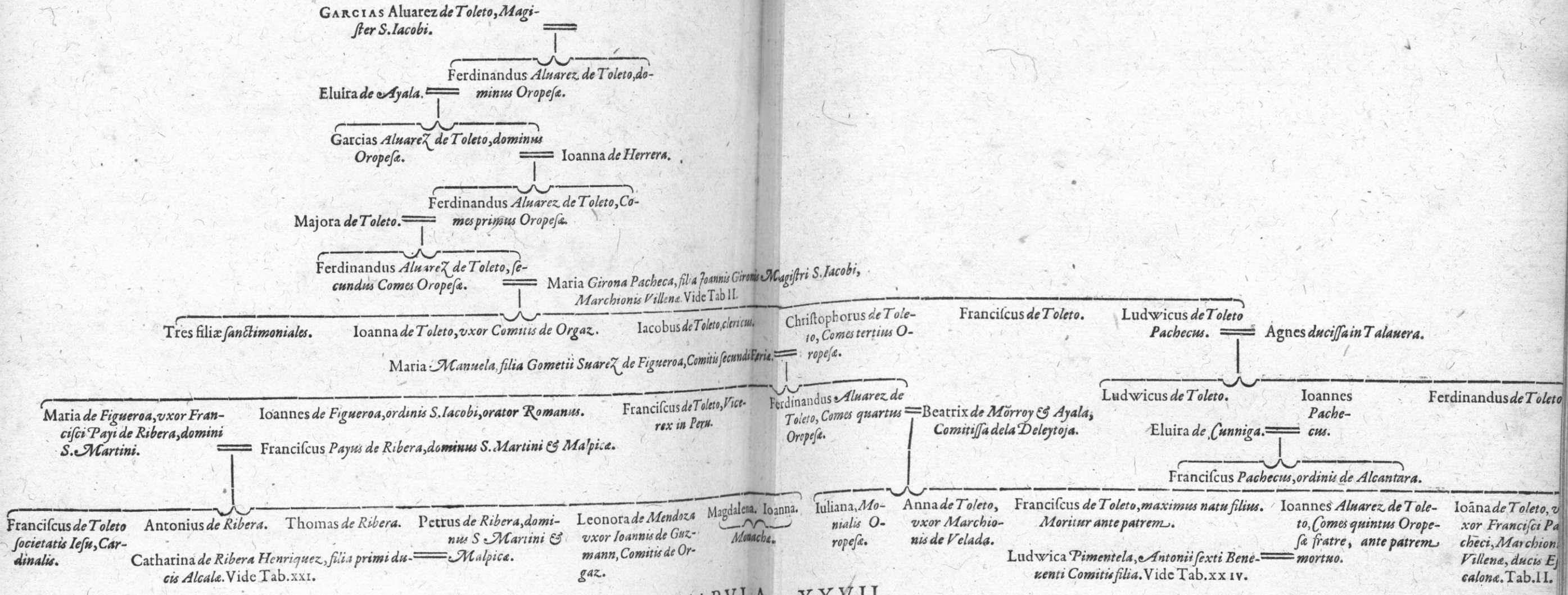
Ferdinandus Manuel tertius, Marchio Villena.

Sanchius Manuel. Ioanna. Quere Tab. xxviii.

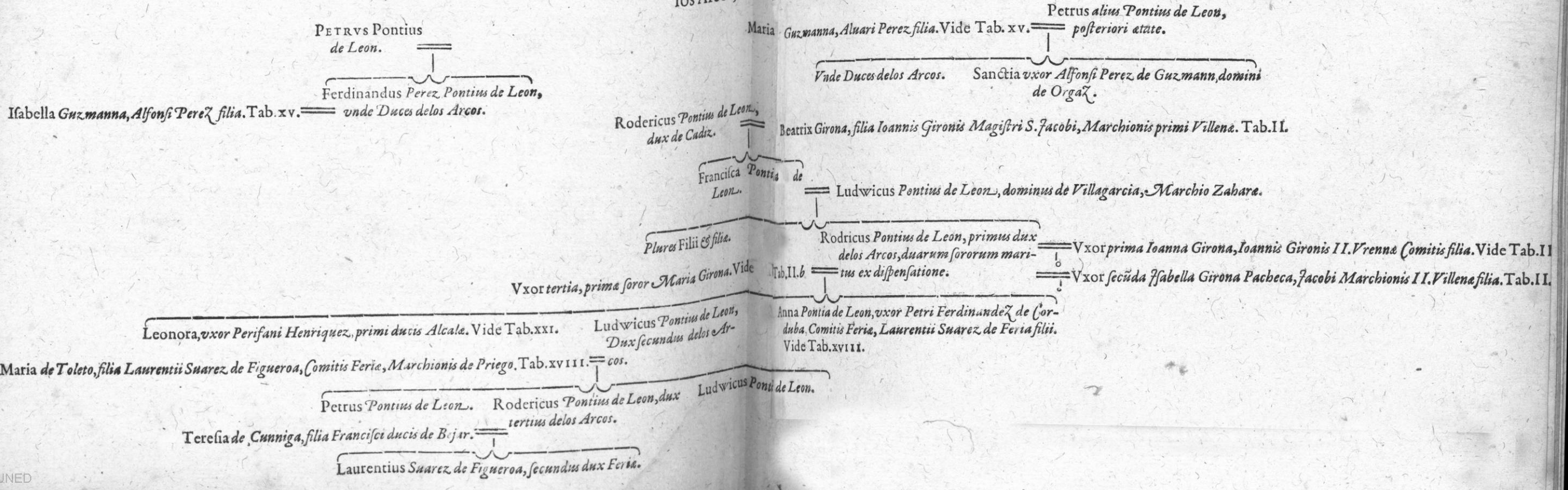
Blanca, haeres Marchionissa quarta Villena, sine liberis.

SUCCEdit Rex Petrus sine titulo Marchionis, sed Regi frater Henricus ex iure uxoris quintus Marchio. Sed Rex factus donat Alfonso Comiti de Denja, primo Constablio Castellae, filio Raymundi Comitissae Pratenisium & Emporiarum, nepoti Jacobi Regis I. Aragoniae ex Blanca Regis Neapolitani filia. Sic igitur Alfonsus ille sextus est Villenae Marchio: succedit filius Petrus Marchio septimus: & huic iterum filius Iacobus octauus Marchio Villenae, quem Petrus ex Ioanna filia Henrici II. Regis Castellae & dominae de Vega susceperat. Iacobus vero octauus Marchio, dictus Astrologus, cui Maria de Alborno domina Infantadgi nupsit, priuatus a Rege Marchionatu relinquit successorem Ferdinandum, Infantem Ioannis Castellae Regis, Marchionem Villenae nonum: qui deinde Rex Aragoniae & Siciliae factus filio Alfonso, decimo Villenae Marchioni (sed penè sine effectu) tradit Marchionatum. Succedit enim statim Henricus Magister S. Jacobi, frater Alfonsi, filius Ferdinandi Regis, undecimus Villenae Marchio & primus istius loci dux. Sed cedit accepta alia prouincia, iubente uxoris, fratre Ioanne Castellae Rege. Sic tandem a Rege declaratur duodecimus Villenae Marchio Ioannes Pachecus Giron, Magister ordinis S. Jacobi, cuius posterii haecenus obtinent Marchionatum. Vide Tab. XXVIII.

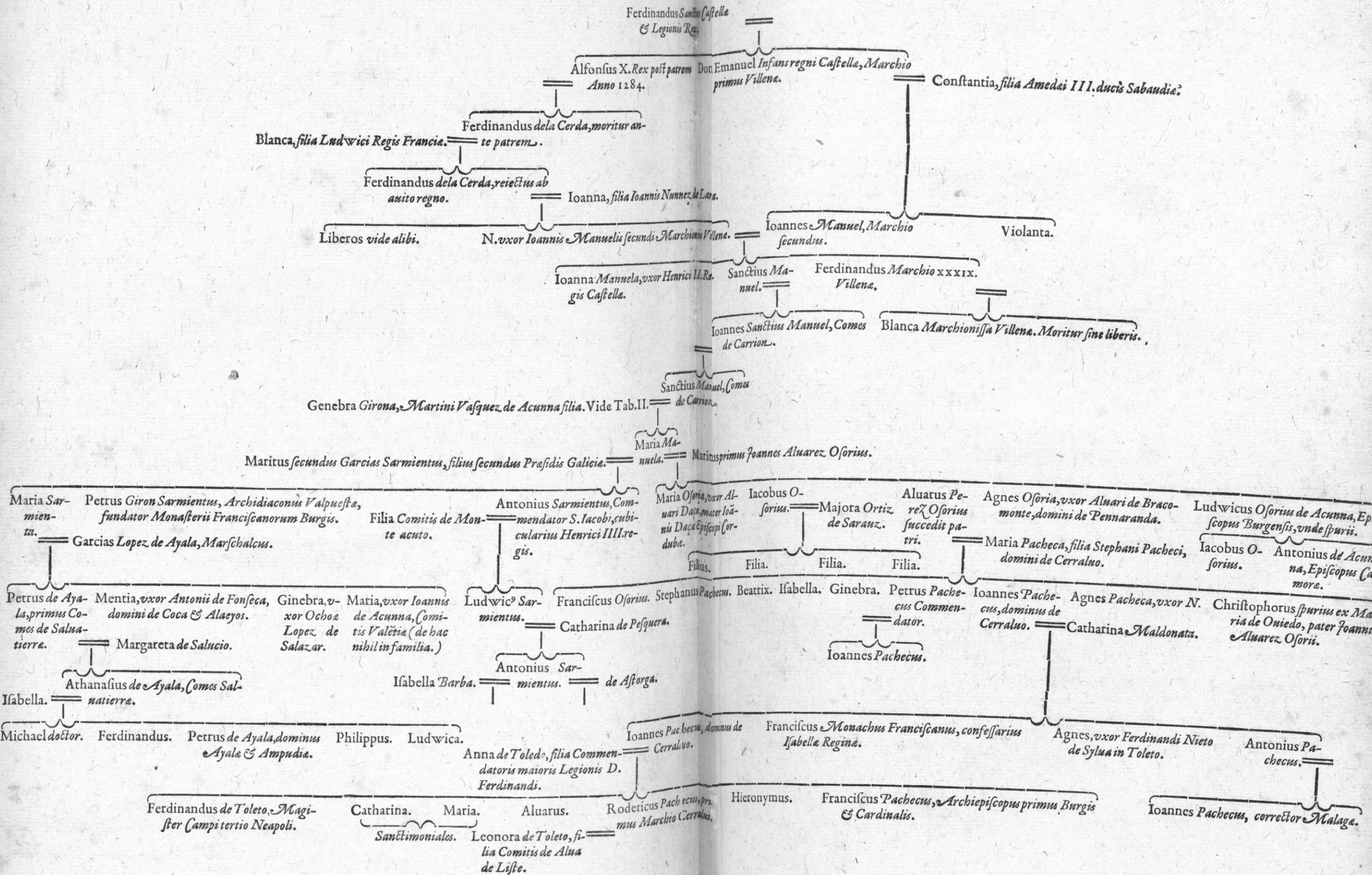
TABVLA XXVI.
EX GIRONA ET PACHECA MATRE, DOMI-
NI DE TOLETO, COMITES OROPESA, NONNVLLI
etiam Ribera, Domini S. Martini & Malpica.



TABVLA XXVII.
FAMILIA EX MATRE GIRONA, EX PATRE PON-
TIORVM DE LEON, DV CVM DE CADIZ ET DE-
los Arcos, Item Ducum Ferie.



FAMILIA MANVELVM, MARCHIONVM VILLENÆ ET CERRALVI, COMITVM CARRION ET SALVATERRÆ, DOMINORUM dela Cerda, Sarmientorum, de Ayala & Ampudia, coniuncta nuptiis cum antiquis Gironibus.



Ferdinandus Sanctus Castella & Legionis Rex.

Alfonso X. Rex post patrem Anno 1284. Don Emanuel Infans regni Castella, Marchio primus Villena.

Constantia, filia Amedei III. ducis Sabaudie.

Blanca, filia Ludwici Regis Francie.

Ferdinandus dela Cerda, reiectus ab auito regno. Ioanna, filia Ioannis Nunez de Lara.

Liberos vide alibi. N. uxor Ioannis Manuelis secundi Marchionis Villena. Ioannes Manuel, Marchio secundus. Violanta.

Ioanna Manuela, uxor Henrici II. Regis Castella. Sanctius Manuel. Ferdinandus Marchio xxxix. Villena.

Ioannes Sanctius Manuel, Comes de Carrion. Blanca Marchionissa Villena. Moritur sine liberis.

Genebra Girona, Martini Vasquez de Acunna filia. Vide Tab. II. Sanctius Manuel, Comes de Carrion.

Maritus secundus Garcias Sarmientus, filius secundus Presidis Galicie. Maria Manuela. Maritus primus Ioannes Alvarez Oforius.

Maria Sarmienta. Petrus Giron Sarmientus, Archidiaconus Valpuesta, fundator Monasterii Franciscanorum Burgis. Filia Comitissae de Monte acuto. Antonius Sarmientus, Comendator S. Iacobi, cubicularius Henrici III. regis. Maria Oforia, uxor Aluari Daça, mater Ioannis Daça Episcopi Corduba. Iacobus Oforius. Majora Ortiz de Sarauz. Aluarus Perez Oforius, succedit patri. Agnes Oforia, uxor Aluari de Bracomonte, domini de Pennaranda. Ludwicus Oforius de Acunna, Episcopus Burgensis, unde spurii.

Garcias Lopez de Ayala, Marschalcus. Petrus de Ayala, primus Comes de Saluaterra. Mentia, uxor Antonii de Fonseca, domini de Coca & Alacayos. Ginebra, uxor Ochoa Lopez de Salazar. Maria, uxor Ioannis de Acunna, Comitissae Valctia (de hac nihil in familia.) Ludwicus Sarmientus. Franciscus Oforius. Stephanus Pachecus. Beatrix. Isabella. Ginebra. Petrus Pachecus, Comendator. Ioannes Pachecus, dominus de Cerraluo. Agnes Pacheca, uxor N. Christophorus spurius ex Maria de Oniedo, pater Ioannis Alvarez Oforii.

Margareta de Salucio. Athanasius de Ayala, Comes Saluaterra. Isabella. Michael doctor. Ferdinandus. Petrus de Ayala, dominus Ayala & Ampudia. Philippus. Ludwica. Anna de Toledo, filia Comendatoris maioris Legionis D. Ferdinandi. Ioannes Pachecus, dominus de Cerraluo. Franciscus Monachus Franciscanus, confessorius Isabella Reginae. Agnes, uxor Ferdinandi Nieto de Sylua in Toletis. Antonius Pachecus.

Athanasius de Ayala, Comes Saluaterra. Isabella. Michael doctor. Ferdinandus. Petrus de Ayala, dominus Ayala & Ampudia. Philippus. Ludwica. Anna de Toledo, filia Comendatoris maioris Legionis D. Ferdinandi. Ioannes Pachecus, dominus de Cerraluo. Franciscus Monachus Franciscanus, confessorius Isabella Reginae. Agnes, uxor Ferdinandi Nieto de Sylua in Toletis. Antonius Pachecus.

Athanasius de Ayala, Comes Saluaterra. Isabella. Michael doctor. Ferdinandus. Petrus de Ayala, dominus Ayala & Ampudia. Philippus. Ludwica. Anna de Toledo, filia Comendatoris maioris Legionis D. Ferdinandi. Ioannes Pachecus, dominus de Cerraluo. Franciscus Monachus Franciscanus, confessorius Isabella Reginae. Agnes, uxor Ferdinandi Nieto de Sylua in Toletis. Antonius Pachecus.

Athanasius de Ayala, Comes Saluaterra. Isabella. Michael doctor. Ferdinandus. Petrus de Ayala, dominus Ayala & Ampudia. Philippus. Ludwica. Anna de Toledo, filia Comendatoris maioris Legionis D. Ferdinandi. Ioannes Pachecus, dominus de Cerraluo. Franciscus Monachus Franciscanus, confessorius Isabella Reginae. Agnes, uxor Ferdinandi Nieto de Sylua in Toletis. Antonius Pachecus.

Athanasius de Ayala, Comes Saluaterra. Isabella. Michael doctor. Ferdinandus. Petrus de Ayala, dominus Ayala & Ampudia. Philippus. Ludwica. Anna de Toledo, filia Comendatoris maioris Legionis D. Ferdinandi. Ioannes Pachecus, dominus de Cerraluo. Franciscus Monachus Franciscanus, confessorius Isabella Reginae. Agnes, uxor Ferdinandi Nieto de Sylua in Toletis. Antonius Pachecus.

Athanasius de Ayala, Comes Saluaterra. Isabella. Michael doctor. Ferdinandus. Petrus de Ayala, dominus Ayala & Ampudia. Philippus. Ludwica. Anna de Toledo, filia Comendatoris maioris Legionis D. Ferdinandi. Ioannes Pachecus, dominus de Cerraluo. Franciscus Monachus Franciscanus, confessorius Isabella Reginae. Agnes, uxor Ferdinandi Nieto de Sylua in Toletis. Antonius Pachecus.

XXIX. TABULA

SEQUUNTUR aliquot familiae ex Gironibus non procreatae: tamen affinitate & interdum propinquitate posterorum cum illis coniunctae: & primo

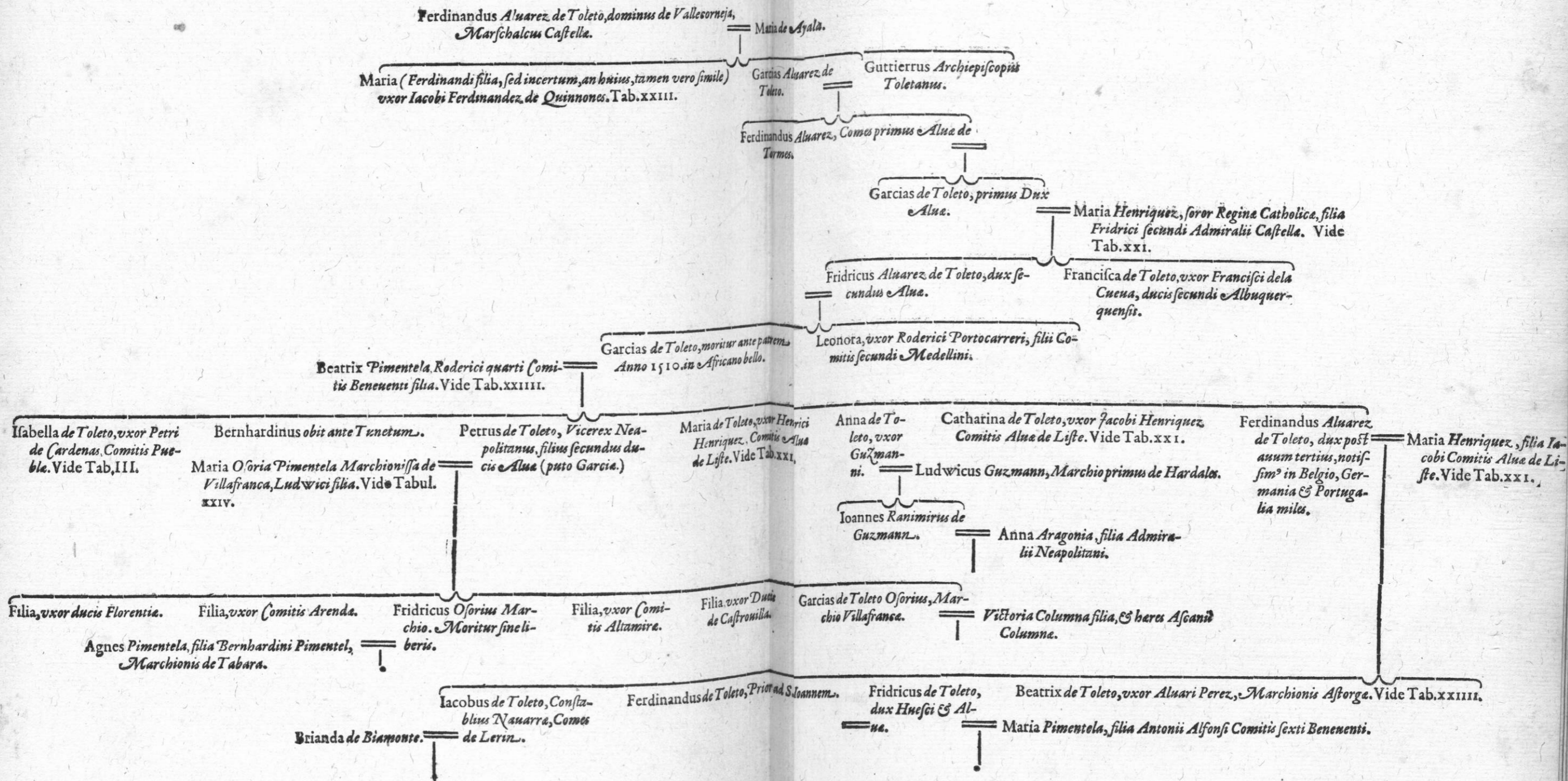
FAMILIA DOMINORVM DE TOLETO ET VALLE

CORNEIA ET ALVAE DE TORMES, EX QUIBUS SVNT

Duces Alvae & Huesci, Comites Lerini.

ANTIQUA origo ducum Alvae ducitur à Petro quodam graeco ex Palaeologorum familia, qui de- uicto ab Alfonso VI. Rege Toletano multis ibi An- no 1085. praediis donatur, unde cognomentum de Toletano.

Petrus igitur ille reliquit filium Illan Perez: Hic rursus filium Petrum Illan, qui Stephanum Illan & hic Ioannem, & Ioannes Consaluum, semper pater filium haeredem & successorē habuit. Tandem Ferdinandus Alvarez ex illis exstitit, cuius hic genealogiam explicatam vides.



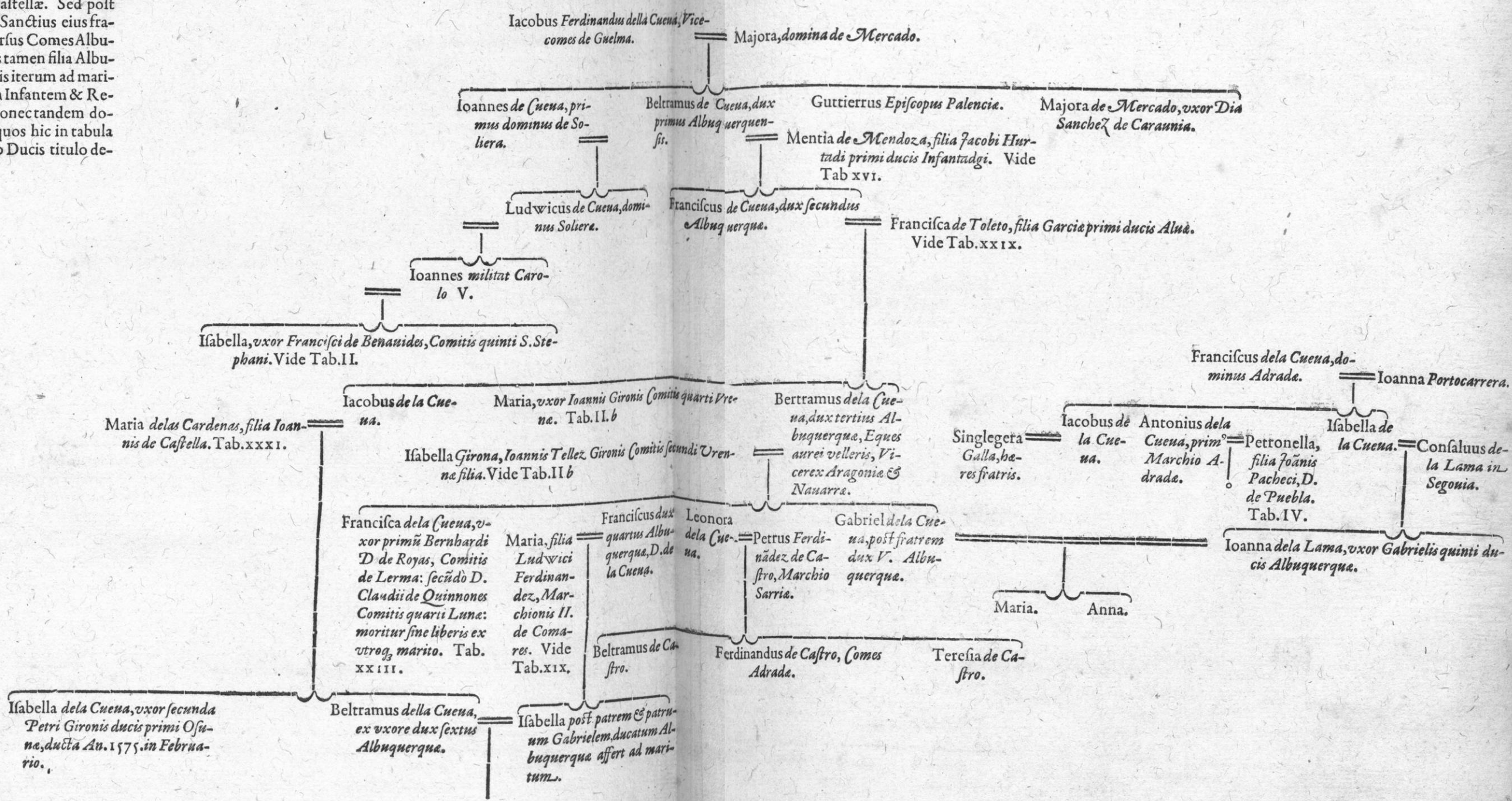
TABVLA XXX.

FAMILIA DOMINORVM DE CVEVA, ET SOLIERA,

MARCHIONVM ADRADÆ, DVCVM ALBVQVERQVENSIVM,

Vicecomitum de Guelma: vbi particula familiæ de Castro, Marchionum Sarrizæ.

DOMINOS veteres Albuquerque-
fes explicauimus præced. Tab. VII.
Post illos igitur Albuquerque red-
iit ad regnum Castellæ. Sed post
Petrum Regem Sanctius eius frater
declaratur rursus Comes Albu-
querque: cuius tamen filia Albu-
querquam nuptiis iterum ad mari-
tum Ferdinadum Infantem & Re-
gem transfert: donec tandem do-
minis à Cueva, quos hic in tabula
proponimus, sub Ducis titulo de-
cernitur.



TABVLA XXXI. FRAGMENTA DE FAMILIA DOMINORVM DE

VELASCO ET TOVAR, CONSTABLIORVM CASTELLÆ,

Comitum Hari, Marchionum Baulangæ, vbi mentio simul Dominorum
de Alebedo, Comitum de Monterey, & de Castro: Item Manri-
corum de Mendoza.

Sanchius Sanchez de Velasco
& Vega. = Sanctia Oforia Carrilla.

Ferdinandus de Velasco. = Leonora de Casteneda.

Petrus Ferdinandus de Velasco. = Maria Garzia Sarmienta.

Ioannes de Velasco & Vega. = Maria de Solier, filia Monsieur Arnoa de Solier,
domini de Villapando ex Gallia.

Beatrix Manrica, filia Petri Manrici maioris P
sidis in regno Legionis. = Petrus Ferdinandus primus
Comes Hari.

N. dominus de Velasco & Vega. = Mentia de Mendoza, filia In-
rigi Lopez, Marchionis San-
tellane. Tab. xvi. = Petrus Ferdinandus, primus in
hac familia Constablius Ca-
stella.

Innigus Ferdinandus, heres patris
Constablius secundus.

Leonora, uxor Ioannis Comitis II.
Vrenna. An. 1552. Tab. II. b

Isabella, uxor Ioannis Alfonsi
de Guzman, ducis tertii Me-
dimne Sidonie. Tab. xv.

HIC DEESSE ALIQUID VIDETVR.

Innigus de Tovar, Constablius
Castella. = Maria de Tovar.

Ioannes Sanctius de Tovar, Mar-
chio Baulanga. = Ioanna, filia Ferdinandi Henriquez, soror Ferdinandi
primi ducis Alcala. Tab. XXI.

Isabella de Ve-
lasco.

Iuliana. Bernhardina,
Monache.

Ioannes.

Anna Aragonia, filia Ioannis Alfonsi ducis VI.
na cali de Guzman.

Petrus.

Innigus Ferdinandus de Ve-
lasco, Constablius V. ex
hac familia.

Franciscus.

Maria unica filia Petri Gironis Comitis ter-
tii Vrenna.

Agnes de Ve-
lasco.

Hieronymus de Azebedo,
Comes de Monterey.

Antonius Manricus
de Mendoza, Comes
de Castro.

Gometius Manricus de Men-
doza, filius maximus natus.

Ioannes de Ve-
lasco.

Aluarus de Men-
doza.

Agnes de
Tovar.

Catharina Man-
rica.

Isabella de Ve-
lasco.

Ioanna Hen-
riquez.

Filia, statim mortua.

Balthazar Pi-
mentel.

Melchior de
Fonseca.

Casparus de Cunniga
& Azebedo, Comes
de Fonseca.
de Monterey.

Isabella. Iuliana. Leonora.
Sanctimoniales.

Petrus Sanctius de
Tovar, Mar-
chio Baulanga.

Agnes.

Vicentia.

Innigus de Velasco.

Bernhardina.

Maria Girona, filia Petri ducis Ossuna, nata Anno 1553. Tab. II. b

Innigus Ferdinandus de Ve-
lasco.

Ioannes Ferdinandus
de Velasco, Comes
Hari.

Ioanna de Velasco, uxor Francisci
domini Boria, Marchionis de
Lombay.

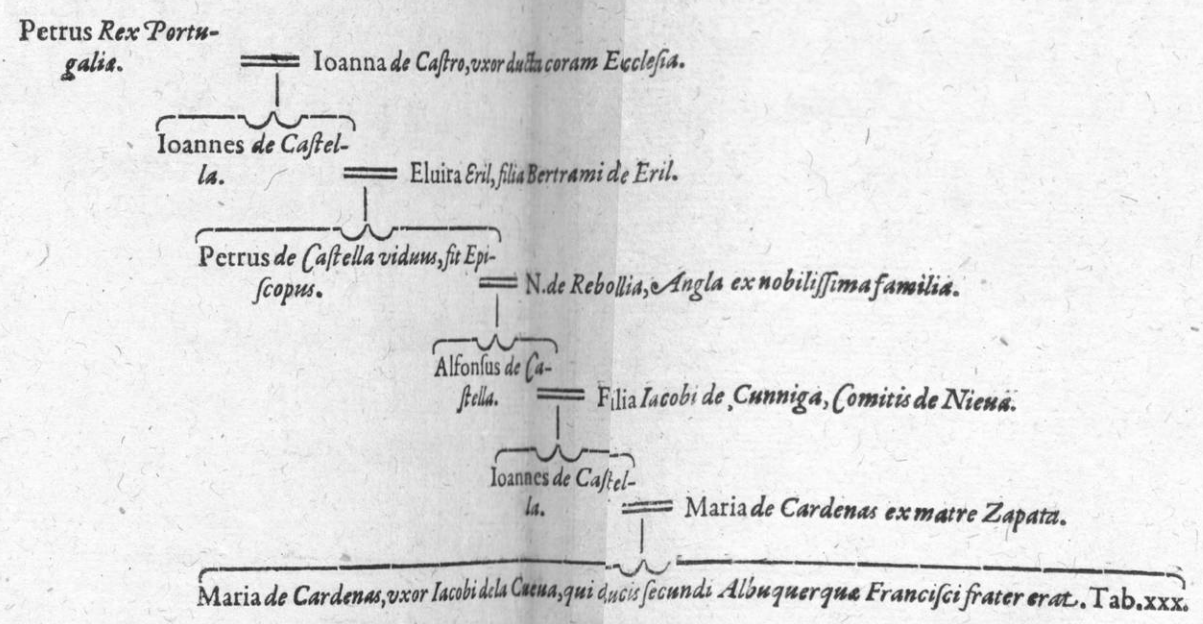
Bernhardinus de
Velasco.

Anna-Maria de Velasco, uxor Ioannis Gironis
Tellez, primi Marchionis de Pennafiel. Vi-
de Tab. II. b

Leonora Anna de Ve-
lasco.

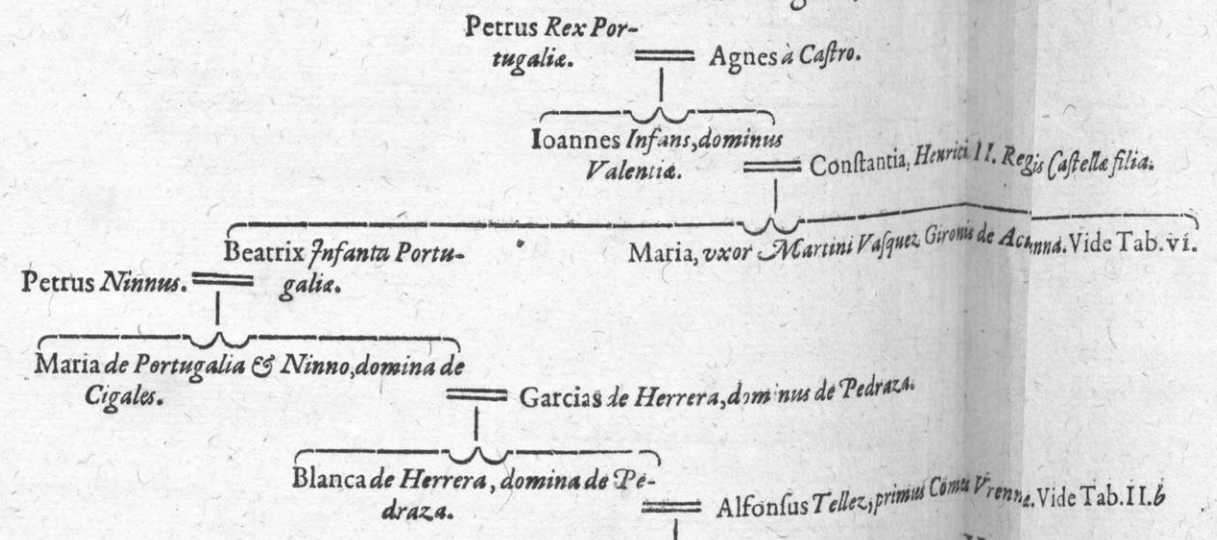
TABVLA XXXII.

FAMILIA REGIA DOMINORVM DE CASTELLA.



TABVLA XXXIII.

FAMILIA DOMINORVM INFANTVM DE PORTUGALIA, DOMINORVM VALENTIÆ, DE NINNO, de Cigales, de Herrera, & de Pedraza.



TABVLA XXXIII.

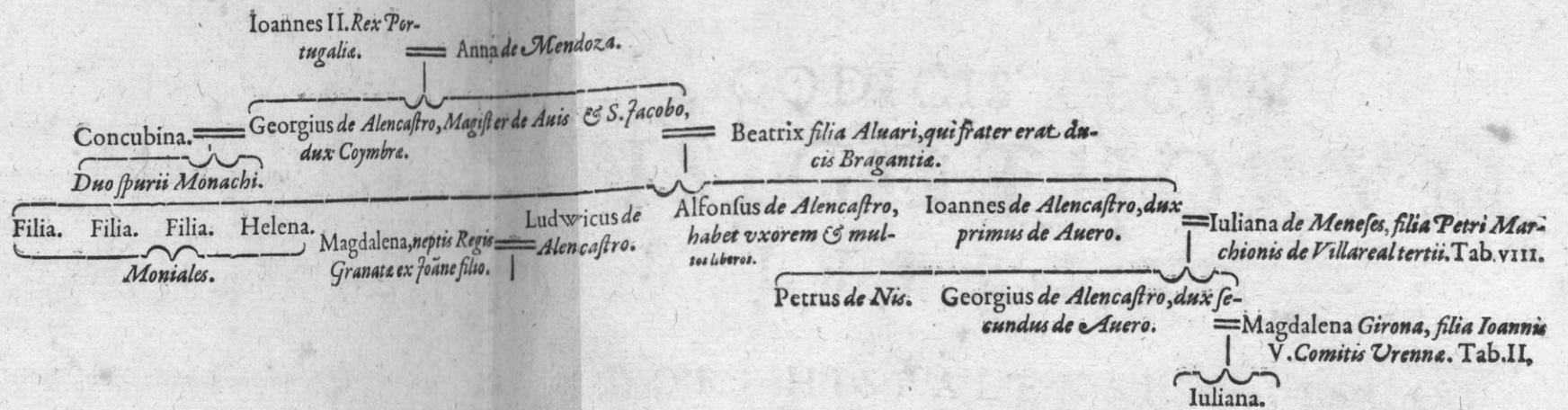
FAMILIA DOMINORVM DE AVALOS ET ISCLÆ, MARCHIONVM PESCARÆ ET VASTI, COMITVM MONTEDOROSI.



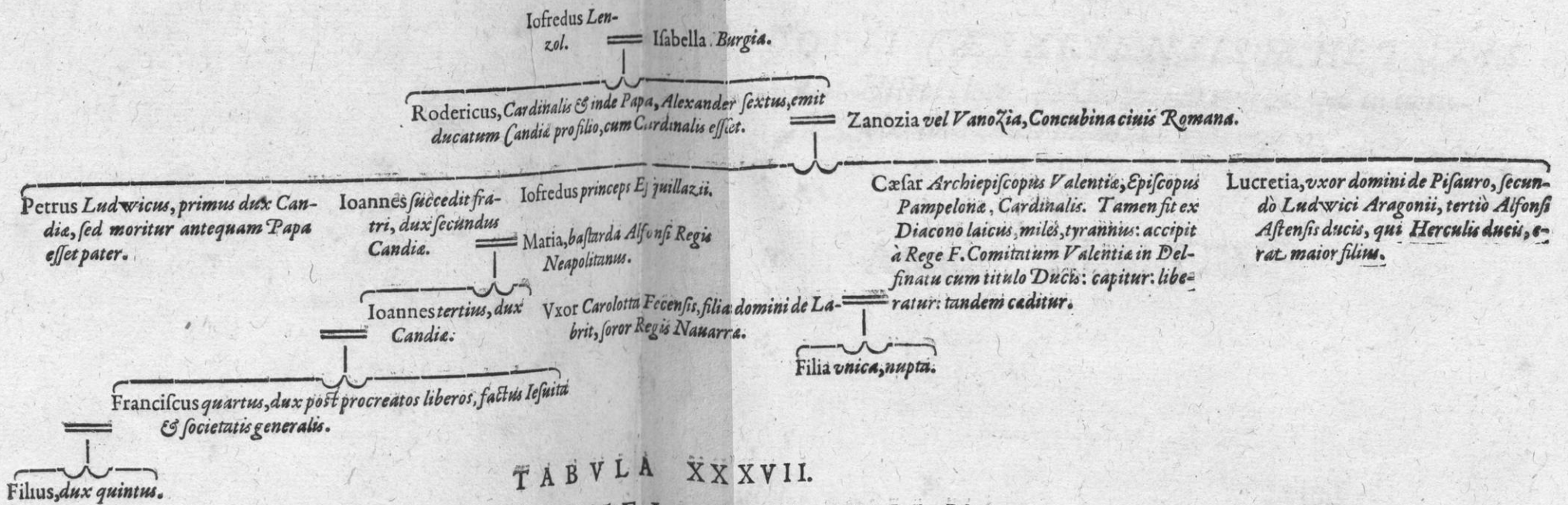
XXXV.

XXXVL

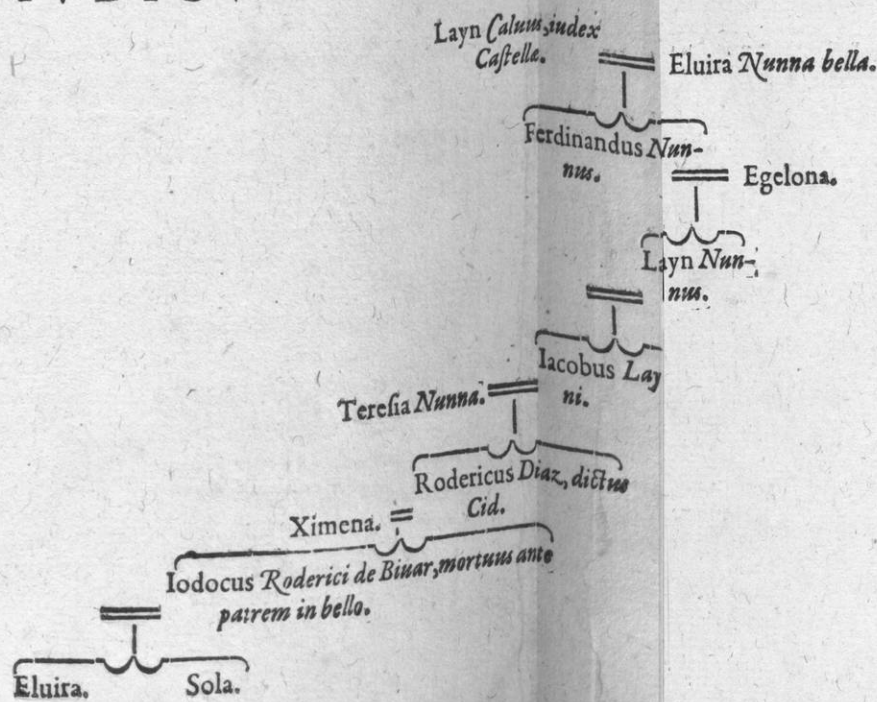
TABVLA XXXV.
PARS FAMILIÆ REGIÆ DE ALENCASTRO ET
NIS, VNDE DVCEs COYMBRÆ ET DE AVERO.



TABVLA XXXVI.
FAMILIA DOMINORVM BORGIIARVM, DVCVM CANDIÆ
ET VALENTIÆ, PRINCIPVM ESQVILLACII.



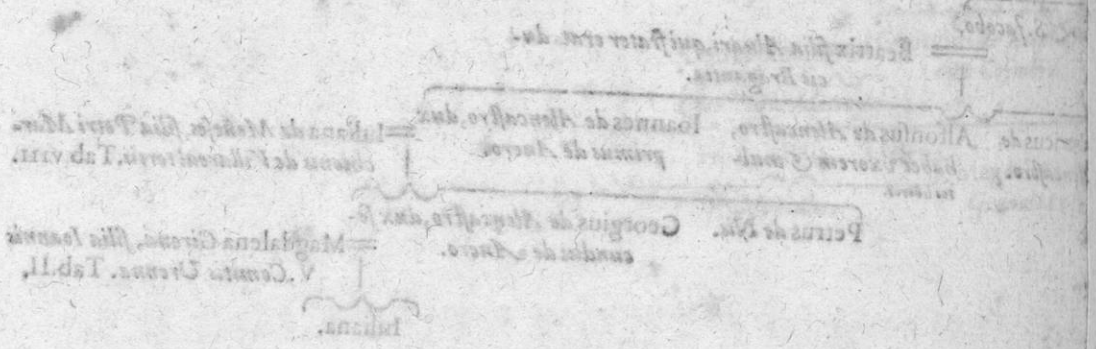
TABVLA XXXVII.
IVDICVM CASTELLÆ FAMILIA.



XXXVI

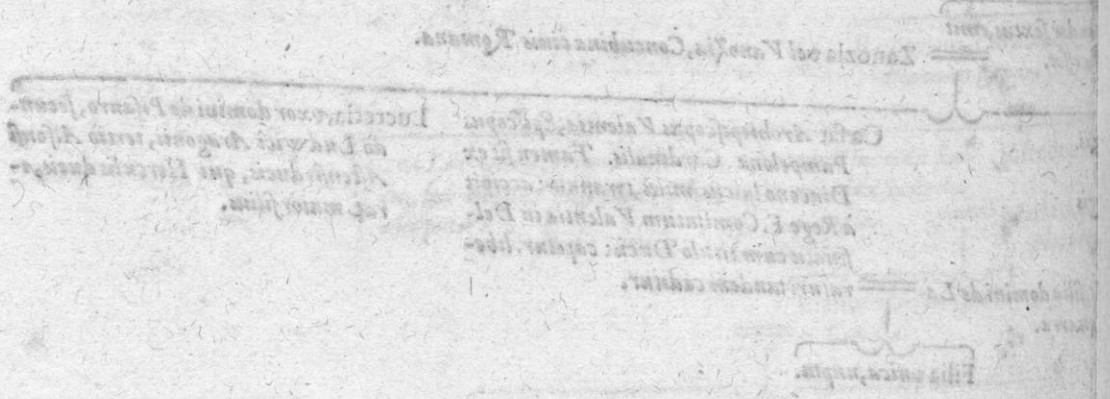
DE ALENCASSTRO ET
ET DE AVERO

XXXV



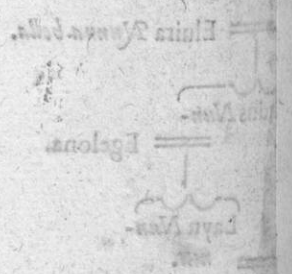
XXXVII

ORGIA RVM DVCV M CANDIA
VM ESQUILLACII



XXXVIII

FAMILIA



CODICIS LEGVM
WISIGOTHORVM
LIBRI XII.

ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI
De Gothis Wandalis & Sueuis Historia siue Chronicon.

Ex Bibliotheca PETRI PITHOEI I.C.

PROCOPII CÆSARIENSIS RHETORIS
*ex lib. VIII. Histor. locus de Gothorum origine qui in exem-
plaribus editis hæctenus desideratur.*

Anno MDCVI.

Bbbb

P. P I T H O E V S

C.V. FRANC. ROALDESO I.C.



LITERAS tuas V. Non Octob. scriptas Idib. demum Ian. accepi, serius profecto quam vellem, sed ea tamen animi alacritate quae te tuasque singulares virtutes complector absens mentis potius iudicio quam oculorum fide, quibus hoc egre esse doleo. De exemplari gratias habeo: referrem etiam lubens. Sed vereor ne tu non tanti esse putes quae in tuo nomine appareant. Ac vix sane illud mihi de Wisigothicis legibus permittere potui, quas nisi quotidianis pene conuictis à quibusdā flagitari audissem, facile passurus fui aut supprimi diutius, aut aliorum opera edi, quibus velotui plus vel diligentiae esset. Et verò id pridem Ioann. Metello Sequano detuleram, viro & eruditionis & humanitatis, ut audio, summae, cuius etiam eo consilio exemplar imperfectum ex nostris suppleri curaueram. Sed cum id ille maioribus fortasse negotiis occupatus non praestaret, & librarii nostrates nescio quo fato Gothicis rebus operas donisissent, rogatus, pene dixi coactus eorum tandem imperiis cessi quibus & haec reliquis adiuici Bonum factum visum est. Quod velim omnium bona gratia sic candide accipi ut simpliciter gestum est. Nam exemplaria, ut verum fatear, vix relegere datum est, tantum abest ut recognoscere & recensere accuratius licuerit: quin ne de huius quidem gentis & aliarum legibus, iurisque Romani in Occidente post Iustinianum usu, quod statueram praefari. Tantum illud, hunc esse legum codicem ab Eurico ceptum, à Leuigildo dein post à Chindauido & Reccesuindo filio recognitum, demum à Domno Erwigio Spaniarum (ut verbis seculi de barbaris barbare dicam) rege perfectum, qui Liber Iudicis dicitur in illo tuo exemplari Curialium (sic appellant) usum quos Raymundus Berengarius vetus Comes & Marchio Barcinon. Hispania subiugator & Almoides coniunx de feudis aliisque negotiis obseruari iusserunt, cum Gothicae leges omnibus causis non viderentur sufficere. Haec postea Ildefonsus, Petrus, Iacobus alii atque alii Aragonum reges variis constitutionibus supplerunt antequam Alfonso tandem circa annum Christi M.CC.XLI. ius Romanum in Partitas suas digeri curasset. Sed haec tute melius nosti, & nos maiore otio plenius alias apud alios exsequi cogitamus. Illud tamen & hic sciri par est. harum legum recognitionem ab eius gentis scriptoribus nescio quo iure Isidoro Hispalensi tribui, cuius est illa potius breuis historia quam praefiximus ad Sisebutum usque per Eras, quibus Hispani tempora numerarunt ab anno quarto Octauiani Caesaris qui est ante Christum natum XXXVIII quo primum apud eos census actus & indictum tributum dicitur. Praefiximus & Sollui Apollinaris epistolam de Theoderico, non illo Italiae siue Ostrogothorum, sed Wisigothorum rege cui Auitus Imp. Aquitanias concesserat: simul & Procopii Caesariensis locum de Getarum origine ex Ponti Euxini descriptione quam inter cetera eius auctoris Latine edita tamdiu desiderari miror. Quidquid id est, tibi do dicoque lubes merito, cupioque in posterum extare testimonium obseruantiae erga te meae, amicitiae tuae, cuius mihi sancta & venerabilis memoria perpetuo futura est. Bene vale v.c. Lut. Parisior. II. Non. Mart. M.D.LXXIX.

EX DESCRIPTIONE PONTIEN-
XINI QUAE DESIDERATUR APVD PROCOPI-
um libro quarto belli Gothici, qui est vltimus ogdoadis historiarum.

* * *



Περθεν δὲ σάγδα, οὐνικὰ ἔθνη πολλά ἰδρύνται τὸ δὲ ἐν τεύθειν εὐλυσία,
μὴ ἢ χάραξ ὠνόμαζαι βαρβαροὶ δὲ αὐτῆς ἀθροῦσι, τὰ τε πρῶτα καὶ τὸ
μεσόγειον ἔχουσι, μέχρι ἐς τὴν μεγάλῃν καλαμῶν λίμνην καὶ ποταμὸν
πάναιν, ὃς δὴ ἐς τὴν λίμνην ἐσβάλλει. αὐτὴ δὲ ἡ λίμνη ἐς τὴν ἀκίω πόντου
τῆς εὐξείνης τὰς ἐκβολὰς ποιεῖται. ἀνθρώποι δὲ οἱ τῶν τῆς ὠκνηται, * καὶ μέρι- *
οὶ μὲν τοπαλαγὸν ὀνομάζονται, ταινῶν δὲ ὑπουργοὶ καλεῖσθαι. καὶ αὐτῶν

* κημέριοι

καὶ αὐτῶν ἐς βορρᾶν ἀνεμὸν τὰ αὐτῶν ἄμφοτεροῦ ἰδρύνει. πρῶτον δὲ τὸν χρόνον αὐτὸν, ὅθεν ἡ τῆς λίμνης
ἐκβολὴ ἀρχεται. Γότθοι οἵτε τραξίται καλαμῶν ὠκνηται, ἔπολλοι ὄντες, οἱ δὲ τὰ χριστιανῶν
νόημα σέβονται, πρὸς ἐλλοῦσιν ὑδατοῦ ἦσαν. πάναιν δὲ καλεῖσθαι οἱ ὀπιζῶντες καὶ τὴν ἐκβολὴν
τῶν λίμνης * ἀρξάμφοτεροί τῆς μεγάλῃς ἀρχὴς ἐς τὸν εὐξείνου πόντον ἢ πρὸς διήκει ἐς ὁδὸν ἡ- *
μερῶν ὡς φαίνει εἶχον. ἀλλὰ καὶ τὸν ἀνεμὸν ὃς ἐν τῆνδε πηρὶ, πάναιν τὴν πρὸς τὸν ἠερῶν ὄρουσι. εἴτε δὲ τὸ

* ἀρξάμηνον

ἀρείου δόξης ἐγένοντο ποτε οἱ Γότθοι ἔπει, ὡς πρὸ καὶ τὰ ἄλλα Γοτθικὰ ἔθνη, εἴτε καὶ ἄλλοι ἀμ-
φὶ τῆς δόξης αὐτοῖς ἦσαν, ἔκ ἐξω εἰπεῖν, ἐπεὶ ὑδὲ αὐτοῖς ἴσασιν. ἀλλὰ φιλία τὴν ταινῶν καὶ ἀπορα- *
γμοσύνη πολλῇ πηρὶ τὴν δόξαν, ἔπει ὀλίγω πρὸς τέρων, λέγω δὲ ἡνίκα πρῶτον τὴν καὶ εἰχρὸν ἔ- *
περῶν βασιλεὺς τὴν ἀποκράτορα εἶχεν ἀρχῆν, πρὸς τῆς τέταρτας εἰς βυζάντιον ἔ- *
περῶν ὀπίσκει σφίσι πινὰ * δέομενον δὲ ἔπει ὅστις μὲν αὐτοῖς ἰερῶν ἔπει, τελεθῆναι καὶ *
πολλῶ πρὸς τέρων: ἐγνώσαν δὲ ὡς καὶ ἀποραγμοῦ ἰερέα βασιλεὺς πέμψει. καὶ αὐτοῖς πρὸς τῆς ἰερέα

* ἴσασιν.

ἰερατικῶν βασιλεὺς ὀπιτελῆ ποιήσας τὴν δέσπον, ἀπεπέμψατο. οἱ δὲ πρὸς τῆς ἔπει ἔπει ὅτι οὐ-
πορῶν ἐς μὲν τὸ ἐμφανὲς αὐτῶν πολλῶν ἀποσομίζοντες * ὅτι δὲ ἡ ἀνεκα οἰκίειν ἄλλο ἔ- *
δὲ ὀπι μὴ τὰ ἀμφοτεροῦ ἢ ἔπει βασιλεὺς ἠνεγκον. ὡς λατράτορα τε ἢ ἡγετῶν ἐξυπηρετῶν ἀπορ- *
τα πρὸς τῶν ὅσα συνοίσαν τῆς ῥωμαίων ἀρχῆς ἔπει, ἐξυπηρετῶν ἐς ἀλλήλους αἰεὶ τῶ σφίσι

* ἴσασιν.

* πρὸς τῶν βαρβάρων. ὃν πινὰ δὲ ἔπει οἵτε τραξίται καὶ ὅθεν ἀναστάντες ἐν τῶν ἰδρύνει, ἐρῶν *
ἐρχομα. Πάλαμ μὲν ἔπει τῶν τότε κημερίων καλαμῶν πολλὴν πρὸς ὁμιλος τὰ χεῖρα ταῦτα
ἐπέμνον ὡν ἀρπὴ ἐμνήσθη. βασιλεὺς τε εἰς ἅπαν ἐφῆσκει. καὶ ποτέ τις αὐτῶν τὴν ἀρχῆν ἔ-
πει δὲ ἡ πᾶδες ἐγένοντο δύο, ἀπὲρ μὲν, ὑπουργὸν ὀνομα. κουτεργὸν δὲ ὅ ἔπει. οἱ πρὸς ἔπει
δὲ αὐτοῖς ὀπι τὸν βίον συνεμῆσαν, τὴν τε ἀρχῆν ἀμφοτεροῦ ἐς σφίσι αὐτοῖς διεδόσαντο καὶ τὴν
ἐπανομίαν τοῖς ἀρχῆμοῖς αὐτοῖς ἔδωσαν. οἱ μὲν γὰρ, ὑπουργοὶ, οἱ δὲ κουτεργοὶ καὶ ἐς ἐμὲ ὀνο-
μάζονται. ἔπει μὲν ἀπορῶν, τῆς δὲ ὠκνηται κρινὰ μὲν τὰ ὀπιτηδύματα ζύμπηματα ἔχοντες, ἔκ

* πρὸς τῶν βαρβάρων.

ὀπιτηδύματα δὲ αὐτοῖς. οἱ δὲ, τῆς τε λίμνης καὶ τῆς ἐν τῆνδε ἐκροῆς ἐς τὰ ὀπιτηδύματα ἰδρύνται, ἐ- *
πει ἔπει διέβαινον ποτὲ τὰ ὑδατα τῶντα, ἔπει ἀπορῶν ὑπὸ πᾶσι, πρὸς τὰ ἀκρωτά- *
τα πρὸς τῶν ὀπιτες. τὰ μὲν δὲ ἀπορῶν ἔπει αὐτῶν πᾶσι ποτὲ ἀλλ' ἀμελέτητο τῆς ἀπορῶν *
ὡς πρὸς τῶν εἶναι. Λίμνη δὲ τὴν μεγάλῃν καὶ τὴν δὲ αὐτῆς ἐκβολὴν πρὸς τῶν ἀπορῶν, διὸς μὲν *
ἐς αὐτὴν ποτὴ τὴν αὐτῆς ἀκτὴν οἵτε τραξίται καλαμῶν Γότθοι τοπαλαγὸν ὠκνηται ὡν ἔπει

* ἀλλήλοις

μνήσθη ἀρπῶν. πολλῶν δὲ αὐτῶν ἀπορῶν Γότθοι τὴν καὶ εἰσῆγγοὶ καὶ βασιλεῖς, καὶ τὰ ἄλλα Γοτθι-
καὶ γὰρ ζύμπηματα ὠκνηται. οἱ δὲ καὶ σκύθαι ἐν τοῖς ἀπορῶν χρόνοις ἐπεκαλοῦντο, ἐπεὶ πρὸς τὰ ἐ-
πὶ ἀπορῶν τὰ ἐκείνην χεῖρα εἶχον, σκυθικὰ μὲν ὀπι κρινὰ ὀνομάζονται: ἐπει δὲ αὐτῶν σαβρομάται *
ἢ μελέχλαινοὶ ἢ ἄλλοι ἐπεκαλοῦντο. πρὸς τῶν ὀπιτες δὲ ἀπορῶν φαίνει, εἴτε ὁ λόγος ὡς ἡ βῆσι, τῆ

* ἀπορῶν.

μὲν κημερίων νεαίας πινὰς ἐν κημερίῳ ἀπορῶν ἔπει: ἔπει δὲ μίαν πρὸς αὐτῶν πρὸς
ρῶνται, ἐς τὰ ὑδατα ἐσσηδῆσαι ταῦτα: τῶν τε νεαίας εἴτε φιλοπημία εἴτε φιλονηκία πινὴ ἐρ-
μῶν ἢ καὶ πη δαμόνιοι αὐτῶν κημερίῳ ἀπορῶν, τῆς ἀπορῶν ὀπι ἀπορῶν ταῦτα, μηχανῆ τε μετῆσθαι
αὐτῆς ὑδατῶν ἔπει ξυλὸν αὐτοῖς ἐς τὴν ἀπορῶν ἀκτὴν ἔπει: καὶ τὸ μὲν διωκῶντες ὅτι ποτὴν
διὸς ἀπορῶν. δοκεῖ γὰρ μοι ὡς ἔπει ἄλλο τῶν ἐπει ἐπει αὐτῶν ἐφαίνετο ὅτι μὴ τῶν γενέσθαι κα-
κῶν τῶν δεικνύμεν βαρβάρων. τῶν δὲ νεαίας τῶν μὲν κημερίῳ ἀπορῶν: μάχης δὲ ἀπορ- *
μῶν

* μνήσθη

* ἀπορῶν

μῶν κημερίων νεαίας πινὰς ἐν κημερίῳ ἀπορῶν ἔπει: ἔπει δὲ μίαν πρὸς αὐτῶν πρὸς
ρῶνται, ἐς τὰ ὑδατα ἐσσηδῆσαι ταῦτα: τῶν τε νεαίας εἴτε φιλοπημία εἴτε φιλονηκία πινὴ ἐρ-
μῶν ἢ καὶ πη δαμόνιοι αὐτῶν κημερίῳ ἀπορῶν, τῆς ἀπορῶν ὀπι ἀπορῶν ταῦτα, μηχανῆ τε μετῆσθαι
αὐτῆς ὑδατῶν ἔπει ξυλὸν αὐτοῖς ἐς τὴν ἀπορῶν ἀκτὴν ἔπει: καὶ τὸ μὲν διωκῶντες ὅτι ποτὴν
διὸς ἀπορῶν. δοκεῖ γὰρ μοι ὡς ἔπει ἄλλο τῶν ἐπει ἐπει αὐτῶν ἐφαίνετο ὅτι μὴ τῶν γενέσθαι κα-
κῶν τῶν δεικνύμεν βαρβάρων. τῶν δὲ νεαίας τῶν μὲν κημερίῳ ἀπορῶν: μάχης δὲ ἀπορ- *
μῶν

* τῆς ἀπορῶν

*κίμ.

μην κὺ λείας διρέσθαι ἐς ἡθῆ γδ τὰ πάτρια ὀπιπάχιστα ἐπιδμήκοντες, ἐνδῆλα πᾶσι * κὺ με-
ρίοις πεποιύωται ὅτι δὴ ταύτη βατὰ σφίσι τὰ ὕδατα εἶη. ἀελόμῃοι ἐν αὐτίκα τὰ ὄπλα,
πιδμῆμείτε δὲ βαίτες, ἐγένοντο μελλήσει ἐδεμῖα ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρω. βαυδῆ-
λων μὲν ἦδη ἐνθένδε ἀνασάντων ὅτι τε λιβύης ἰδρυσαμῶν, ἐν ἰαπωνία δὲ εἰσιγῆσθων
οἰκησαμῶν. Γότθοις ἐν τοῖς ἐς τὰ τῆδε ὠκημῶσι πεδία, δὲ ἀπινάως ἐπιπεσοῖτες,
πολλοὺς μὲν ἐκτεῖναι, τὸς δὲ λοιποὺς ἐτρέφαντο ἀπὸ ὕδατος. ὅσοι τε αὐτὸς Δραφυγῆν ἰχθυοῖσι,
ζυῶ πασι τε κὺ γυωαζῖν ἐνθένδε ἀνασάντες ἀπέλιπον μὲν τὰ πάτρια ἡθῆ: δὲ ἀποθμευσάμε-
νοι δὲ ποταμὸν ἴσρον ἐν γῆ τῇ ρωμαίων ἐγένοντο. κὺ πολλὰ μὲν τὸς ταύτη ὠκημῶσι δεινὰ ἔδρα-

* μετὰ δὲ
τοῖς δὲ

σαι, * μετὰ δὲ δόντος βασιλέως ὠκήσαντο ἐς τὰ ὅτι θρακῆς χωρία: κὺ τὰ μὲν ζυωμῶ χρωρῶ-
μαίοις, τὰς τε στυτάξας ὡς ὅτι οἱ ἄλλοι γραπῶται πρὸς βασιλέως κρημίζομῃοι αἰὰ πδῦ ἔτος
κὺ φιδεράτοι ὅτι κληθέντες ἕτως γδ αὐτοῖς τότε Λατίνων Φωῆ ἑκάλεσαν ρωμαίοι: ἐκφνο οἱ μαι
πρὸς ἀθλησῶντες ὅτι δὴ ἐχ' ἠοσημῃοι αὐτῶ τῶ πολέμῳ Γότθοι, δὲ ὅτι ζυωμῆκας πῶν ἐν-
ασσοδοι ἐγένοντο σφίσι. φιδερα γδ λατίνοι τὰς ἐν πολέμῳ καλῶσι ζυωμῆκας ἦ ὅτι μοι ἔμπερ-
θεν δεδήλωται λόγῳις. τὰ δὲ κὺ πόλεμον πρὸς αὐτοὺς διέφερον ἐδενὶ λόγῳ ἕως ὥρηντο ἀπίοιτες
ἐς Ἰταλίαν θευδερείχου ἠρυσμῶν σφίσι. τὰ μὲν ἐν τῷ Γότθων τῆδε κερῶρηκεν. ἐννοὶ δὲ αἰτῶν τὸς
μὲν κλείαντες, τὸς δὲ ὡσπερ ἐρῆθη, ἐξαιατήσαντες, τὸ χῶρον ἔχον. κὺ αὐτῶ κρυτεργυροῖ μὲν παῖ-
δας μὲν κὺ γυωαζῖκας μεταπεμφάμῃοι, εἰπαύθα ἰδρυσαντο οὐδὴ κὺ ἐς ἐμὲ * ἐκνηται: κὺ δῶρα μὲν

* ὡν.
* εἰσι

πολλὰ πρὸς βασιλέως αἰὰ πδῦ ἔτος κρημίζουσι, κὺ Δραβαίνοντες ποταμὸν ἴσρον καταθέουσι
* ἐς αἰτῶ βασιλέως χῶρον ἔασσοδοί τε κὺ πολέμοι ρωμαίοις ὄντες. ἐπῆρσοι δὲ ζυῶ τῶ ἠρυσ-
μῶν ἐπ' οἷα ἀπεκρημίζοντο μῃοι πολιοπὸν ἐπαύθα * κρημίζομῃοι, οἷ ὅτι ἐπειδὴ λίμνης τῆς
μαυώπιδος ἀγρῶν ἐγένοντο, Γότθοις ἐνταῦθα τοῖς τε τε αξίταις καλουμῶσις ἐπέτυρον. κὺ τὰ μὲν
πρὸς φραζάμῃοι τὰς ἀσπίσι οἱ Γότθοι, ἀπικρῶ τοῖς ὅτι ἔσιν ὡς * ἀμυωμῶσις ἐσπῆσαν, ἀσπί-
τε τῶ σφετέρῳ κὺ χρωίου ἰχρῶ ἠαρσοῦντες. αὐτοῖς γδ ἀλκμῶντατοι ἀπὸ ὕδατος εἰσι τῶ βαρβᾶ-

* ἀμυωμῶ-
νοι

ρων: κὺ ἡ πρὸς τῶ μαυώπιδος ἐκρηθῆ, ἐδὴ τότε οἱ, τε τε αξίται Γότθοι ἰδρῶνται, ἐν κέλπα ζυ-
* εὐρεῖαν
ἰσσο μνηοδῶ, πειβαλοῦσα τε αὐτοῖς ἐκ τῶ ὅτι πλῆσον, μίαν ἐπ' αὐτοῖς εἰσοδὸν ἔλασιν * ὄρην 30
αὐτοῖς ὅτι ποδοσι παρὲν χεῖ. ὕπερον δὲ (ἔτε γδ οὐνοιο χροῖον πινὰ τεῖοεσθαι σφίσι ἐπαύθα ἠθλον,
* ὅτι
* ἰδρῶνται
* οἷτε Γότθοι τῶ πολεμῶν ὀμίλῳ ὅτι πολὺ αἰθέξιν ἐδαμῆ ἠλπιζον) ἐς λόγῳις δὲ ἀλλήλοισ ζυωμῶ-
σιν, ἐφ' ὧν αἰαμῶντες κρηθῆ ποιήσονται τῶν Δραβασιν: κὺ οἱ Γότθοι * ἰδρῶσονται μὲν ἐν τῇ πέ-
ρας ἠπείρω παρ' αὐτῶ τῆς ἐκβολῆς μέλισα τῶ ἀκτῶν, ἵνα δὴ κὺ πδρῶν ἰδρῶνται: φῖλοσι τε καὶ
ζυμῶμαρῶ τοιοπὸν ἐτεργυροῖς ὄντες ὅτι τῆ ἴση κὺ ὀμοία σφίσι ἐπαύθα εἰώσονται, τὸν πδρῶτα
αἰάνα. ἔτω μὲν οὖν οἷδε οἱ Γότθοι τῆδε ἰδρῶσαντο, κὺ τῶ κρυτεργυρῶν, ὡσπερ μοι εἶρηται, ἀπὸ
λελφμῶν ἐν γῆ τῇ ἀποστατέρα τῆς λίμνης ἔσῃ, μῃοι ἐπῆρσοι τὸ χῶρον ἔχον πρὸς ἀματα
ρωμαίοις ὡς ἠκισα παρῶ μῃοι, ἐπὶ δὲ αὐτῶ ἀγχιτα ὠκνηται, δὲ ἔδρσοι πολλοῖς διήρσοι
μῃοι μεταξὺ ἔσιν ἀκρῶσι ἀπρῶσῳ ἔσιν ἐς αὐτοῖς ἔχονται. ὡσπερ αἰπὶ δὲ λίμνην τε τῶ μαυώ-

* ἡσ σπρσι-
εἰσῆς

πῖδα κὺ ποταμὸν πᾶναῖν, ὅτι πλῆσον μὲν τῆδε πεδίων κρυτεργυροῖ οὐνοιο, ἦ ὅτι μοι εἶρηθη, ὠκῆ-
σαντο. μετὰ δὲ αὐτοῖς σκύθαι τε κὺ ταυροῖ ζυμῶμασαν ἔρσοι τῶ ταύτη χῶρα * ἦ ὅτι ἀπρῶσι
* ἡσπερ
* οἱ σκυ-
θαι π τῆ χῶ-
ρα τὸ νομα
τοῦτο
ταυρικῆ κὺ κῶ ὅτι κελῶται, ἵνα δὴ κὺ τῆς ἀρτέμιδος τὸν νεῶν τῶτον γεργῆνασιν Φασίν * ἦ ὅτι ποτε
ἠ τῶ ἀγαμέμνονος ἰφίγεία πρῶσῃ. * καὶ τοῖ σκύθας τε τῆ χῶρα τὸν νεῶν τῶτον γεργῆνασιν Φασί,
σκύθας τε τῶ κελῶ δὲ ζυμῶμασαν καλῶσῳ τοῖς ἐπαύθα αἰδρῶσις τεκμηρεῖ μῃοι τοῖς ἀμφί
τε ὀρέσῃ κὺ πόλῃ Κομαῖνῃ δεδιηγῆμένοις μοι ἐς ἐκφνο ἔ λόγῳ. δὲ ὡς μὲν τῶ τῶν λεγῶται
ἐκασ ὅς, ὡσπῆ αὐτῶ βελομῆνα ὅτι. πολλὰ γδ τῶ ἐτέρῳ κρυτεργυρῶν ἴσως δὲ ἐδαμῆ ζυμῶμα- 50
πῶ κῶτων ἀμῶσποι πρῶσῳσι δὲ φιλῶσιν ὡς * πάτρι ἡθῆ, ἀγακρῶντες κῶ μὲν τῆ δακῆσῃ
τῆ αὐτῶ ἀπρῶτες ἔπονται. μετὰ δὲ τῶ ἔδρσα ταῦτα, πόλις θυλακῶσις οἰκῆται βόσσωρος ὄνομα
ρωμαίων κρηθῆκας γενομῆνῃ ἐ πολλῶ πρῶτερον. δ.ε.ε.

* πάτρι

S V P R A



S V P R A Sagidas Hunnicæ varię nationes sitæ sunt. Dehinc autem Eulyfia regio appellatur. Barbari autem eius incolæ & mediterraneis locis & ad maris litora habitant ad Mæotim vsque paludem & Tanaim fluuium qui in eã paludẽ influit. Ea autem palus in Euxini ponti litus labitur. Eius autem regionis accolæ olim quidem Cimmerii nominabãtur, nunc autem Vturguri: & supra eos ad Aquilonẽ Antorum Amera. vltra eum autem locũ vnde paludis eruptio incipit, habitant Gothi Traxitæ nomine, non multi, sed qui Christianorum legem colentes, eam accuratè tuentur. Vocant autẽ incolæ Tanaim etiam illam eruptionem quæ à Mæotide palude incipiens ad Euxinum vsq; pótum pertinet, itinere, vt aiunt, dierum viginti. quin & qui inde spirat ventum Tanaitem appellant. An autem Gothi isti, quemadmodum & Gothicę gentes cæterę, Arianam olim secuti sint perfidiam, an aliam aliquam, non dixerò, quãdo nec ipsi id sciũt. sed hodie amore multo & tràquillitate hãc doctrinã colunt. Hi paullo ante, nimirum XXI. anno imperii Iustiniani, legatos quatuor Bizantiũ misere, Episcopum sibi concedi postulãtes, quando qui ipsis sacerdos erat, mortem haud ita dudũ obierat. Inaudierãt autem & Abaugis ab Imperatore missum esse Pontificem. Et Iustinianus quidẽ promptissime, eorũ annuens precib. ad eos Episcopum misit. * Legati autẽ isti Hunnorũ Vturgurorum cum à multis quam ob causam ad Imp. venissent, rogarentur, publicè nulla alia de causã quã sacerdotis accipiendi iter sibi susceptum testabantur. Postquã verò interius admissi clam conuenerũt, quomodo res Romana commissis inter se qui sibi vicini erãt barbaris, iuuaretur, aperiunt. Quĩ autem & vnde profecti Traxitæ isti, sedes ibi posuerint, dicam. Olim ingens Hunnorum, qui Cimmerii tunc dicebantur, multitudo ea quæ dixi loca inhabitabat, iisq; princeps vnus præerat. Contigit autem olim quendam ex iis duos habere filios, alterum Vturgur nomine, alterum Cutrigur. qui post parentis mortem imperio inter se diuiso, cognomen suum populis sibi subiectis quiq; tribuerunt. Hi enim Vtiguri, illi Cutriguri hodię nominantur. Isti omnes ibi habitant studiis quidem inter se per omnia similes, impermixti autem inter se. Hi verò in altera paludis eiusque eruptionis parte sedent, qui olim aquas illas neq; traiciebant, neq; traici posse existimabant in expeditiora loca facile migrantes, cum neq; transmittere tentarent, neq; solliciti de traiectu vllo modo essent. Paludem autem Mæotidẽ eiusq; eruptionem transgredienti, statim occurrebãt olim ad eius oram Gothi Traxitę nominati, quorum modo memini. Longe autem ab iis Gothi, & Visigothi, & Vandalii, & cæteræ Gothicę nationes omnes qui & Scythæ superiorib. temporibus dicebantur. quando quidem cõmuni vocabulo Scythicæ nominabantur nationes eæ omnes quæ loca ea incolebãt, earum autem aliquę Sauromatæ, aut Melanchalæni, aut alio quo nomine. Procedente autem tempore ferunt, si vera est narratio, iuuenes quosdam Cimmeros venatione se exercere solitos, in ceruam incidisse, quæ eos cum fugeret, in aquas illas insilierit, iuuenesq; laudis cupidine, an victoriæ amore, an diuino cogente numine, ceruam persecutos donec simul cum ea in aduersam paludis marginem peruenisset. Et id quidem quod insequabantur quidquid illud fuerit, statim euanuisse. Videtur enim mihi nulla alia de causã ibi apparuisse quam vt male esset barbaris, qui ea loca incolebant. Iuuenes igitur istos venatu frustratos, pugnx prædæq; occasiõnẽ nactos. Quã-

primum .n. ad patrias sedes reuerſi, Cimmericos docuerunt trāſmitti aquas illas poſſe Raptis igitur armis omnes ſimul tranſgreſſi, conſeſtim in altera ripe parte exſtiterunt, Vandilis iam inde digreſſis & in Africa cōſtitutis, Viſigothis autē in Hiſpania habitātibus. Gothos igitur locorum incolas agreſſi multos necant, ceteros in fugam vertunt omnes. Quicumq; autē eorum vim effugere potuere, aſſumtis liberis vxoribusq; inde proſecti ſedes patrias reliquerūt, & Iſtro fluuiio trāſito in Romanorū regione conſtiterunt, vbi cū grauiter incolas vexaſſent in vicinis Thraciæ locis concedente Imp. conſederunt. Et partim quidem Romanis auxiliares erant, & quotannis ſtipendium ab Imp. ſicut cæteri milites, accipiebant. Fœderati cognominati (ita enim Latina voce eos Romani dixere, illud opinor ſubinnuentes non bello à ſe victos, ſed pactionibus certis amicos factos Gothos. Fœdera enim Latini pactiones quæ in bello fiunt adpellant, ſicut ſuperius à me dictum eſt.) partim autem bellum cum eis meditabatur donec Theudericō duce in Italiam peruenerunt. Et Gothorum quidem res ita ſe habent. Hunni autem eorum partem maſtantes, partem, vt dictum eſt, excubantes, regionem obtinebant. Et ex eis quidem Cutriguri liberis vxoribusq; aſſumtis ibi conſederunt, vbi hodieq; habitant, & munera ab Imp. multa ſingulis annis percipiunt, & tranſuecti Iſtrum fluuiū, ſemper Imp. ſubiectam regionē populatur, fœderati ſimul & hoſtes Romanorū. Vt igouri vero cum ſuo duce domum redierunt, ſoli in poſterum eā regionē obtinentes. Hi cum prope Mæotidem paludē applicuiſſent, in Gothos & eos qui Traxitæ dicuntur, inciderunt. Ac primo quidem Gothi ſcutis armati obuiā aggredientib. proceſſerunt ſeſe deſenſuri tā virib. ſuis quā locis fidentes. Hi .n. ſunt barbarorum omnium fortiffimi, & prima Mæotidis eruptio ad quā tunc Traxitæ Gothi habitabāt, in Lunę ſpeciē ſinuata, eoſq; vndiq; prope ambiens, ingreſſum ad eos vnicum eumq; admodum anguſtum inuadentib. præbebat. Poſtea tamen cum neq; Hunni multū temporis ibi terendum ſibi eſſe conſtituerent, neq; Gothi pares ſe hoſtium multitudini cernerent, inter ſe collocti, traicere omnes ſimul deliberant, ea cōditione, vt Gothi in cōtinente vltra ripam ad eruptionis ipſius oram ſedes figant, vbi etiam nū habitāt, & amici ſociiq; de cetero ſint Vtigororum in perpetuum pari cū Hunni iure Ita igitur Gothi ibi habitauerunt, & Cutriguris in vltiore Mæotidis paludis continente, ſicut dictum eſt, relictis, ſoli Vtiguri eam regionem tenuerunt negotium Romanis minime exhibentes, quorū neq; ſunt vicini admodum, & interiectis multis nationib. otium vel inuiti colunt quātum ad Romanos attinet. Tranſmiſſa autē Mæotide palude & Tanai flumine, Cutriguri Hunni, ſicut dictum à me eſt, magnam partem eius tractus incolunt Poſt eos Scythæ & Tauri totam occupant eam regionem quæ * Spina Taurica hodieq; dicitur, vbi & Diana aiunt fuiſſe tēplum cuius Agamemnonis filia olim fuit antiſtita. Præterea Scythæ aiunt tum regioni id nomē fuiſſe, tum etiā Scythas vocari eos omnes qui ea loca habitāt, id ex iis cōiiciētes quæ de Oreſte & Comana vrbe narrata à me ſunt cū de iis mentio incidit. Sed de his ſuum eſto cuiq; iudicium. Pleraq; enim quæ vel alibi geſta ſunt vel etiam nunquā acciderunt, quidam comminiſci gaudent tanquam ſint genuina & vbi nati ſunt geſta, agrè ferentes niſi ſuam opinionem cæteri omnes tueantur. Poſt eas verò gentes, vrbs maritima habitatur Boſphorus nomine, non ita dudum Romanis obediens, &c.

* *Lacinia.*

Vetus interpres Horatii ad eum locum ex lib. i. Car. In Maſſagetis Arabaſq.

Maſſagetæ iuxta Gothos incolunt. vnde & Gothi Maſſagetæ aliquando dicuntur. Vocantur etiam aliis nominibus, Oſtrogothi id eſt Orientales, & Veſigothi id eſt occidentales Gothi.

HISTO;

HISTORIA SIVE CHRONICON GOTHORVM.



GOTHORVM antiquissimum esse regnum certum est, quod ex regno Scytharum est exortum. Isti enim sunt quos Alexander vitandos pronuntiauit, Pyrrhus pertimuit, Caesar exhorruit. Per multa quippe sacula & regno & regibus vsi sunt: sed quia in chronicis adnotati non sunt, ideo ignorantur. Ex illo autem in historiis inditi sunt, ex quo aduersum se Romani eorum virtutem experti sunt: quorum oportet tempora & reges per ordinem cursim exponere, & aliqua eorum gesta de historiis libenter retere.

ERA CCXIII. anno* Valeriani & Galieni Imp. Gothi descensu Alpibus, quibus inhabitabant, Graciam, Macedoniam, Pontum & Asiam, atque Illyricum vastauerunt: ex quibus Illyricum & Macedoniam xv. ferme annis tenuerunt. Deinde a Claudio Imperatore superati, sedes proprias repetunt. Romani autem Claudium Aug. pro eo quod tam fortissimam gentem a finibus reipubl. remouisset, insigni gloria honorantes, in foro illi aureum clypeum, in Capitolio autem auream ei statuam collocauerunt.

ERA CCLXVIII. anno XXVI. Constantini Imperatoris, Gothi regionem Sarmatarum aggressi, copiosissimis super Romanos irruerunt agminibus. Aduersus quos idem Constantinus aciem instruxit, ingentique certamine vix superatos ultra Danubium expulit; de diuersis gentibus virtutum gloria clarus, sed de Gothorum victoria amplius gloriosus: quem Romani, acclamante senatu, publica laude profecuti sunt, quod tantam gentem vicerit, quod pacem reipublica reformauerit.

ERA CCCVIII. anno Valentis V. Gothorum gentis administrationem Athanaricus accepit, regnans annos XII. qui persecutionem aduersus fidem communem voluit exercere contra eos qui in locis suis Christiani habebantur. ex quibus plerique, quia idolis immolare non adqueuerunt, martyrio coronati sunt: reliqui autem coacti sunt de regno suo exire, & in Romanam transire regionem.

ERA CCCCXV. anno* Valentis Imperat. Gothi aduersum se in Athanarico & Fridigerno diuisi sunt, alternis se cadibus populantes: sed Fridigernum Athanaricus Valentis Imp. auxilio superans, huius rei gratia cum omni gente Gothorum in Arrianam heresim deuolutus est. Tunc Galsilas eorum episcopus Gothicas literas adinuenit, & scripturas sacras in eandem linguam conuertit.

ERA CCCCXVI. anno XIII. Valentis Imperatoris, Gothi qui primum Christianos a terra sua expulerant, postmodum ipsi ab Hunis expulsi sunt, transituq. Danubio fluuio, Valentis Imp. potestate se, non depositis armis, dederunt, accepta ab eo ad habitandum Thracia. Sed ubi viderunt se opprimi a Romanis contra consuetudinem propria libertatis, resumptis armis rebellando Thraciam ferro intenditq. depopulantur, deleritq. Romanorum exercitu, ipsum Valentem iaculo vulneratum in quandam villam fugientem incendunt: ut merito, iuxta cuiusdam sententiam, ipse ab eis temporali cremaretur incendio, qui tam pulchras animas ignibus aternis tradiderat.

ERA CCCCXVIII. anno imperii Theodosii Hispani tertio, Athanaricus cum Theodosio ius amicitiae disponens, mox Constantinopolim pergit: ibiq. xv. die, ex quo fuerat a Theodosio favorabiliter susceptus, interit. Gothi autem proprio rege defuncto, aspicientes benignitatem Theodosii Imperatoris, inito federe, Romano se imperio tradiderunt.

ERA CCCCXLVI. anno XIII. Archadii & Honorii Imp. post Athanaricum duo reges Gothi imperauerunt, qui pacis federe rupto, ad depradandam Romaniam se dederunt. Quorum vnus Radagaisus Scythia atque paganus, cum cc. fere millibus Italiam belli feritate aggreditur, promittens sanguinem Christianorum diis suis litare si vinceret. Cuius exercitus a Romanis in montuosis locis conclusus, fano est potius quam ferro consumptus: ipse postremum rex captus est & interfectus.

ERA CCCCXLVII. anno Honorii & Archadii Imperatorum, alter ille Alaricus Christianus quidem, sed hereticus, pro consorte regni amisso in vindictam sanguinis suorum profectus in Italiam, urbem irruit, & obsessam capit: sicque Roma irruptione atque impetu magna cladis eversa est. Tantum autem Gothi clementes ibi extiterunt, ut votum antea darent, ut si ingrederentur urbem, quicumq. Romanorum in locis Christi inuenirentur, in eos agere belli non liceret, sed ibi & ferendi refrenaretur immanitas, & captiuandi cupiditas coercere-

tur. sicque post hoc votum aggredientes urbem, quoscumque in locis sacris Christi vel martyrum vel basilicis confugientes inuenerunt, in vastatione urbis non miserunt, nec eruentus sauii in eos gladius, commiserantibus hostibus. Sed & qui extra loca martyrum erant, & nomen Christi vel sanctorum nominabant, & ipsis simili misericordia hostilis furor pepercit. Sic euaserunt multa milia Romanorum, quibus Gothi propter Christum misericorditer pepercerunt. Vnde & hucusque Romani, qui in regno Gothorum consistunt, adeo amplectuntur, ut melius sit illis cum Gothis pauperes viuere, quam inter Romanos potentes esse, & graue iugum tributi portare. Gothi autem post tertium diem quo Romam ingressi sunt, nullo hoste cogente sponte discedunt.

ERA CCCCLVIII. anno primo Theodosij minoris, Alarico mox post captam urbem defuncto, Athaulfus Gothus Italia regno praeficitur annis septem. Iste quinto regni anno de Italia succedit ad Gallias, ibiq; Placidiam filiam Theodosij principis, Archadii & Honorii Imperatorum sororem, quae à Gothis Roma capta fuerat, uxorem sibi assumpsit nullo ex ea semine subsistente. Qui dum à Constantio Romano patricio admoneretur, ut relictis Galliis Hispanias peteret per quendam Gothum apud Barcelonem inter familiares fabulas iugulatur.

ERA CCCCLIII. anno VII. Theodosij minoris, post Athaulfum Gothis Sigericus princeps electus est, qui dum ad pacem cum Romanis esset promptissimus, mox à suis est interfectus.

ERA & anno quo supra, Vallia succedens tribus annis regnauit, belli causa princeps à Gothis effectus, sed ad pacem diuina prouidentia ordinatus. mox enim ut regnare cepit, foedus cum Imperatore Honorio pepigit: Placidiam sororem eius honorifice reddidit: Romani quoque nominis causa intra Hispanias caedes magnas Barbaris intulit: Wandalos Silingos in Betica omnes bello extinxit: Alanos, qui Wandalis & Suenis potentabantur, adeo * * ut extincto Vtaco rege ipsorum, pauci qui superfuerant oblito regni nomine, Gunderici regis Wandalorum, qui in Gallia resederant, se patrocínio subiugarent. Isti sunt Wandali qui postea Sueuorum obsidione relictà ad Beticam transferunt, captaque Hispali in Africam migrauerunt. Vallia autem confecto bello Hispaniae, dum instructa nauali acie in Africam transire disponderet, in fretum Gaditani maris vi tempestatis interceptus, in Hispaniam redire coactus est. Qui deinde per Constantium Romanum patricium ad Gallias reuocatur, data ab eo Gothis ob meritum victoriae ad habitandum secunda Aquitania usque ad Oceanum, cum quibusdam ciuitatibus confinium prouinciarum.

ERA CCCCLXVII. anno Theodosij minoris, Theodoridus post Valliam regnat annis XXIII. qui regno Aquitanico non contentus, pacis Romanae foedus recusat, exercitum mouet, Arelatem nobilissimum oppidum Galliae obsidet: a cuius obsidione imminente virtute Aetii Romanae militiae ducis remotus abscedit. Extincto autem à Valentiniano Imperatore Eetio, dum Theodoridus Narbone esset insertus, rursus Theudo à Litorio duce Romanae militiae Hunis auxiliantibus effugatur. Litorius autem dum primum res prosperas aduersus Gothos gessisset, denudè responsis demonum deceptus, in bello à Gothis amisso exercitu miserabiliter superatur: & qui antea hostium millibus caesis feliciter vicerat, dum fallacia demonum oracula querit, ignobiliter victus interiit, Theodoridus autem sumpto contra Hunos praelio in campis Chatalaunicis superatus occubuit. Gothi autem dimicante Turismodo Theodoridi regis filio adeo extitere victores, ut Attila rex Hunorum praelio victus, metu insequentis exercitus, nusquam comparuisse dicatur.

ERA CCCXC. anno Marciani Imp. primo, Turismodus filius Theodoridi regnauit anno uno: qui postquam de Hunis triumphauit, dum multa ageret insolentius, à Theodorico & Frigidarico est fratribus interfectus.

ERA CCCXCI. anno II. Marciani Imp. Theodoricus post fraternam necem in regnum succedens imperauit annis XIII. qui pro eo quod Imperatori Auito sumendi imperialis fastigium Gallis auxilium praebuisset, Aquitanias cum ingenti exercitu & cum ingenti licentia eiusdem Auiti Imperatoris ingreditur. Cui cum magna copia rex Sueuorum Rectarius occurrens, duodecimo Asturicensis urbis milliario, apud fluuium qui Urbicus appellatur, inito mox certamine superatus est, caesis suorum agminibus, aliquantis captis, plurimisque fugatis, ipse postremum rex telo sauciatus fugit. Theodorico autem cum exercitu ad ciuitatem Bragarensis pertendente, die Dominico, etsi incruentata tamen satis lamentabilis eiusdem direptio ciuitatis, & Romanorum magna captiuitas fuit. Rectarius vero ad locum Portucula profectus, regi Theodorico captus adducitur. Quo perempto ceteris qui de priori certamine superfuerant sese tradentibus, aliquantis nihilominus interfectis regnum Sueuorum paene destructum est & finitum. Reliqui Sueni, qui remanserant in extrema Galici, Massila filium nomine Masdrum sibi regem constituunt, regnumque reparatur Sueuorum. Theodoricus autem de Gallicia ad Lusitaniam victor succedens, dum Emeritensem urbem depraedari moliretur, beatissima Eulalia martyris terretur ostentis. Mox aduersis sibi nunciis territus, de Emerita egressus, Gallias repetit, & partem exercitus, cum suis ducibus, iterum ad campos Galliciae dirigit, qui caesa Asturicensi regione rursus reuertuntur ad Gallias. Nec mora Gothicus exercitus duce Ceurila à Theodorico ad Hispanias missus succedit, ad Beticam. Post quem sequenti

anno Sigericus cum alia parte exercitus dirigitur, & Ceurilas reuocatur ad Gallias. Pars autem Gothici exercitus à Sunierico & Nepotiano ducibus ad Galliciam directa, Sueuos apud Lusitaniam depraedatur. In Gallias autem Agripinus Comes & conciuis Egidio Comiti Romano amulus, ut Gothorum mereretur auxilia, Narbonam tradidit Theudorico. Post aliquot legati Sueuorum ab Arismodo rege Masdra filio, rege Sueuorum, missi ad Theudoricum venerunt, pacem amicitiaq; poscentes. Similiter Theudoricus Arismodo remittit, cum armorum adiectione, munera, directam etiam & coniugi quam haberet. Sallanem quoque legatum denuo Theudoricus mittit ad Arismodum, qui reuersus ad Gallias Theudoricum ab Eurico fratre suo repperit interfectum.

10 ERA DIIII. anno imperii Leonis octauo Euridicus, pari scelere quo frater, succedit in regnum annis XVIII. in quo honore prouectus & crimine, statim bello desecuit, parteisque Lusitania depraedatur. Qui prius capta Pamphilona, Caesaraugustam inuadit, totamque Hispaniam superiorem optinuit. Terraconensis etiam nobilitatem, quae ei repugnauerat, exercitus irruptione peremit. In Gallias autem regressus, Arelatam & Masiliam vrbes capit, suoque regno utramque subiecit. Iste quodam die congregatis in colloquio Gothis, tela quae habebant omnes in manibus, a parte ferri, alia viridi, alia roseo, alia croceo colore mutata, naturalem ferri speciem aliquandiu non habuisse comperit. Sub hoc rege Gothi legum instituta scriptis habere ceperunt: nam antea tantum moribus & consuetudine tenebantur. Obiit Arelato Euricus morte propria functus.

20 ERA DXXI. anno XI. Zenonis Imperatoris Eurico mortuo, Alaricus filius eius apud Tolosensem urbem princeps Gothorum efficitur, eosque rexit annis XX. tribus. Qui cum à pueritia vitam in otio & conuiuio peregisset, tandem prouocatus à Francis, in regione Pictauiensis urbis praelio inito, extinguitur. eoque interfecto regnum Tolosanum occupantibus Francis destruitur.

30 ERA DXLV. anno XVII. Anastasii Imp. Geselicus superioris Regis ex concubina filius Narbonae princeps efficitur, & regnavit annis quattuor: sicut genere vilissimus, ita infelicitate & ignavia summus. Denique dum eadem ciuitas à Gundebaldo Burgundionum Rege direpta fuisset, iste cum multis vi, dedecore & cum magna suorum clade apud Barcinonam se contulit. Ibi moratus, quo usque regni fascibus à Theudorico fuga ignominia priuaretur. Inde profectus ad Africam, 40 Wandalorum suffragium poscit, quo in regnum posset restitui. Qui dum non impetrasset auxilium, mox de Africa rediens, ob metum Theodorici Regis, Aquitaniam petiit. Ibi anno vno delitescens Hispaniam reuersus ab Ebbaue Theodorici Regis duce, duodecimo à Barcinona vrbe milliario commisso praelio superatus in fugam vertitur, captusque trans fluuium Druentium Galliarum occiditur.

ERA DXLV. anno XXVI. Anastasii Imperatoris, Theudoricus iunior dum iam pridem à Thracia & Pannonia veniens, fugato Arnulfo Rege Ostrogothorum, regnasset in Italia annis X. & octo, rursus expulso Rege Wisigothorum Geselico, regnavit in Hispania annis XV. Sicque prius Italo regno potitus, postea Hispaniam rexit, quam superstes eiusdem Amalarico nepoti reliquit. Per hunc dignitas urbis Romae non parua est restituta. muros enim eius iste redintegravit. ob quam causam à 40 senatu inauratam statuam meruit.

ERA DLXIII. XIII. anno Iustiniani Imperatoris, defuncto Theudorico, Amalaricus nepos eius quinque annis regnavit. Qui cum ab Hildeberto Francorum Rege Narbonae praelio superatus fuisset, Barcinonam fugiens venit, omniumque contra se odio excitato, apud Narbonam in foro ab exercitu ingulatus interiit.

50 ERA DLX. nona Iustiniani Imp. tempore, post Amalaricum Theudis in Hispania creatur in regnum per annos XVI. menses quinque. Qui dum esset haereticus, pacem tamen concessit Ecclesiae dei, ut licentiam Catholicis Episcopis daret in vnum apud Toletanam urbem conuenire, & quatenus ad Ecclesiae disciplinam necessaria existerent, dicere licenterque disponere. Iste Francorum Reges quinque Caesaraugustam obsidentes, omnemque fere Terraconensem prouinciam bello depopulantes, missa duce Theudisclo fortiter debellauit, atque à regno suo non pace, sed armis exire coegit. Vulneratur autem à quodam in palatio, qui iam diu dementis speciem, ut regem deciperet, simulauerat. Finxit enim arte insaniam, & quasi furore repletus perfodit principem. quo vulnere prostratus occubavit, & vi gladii indignantem animam exalauit. Fertur autem inter effusionem sanguinis coniurasse homines suos, ne quis interficeret percussorem suum, dicens recepisse se dignam vicissitudinem, quod & ipse priuatim ducem suum sollicitatum occiderat.

ERA DLXXX. anno XII. Iustiniani Imperatoris interempto Theudi Theudisclo Gothis praeficitur. Regnavit anno vno, mensibus VII. Hic pari coniuratorum manu inter epulas caene, gladio confossus extinguitur.

ERA DLXXXIII. anno XVI. Iustiniani Imperatoris, extincto Thendisclo, Agila Rex creatur, regnans annis quinque. Cuius tertio anno Athanagildus tyrannidem regnandi cupiditate arripuit. Gothi autem Agilam apud Emeritam fide sacramenti oblita interimunt, & Athanagildo se tradunt.

ERA DXCIII. anno XXXVIII. Iustiniani Imperatoris, Agila perempto, Athanagildus regnum, quod inuaserat, tenuit annis XVI. Iste cum iam dudum sumpta tyrannide Agilam regno priuare quereretur, militum sibi auxilia ab Imp. Iustiniano poposcerat, quos postea submouere à finibus regni molitus non potuit. aduersus quos huc usque confligitur. Nam frequentibus antea praeliis cæsi, nunc vero multis casibus fracti ac diminuti sunt. Decessit autem Athanagildus Toletum propria morte, vacante regno mensibus quinque.

ERA DCVIII. anno secundo Iustini minoris post Athanagildum Liua Narbona regno proficitur, regnavitque annis tribus. qui secundo anno postquam adeptus est principatum Leuigildum fratrem suum socium regni constituit, Hispaniaque administrationi profecit. ipse autem Gallia regno contentus est. siquidem regnum duos capit, cum nulla potestas patiens consortis sit. Huic autem in ordine temporum unus tantum annus reputatur, reliqui, Leuigildo adnumerantur.

ERA DCVIII. anno secundo Iustini minoris, Leuigildus adeptus Hispania & Gallia regno oceanum periculosum ratus, regnum bello ampliare statuerat. Subegit Aregenses. cepit Sabariam. Cospida ab eo deuicta est. Cesserant etiam armis illius omnes rebelles Hispania urbes. fudit quoque diuerso praelio militem, & quedam castra ab eis occupata dimicando recepit. Erminigildum deinde imperiis suis tyrannizantem obsessum exsuperauit. Postremo bellum Sueuis intulit, regnumque eorum iniuria gentis sua mira celeritate transmisit, Hispania penè tota potitus. Nam antea gens Gothorum angustiis finibus artabatur. Sed obfuscauit in eo error impietatis gloriam tantæ virtutis. Denique iniqua perfidia furore repletus, in Catholicos persecutione commota, plurimos Episcoporum exilio relegauit, & Ecclesiarum redditus & priuilegia tulit. multos quoque terroribus suis in Arrianam heresim & pestilentiam impulit: plerosque sine persecutione, illectos auro rebusque decepit. Ausus quinetiam inter cetera heresis sua contagia, rebaptizare Catholicos, & non solum ex plebe sed etiam ex sacerdotalis ordinis dignitate, sicut Vincentium Casar Augustinum de Episcopo apostatam factum, & tanquam à cælo in inferna proiectum. Exiit autem & quibusdam suorum perniciosus. nam vi cupiditatis & liuoris quosque potentes ut vidit, aut capite damnauit, aut opibus ablatis proscripsit. Aerarium quoque ac fiscum primus iste auxit: primusque inter suos regali veste opertus, solio resedit. Nam ante eum & habitus & confessus communis ut genti, ita & regibus erat. Condidit autem ciuitatem in Celtiberia, quam ex nomine filij sui Recopolin nominauit. In legibus quoque ea quæ ab Eurico incondite constituta videbantur correxit, plurimas leges prætermittas adiiciens, plerasque superfluas auferens. Obiit propria morte Toletum anno regni sui XVIII.

ERA DCXXXV. Leuigildo defuncto filius eius Recaredus regno est coronatus, cultu præditus religionis, & patriis moribus longè dissimilis. Namque ille inreligiosus & bello promptissimus, hic fide pius & pace præclarus. ille armorum artibus gentis imperium dilatans, hic gloriosus eandem gentem fidei trophæo sublimans. In ipsis enim regni sui exordiis Catholicam fidem adeptus, totius Gothica gentis populos inoliti erroris labe deterfa, ad cultum rectæ fidei renouauit. Synodum etiam ad condemnationem Arriana heresis congregauit, cui concilio idem gloriosissimus princeps interfuit, suaque eum præsentia & subscriptione firmavit. In belli quoque gloria satis clarus ac præcipuus extitit. Francis enim cum sexaginta ferè millibus armatorum copiis Gallias irruentibus, misso Claudio duce aduersus eos, glorioso triumphauit euentu. Nulla unquam in Hispaniis Gothorum vel maior vel similis extitit. Prostrati sunt enim & capti multa millia, residua pars exercitus in fugam uersa, Gothi post tergum insequentibus usque regni sui finibus cæsa est. Sæpe etiam & lacertos contra Romanas insolentias & irruptiones Wasconum mouit, ubi non magis bella tractasse, quam potius gentem, quasi in palestra eludii, pro usu utilitatis uidetur exercuisse. Prouincias autem pater praelio conquiescit, iste pace cõseruauit, æquitate disposuit, moderamine rexit. Multi quoque aduersus eum tyrannidem assumere cupientes, detecti sunt, suaque machinationis consiliu implere non potuerunt. Fuit autem placidus, mitis, egregia bonitatis, tantamque in vulgus gratiam habuit, & tantam in animo benignitatem gessit, ut in omnium mentibus influens etiam malos ad affectum sui amoris attraheret: adeo liberalis, ut opes priuatorum, Ecclesiarum prædia direpta à patre & fisco associata, iuri proprio restitueret. Adeo quoque clemens fuit, ut populi tributa sæpe indulgentiæ largitione donaret. Multos etiam ditauit rebus, plurimos sublimauit honoribus, opes suas in miseris, thesauros suos in egenis recondens. sciens ad hoc illi fuisse collatum regnum, ut eo salubriter uteretur, bonis initiis bonum finem adeptus. fidem enim rectæ gloriæ quamprimum percepit, nouissimè publica confessione pænitentia cumulauit. Quintodecimo anno Toletum morte propria decepsit.

ERA DCXL. anno post Recaredum principem filius eius Liua regin suscepit sceptrum annis duobus:

bus: ignobili quidem matre progenitus, sed virtutum indole insignitus: quem in primo flore adolescentie Vittericus sumpta tyrannide innocuum regno deiecit, præcisq; eius dextra occidit, anno ætatis xx. regni vero secundo.

ERA DCXLII. extincto Liua Vittericus regnum, quod viuento illo inuaserat, sibi vendicat animis VII. vir quidem strenuus in armorum arte, sed tamen expers victoria. Namque aduersus Roduces obtinuit. Hic in vita plurima illicita fecit, in morte autem, quia gladio operatus fuerat, gladio rum est interfectus. Corpus vero eius viliter est exportatum atque sepultum.

ERA DCXLIII. Gundemarus post Vittericum princeps efficitur annis duobus. hic Wascones una expeditione vastauit, alia militem Romanum obsedit. Toletum propria morte decepsit.

ERA DCLI. Sisebutus post Gundemarus regali fastigio euocatur, regnans annos VIII. mensis sex. qui in initio regni sui Iudeos ad fidem Christianam per mouens emulationem quidem Dei habuit, sed non secundum scientiam. Potestate enim compulsi, quos prouocare fidei ratione oportuit. Sed sicut scriptum est, siue per occasionem, siue per veritatem, Christus adnuntietur. Fuit autem lingua nitidus, literarum studiis ex parte imbutus. In bellicis quoque causis fauorem habuit prætorum. Astures enim rebellantes misso exercitu per duces suos Richilanem in ditionem suam reduxit. Roccones arduis montibus undiq; circumseptos similiter per duces deuicit. De Romanis quoq; præne omnes ab exercitu suo hostili præda in seruitutem redactos precio dato absolueret, eiusq; thesaurus redemptio captiuorum existeret. Hunc alij morbo alij veneno asserunt interfectum. Hi sunt anni Gothorum regni, ab exordio Athanarici regis vsque ad istum Sisebutum, anni CCL. vnus. ERA DCLXVI.

Explicit historia Gothorum.

INCIPIT HISTORIA WANDALORVM.



ANDALI cum Alanis & Sueuis pariter Hispanias ingrediuntur. Hi pace inter se inita, forte ad inhabitandum sibi prouinciarum diuidunt regiones. Galliciam Wandali & Sueni occupant. Alani Lusitaniam & Carthaginensem prouincias. Wandali autem cognomine Silingi Beticam sortiuntur. Hispani autem per ciuitates & castella residua barbaris dominantibus se subiungunt. In Hispanias Gundericus primus rex Vandalorum successit, regnans in Gallicia partibus annis XVI. qui dum rapto fœdere pacis Sueuos in Neruosis montibus obsideret, relicta tandem Gallicia cum omnibus

Wandalis ad Beticam transiit: captaque Hispali cum irreuerenter in Ecclesias ipsius ciuitatis tholico apostata factus succedit in regnum annorum sexaginta: qui de Betica prouincia litore ad Mauritaniam venit, & Africa relicta in Hispaniam transfretauit. Cui Valentianus occidentis Imperator non ualens obsistere, pacem mittit, & partem Africa quam Wandali possederant tanquam pacifico tradidit, conditionibus ab eo sacramenti acceptis ne quid amplius inuaderet. Ille autem sacramenti religione violata Carthaginem peruadit, Siciliam deperdat, Panormum obsidet, Arrianam pestilentiam per totam Africam intromittit, sacerdotes Ecclesie expellit, martyres plurimos efficit. Aduersus quem Theodosius minor Orientis Imperator bellum preparauit, quod ad effectum non venit. Hunis enim Thraciam Illyricumq; vastantibus, exercitus Vandalorum à Sicilia solis Africa vastationibus, nauibus aduectus Romam ingreditur, direptisque opibus Romanorum per quatuordecim dies, relicto Valentiano, filias eius multaq; millia captiuorum secum tulit. moxq; Carthaginem rediit, & per legatos postulata pace à Valentiano filias eius ei Constantinopolim mittit. sicq; post multarum prouinciarum clades & Christianorum spolia atq; neces moritur regni sui anno sexagesimo. Hunericus autem filius eius regnauit annis septem, mensibus quinque, habens in coniugio Imperatoris Valentiani filiam, quam pater eius Roma captiuam cum matre abduxerat, qui & ipse Arriano suscitato furore Catholicas per totam Africam atrocior patre persequitur Ecclesias, tollit sacerdotes, & cuncti ordinis clericos in exilium mittit: monachos quoque atque laicos quatuor circiter millia exiliis durioribus relegauit, martyres fecit, confessoribus linguas abscidit, qui linguis abscissis perfecte vsque ad finem suum locuti sunt. Tunc Letus Leptensis ciuitatis Episcopus glorioso martyrio coronatur. Venericus autem inter innumerabiles suarum impietatum strages, quas in Catholicos exercuerat, octauo regni sui anno ut Arrius pater eius interioribus cunctis effusis miserabiliter vitam amisit. Cui succedens Guntabudus regnauit XII. annis, qui statim pacem Ecclesia donauit, & Catholicos protinus ab exilio reuocauit. Quo defuncto Trasemudus regnauit annis XXVII. mensibus quatuor. Iste Arriana insania plenus Catholicos insectatur, Ecclesias claudit, in Sardiniam exilium ex omni Africana ecclesia cxxx.

Episcopos mittit. Apud Carthaginem moritur. Post quem regnavit Hildiris ex filia Valentianam Imp. genitus à Geiserico captiuata, qua Hunerico filio suo fuerat iuncta. Regnavitq. Hildiris annis septem & tribus mensibus. Iste sacramento à prædecessore suo Trasemundo fuerat obstructus, ne Catholicis in regno suo Ecclesias aperiret, aut privilegia restitueret. priusquam regnaret, ne religionem sacramento violaret, præcepit sacerdotes Catholicos ab exilio reduci & Ecclesias aperiri. Quem Gilimer assumpta tyrannide regno priuauit, & cum filiis carceris custodia mancipauit. Post hæc Gilimer tyrannus regnavit annis tribus, mensibus octo: qui multos nobilium Africae provinciae crudeliter extinxit, multorumq. substantias tulit. aduersus quem Iustinianus Imp. incitatione Latæ Episcopi, qui ab Hunerico Wandalorum rege martyr fuerat factus, exercitum in Africa Belisario magistro militum duce mittit: quem Belisarius cum omni gente Wandalorum prælio fugauit. Africam cepit centesimo xvii. Wandalorum ingressione anno. In ipso autem Belisarii occurso, priusquam congregatio fieret, Gilimer tyrannus Hildirim regem cum quibusdam generis eius affinis occidit. Belisarius Gilimerum tyrannum capit, & eum cum diuitiis suis ex rapinis provinciarum Africae conquestis Constantinopolim Iustiniano Imperatori duxit: sicq. regnum destructum est & finitum Wandalorum. Fiunt simul à primo anno Gunderici Regis, quo in Hispaniam ingressus est, usq. ad Gilimeri casum & Wandalorum interitum anni cxx. tres & menses septem.

Explicit historia Wandalorum.

INCIPIIT HISTORIA SVEVORVM.



VEVI duce Hermerico rege cum Alanis & Wandalis simul Hispanias ingressi sunt ERA ccccxcvii. Hi Galliciam cum Wandalis occupant. Wandalis autem transeuntibus Africam, Galliciam soli Sueui sortiti sunt; quibus præfuit Emericus annis quatuordecim. Gallici autem in parte provinciae regno suo utebantur: quos Emericus assidua vastatione depradans tandem ob morbi dolorem eis pacem dedit: quo morbo diutissime per annos septem oppressus interiit. Post quem Riccila filius eius successit & regnavit annis octo. Hic iubete patre ab eo missus, Vnde botum Romanæ militiæ ducem cum suis omnibus copiis ad Singillum Beticæ fluvium inito bello prostravit, magnis eius auri argentiq. copiis occupatis. Post obitum autem patris suscepto regno, Hispania ab eo optenta cum Betica, Carthaginenses provincias in suam redegit potestatem. Quo defuncto Reftarius succedit in regnum annis nouem. Hic accepta in coniugio Theodoridi regis Gothorum filia in initio regni sui depradatur. Mox ad Theodoridum socerum suum profectus Casaraugustanam regionem cum auxilio Gothorum rediens depradatur, irruptaq. per dolum Ilerdensi urbe, egit ibi magnam captiuitatem. Ad ultimum dum Theodoridus rex Hispaniam ingrederetur, inito prælio aduersus eum, primo fugatus, deinde captus occiditur. Occiso Reftario Sueui bifarie diuisi, pars Fratan, pars Masdras sibi regem constituunt. Masdras autem cum manu Sueuorum statim Lusitaniam depradatur, acta illuc Romanorum cede prædisq. contractis. Ciuitas etiam Olisepona sub specie pacis intratur. Nec mora, Fratan mortuo, Sueui, qui cum eo fuerant, ad Masdras reuertuntur: regionem Galliciae adhaerentem flumini Durio depradantur. Masdras autem peracto tertio anno regni sui iugulatur. Quo extincto inter Frumarium & Remismundum Masdræ filium oritur de regni potestate dissensio. Sed Frumarius, cum manu quam habebat, Flauientem ciuitatem grandi euertit excidio. Remismundus autem vicina sibi pariter Arigensium loca & Lucensis conuentus maritima populatur. Frumario autem mortuo, Remismundus omnes Sueuos in suam ditionem reuocat, pacem cum Gallicis reformat, legatos fæderis mittit ad Theoderidum regem Gothorum: à quo etiam per legatos et arma & coniugem quam haberet, accepit. Tertio regni anno ad Lusitaniam transit. Cimbricam pace deceptam diripit. Olisepona quoque ab eo occupatur: ciues verò qui illic præerant, custodiendos tradidit Lusidio. Huius tempore Alax natione Galata, effectus apostata & Arrianus, inter Sueuos regis sui auxilio fidei Catholica hostis emerit. cuius seductione Sueui à fide Catholica recedentes, in Arrianum dogma declinant. Post multos deinde reges regnum Sueuorum suscepit Theudemirus qui fidem Catholicam adeptus, Arrianæ impietatis errore destructo Sueuos unitati fidei reddidit. Huius temporibus Martinus monasterii Dumiensis episcopus fide & scientia claruit. Cuius studio & pax ecclesie reddita est, & multa monasteria condita. Post Theudemirum, Miro Sueuorum princeps efficitur, & regnavit annis xiii. Hic bellam secundo regni sui anno contra Roccones intulit: deinde in auxilium Linnigildi Gothorum regis aduersus rebellem filium ad expugnandam Hispalim pergit, ibiq. vita terminum clausit. Cui Eburicus filius in regnum succedit: quem adolescentem Audicas assumpta tyrannide regno priuat, & monachum factum in monasterio damnat, pro quo non dilata est sententia. mox enim Linnigildus Gothorum rex Sueuis bellum inferens, o-

ptento eodem regno Audicam deiecit, atque deponso eo, post regni honorem, presbyterii officio conse-
cravit. Sic enim oportuit, ut quod regi suo fecerat, rursus idem ab alio congrua meriti visisitudine
pateretur. Regnum autem Sueuorum deletum in Gothos transfertur, quod mansit annis centum
xx. sex.

Explicit historia Sueuorum.

CHRONICA REGVM WISIGOTHORVM.



RA quadringentesima, in Gothis primus Rex Atanaricus efficitur. Post hunc Alaricus. Quo in Italia mortuo, Ataulfus eligitur. Isto regnante, Gothi relicta Italia, Gallias ac postea Hispanias occupant. Anni verò regū hac summa notantur.

Atanaricus regnavit annos XIII.

Alaricus regnavit annos XXVIII. in Italia.

Ataulfus regnavit annos VI

Sigericus regnavit annos VII. alibi semis tantum D.

Walia regnavit annos III.

Theoderedus regnavit annos XXXIII.

Thurisimodus regnavit annos III. alibi unum.

Theudericus regnavit annos VII. alibi XIII.

Enricus regnavit annos XV.

Alaricus regnavit annos XXIII.

Gesalicus regnavit annos III. & in latebra annum I. alibi XV.

Theudericus de Italia regnat in Hispania tutelam agens Amalerico nepoti suo per consules annos XLI.

Amalaricus regnavit annos V.

Theudi regnavit annos XVI. menses VI.

Theudisclus regnavit annum I. menses VI. dies XIIII.

Agila regnavit annos V. menses VI. dies XIII.

Athanasildus regnavit annos XV. menses VI.

Vacat regnum menses V. & alibi XIII.

Liua regnavit annum I.

Liuisildus regnavit annos XVIII.

Reccaredus regnavit annos XV. menses VI. dies X.

Item Liua regnavit annum I. menses VI.

Wittericus regnavit annos VI. menses X.

Gundenarus regnavit annum I. menses X. dies

XIIII.

Sisebutus regnavit annos VIII. menses XI. dies XVI.

Item Reccaredus regnavit annos III.

Suuintila regnavit annos X.

Sisenandus regnavit annos IIII. menses XI. dies XVI.

Chintila regnavit annos III. menses VIIII. dies VIII.

Tulga regnavit annos II. menses IIIII.

Chinda suindus solus regnavit annos VI. menses XIIII. dies XX.

Item cum filio suo Reccessuindo rege regnavit annos IIII. menses VIII. dies XII. obiit pridie Kal. Octobris, Era DCLXI.

Reccessuindus solus regnavit annos XXIII. menses VII. dies XI.

Obiit Kal. Sept. D. IIII. feria, hora III Era DCCX. anno incarnationis domini nostri Iesu Christi DCELXXII. anni Cycli decenoualis VIII. luna III. Idem cum patre suo regnavit annos IIII. menses VIII. dies XI.

Suscipit autem dominus Wamba regni gubernacula eodem die quo ille obiit in supradictis Kalend. Septembribus, dilata unktionis sollempnitate usq. in diem XIII. Kal. Octobris, luna XXI. Era qua supra. Idem quoque gloriosus Wamba Rex regnavit annos VIII. menses I. dies XIII. Accepit quoq. pœnitentiam prædictus princeps die Dominico exeunte hora noctis prima, quod fuit pridie Idus Octobris, luna XV. Era DCCXVII.

Suscipit autem succedente die secunda feria gloriosus dominus noster Ervigius regni scepra, quod fuit Id. Octobris, luna XVI. Era DCCXVIII. dilata unktionis sollempnitate usque in superuenientem diem Dominicum, quod fuit XIIII. Kalendas Novembris luna, XXII. Era qua supra.

INCIPIUNT TITVLI LIBRO- RVM XII. LEGIS WISIGOTHORVM.

DE INSTRVMENTIS LEGALI- BVS. LIBER I.

- I. *Titulus De legislatore.*
- II. *Titulus De lege.*

DE NEGOTIIS CAVSARVM. LIBER II.

- I. *Tit. De iudicibus & iudicatis.*
- II. *Tit. De causarum exordiis.*
- III. *Tit. De mandatoribus & mandatis.*
- IIII. *Tit. De testibus & testimoniis.*
- V. *Tit. De scripturis valituris & infirmandis, ac defunctorum voluntatibus conscribendis.*

DE ORDINE CONIVGALI. LIBER III.

- I. *Tit. De dispositionibus nuptiarum.*
- II. *Tit. De nuptiis illicitis.*
- III. *Tit. De raptu virginum vel viduarum.*
- IIII. *Tit. De adulteriis.*
- V. *Tit. De incestis & apostatis, atque masculorum concubitoribus.*
- VI. *Tit. De diuortii nuptiarum & discidio sponsorum.*

DE ORIGINE NATVRALI. LIBER VI.

- I. *Tit. De gradibus.*
- II. *Tit. De successioneibus.*
- III. *Tit. De pupillis & eorum tutoribus.*
- IV. *Tit. De expositis infantibus.*
- V. *Tit. De naturalibus liberis.*

DE TRANSACTIONIBVS. LIBER V.

- I. *Tit. De Ecclesiasticis rebus.*
- II. *Tit. De donationibus generalibus.*
- III. *Tit. De patronorum donationibus.*
- IV. *Tit. De commutationibus & venditionibus.*
- V. *Tit. De commendatis & commodatis.*
- VI. *Tit. De pigneribus & debitis.*
- VII. *Tit. De libertatibus & libertis.*

DE SCELERIBVS ET TORMENTIS. LIBER VI.

- I. *Tit. De accusationibus criminoforum.*
- II. *Tit. De maleficis & consulentibus eos at que veneficis.*
- III. *Tit. De excutientibus partum hominum.*
- IIII. *Tit. De contumelia vulnere & debilitatione hominum.*
- V. *Tit. De cade & morte hominum.*

DE FVRTIS ET FALLACIIS. LIBER VII.

- I. *Tit. De iudicibus furti.*
- II. *Tit. De furibus & furtis.*
- III. *Tit. De vsurpatoribus & plagiatoribus mancipiorum.*
- IV. *Tit. De custodia & sententia damnatorum.*
- V. *Tit. De falsariis scripturarum.*
- VI. *Tit. De falsariis metallorum.*

DE INLATIS VIOLENTIIS ET DAMNIS. LIBER VIII.

- I. *Tit. De inuasionibus & direptionibus.*
- II. *Tit. De incendiis & incensibus.*
- III. *Tit. De damnis arborum, hortorum & frugum quarumq.*
- IIII. *Tit. De damnis animalium vel diuersarum rerum.*
- V. *Tit. De pascendis porcis, & animalibus errantibus denunciandis.*
- VI. *Tit. De apibus & earum damnis.*

DE FUGITIVIS ET REFUGIENTI- BVS. LIBER IX.

- I. *Tit. De fugitiuis & occultatoribus, fugamque praeuenientibus.*
- II. *Tit. De his qui ad bellum non vadunt, aut de bello refugiunt.*
- III. *Tit. De his qui ad Ecclesiam confugium faciunt.*

DE DIVISIONIBVS ET TEMPO- RIBVS ATQVE LIMITIBVS. LIBER X.

- I. *Tit. De diuisionibus & terris a placitum datis.*
- II. *Tit. De quinquagenariis & tricennalibus temporis intentione.*
- III. *Tit. De terminis & limitibus.*

DE ÆGROTIS, MEDICIS ET MOR- TVIS ET TRANSMARINIS NE- GOTIATORIBVS. LIBER XI.

- I. *Tit. De medicis & ægrotis.*
- II. *Tit. De inquietudine sepulchrorum.*
- III. *Tit. De transmarinis negotiatoribus.*

DE REMOVENDIS PRESSVRIS ET OM- NIVM HÆRETICORVM SECTIS EXTINCTIS. LIBER XII.

- I. *Tit. De temperando iudicio & remouenda pressura.*
- II. *Tit. De omnium hereticorum atque Iudeorum cunctis erroribus amputandis.*
- III. *Tit. De nouellis legibus Iudeorum, quo & vetera confirmantur & noua adiecta sunt.*

LEGIS



1° LEGIS WISIGOTHORVM LIBER PRIMVS.

Index Capitulorum Tituli Primi qui est, DE LEGISLATORE.

- I. *Quod sit artificium condendarum legum.*
 20 II. *Quo modo uti debeat artifex legum.*
 III. *Quid requirendum est in artifice legum.*
 IV. *Qualis erit in videndo artifex legum.*
 V. *Qualis erit in consiliando artifex legum.*
 VI. *Qualis erit in eloquendo artifex legum.*
 VII. *Qualis erit in iudicando artifex legum.*
 VIII. *Qualis in publicis, qualis erit in privatis artifex legum.*
 VIII. *Quod dare debeat legibus disciplinam artifex legum.*

I. *Quod sit artificium condendarum legum.*

30 **S**ALVTARE daturi in legum constitutionem præconium, ad nouam operationis formam antiquorum studiis novos artus aptamus; referantes virtutem tam formandæ legis quam peritiam formantis artificis. Cuius artis insigne ex hoc decentius probabitur enitere, si non ex coniectura trahat formam similitudinis, sed ex veritate formet speciem sanctionis: neque syllogismorum acumine figuras imprimat disputationis, sed puris honestisque præceptis modeste statuat articulos legis. Etenim ut ars operis huius se in hæc dispensatione componat, ordo magnæ ratiocinationis exoptat. Namque cum experimenta rerum manus tenet artificis, ad dispositionem formæ frustra quaeritur inuestigatio rationis. In inprovisis certè acuta se expetit ratio indagacione cognosci: in non ignotis autem; experimento faciendi se prope-
 40 rat referari. Latentis ergo rei, quia species ignoratur, non immerito considerationis ordo requiritur: Cum verò expertos vsus in speculo visionis fides veritatis adducit, non iam materia formæ ratiocinationem dicti, sed operationem facti deposcit. Vnde nos melius mores, quam eloquia ordinantes, non personam oratoris inducimus, sed rectoris iura disponimus.

II. *Quo modo uti debeat artifex legum.*

50 **F**ORMANDARUM ergo artifex legum non disceptatione debet uti, sed iure: nec videri cōgruum sibi contentione legem condidisse, sed ordine. Ab illo enim negotia rerum nō experunt in theatriali fauore clamorem, sed in exoptata saluatione populi legem manifestam.

III. *Quid requirendum est in artifice legum.*

TVNC primum requirendum est, ut id quod inducitur, possibile credatur. Nouissime ostendendum, si non pro familiari compendio, sed pro vtilitate populi suadetur: ut appareat eum, qui legis lator existit, nullo priuato cōmodo, sed omnium ciuium vtilitati

communimentum præsidiumque opportunæ legis inducere.

IV. *Qualis erit in viuendo artifex legum.*

**cōstitutio.* ERit consequenter idem lator iuris ac legis mores eloquiis anteponeus: vt † contio illius plus virtute personet quàm sermone: sicque quid dixerit, amplius factis quàm dictis exornet: priusque promenda compleat quàm implenda deprimat.

V. *Qualis erit in consiliando artifex legum.*

**parus.* ERit in adiuuentione deo sibi que tantummodo conscius, consilio probis & † paucis admixtus, assensu ciuilibus populisque communis: vt alienæ prouisor salutis, commodius ex vniuersali consensu exerceat gubernaculum, quam ingerat ex singulari potestate iudicium.

VI. *Qualis erit in eloquendo artifex legum.*

**prodiderit.* ERit contionans eloquio clarus, sententia non dubius, euidencia plenus: vt quicquid ex legis fonte † prodierit, in riuolis audientium sine retardatione resurrat: totumque qui audierit, ita cognoscat, vt nulla hunc difficultas dubium reddat.

VII. *Qualis erit in iudicando artifex legum.*

**præuidēdo.* ERit iudicans in indagando viuax, in † præueniendo fixus, in decernendo non anxius, in percutiendo parcus, in parcendo assiduus, in innocente vindex, in noxio temperatus, in duena sollicitus, in indigena mansuetus. Personam tanto nesciat accipere quanto & contemnat eligere.

VIII. *Qualis in publicis, qualis in priuatis erit artifex legum.*

ERit, quæcumque sunt publica, patrio rectoris amore: quæcumque priuata, herili dispensaturus ex potestate: vt hunc vniuersitas partem, paruitas habeat dominum. sicque diligatur in toto, vt timeatur in paruo: quatenus & nullus huic seruire paueat, & omnes eius amorem morte compensandum exoptent.

VIII. *Quod dare debeat legibus disciplinam artifex legum.*

†*cōsiderādo*
**enim Et*
enimque. TVm deinde sciat in hoc maximè stare, grauitatis publicæ gloriam, si det & ipsis legibus disciplinam. Nam cum salus tota plebium in † consecrando iure consistat, leges ipsas corrigere debet antequam mores. Veniunt † etiam vt cuique liber in contentione, & leges pro arbitrio suo ferunt. Induunt sibi fictam de grauitate ac pudore personam. adeo vt illis sit lex publica, inhonestas priuata. Sicque obtentu legum, contraria legibus adoperiunt, qui, vigore legis, obuia legibus euellere debuerunt.

II. TITVLVS DE LEGE.

I. *Quid obseruabit legis lator in legibus suadendis.*

II. *Quid sit lex.*

III. *Quid agit lex.*

III. *Qualis erit lex.*

V. *Quare sit lex.*

VI. *Quod triumphet de hostibus lex.*

I. *Quid obseruabit legis lator in legibus suadendis.*

ITem in suadendis legibus erit plena causa dicendi, non vt partem orationis meditando videatur gratia optinere, sed desideratum perfectionis optinuisse laborem. In earum namque formationibus non sophismata disputationis, sed virtutem iuris mauult causa discriminis. Queritur etiam illic, non quid contentio dicat, sed quid actio promat. Quia & excessus morum non coercendi sunt cothurno loquutionum, sed temperamento virtutum.

II. *Quid sit lex.*

†*nuncia.* LEx est æmula diuinitatis, antistes religionis, fons disciplinarum, artifex iuris, boni mores inueniens atque componens, gubernaculum ciuitatis, iustitiæ † nunciatrix, magistra vitæ, anima totius corporis popularis.